

sententiam tulisse pro Smirneis, author est Tacit. lib. 4.

Quod si Ethnici caligine vetustitatis meriti tantam adhibuerunt diligentiam in Templis condendis, quanto magis iderit dicendum de Christiano Principe in vera luce constituto nouam Urbem condente?

5 Porro † Constantinus Imperator Religiosissimus adeo fuit sacrorum Iesu Christi Templorum pius cultor, vt in l. prouinciarum, C. de oper. publ. in Cod. Theod. Secundo Præfecto Prætorio rescripserit in hæc verba; *Prouinciarum Iudices commoneri præcipimus, vt nihil senoui operis ordinari ante debere cognoscant, quàm ea compleuerint, quæ à decessoribus inchoata sunt, exceptis dumtaxat Templorum adificationibus, idem quoque misit ad* 6 *omnes gentes Imperij, vt repudiatis Idolis Christianam Religionem amplecterentur, & Tempia vbique terrarum, Deo ædificari iussit, vt scribunt Theodoret. lib. 1. cap. 16. & Niceph. lib. 7. cap. 49. & in omnibus Ciuitatibus ex publicis tributis certum vestigal deduxit, quod voluit applicari Ecclesijs, & Clericis ipsarum Ciuitatum; vt narrat Sozomen. lib. 1. cap. 8. cuius pijsimum exemplum imitati alij Sanctissimi Imperato-*

res, Reges, & Principes, successiuis temporibus adeo incubuerunt in ædificandis, & ditandis Ecclesijs, vt non immerito eorum Principatus secundissime floruisse pateat, ex quibus iuuat inferere fragmentum litterarum Caroli Magni Religiosissimi Imperatoris, de quo fit mentio apud Suri. in Comment. rerum in orbe gestarum sub anno 1552.

Carolus Diuina fauente

Gratia Imperator

Augustus.

Si Sanctorum Monasteriorum loca, ne labantur, frequenter sustentamus, sustentando ditamus, non solum Deum per hoc nobis placamus: sed etiam nostri totius Regni Statum corroboramus, &c. quod quidem re ipsa comprobauit & Veneta pietas, quæ in primis gloriatur, primæua † fundamenta eius Urbis à sacra ædis consecratione cepisse, vt extat apud Egnat. lib. 1. Exempl. in princ. Plures quoque Illustres Ciuitates iecisse fundamenta ab aliqua Sanctorum æde, ex varijs authorum scriptis patet ex ijs, quæ accurate collegit Philippus Ferrar. Seruita in sua Topographia, seu addit. ad Martirolog. Roman.

Cæterum super situ edificandi Tempia in noua Vrbe, variæ fuerunt antiquorum opiniones:

Plato

Plato enim lib. 6. de legib. ita
 7 scribit, † *Templa circa Forum*,
struantur, iuxta hæc Magistratuum,
Iudicumq; Palatia, in quibus quasi
sacratissimis iustam & accipient, 8
& ferrent sententiam, partim qui-
dam tamquam de rebus sacris iu-
dicaturi: partim verò tamquam
Iudicantium Deorum ibi sint Delu-
bra, ubi etiam iudiciaria domici-
lia, in quibus de homicidijs, scateris-
que capitalibus iniurijs iudicatur;
hec Plato. Aristotel. quoque lib.
7. Politic. cap. 12. ait, Templa
Dijs immortalibus dicata, & prin-
cipales Magistratuum domos lo-
cum opportunum, & eundem ha-
bere debent: & paulo post subij-
cit, Sed cum Ciuitatis multitudo
in Sacerdotes, & Magistratus di-
uidatur, locum conueniendi Sacer-
dotibus iuxta sacras ædes constitu-
tum esse decet: Magistratibus au-
tem, qui contractuum curam ha-
bent, quique causarum scripturis,
ceteris similibus præsumt, locus cir-
ca Forum, & publicum aliquem
conuentum debet esse constitutus;
hec Aristot. & secundum Pla-
tonis, & Aristotelis sensum vi-
demus, quod & modo extant
Templa admiranda coniuncta,
 9 *cum Palatio Magistratuum Ci-*
uitatis, prout patet præceteris
in structura, & situ mirabili
Diui Marci Templi Venetę Vr-
bis.

Probabilior tamen de situ æ-
 dificandi Templi eligendo, vi-
 detur opinio relata à Pausan. in
 Beotic. siue lib. 9. ubi scribit;
 In † eo sanè Tanagrai præcipuam,
 quandam præcunctis Græcis Reli-
 gionis rationem mihi habuisse vi-
 dentur, quod seorsum à prophanis
 ædibus Deorum Templa ædifican-
 da curarunt, in Area scilicet pura,
 & ab hominum negotiationibus
 seiuncta: quod quidem Pausanię
 dictum, data loci, & situs apti-
 tudine magis congruit disposi-
 tioni sacrorum Canonum, vt &
 Christi fideles in Ecclesiarum
 ædificatione loca seligant seiun-
 cta à prophanis ædibus, maiori-
 bus in circuitu passuum 40. spa-
 tium attribuant, & minoribus
 30. exceptis Ecclesijs, vel Ca-
 pellis, quæ in Castellis extruen-
 dæ essent: non enim talis exi-
 gentia respectu angustię loco-
 rum in eis requiritur, vt habe-
 tur in cap. sicut antiquitus, &
 cap. quisquis, & cap. quæsti. 17.
 quæsti. 4.

Sed paucis his delibatis circa
 situm idoneum ad erigendas
 Ecclesias, modò breuiter pro-
 sequendo materiam, dicendum
 est, quod plures sunt † causæ, ex
 quibus Ecclesię noua in Vrbe
 sunt ædificandę: Etenim primo,
 & principaliter eriguntur, vt
 prouideatur incolis illius per
 mi-

ministracionem Sacramentoru,
vt prestentur Baptisma, Pœni-
tentia, ac etiam succurratur ani-
mabus infirmorum in mortis
articulo constitutorum, vt di-
cunt Canonistę in cap. cum Mar-
cus Ferrariensis de constit. &
10 ¶ edificantes Ecclesiam tenen-
tur eam conuenienter dotare .
cap. nemo edificet, de consecra-
dist. 1. & cap. sicut, de consecra-
Eccles. vel Altar. que dotatio
11 ¶ non exigitur in edificatione,
simplicis Capelle, Auth. vt nul-
lus edificet, §. 1. versic. sin au-
tem: seruandaq; sunt requisita,
de quibus agitur in Auth. de
Monach. Nouell. V. cap. 1. vt
hoc non prius liceat quam Deo
12 amabilis ¶ locorum Episcopus
aduocetur, qui manus extendat
ad Cælum, & per orationem lo-
cum consecret Deo, figens in eo
salutis nostrę signum, & tunc
inchoetur edificium, & sic ul-
latenus Ecclesia potest fundari
sine consensu Episcopi Diœcesani,
prout quoque pluribus com-
probat Ioannes Selua in tract.
de benefic. 2. par. q. 6. pertotum,
& nouissime statuit Con-
cil. Tridentin. sessio. 25. cap. 3.
de refor. Regul. in fin. quod
quidem intelligitur de Ecclesia
noua edificanda, non autem si
13 quis vellet ¶ dirutam reficere:
quia tunc non exigitur illa au-

thoritas Superioris in ea refi-
cienda. ita Felin. in cap. cum
accessissent, col. vlt. de constit.
Locus autem in quo ædifi-
canda est Ecclesia, non gaudet
14 immunitate Ecclesiastica tan-
tequā saltim primus lapis fue-
rit ibi per Episcopum positus.
Hostiens. in cap. Ecclesiastica
in princ. in verbo, celebrantur
de immunitat. Eccles. & ibi loā.
And. versic. in glos. 1. & Ancha-
ran. num. 29. inō non sufficeret
primum lapidem ibi fuisse po-
situm per Episcopum, nisi etiam
diuina officia ibi cepta sint ce-
lebrari Glos. 1. in d. cap. Eccle-
siastice, de immun. Eccles. & re-
fert, ac sequitur Gabriel. comm.
concl. hb. 1. de præsumpt. concl.
12. Quod si locus ipse electus ad
construendam Ecclesiam esset
nimis angustus ex coheretia lo-
15 ci priuati, poterant ¶ vicini co-
gi vendere loca illa priuati iu-
ris, fauore Religionis, vt Eccle-
się situs reddatur habilis, sic ne-
cessitate exigente; ita voluit Gu-
lielm. de Cui. in l. si quis sepul-
chrum, ff. de Relig. & sumpt.
fun. quem secuti sunt Florian. in
l. 2. §. locus, ff. eod. Bald. & Ang.
in l. j. ff. solut. matrim. Imol. in
cap. Apostolicę, in princ. de do-
nat. & ita refert se obtinuisse
Veronę Cepol. in tract. seruit.
urban. præd. col. vlt. dicens hoc
per-

perpetuò, & singulariter menti
esse tenendum, ampliatis vt pro-
cedat tam in Ecclesia, quæ re-
ædificaretur, quàm in inchoan-
da de nouo: quia magis fauetur
Ecclesijs fundandis de nouo,
quam iam fundatis; idem quo-
que voluit Ioan. de Plathe. in l.
vnica, C. de stud. liberal. Urb.
Rom. lib. 1. vbi dixit, quod pro
Ecclesia amplianda vicinus co-
gitur vendere domum, refert, &
sequitur eandem conclusionem
Franciscus Marci. in suis decis.
quæst. 636. par. 2. & Padill. in l.
altius, num. 21. C. de seruit. &
aq. dicit hanc opinionem com-
muniorem, & receptiorem cir-
cumscripto quod fieret solo in-
tuitu Religionis; non autem ex
alia causa, cum summa sit ratio,
quæ pro Religione facit, vt ibi
per eum.

Præmissa autem vera sunt,
dummodo iustè, & rationabili-
16 ter pretium rei ablatae † vicino
soluatur; Nam nec etiam Prin-
ceps, qui est solutus legibus po-
terit auferre rem suam subdito,
vt ibi ædificet Ecclesiam, non
refuso pretio rei ademptæ, vt
pluribus probat Ruin. in con-
sil. 31. & in cons. 60. num. 11.
vol. 5. Et notabile circa hoc ex-
tat. exemplum relatum à Pau-
lo Amilio magnæ authoritatis
scriptore rerum Gallicarum.

lib. 3. in fin. sic enim scribit:
17 † *Guilielmus Rex Angliæ Tem-
plum extruxerat aliena in Area,
nec persoluerat pretium domino,
qui tunc agens pompam funebrem,
catumq; Procerum nihil veritus
in mediam prosequentium Regium
funus celebritatem, mirantibus
cunctis, exclamans ausus est impe-
dire Regium funus, in alienum so-
lum inferendi mortui ius nemi-
ni esse defendens, simul incendium,
incertum forte ex fraude humana,
ortum latè domos propinquas, æ-
desq; sacras depascit; undique ad
extinguendam fauentem flammam
concurfus fit, circa Regium cada-
uer solitudo facta, veluti manifesta
Numinis iræ territus Henricus Re-
gis mortui filius, qui solus Proce-
rum diuelli à feretro non potuit,
rem, præsentī domino fundi luit;
ita manes patris fraude, noxaq; li-
berati; hæc ibi.*

Caterum si Ecclesiæ redditus
non sufficiant ad erectionem
18 fabricæ illius, potest † Episco-
pus loci cogere quemlibet de
Clero, vt contribuat pro rata
redituum in illam causam cap.
fin. de his, quæ fiunt à maior.
part. cap. vbi Abbas, & alij, &
tenuit Rip. Respon. 14. nu. 28.
lib. 1. & sac. Concil. Trident.
sessio. 23. cap. 1. vult, quod fa-
19 bricæ † Ecclesiæ attribuantur
fructus Episcoporum absentium,
quando

quando fuissent malè percepti ,
& sessio. 25. cap. 14. statuit ei-
dem applicari debere per Epi-
scopum loci tertiam partem fru-
ctuum , obuentionum , & pro-
uentuum beneficiorum quorū-
20 cumque , † & pensionum Cleri-
corum qui reperi fuissent in
concubinato , vt hoc medio ne-
cessariæ Ecclesiarum reparatio-
ni quantum fieri potest succur-
ratur .

Sed hic non inutiliter quæri
potest , si testator relinquat cer-
tam pecuniarum summam , vt
ex ea , Ecclesia construatur , &
21 dotetur , † quanto tempore he-
redes , vel hi , quibus iniunctum
est præceptum voluntatis exe-
cutium , poterunt adimplere
ordinationem illam ? & vide-
tur dari annus à die monitionis
factæ per Episcopum , vt est ca-
sus in cap. 3. de testib. & plenè
not. in l. nulli , C. de episcop. &
22 cleric. Si autem opus † esset in-
choatum , terminus quinque an-
norum constituitur ad perficiē-
dum Auth. de Eccles. tit. §. si
quis ædificationem : sin autem
re incompleta , aut non inchoa-
ta , hæc lapsa sint tempora , tunc
in iure exequendi succedit Epi-
scopus , & instituti hæredes pri-
uantur autoritate delata , vt in
dictis iuribus probatur , & in
cap. tua nos , cap. Ioannes , &

cap. si hæredes de testam. & in
Auth. licet , C. de episco. & cler.
& ita tenet Roman. cons. 235.
num. 4. in quarto dubio , vbi di-
cit , quòd hæc est veritas , quam
opinionem Canonistarum se-
quitur Federic. de Sen. & post
eum omnes communiter , in cō-
fil. 123. & tenuit idem Roman.
in cons. 69. num. 4. licet num. 5.
de termino quinque annorum
23 variet , dicens , quod † Episco-
pi , vel Iudicis sæcularis arbitrio
illud tempus constitui poterit ,
vt ibi per eum .

24 Ecclesiarum autem aliæ † di-
cuntur Matrices , aliæ Parochia-
les , siue Baptismales : Matrices
accipiuntur dupliciter , primo
pro Cathedrali cap. venerabili
de verb. signific. & pro materiæ
necessitate in dubio appellatio-
ne Matricis venit Cathedralis .
glos. in cap. quibus , in verbo ,
Matricibus de priuileg. in Cle-
ment. Deci. in cap. ex parte in
2. notab. de rescript. nisi quali-
tas materiæ repugnet . cap. ex
transmissa , & cap. veniens , vbi
Imol. de præscript. Secundo
Matrix Ecclesia dicitur aliarum
ædicularum , & capellarum ma-
ter , & principalis , quando alias
sub se habet , quæ interdum vo-
catur Plebania . cap. 1. ne cler.
vel Monach. in 6. & Dec. in d.
cap. ex parte , & ibi Abb.

X

Ec-

Ecclesiæ verò Baptismales sunt illæ, in quibus Fontes in-
sunt, vt Parochiani ibi bapti-
zantur, quæ sub vna termina-
tione pluralitatem non admit-
tunt, vt statutum est in Concil.
Tolet. cap. plures 16. q. 1. &
quod dicitur sub vna termina-
tione, declaratur per glos. ibi in
d. versic. sub vna, vt scilicet plu-
ralitas illa non existat intra
35 eosdem limites, quia ¶ Ecclesiæ
Baptismales debent habere li-
mites distinctos, siue pertinen-
tias separatas, ne confundantur
in vicem. glos. ibidem in versic.
non possunt, vbi adducit cap. 1.
13. q. 1. & plenè tradit Rebuff.
in tract. de decim. quæst. 6. nu.
6. cum seqq.

Hinc inferitur quod ædifica-
36 tio, & erectio ¶ Ecclesiæ nouæ
permittitur in præiudicium ma-
triciæ propter locorum distan-
tiam, ob quam decederent Pa-
rochiani sine Confessione, &
alijs Sacramentis: quia tunc nõ
solum periculum imminet po-
pulo, sed etiam Curato dictæ
Matricis Ecclesiæ. cap. si quis de
corpore, & cap. si presbyter. 26.
q. 6. item si gentes Parochiales
excreuerunt in tali numero, vt
non possit Parochus illius Para-
chiae supplere, erigitur alia Ec-
clesia in Parochialem, & his ca-
27 sibus ¶ oblationes & decimæ

Ecclesiæ Matrici subtrahi pos-
sunt, & adiudicari nouæ Ecce-
siæ Parochiali, ad hoc vt eius
Curatus possit congruè susten-
tari, Abb. in cap. ad audientiã,
il primo. de Ecclesiæ ædific. versic.
secundo principaliter pondera,
pro quo allegat duas glos. vnam
in cap. nulli 99. dist. & aliam,
quæ verius loquitur in cap. 1.
dist. 10. & plenè congerit ma-
teriam Steph. Bertrand. in con-
sil. 36. vol. 2.

Non ommittendum tamen,
28 est, quod ¶ in Statu Veneto ere-
ctio Ecclesiarum, Monasterio-
rum, & huiusmodi non potest
fieri, nisi prius causa cognita ab
Excellentissimo Senatu, prout
cautum videtur lege promul-
gata de anno 1603. 10. Ianua-
rij, & inuiolatè seruari videt
quoties casus occurrit.

De Hospitalibus, & Con- fratrijs nouæ Urbis. Caput Tertium.

S V M M A R I V M.

- 1 Pauperes inualidi ex publica lar-
gitate debent subueniri.
- 2 Hircanus fuit primus author eri-
gendi hospitale pauperum.

Sanctus

- 3 *Sanctus Zoticus primus inter Christianos erexit Hospitalia.*
- 4 *Hospitalium cura pertinet ad Prælatorum sollicitudinem de iure Canonico.*
- 5 *Pauperes dicuntur potissima pars Civitatis.*
- 6 *Hospitale, an & quando gaudeat privilegio Fori?*
- 7 *Hospitale ab antiquo constructum non presumitur fundatum auctoritate Episcopi.*
- 8 *Auctoritas Superioris non præsumitur intervenisse in actu gesto, nisi specificè probetur.*
- 9 *Confraternitates sunt utiles Civitatibus.*
- 10 *Confraternitates quid sint secundum Aristotelem, & alios?*
- 11 *Collegia sodalitia Senatui Romano numquam placuerunt.*
- 12 *Alexander Severus corpora omnium artium in suo cætu constituit.*
- 13 *Fraternitates Religiosæ quando permittantur?*
- 14 *Fraternitates seu Confratriæ non habent privilegium immunitatis, vel Fori.*

Canonice sanctiones, & regalia instituta, quæ respiciunt publicam Urbium utilitatem, requirere videntur, ut in earum singula extant Xnodochia, Orphanotrophia, & similia loca, in quibus pauperes pe-

grini recipiantur, senes, pauperibus orbat, infantes, & miserabiles personæ alantur. I. sancimus, C. de sacrosanct. Eccles. 23. q. 8. tributum, S. sancimus, & in cap. de Xnodochijs de Relig. Domi. pauperes enim homines, qui, & inopia tenti sunt, & suis corporibus laborantes, vel malè affecti, necessarium victum sibi non possunt parare, ne inedia conficiantur, debent ex publica largitate in hos usus destinata, subventionem recipere, quæ ad victum sufficiat; cuius laudabilis instituti author originarius digno encomio celebratur, & Hircanus, qui primum Hospitale extruxit Hierosolymis, ut testantur Ioseph lib. 13. Antiq. Judaic. cap. 16. & Hegefipp. lib. 1. Hinc Constantinus ille Magnus posteaquam à Sancto Silvestro Pontifice lepra fuit mundatus; ut refert Michael Glyc. in tertia parte Annal. & novam Romanam, hoc est Bizantium illustrare, & ampliare decrevisset, inter alios illustres viros, quos secum in Comitatu assumpsit, fuit Zoticus ille vir sanctissimus, de quo præclarum extat elogium in Constitutione Leonis, & Anthemij AA. ad Dioscorum Præfectum Prætorio in l. omnia, C. de episcop. & cleric. & de quo

- Cardin. Baronius agit, vti inter
 Diuorum ceterum relato in Mar-
 tirolog. sub die vltima Decem-
 3 bris: Is inquam † Zoticus pri-
 mus inter Christianos huius-
 modi pietatis officiū exercuit,
 extructis in illa Vrbe Xnodo-
 chijs, Orphanotrophijs, quibus
 quoad vixit summa cum chari-
 tate præfuit, & cui in officio
 successit Nicon, vt scribit Pro-
 cop. in lib. de ædific. Iustin. Pro-
 5 indè vt tam laudabili, & neces-
 sario operi provideatur, ne Vr-
 bes destitutæ remaneant prin-
 cipali requisito Sacri Canon.
 iubent, vt Hospitalium constru-
 ctio, & gubernatio spectet prin-
 4 cipaliter ad † Prælatorum solli-
 citudinem in cap. quidam 18. 6
 q. 2. & Gulielm. Durand. in tra-
 ctat. de modo General. Concil.
 celebran. par. 3. Rubr. 19. dicit
 omnino expedire ad Urbium
 vtilitatem, vt si ab antiquo ha-
 buerunt constituta Hospitalia,
 quæ tractu temporis sint dissi-
 pata, vel non extent, refici, &
 renouari debeant; & vbi non
 fuerunt, de nouo Episcopali
 prouidentia constituentur, &
 idem in Rubr. 6. parte vltima
 inuehit contra Prælatos de Ho-
 spitalibus curam non habentes,
 quod detestabile esse dicit: Si
 enim leges Ciuiles iniungunt
 Præsidi Prouinciæ, vt inspectis
 ædificijs ruinosis, compellat do-
 minos ad ea reficiendum, & ad-
 nerfus detractantes competen-
 ti remedio vtatur, & hoc ratio-
 ne publicæ vtilitatis, quæ versa-
 tur ne Vrbs deformetur ruinis,
 vt dicitur in l. Præses, ff. de offic.
 Præsidi. vtique ea ædificia, quæ
 annexam in se habent præci-
 pua[m] conseruationem Urbis di-
 ligenter custodienda sunt, nem-
 pe ne pauperes pereant, qui po-
 5 tissimam † pars Ciuitatis vocan-
 tur a l. C. in l. 2. ff. de nundin.
 quem tex. ad hoc allegat Surd.
 in tract. de aliment. quæst. 77.
 num. 5.
- Solet autem controuerti in-
 3 ter DD. an Hospitale vtatur
 † priuilegio Fori, & distinguunt
 quod quando expressè patet il-
 lud fuisse fundatum authorita-
 te Episcopi, & sint signa deno-
 tantia, quod sit locus religio-
 sus, gaudeat immunitate, prout
 alia loca Ecclesiastica, ita di-
 cunt Canonistæ in Clement. lit-
 3 teras. de præbend. & in Clemet.
 quia contingit de Relig. Do-
 mib. & eos sequitur Ias. in l. ple-
 rique, ff. de in ius voca. & Corn.
 cons. 216. vol. 1. Signa autem,
 quæ ostendunt locum esse Reli-
 giosum ponuntur a Mascard. de
 probation. conclus. 869. vol. 2.
 scilicet quando est ibi erectum
 Campanile cum Campana, quæ
 pul-

pulsatur publicè ad homines pro diuino Officio congregandos secundum Abbat. in cap. parentib. de priuileg. vel etiam si Missæ ibi celebrentur , cap. vnicuique de consecrat. dist. 1. vel ibi sit Altare fixum , & consecratum, vt notat Felin. in cap. De quarta, de præscript. nam. tunc censetur esse beneficium spirituale, & subditum visitationi Episcopi , & acquisitum ius patronatus ædificanti, sicuti acquirit ille , qui construit Ecclesiam. cap. inter dilectos de donat. & not. Mascard. d. conclus. 869. num. 15. Quando autem appareret Hospitalis fuisse autoritate priuatarum personarum constructum, licet possit dici locus pius, quò ad exercenda in eo pia opera , non tamen esset locus sacer, ac Religiosus, secundum Imol. in cap. inter dilectos de donat. & tunc non haberet priuilegia loci Religiosi, vt voluit Baldus in auth. hoc ius porrectum 2. col. C. de sacrosanct. Eccles. imò si fuisset

7 † ab antiquo constructum in dubio non præsumeretur fundatum autoritate Episcopi; &

8 ratio est, quia † autoritas est solemnitas extraiudicialis, quæ non præsumitur nisi probetur, l. quæcumque, §. qui à populo, ff. de public. & l. sciendum, ff. de

verb. obligat. & ita conclusiue tenuit Mar. Anguiss. in cōf. 271. num. 3. vbi pluribus ibi adductis rationibus probat, quod regentes Hospitalia , quæ non, constat fuisse autoritate Episcopali fundata , si conueniantur, siue pro rebus Hospitalis, siue pro rebus prophanis , coram Iudice laico conueniri debent, nec ipsi possunt opponere exceptionem Fori; nisi euidenter appareat Hospitalis fuisse erectum cum solemnitatibus requisitis ad faciendum locum Religiosum, agereturq; de rebus Hospitalis, non autem prophanis secundum doctrinam. Specul. in tit. de stat. Monach. versic. 36.

Hæc autem, quæ dicta sunt de Hospitalibus possunt quoque adaptari, & extendi ad Confraternitates, † quas Urbibus esse viles, ex autoritate Solonis, dixit I. C. in l. fin. ff. de coll. & corpor. Confraternitates autem secundum Bude. in annotat. in Pandectas, vocantur ab Aristotele † conuentus quidam hominum, aut etiam Conuenticula, quasi pagi, propria sibi sacra, peculiariaq; communiter habentium, ex eo dictæ Phratræ, quod communi Pætheo vtantur, quo nomine primum eas, quas Confratrias hodiè di-

simus,

cimus; idest communem quandam Religionem appellatas esse putant: Verumtamen Rebus. in Constit. Reg. in tract. de confratrijs, seu artific. conuent. & coll. nu. 11. tom. 2. putat Confraternitates dici Gallico sermone quodammodo à Fraternitate, vt quia Vlpian. ait, Societatem ius Fraternitatis quodammodo habere. l. verum, ff. pro soc. Vnde eadem ratione Societas ad cultum inuenta diuinum, dicitur Fraternitas, quasi Societas, & Fraternitas ad vnum cultum, quia sunt omnes fratres in Christo.

Ceterum apud antiquos Collegia & sodalitia nunquam Senatui placuisse refert Tacit. Annal. lib. 13. imò mandatis Principum fuisse iniunctum Præsidibus Prouinciarum, vt cætus, & conuenticula, quibus in vñ homines associari, & coire poterant, excepta Religionis causa, expresse prohiberent dicit Martian. l. C. in l. j. ff. de coll. & corpor. potuit enim contingere, & illis tēporibus, vt frequentes cætus factiosorum hominum sine publica autoritate, malo publico fierent, eapropter S. C. & pluribus legibus obuiatum fuit, reseruatis Collegijs Artificum, in quibus opifices tantum versari debebant: Nam

12 vt Lamprid. ait in † Alexandro Seuero, idem Imperator Solonis legem imitatus, corpora omnium Artium in suo proprio cætu constituit: sed ab istis Collegijs ingenuos, & melioris conditionis viros abstinuisse certum est, cum non esset honorificum adscribi in cætum artium manualium.

Sed reuertendo ad rem nouam, 13 † Fraternitates, quæ Religionis causa eriguntur licitæ sūt, & permixtæ in Urbibus, præcedente autoritate publica l. Collegia, §. in summa, ff. eod. cap. si quis Clericorum 11. q. 1. & vocantur Collegium, pium, & eodem iure vtuntur, quo alia Collegia pia, sed non habent priuilegium immunitatis, vel Fori; sed tamquam corpus laicum reputantur secundum Bald. in d. Auth. hoc ius porrectum, C. de sacrosanct. Eccles. & Anchar. in cap. auditis, de restit. in integr. 11. notab. Ideò de rebus eorum, quæ non cadunt sub materia merè spirituali, Præsides Prouinciæ solent cognoscere; nec posse Iudicantes inferiores se intromittere circa cognitionem rerum ad Confraternitates spectantium, decreuit Præsides Prouinciæ Fori Iulij anno 1631. inter Commune Morteliani, & DD. de Strasol.

sol do loci Iudicantes, annulla-
to mandato eorum nomine fa-
cto Camerarijs, vt patet in
actis Archiuij Vtinenfis.

De Foro Iudiciali, & re-
rum venalium nouæ
Vrbis.
Caput Quartum.

S V M M A R I V M.

- 1 Ciuitas sine Magistratibus consi-
stere nequit.
- 2 Forum causarum, quo in loco Vr-
bis statui debeat?
- 3 Forum Romanum erat statuis vi-
rorum illustrium repletum.
- 4 Forum Iudiciale, & Auditorium
causarum pro synonymis acci-
piuntur in iure.
- 5 Auditorium aliquando accipitur
pro schola.
- 6 Sacri Palatij, & Pratorij nomi-
ne designatur locus iudiciorum.
- 7 Palatia specialiter dicuntur ades
publicæ Rectorum Vrbis.
- 8 Palatia deputata pro Iustitia
exercenda in Vrbibus, sunt Prin-
cipis.
- 9 Edificia priuatorum, non debent
coherere Palatio publico Vrbis.
- 10 Nobiles, & probata persone, vt
plurimum habitant penes Pala-

tium Principis.

- 11 Palatium, siue Regia Principis
vnde nomen deduxerit secun-
dum Dionem?
- 12 Edificia pro habitatione Magi-
stratuum, quomodo sint dispo-
nenda?
- 13 Fori Area, & Platea, sunt idem.
- 14 Platea vnde dicta?
- 15 Platea dicuntur pars Ciuitatis.
- 16 Edificia contra decoram faciem
Ciuitatis extructa, sunt di-
ruenda.
- 17 Achab Rex Iudeorum, cur a Do-
mino fuerit punitus?
- 18 Sixtus Quartus Summ. Pontifex
quid sancierit circa adificia,
construenda ad decorem Vrbis?
- 19 Forum Iudiciale, & Forum re-
rum venalium sunt inter se
connexa.
- 20 Forum rerum venalium, ubi fla-
tui debeat? secundum Aristot.
- 21 Factum hominis diu in eodem
statu, quod maneat, difficile est.
- 22 Leges humane secundum varia-
tes temporum debent regulari.

Quoniam † Ciuitas sine
Magistratibus necessarijs
consistere nequit, vt scribit Ari-
stot. Politic. lib. 6. cap. 8. pro-
pterea per conditorem nouæ Vr-
bis necesse erit, vt Civilis gu-
bernatio statuatur, & Præfecti,
qui iura debeant reddere, ordi-
nentur: siquidem, vt inquit I. C.
in

in l. 2. §. post originem, ff. de
 origin. iur. *parum est ius in Ciui-
 tate esse, nisi sint qui iura reddere
 possint.* Proindè ad iudicia exer-
 cenda eligendus erit locus op-
 2 portunus, in quo † Forum cau-
 sarum statuatur, cuius positio
 secundum Aristotel. sensum in
 lib. 7. Politic. poni debet in loco
 Ciuitatis conspicuo, ad hoc vt
 Magistratuum præsentia ante
 oculos posita facilius retrahat
 homines ab operatione damna-
 ta, & vbi facilis sit accessus vni-
 cuique interessato; & sic anti-
 quitus Romæ, Forū Latium ex-
 titisse, & Forum Cæsaris, & Fo-
 rum illud Augusti de quo me-
 minit Plin. lib. 36. vbi exerce-
 bantur Iudicia elicitur ex Sue-
 6 ton. in Augusto cap. 29. in qui-
 3 bus quoque † Foris eorum Ci-
 uium, qui aliquid insigne pro
 Patria peregrissent, positæ fuere
 statutz, siue columnæ cum in-
 scriptionibus rei gestæ, vt refert
 Cuiac. obseruat. lib. 1. cap. 13.
 in fin.

Sciendum tamen quod in iu-
 4 re nostro † Forum Iudiciale ap-
 pellatur Auditorium Causarū,
 vt colligitur ex verbis Pauli
 I. C. in l. contra, §. is qui, ff. de re
 iudic. & ex Martiano in l. j. in
 fin. ff. ne de stat. defunct. refert,
 7 & sequitur Cagnol. in l. lecta
 est in Auditorio num. 2. & 3. ff.

si cert. pet. vbi dicit locum ip-
 sum, vbi causæ audiuntur, & ius
 redditur, Taurini Auditorium
 nuncupari; tametsi ibi dicat
 Cagnol. † Auditorium quoque
 pro Scholis etiam accipi per l.
 vnicam, C. de stud. liberal. Urb.
 Constantinopol. lib. 10. & l.
 cum fundo, in fin. ff. de iur. dot.
 & ideò scholares auditores nun-
 cupari in l. Titius, ff. de action.
 empt. & in l. 2. §. post hos, ff. de
 orig. iur. sed propriè Audito-
 rium dici, vbi causæ, & iudicia
 aguntur idem Cagnol. confir-
 mat ibidem num. 3. & verba
 Martiani I. C. in d. l. j. & Vl-
 pian. in l. minor. ff. de minor. ex-
 pressè id probant.

6 Sacri † Palatij, & Prætorij
 quoque nomine locus Iudicio-
 rum appellatur ab Imperatore
 in l. fin. C. de off. Præ. Prouinc.
 vbi prohibet Iudicibus, ne pri-
 uatorum domos ad habitandū
 sibi vendicent, sed sacratissima
 modis omnibus habitent Pala-
 tia, & Prætoria, vt hac necessi-
 tate compellantur eorum repa-
 rationi promidere, & sic ex illo
 tex. colligit Restaur. Castald.
 de Imperatore, quæst. 86. quòd
 licet propriè Palatium dicatur
 Imperatoris, & Papæ: attamen
 † Palatia specialiter dicuntur
 omnia, quæ in Ciuitatibus sunt
 publica pro Præsilibus. Prouin-

cia-

8 **iarum, & Ciuitatum Rectori-**
bus, & ista † Palatia deputata
in Ciuitatibus pro iustitia exhi-
benda, sunt Principis, vt dicit
Bald. in cap. 1. col. fin. quæ sint
Regal. & ibi Iacob. Aluarot. &
istis Palatijs, siue Regis, siue
9 Præsidis, † non debent coherere
ædificia priuatorum. l. quicum-
que, C. de oper. public. imò non
potest iuxta Palatium habitare
alius, quam quos legitimus Re-
gis Maiestatis vsus, & Respu-
blicæ disciplina delegit: quippe
enim penes Regale Palatium, vt
10 plurimum, † Nobiles, probatæ
que personæ morantur, vt in-
nuit tex. in l. omnium, C. de te-
stam. in princ. Palatium autem
11 vocari † Regiam Principis, vel
Præsidis Urbis inde deductum
tradit Dion. lib. 53. Histor. eò
quòd Augustus Cæsar in monte
Palatino habitauerit, & eius
ædes ob id Palatij nomine voca-
tas fuisse à toto illo monte;
quocumque enim successores
Imperatores diuerterunt ædes,
eorum habitatio Palatij nomen
obtinuit, & sic omnes aliæ Ci-
uitates id mutuarunt; vt infert
ibi Dion.

Aduertendum tamen, quòd
12 † ædificia ista, que pro iure red-
dendo, & habitatione Magi-
stratum extruuntur, debent
taliter disponi, vt connexa vi-

deatur cum eiusdem Fori Area,
quæ magno, & latè patenti am-
bitu consistat: ita enim prisco-
rum Fora fuisse constructa me-
morat Pausan. in A h ric. siue
lib. 7. & istæ Areæ moderniori
13 vocabulo † Plateæ appellantur,
in quibus populus Ciuitatis cõ-
14 uenire solet, & dicitur † Platea,
quia lata est, cum platos Græce
significet latitudinem secundũ
Frecç. de subfeud. cap. 1. nu. 13.
15 & hoc respectu † Plateæ dicun-
tur pars Ciuitatis autoritate,
& vtilitate publica, in quibus
prohibitum est aliquid ædifica-
ri, vel immitti, ne earum ambi-
tus, & pulchritudo angustetur,
vel deformetur, vt est tex. in l.
ædificia, C. de oper. public. & in
l. vnica, C. de Camp. Mar. in
Cod. Theodos. lib. 14. Hinc
quoque statutum est, quòd di-
16 cui † debent omnia, quæ con-
tra ornatum, commodum, ac
decoram faciem Ciuitatis ex-
structa sunt, vt not. in l. præscri-
ptio. C. de oper. public. &
in aliquibus Italiæ Ciuitatibus
extant ordinationes, & statuta,
quòd quando quis velit laute,
& splendide ædificare, vicinus
etiam inuitus tenetur eidem do-
mum suam competenti pretio
vendere, contra quas ordina-
tiones inuehit Alciat. in Resp.
67. nu. 6. quia dicit eisdem con-

Y tra-

- transari ius diuinum : Etenim lib. 3. Reg. cap. 21. dicitur quod
- 17 Deus puniuit † Achab Regem Iudæorum, qui voluit compellere Naboth vicinum, vt venderet vineam, vt posset lautius ædificare Palatium suum, & hoc quauis obtulisset sibi quodcumq; pretium vellent, & de hoc etiam meminit Ioseph. de antiq. Iuda. lib. 8. cap. 11. & sic quauis ibi ageretur de ornamento publico, videlicet de ornamento Palatij Regis; tamen non licuit Regi compellere inuitam, & reluctantem: quam tamen propositionem Alciati absolutè non censeo amplectendum: sed cum illo moderami contento in litteris, seu Constitutione † Sixti Quarti Summi Pontificis de anno 1480. pridie Kal. Iulij motu proprio ædita circa ædificia, & noua opera construenda ad decorem Urbis Romæ: inter alia enim sanctum est pro publico bono, & decore, ac pulchritudine, & amplitudine illius Urbis, & præsertim nouarum Platearum strætura, & antiquarum dilatatione, quod domini domorum quauis libet priuatarum eis coherentium, & que locari sunt solite: non autem perearum dominos 19 inhiibitari, possint compelli, ac cogi ad illas vendendum etiam si ad Ecclesias, & Monasteria, & alia pia loca pertinerent pro pretio tamen per duos probos, & expertos viros per vtramque partem eligendos determinando, & declarando, & prout latius in dictis litteris Pontificijs cõtinetur, quam ordinationem Alexander Sextus, Iulius Secundus, & Leo Decimus confirmarunt, vt patet ex Constitutione eiusdem Leonis de anno 1516. quarto nonas Decembris: imò idem Pontifex, pro fouendis cõstructionibus, & ampliatiõibus ædificiorum, & sic pro Urbis ornameto, & bono publico de anno 1519. 10. Ianuarij alias litteras motu proprio scripsit, quibus cauit, quod a sententijs latis super ædificijs, & alijs bonis appellari non possit, sed infra certum tempus ad Cameram Apostolicam recurreretur; adeo delectabatur ædificiorum structura, & decore, vt mirum videri non debeat, si Roma ipsa sub eodem Pontifice denegerit ad illam inhabitantium frequentiam, quam vti notabilem recensuit Iouius Histor. lib. 23.
- Ceterum quia de Foro, vbi exercenda sunt Iudicia, egimus, subnectendus quoque est sermo † de Foro rerum venalium: hæc enim habent inter se quandam connexitatem, vt quod statuitur

uitur in vno, videatur statum & in altero, vt patet ext. de Fer. cap. 1.

Sciendum ergo quod inter necessaria requisita ad firmandum statum nouæ Urbis ponitur cibariorum copia à Platone in lib. 8. de legib. & proinde Aristot. in d. lib. 7. Politic. postquam egit de Foro Iudiciali subsequitur per hæc verba:

20 † *Venaliū autem rerum aliud Forum esse debet, & aliò loco situm, accessu facile, quo & à terra, & à mari facilis sit importatio omnium, & sic colligitur quod in loco prorsus separato à Foro Iudiciali destinari debent Fori Aræ pro rebus venalibus secundum diuersitatem generum ipsarum rerum, ita quod altera ordinetur ad vendendum pannos, alia ad calciamenta, & alia ad alia, vt sic facilius expediantur commutationes, & emptiones, cum quisque tum melius scire possit locum determinatū ad vnumquodque commutabilem, vt ibidem declarat Dignus Thomas; & sic Romæ fuisse olim posita Fora, videlicet Oletorium, Suarium, Piscarium, Boarium, deprehendimus ex antiquis Scriptoribus, necnon ex inscriptionibus marmoreis, quæ adhuc extant: hoc autem potest ordinari in illis Urbibus,*

quæ nouiter ædificantur, vel priorem amplitudinem non excesserint: sed in illis, quæ ad imensam quantitatem incolarum perueniunt, & latiorē ambitum obtinuerunt; ultra particularia rerum venalium Fora, poterit ordinari Forum generale omnium rerum venalium, vt peregrini, & incolæ faciliorem habeant aditum emendi, & commutandi quæ desiderant, sicut factum fuit Romæ, vt testatur Varro in lib. 4. de ling. latin. & obseruatur passim in maximis Ciuitatibus, vbi frequentissimus est hominum cōuentus mercandi causa: Nam, vt inquit Plat. relatus ab Arist. in lib. 5. Politicor. cap. 13. impossibile est secundum naturā, 21 † quod factum ab homine in eodem statu permaneant, & in ambitu quoddam temporis mutationem non recipiat: plerumque enim Vrbes parua habent initia, & ex tenui populo consistunt, aliquando tamen accidit, vt Ciues benè morati, & optimis legibus instructi ad magnam succrescant quantitatem, & efficiatur populus numero amplissimus, sicut quoque e contrario ruentibus moribus, Ciuitates etiam præpotentes ad interitum deducuntur, ita ut secundum successum temporis fe-

licitatem plura quoque veniant regulanda, & agenda; prout quoque in [†] legibus humanis ita videtur dispositum, vt secundum varietates temporum habeant variari, & regulari, vt dicitur in cap. non debet ext. de consanguinit. & affinit.

Cura autem rerum venalium, & cibariorum, antiquitus spectabat ad officium Præfecti Urbis, vt dicitur in l. j. §. cura carnis, ff. de offic. Præfect. Urb. ex illis verbis; Cura carnis omnis, vt in isto pretio prabeatur, ad curam Præfecturæ pertinet, & ideo, & Forum Suarium sub ipsius cura est: sed & cæterorum pecorum, siue armentorum, quæ ad huiusmodi prabitionem spectant, ad ipsius curam pertinent. Hodie verò pluribus in locis constituntur particulares Magistratus, qui inuigilant, ne in rebus venalibus fraus committatur, mulctando contrafacientes, irrogandoque poenam à lege particulari ipsius Urbis statutam, quos hic Vtini Iuratos Communis appellamus, ad quos spectat inquirere de omni genere venientes contra fraudem legis.

De Horreis publicis in noua Vrbe erigendis.

Caput Quintum.

S V M M A R I V M.

- 1 Cibariorum copia in Ciuitatibus de necessitate requiritur.
- 2 Ciuitas, quæ defectum alimentorum patitur, periculose inhabitatur.
- 3 Horreorum constructio, quo in loco Urbis fieri debeat?
- 4 Adificans penes horrea publicæ tenetur dimittere spatium decem pedum liberi aeris.
- 5 Horrea in iure, quomodo accipiantur?
- 6 Horreum particulare, & Pistrinum, inter vriles impensas connumerantur.
- 7 Fruges quomodo condantur varijs in locis?
- 8 Mensores Frumentarij habent ius excusationis.
- 9 Pretium grani, car ab ordine Ciuitatis constitui non possit?
- 10 Ius Annonæ est de Regalibus, & soli Principi reseruum.
- 11 Regalia numquam veniunt in concessione Principis, nisi expressè communicentur.
- 12 Mulier, & famosi accusantes audiuntur, occasione rei frumentariæ aliquid deferentes.

Di-

- 13 Dignitas, & potestas Praefecti Annonae apud antiquos, secundum Cassiodor: quae fuerit?
- 14 Omnes tenentur contribuere ad emendandum frumentum in publico horreo reponendum.
- 15 In frugum copia oportet prospicere futurae inopiae.
- 16 Fruges non purgatae diutius conservantur, secundum Pererium.
- 17 Fruges, quae natura loci, vel humore possunt vitari non sunt in horreis recondendae.
- 18 Cassiodori sententia de horreis repleendis.
- 19 Fames anni 1629. in Prouincia Fori Julij unde fuerit originata?
- 20 Libertas singularis Cimitaris utini in alendis pauperibus tempore famis.
- 21 Pauperes validi in quos usus sint compellendi, tempore granioris Annonae.
- 22 Pauperes, qui proprio labore vivere possunt non debent eleemosynam accipere.
- 23 Filius, qui ex propria industria ali potest, non est alendus ex labore patris.
- 24 Platonis opinio de mendicantibus à Civitate expellendis.
- 25 Pauperes alienigenae tempore granioris Annonae ex Hispania expelluntur.
- 26 Frumentum anno 1629. in Foro Iulio, ad quale pretium ascenderit?
- 27 Consuetudo antiquorum ad conservandam civitatem horreis publici.
- 28 Prouincia Delphinatus, quid statuerit pro bono publico si tempore magnae caristiae?
- 29 Annona tenui existente, horrea particularia possunt via militum aperiri.
- 30 Aliena capi possunt, conservandorum hominum causa.
- 31 Sp. Serulij, & Auli Virginij prouisio, cum Roma praeumeretur caritate Annonae.
- 32 Caligula factum impium, ut populus fame laboraret.
- 33 Cives non tenentur vilius frumenta vendere, quam Annona exigat.
- 34 Statutum, quod non possint emere blada, nisi usque ad certam quantitatem, est validum, ne inducatur caristia.
- 35 Venetorum Urbs detestatur usuras, plusquam omnes aliae Civitates.
- 36 Locus particularis Prouincia prohiberi potest emere, & congregare blada, quando induceret caritatem Annonae.
- 37 Princeps ne populi fame pereant, tenetur subuenire per erogationem seminis.
- 38 Herodis magni factum laudabile erga subditos inopia laborantes.
- 39 Cives, an cogi possint emere frumenta horrei publici, ne temporis

40 *in diuturnitate corrumpantur?*
 Nemo potest arctari ad emendum
 aliquid coactè.

41 *Horrea principaliter constituuntur, ne pauperibus alimenta desint.*

PRæcipuum munus conditori nouæ Urbis iniungitur, vt diligenter prospicere, & curare debeat, ne Ciuitati à se conditæ
 1 *† cibariorum copia ad nutriendos Ciues necessaria deficiat, vt inquit Tulli. lib. 2. de offic. potissimum autem inuigilandum est, ne res frumentaria desideretur; † Ciuitatem enim alimētorum defectu laborantem periculosum est inhabitare, ex quo nil durius fame, quæ sæpè compellit homines in suam sanire naturam, & populus fame pressus nec Principi parcere solet, quin in eum rabido furore inuehat, prout contigisse scimus Theodos. Iuniori anno Christi 431. qui fuit à populo lapidibus impetitus; vt ex Marcel. li. testatur Baron. in Annal. Eccles. sub anno prædicto. Proinde ad euitanda huiusmodi mala institutum est, vt Urbes habeant sua Horrea publica, seu granaria bladi, vt caritiæ tempore ex ipsis subueniatur Ciuibus propter necessitatem fanis, vt colligitur in l. j. C. vt nemi. lic.*

in empt. lib. 10. Horum igitur ædificatio necessaria summopere amplectenda est, vt fiat in loco idoneo non longe à Foro rerum venalium, vt facilius, & cum minori impensa frumenta, & blada empta reponantur; nec (si locus patiatur) debent coherere ædificijs priuatorum, sed omnino ab eis secludi, veluti in Insula posita; vt colligitur ex tex. in l. 3. ff. de off. Præfec. vigil. tum propter periculum incendij, tum etiam alterius exitij; quo casu si aliquis priuatus vellet extruere *†* ædificium aliquod penes Horrea publica tenetur dimittere spatium saltem decem pedum liberi aeris, per l. meniana, C. de ædif. priuat. & l. si cui, C. eod. licet Constantin. Imperator in l. omnes la prima, C. de oper. pub. in C. Theodos. statuisse prius videatur, quòd centum pedes distent ædificia à publicis Horreis; dicitur enim ibi, *Omnes intra centum pedes vicinitus quantum ad Horrea pertinet arceantur, ac si quid constructum fuerit, diruatur; quoniam experimentis nuperrimis palam factum est, ædificiorum, quæ Horreis adhærebant, incendijs, Fiscales copias laborasse. Quòd si quis edificandi amore publica damna neglexerit, non solum quod construxit, sed omnes res eius, & quid quid*

quid in suo iure habuit Fisco ad iudicari præcipimus . quod postea Arcad. & Honor. reformarunt ad prædictam intentionem decem pedum tantum , & in superacitatis iuribus patet , & tradit quoque Capul. de seru. urb. prædior. cap. 7. an. 31.

5 Horrea autem accipi in fine non solum pro loco destinato ad custodiam frugum publici iuris , sed aliarum quoque rerum sepositarum à quotidiano usu ad priuatum uitam per sonarum conuerimus . ex tex. in l. tabernam , & l. quæstium , & respondit ibi secundo , ff. de fond. in struc. vbi l. C. facit mentionem de Horreo vinario ex sententiâ Papiniani . quod & animaduertit Grapal. de partibus ædium lib. 1. de Apothec. cap. 3. quibus in locis l. C. loquitur de Horreo ipso particulari , prout & in l. impensæ , ff. de verb. signif. vbi inter utiles non autem necessarias impensas connumeratur

6 & Horreum , & Pistrinum ; & ibi Alciat. ponderat illam dictionem , plerumque , adiectam à legislatore ; nam si fundus vbi Horreum debet ædificari , est magnus & frugum ferax , & plurima familia colatur , & Pistrini , & Horrei necessaria est in pensæ , l. j. §. pen. ff. de impens. in reb. dot. fac. si verò modicus sit fundus ,

Pistrinum , & Horreum ad utilitatem solum pertinet , quia locari potest secundum Alciat. in d. l. in pensæ , num. 7. Fruges autem & condi consueuisse non solum in Horreis hac de causa , ædificatis , sed etiam in foueis subterraneis , certum est , & ibi 8 assensuarius , prout in similibus foueis subterraneis gratia tritici condendi in Suburbijis Pisanae Urbis de Iuribus Ecclesia Sancti Marci , in pulchro casu consoluit Anton. Gioff. cons. 89. per totum lib. 2. Et de situ Horreorum , & qualia esse debeant , & vbi constituenda plenè tradunt Plin. Hist. Nat. lib. 18. cap. 30. Collumel. de re Rust. lib. 1. cap. 8. Pallad. in eod. lib. 1. tit. 19. de Horreis , & Grapal. de partib. ædi. lib. 2. in verbo , Granarium ; ad quorum scripta in hoc indiduo legentes reijcio .

Cæterum quia super hac materia rei Frumentariae vti grauissima , & Imperatores Romani , & Iurecons. varijs sanctionibus , & rescriptis prouiderunt pro vbertate in Ciuitatibus cōseruanda , iccirco operæ pretium erit hic recensere prouisiones ipsas , quæ tendunt præcipuè ad firmandum statum nouæ Urbis , vt dixit Imperator in l. j. C. de offic. Præf. Urb. Proinde constat quod Marcus Imperator vltra

tra

tra alia priuilegia per eum concessa, de quibus plenè loquitur Julius Capitolinus in eius vita, voluit, vt Mensores frumentarij haberent ius excusationis (scilicet à tutela, & cura) & sic eum scripsisse respondit Paul. I. C. in
 8 l. † Mēsores, ff. de excusat. Seuerus quoque, & Antoninus referi pserunt, vt ius non esset ordinis
 9 cuiusque Ciuitatis † pretium grani constituere, ne scilicet ipsi, qui de ordine sunt, nempe nobiliores Plebem pro priuato commodo in Annonam grauari valeant. l. fin. in princ. & §. 1. ff. ad leg. Iul. de Annon. l. non debere, ff. ad Municip. l. Decuriones, ff. de admini. rer. ad Ciu. pertin. Hinc
 10 dicitur quod ius † Annonæ est de Regalibus, & per consequens soli Principi reseruatum cap. 1. & ibi And. de Isern. & Bald. in tit. quæ sint Regal. quòd quidem alias Præfecto Vrbi, & Præfecto Annonæ fuisse demandatum. constat ex dicta l. j. C. de Præfec. Urb. Quocirca si Feudatarij, & Iudicantes habentes merum, & mixtum Imperium in aliquo Oppido velint aliquid statuere in re Annonaria citrà confirmationem superioris, illud Decretum est nullum, quia deficit authoritas in statuente;
 11 & ratio est, quia † Regalia nunquam veniunt in concessione

meri, & mixti Imperij, & omni modæ Iurisdictionis nisi expressè à Principe communicentur, vt alias dixi in cap. 3. primi libri, & probauit quoq; Roland. in cons. 1. num. 15. vol. 2. & in cons. 3. num. 47. & 48. vbi Afflict. Paris. & Grammat. citat. Insuper causas ad Annonam pertinentes esse ad eò fauorabiles censuerunt ipsi legistatores;
 12 vt † mulierem aliquid deferentem occasione rei Frumentariæ, audiendam esse statuerint; licet à delatione mulieres arceantur; necnon & famulos quoque accusantes, vt patet in l. 3. §. final. ff. ad leg. Iul. de Annon. & seruos quoque deferentes querelam aduersus Dominos in eadem materia esse audiendos iubet tex. in d. l. j. ff. eod.

Quæ autem fuerit dignitas, & potestas Præfecti Annonæ apud antiquos, colligi potest non solum ex legibus iam citatis: sed punctualiter ex forma huius Magistratus, quam Casiodor. lib. 6. variar. præscribit in hæc verba, quæ licet paulò sint longiora, attamen forsitan non erunt iniucunda, cum officium, & † dignitatem ipsius Præfecti specificè ostendant.

Si ad hanc mensuram censenda sunt dignitates, vt tantò quis honorabilis habeatur, quantò Ciuibus pro-

profuisse cognoscitur, is certè debet esse gloriosus, qui ad copiam Romani Populi probatur electus. Tui siquidem studij est, ut sacratissima Urbi præparetur Annona, ubique redundet panis copia, & tam magnus populus, tanquam una mensa satiatur. Per officinas Pistorum, cibosq; discurre, pensum, & munditiam panis exiges, nec vile iudicas esse, unde te possit Roma laudare. meritò, quando gloria singularis est, illius Civitatis affectus. & ne quod agis aliquid putetur extremum, carpentum Præfecti Urbis mixta glorificatione conscendis. Tu illi in Spectaculis coniunctissimus inueniris, ut plebs, quam industria tua satiat, in suam reverentiam te honoratum esse cognoscat: Nam si querela panis, ut assolet, concitet, tu promissor ubertatis seditiones civicas momentanea satisfactione dissolvis, & per te prospicitur, ne quid à Populis conquerentibus excedatur. Non immeritò Pompeius fertur, copiae quantitate prouisa, usque ad rerum peruenisse fastigia; quia meritò singulis est amor populi, cum potuit à penuria liberari. Hinc ille gratificationem meruit, plausumq; popularem. Hinc unice semper amatus est, & in gratia Civium, omnium vici facta malorum, qui ne aliquando in honore diceretur, cum nominis taxatione vocabatur & Magnus.

Hoc te exemplum inuitet ad prospera, quando ille honoris tui locum egisse cognoscitur, quem felix Roma mirabatur. Ne quis autem putet, abiectis te hominibus imperare, dignitati quoque tuæ pistorum iura famulata sunt, quæ per diversas Mundi partes possessione latissima tendebantur, ne inopia faciente vilisceret, quod Romanae copiae laudabili famulatione seruaret. Suarii quoque, Romanae copiae causa reperti, tuo deputati videntur examini. Gloriare priuilegijs acquisitis. Tribunal tuum non est inter minimas dignitates, quando & Romana gratia fruieris, & Prouincijs iussa transmittis. Sed ut actionis ipsius in totum merita perscrutemur, triticeas quidem copias Præfectura Pratoriana procurat. Sed non minor laus est, dispensationem probabilem facere, quam frumenta colligere, quando in quavis abundantia querela non tollitur, si panis elegantia nulla seruetur. Sic Ceres frumenta dicitur inuenisse, Pan autem primus conspersas fruges coxisse, perhibetur. Unde & nomine eius panis est appellatus. Ita & illa prædicata est, quæ reperiit, & iste laudatus est, qui decenter edenda humanis vsibus applicauit. Atque ideo cognoscentes industriam tuam, quæ sen per est amica sapientiæ, Præfecturam Annonæ per illam indictionem nostra

Z tibi

tibi electione deferimus. Considera nunc, quia non licet aliquid furari de populo. Nam quod in Ciuitatibus damno committitur, silentio non celatur, nescit plebs tacere, quando interdum et hoc loquitur, quod à nemine perpetratur. In fraudulentos distringe, panis pondera, æquus examinatur intende, sollicitus auro pensetur, unde à Quiritibus vinitur. Quia gratior nobis est lætitia fauentis populi Romani, quàm copia preciosissimi metalli. Intuere certè quod loquimur. Quid habes melius quod optes, quàm illius populi gratiam quærere, quàm nos etiam constet, optare. hæc tibi.

Sed quoniam conditori nouæ Vrbis prospiciendum est, vt prouisiones pro vbertate conseruanda respiciant futura tempora, ne vnquam sibi vitio verti possit, quod populus Annonæ caritate prematur, & iccirco ad nouas quærendas sedes dilabatur, curare poterit, vt iuxta prudenter sancita per Anastasium Imperatorem in d. l. j. C. vt nemin. lic. fiat comparatio publici frumenti per omnes Ciuitates inhabitantes, vt omnes proportionabiliter secundum vires patrimonij cuiusque concurrant ad cœmendum frumentum in publico Horreo reponendum; debet enim ex contri-

butionibus omnium, nullo pignitus excusato, formari capitale pecuniatum, quæ in hunc usum conuertri debent secundum Glos. Barr. & Ioannem de Plat. in d. l. j. Nec vnquam comparatio dicti frumenti est omitenda aliquo prætextu, nec expectandum quod vrgeat necessitas; etenim sicut in pace parantur, quæ belli tempore sunt ex usu futura, sic in frugum copia, oportet prospicere in futurum inopiæ; incertum enim est quando fames, & bellum immineat, quidvè futurum tempus ferat, & ideo parandum, maturè subsidium, ne desit, cū tempus postulerit, vt inquit Philo. relatus à Perer. in Genesim tom. 4. fol. 1278. vbi quoque addit, quod fruges non purgatae, sed in spicis, & manipulis condita diutius, & melius conseruantur; quod tamen videtur refragari opinioni Columell. de re Rustic. cap. pen. lib. 2. circa finem, qui dixit; *Frumenta si in annos reconduntur repurgari debere; nam quanto sunt expolitiora, minus à curculionibus exeduntur; sin protinus vsui destinantur, nihil attinet repoliri*, quod & nos pluries experti sumus in hac Proquinçia. Subdit quoque Perer. quod hæc cura committenda, est viro prudenti, nec auaro, qui pos-

possit sine inuidia, & reprehensione exequi munus hoc, tanta dexteritate, vt nihil populo de fame futura suboleat.

Firmata autem Annonaria, ratione ex contributione sufficientis capitalis ad coemendum frumenta necessaria nouæ Vrbi, cauendum est, ne in Horreis 17 ipsis condantur † fruges, quæ natura loci, & humore possint vitari, vt monet Imperator Valentin. in l. horrea fiscalia in Cod. Theodos. de ædif. priuat. quod & Seneca in lib. vnico de Breuitate Vitæ animaduertendum censuit dum dixit, *cures, vt incorruptum à fraude aduehenti-um, & negligentia frumentum transfundatur in Horrea, ne concepto humore vitietur, & concalescat, vt ad mensuram, pondusq; respondet.* prout anno 1629. quo Prouincia ista Fori Iulij maxima Annonæ caritate laborauit, experimentis plurimis didicimus; siquidem negotiatores, & dardanarij, qui frumenta aduehebant ex regionibus maritimis, ea quandoq; humida comportabant, vt maioris ponderis, & mensuræ extarent; vnde pars eorum, quæ fuit reposita in publicis Horreis, ex illa humiditate vitiata remansit; 18 quo factum est, vt opportunè visum fuerit vti illo velamine

expresso ab ipso Imperatore Valentinian. in d.l.j. C. de condit. in publ. Horr. ne capitale Fontici Ciuitatis extingueretur; species enim illa Frumenti sic deteriorata commixta fuit cum reliquo iuxta legis præceptum, & sic Fontici indemnitati fuit consultum: extat enim in hac Ciuitate Vtini prouiso Excellentissimi Senatus Veneti ad supplicationem Ciuitatis facta anno 1611. qua cauetur, quòd Præses nullo modo patiatur, quòd capitale Fontici eiusdem Ciuitatis minuat, & quòd à Pistoribus in venditione Frumenti de luribus Fontici prædicti erogentur § 4. pro singulo Stario vltra pretium limitatum à Præsede; vnde fit, quòd ex venditione frugum conditarum in publicis Horreis capitale prædictum annuatim aliquatiter accrescat, & panis in Ciuitate semper viliori pretio vendatur, quàm in Prouincia, maximo Ciuium, & aliorum in ea venientium commodo; alias enim si sanctio ista non prouidisset, capitale Fontici iam extenuatum, & propè extinctum remansisset; vt non immeritò dixerit Cassiodor. var. lib. 11. in præfat. † *Citò expenduntur Horrea, quæ assidua non fuerint adiectione fulcita, & thesaurus ipse,*

Z 2 quàm

quàm facile profunditur, sinullis iterum pecunijs compleatur. quibus quidem periculis obuiatum est prudētissimiseiusdem Veneti Senatusfunctionibus.

Verumtamen quia per sterilitatem insolitam illius anni 1629. maximè afflicta fuit hæc Prouincia, cum ex inopia minorum, qui ad maturitatem non peruenerunt ob continuatos imbres multa hominum millia fame confecta fuerint; Iccirco hic recensendum duxi memoranda charitatis Venetę exēpla in Prouinciam istam; nam certiores facti pijsissimi illi Patres, quod Rurales erant penitus alimentis destituti, exhibuerunt in primis aureos 15. mille pro emendis bladis ad eorum beneficium; & quoniam bladum ex illis pecunijs coemptum non erat sufficiens, & plurimi etiam paupertate detenti emere blada non poterant, imò relicta Prouincia mendicando ostiatim victum quæritabant, & maxima horum multitudo ad Venetam Urbem confluxerat, decreuerunt omnibus illis alimenta de publico fore largienda, & ne deinceps ceteri cogerentur id ipsum exequi, electis ad id tribus præstantissimis Senatoribus Iulio Contarano, Angelo Iustiniano, & Francisco

Pisani, & tripartita eisdem Prouincia Fori Iulij, & agro Taruisino, ac frumenti, & millei modiorum aliquot millibus attributis, & per eos solertissimè in pauperes erogatis, consultum est imminenti reliquorum, qui superfuerant exitio; qua in re quoque † Ciuitas Vtini non defuit prouidere pro posse suo circa necessitatem ipsorum pauperum; factum enim fuit Decretum, vt ædes Sancti Gotardi non procul ab Vrbe distantes; quæ deferuiunt principaliter ad probandas personas venientes ex locis suspectis de peste; darentur ad habitandum vsque ad futuram messem pauperibus, & miserabilibus personis, quæ ex diuersis locis in Urbem conuenerant victum mendicantes, & eisdem quoque singula die alimenta de publico Ciuitatis largirentur, creatis ad id Custode ibi residente, & prædibus hebdomadarijs ex nobilibus, & popularibus Ciuitatis, qui assisterent ad exhibitionem alimentorum vnique ex ipsis, ne fraus fieret, sed omnibus æquè publica largitas communicaretur; in quibus alimentis erogatum fuisse summam aureorum vltra decem millium, apparuit; cum ordinariè pauperes ipsi essent suprâ mille, ex quorum

quorum colluſie, & immunditia plures ex iſſis aſſiſtentibus diras, & peſtilentiales febres naſti ſunt, vt luſtuoſa pluribus familijs extiterit hæc prouiſio, quod quidem adiſcere volui, vt caueant deinceps poſteri, ne eorum Ciuēs ſic ex abrupto huiuſcemodi periculoſiſſimo miniſterio, quod ſordidiſtantiũ hominibus demandandum eſt, addicant; cum ſatis ſit quod prudens Cuſtos ad id præpoſitus diligenter munus iniũctum exequatur.

Nec ſilentio inuoluenda ſunt remedia aliquot, ex quibus poſteſt valdè ſuffragari Prouincia in eiufcemodi caſibus caritiæ; confluunt enim vndique plures ex iſſis mendicantibus, qui robuſti corpore, & ſatis validi
 21 ſunt: hos enim ꝑ ſi eſſent de Prouincia fore cogendos ad miniſterium aliquod in publicam vtilitatem exercendum cenſeo, puta ad purgãdas plateas, viaſque publicas, iuxta nor. in §. ſi verò in Auth. de Quæſtore; & quatenus nollent ſubire tale onus, protinus ſunt expellendi;
 22 & ratio eſt; quia ꝑ cum tales poſſint ſibi proprio ſudore victũ quærere, non eſt meritorium eis indebitè petentibus eleemoſynam facere. cap. non omnes. 5. q. 5. nam & ꝑ filius,

qui poſteſt ex induſtria victũ quærere, non eſt à patre alendus. l. ſi quis à liberis. §. ſed ſi filius, ff. de liber. agnoſcen. quod & erga forenſes multò magis venit obſeruandum, cum proximior ſit charitas in domeſticos, quàm in exteros. cap. non ſatis 86. diſt. l. ſi Præſes, C. de ſeru. & aq. Proinde cautum fuit in l. vnica, C. de mendicant. valid. quod Præfeſtus Vrbiſ diligenter inſpiceret eos omnes, quos in publicum quæſtum incerta mendicitas vocauerit, & iuxta annos, & corporis vires, de eis ſtatuat, quod ſibi expedire oportuniuſ viſum fuerit; & Plato lib. 11. de legib. adductus à Menoch. de Arb. Iud. caſ. 532. lib. 2. centuria 6. ſcriptum reliquit; ꝑ Nullus in Ciuitate noſtra ſit mendicus; quicumque id tentauerit, victũ in explebilibus quærens precibus, ex plere ceperit, à rerum venalium curatoribus à Foro expellatur, ab adili Magiſtratu ab Vrbe eiſciatur, deinde ex tota regione ab agri Magiſtratu exterminetur, vt ab huiuſmodi animali omnino vniuerſa regio munda ſit; & hanc mendicantium expulſionem iuxta ſententiam Platonis ob formidatam alimentorum inopiam in Vrbe Roma fuiſſe aliquando obſeruata ex Amian. Marcellin. colligit Cælius Rho-

Rhodig. lection. antiq. lib. 18. cap. 5. quod & aliunde, & præsertim in Hispania contra pau-
 25 peres † alienigenas obseruari, vt inde expellantur tempore grauioris Annonæ referunt vsu receptum Padill. in suis Hym. Jur. Civil. & Antonius Corduba in relectione l. si quis in liberis, §. & si impubes nu. 39. ff. de lib. 28 agnoscen.

Potest quoque si necessitas famis vrgeat, iuberi per Præfectum Urbis, quòd omnes habentes blada, teneantur vltra necessariam familiæ prouisionem, exhibere residuum, vt vendi possit in foro venali pretio secundum conditionem temporum limitando; si enim pretium frumenti sit redactum ad summum, prout in hac Prouincia anno prædicto 1629. contigit, in quo frumentum aliquib. in
 26 locis ad ₧ 50. † pro stario venditum fuisse percepimus, tunc coguntur habentes, vendere pretio viliori, vt colligitur ex tex. in l. si pendentes, §. sed etsi quid, ff. de vsufr. vbi Vlpianus I. C. facit mentionem de laudabi-
 27 bili † consuetudine, quæ antiquitus seruabatur, quòd Ciues, & possessores solebant eorum municipio addicere certam partem fructuum collectorum pretio viliori, adhuc vt Horrea pu-

blica municipij ex tali contributione Annonæ vbertatem ad omnium habitantium vtilitatem, præstarent; & sic concludit, fieri debere Luc. de Pen. in d. l. vnica in fin. C. vt nenn. lic. & Franc. Marci. quæst. 230. num. 5. par. 2. affirmat, quòd tempore magnæ caristiæ in Prouincia † Delphinatus, per tres status Patriæ Ciuitatis Gratianopolis fuit ordinatum, deputari vnum Grapharium, & aliorum ex Consulibus ad inspiciendum, & perquirendum in domibus singulorum, tam officiariorum, quàm Ciuium dictæ Ciuitatis, si essent aliqua blada vltra eorum prouisionem necessariam, saltem vt possent occurrere pro aliquo tempore necessitati Ciuitatis quousque incipiant messes, & ibi sub num. 2. & seqq. subdit, quòd Horrea
 29 particularia, † Annona existente tenui, possunt aperiri etiam via militari; & sic mihi affirmavit, se facturum sapientissimus ille Senator Venetus Iulius Cõtarenus in hac Prouincia, nisi de plano à possessoribus blada, fuissent exhibita; quod quidem æquissimum videtur, cum conseruandorum hominum causa,
 30 ne fame pereant, etiam † aliena capi possint, vt cõprobat vtriusque Iuris auctoritatibus idem Luc.

Luc. de Pen. in l. j. num. 3. C. de quib. mun. vel præstat. lib. 10. Proinde summ opere laudantur
 31 t r t Spurius Scaurilius, & Aulus Virginii Coss. qui bello Hetrusco cum Roma premeretur charitate Annonæ, dimissis in varias regiones, quibla emere-
 rent, per singulas quoque domos Cives frumentum profiteri
 iusserunt, ut quod superesset familiæ in publicum conferretur; ex quo satis pronisum fuit im-
 nenti calamitati, ut scriptum reliquit Dionys. Alicarnas. li. 9.
 & quanto isti humanius, eo cru-
 32 delius se gessit t C. Cæsar Caligula, qui nonnunquam Horreis præclusis, populo famem indi-
 xit, quasi lataretur in publica pauperum calamitate, ut refert Suetonius in eius vita cap. 26. Quā-
 do autem necessitas famis non esset ita ad summum, possessio-
 res bladi non sunt cogendi illud vendere, nisi pretio iusto, &
 currenti: rescriptum enim fuit per Imperatores Seuerum, &
 Antoninum, quod minimè a-
 quum est, Decuriones Civibus
 33 suis t frumentum vilius, quàm Annona exigit, vendere; ut re-
 fert I. C. in l. fin. in princ. ff. ad leg. Iul. de Annon. quod intelli-
 gitur, cessante consideratione, in præcitata, ut per Bar. in d. l. fi.
 & Luc. de Pen. in d. l. vnica in fi.

Aduerti quoque potest, si in Provincia de penuria bladi du-
 bitetur, ne concedantur a Præ-
 factis lib. ræ, & absolute blado-
 rum coemptiones dardanarij, qui nimium Ciuitatibus pern-
 ciosi, solent semper emere bla-
 da, ut carius vendant; valent enim statuta, & decreta, ne quis
 34 possit t emere blada nisi vsque ad certam quantitatem ad fi-
 nem ne inducatur caritàia, ut dicunt Salic. in l. j. C. de episcop. & cler. & Aret. Inst. de donatio.
 §. fin. sicuti valet prohibitio ne dardanarij vadant obuiam vi-
 ctualibus, ut eas carius reuen-
 dant secundum Ioannem de Plat. in l. septem dieb. C. de ero-
 gat. mil. ann. lib. 12. quo casu eis indicitur pœna 20. aureorum
 in l. j. ff. ad leg. Iul. de Annon. Sed talis pœna hodie est arbitra-
 ria Præfecto Urbis, cum appa-
 reat tales quandoq; pro quali-
 tate delicti fuisse condemnatos pœna extraordinaria relegatio-
 nis, & in metallum, ut patet in l. annonam, ff. de extraordin. crimin. ex quibus omnibus ap-
 parer, quantam veteres curam sustinuerint, ut pauperibus æ-
 què, ac diuitibus vita tolerabi-
 lior in Ciuitatibus esset. Quod etiam Veneta Respublica accer-
 timè duxit vindicandum, præ-
 scripta pœna graui in eos, qui

con-

contrafecerint, prout elicitur ex pluribus Senatusconsultis, & præsertim anni 1505. & 1521. quibus obuiam itum est similibus illicitis bladi comparationibus; & verè non possum silentio præterire, quòd pessimè à quibusdam huius farinae hominibus introductum fuit dicto anno 1629. in hac Prouincia: Imminente enim necessitate famis, pauperes agricolæ ne ipsi, & eorum liberi perirent, solebant conuenire hosce dardanarios, à quibus receptis bladis excessiuissimo pretio, illicitos, & vsuratitios contractus venditionis, & liuellationis coacti sunt celebrare, ex quibus magna pars istorum pauperum, lapsa facultatibus suis in desperationem videbatur quoddammodo adducta, nisi cautum fuisset ex Venetis sanctionibus, quòd contractus huiusmodi vsuratiij sola facti veritate inspecta rescinderentur: nam Venetorum † Vrbs detestatur vsuras
 35 plusquam omnes aliæ Ciuitates, vt testatur Bald. in l. nouissimè. ff. quod fal. tut. auth. quem sequitur Ioan. de Anan. in cap. in Ciuitate, num. 16. de vsur. & aliàs etiam quando casus occurrit ob publicam vtilitatem, statutum extitit, nempe hoc anno 1633. cautum enim fuit ab

eodem Excellentissimo Senatu, quòd Præses Prouinciæ ius summarium diceret inappellabiliter pauperibus personis conquerentibus de huiusmodi contractibus illicitis, & ementitis.

Insuper hæc prohibitio emendi blada, & incanipandi potest quoque eo respectu extendi ad Ciuitatem eiusdem Prouinciæ, prout videtur fuisse decisum in Curia Delphinatus super supplicatione porrecta per Consules Ciuitatis Valentia, petentes sibi licentiam impartiri emendi vsque ad mille summatas pro prouisione eiusdem Ciuitatis, vt inde pro simili pretio venderetur: non enim fuit permissa talis licentia de congregando blada in Prouincia, & hoc ne
 36 in † Regione illa induceretur caristia, vt testatur idem Franciscus Marci. quæst. 40. par. 2. Quapropter ego dum essem anno 1630. vnus de Septemuiris Ciuitatis Vtini dixi, quòd illi de Carnea non poterant grauari de prohibitione facta à Præsede Prouinciæ, ne posset quis absque licentia eiusdem emere, & extrahere bladum è Territorio eidem Præsidi subiecto; etenim prohibitio illa fundata fuerat, ne ex illa extractione induceretur caristia in locis prædictis; ex quo satis Populis ipsis
 de

de Carnea erat consultum circa necessaria ad victum; cum Præfess ille integerrimus Bernardus Polano, nobis pro interesse Ciuitatis assistentibus, & rem procurantibus, acquievisset, quod singulo mense possent Populi prædicti vsque ad futuram messem, emere duo mille staria bladorum, & cum legitimo responfali extrahere pro subueniendo fuorum pauperum necessitatibus; sic enim videtur decisum in l. j. C. de frumen. Urbis Constantinopolitanæ, vbi expresse prohibetur, ne vlli liceat frumentum pro publica Annona deputatum in alios vsus deputare, cum ex hoc tantum possit crescere inopia Ciuitati, vt ibi dicitur.

Ceterum plura quoque alia expendi possunt in hac rei frumentariæ consideratione; si enim superueniunt hi casus insoliti extremæ famis, tenetur
37 † Princeps ne populi fame pereant subuenire per erogationem seminis; quia non tantum præsentibus, sed & futuris calamitatibus populorum prospiciendum est; cum bonus Princeps à bono patrefamilias nil differat, vt aliàs dixi de sententia Xenophontis; vnde summa fuit charitas Venetæ Reipublicæ erga Prouinciales largiendo eis

surgum, & milleum pro semine, ne inciderent in pristinam egestatem; quod factum in † Herode Magno erga populos sibi subditos summoperè collaudat Ioseph. lib. 15. Antiq. Iudaic. cap. 12.

Demum vt lectionem de inopia, quatin ex eo, quod à natura mala est, timemus, vt inquit Aristot. 3. Ethic. ad vbertatem omnibus desiderabilem transferamus, iuuat hic pro complemento inuestigare illam considerationem; an existente magna frugum vbertate, possit Præfectus Urbis indicere Ciui-
39 bus, & subditis, † quòd emanat frumentum publici Horrei, ne corrumpatur, & hoc pro modo facultatum cuiusque? in hac propositione videretur dicendum, quòd non possit fieri tale præceptum; quia, cum nullo iure hoc onus indicendum caueatur expresse, non est ex sola hominis inuentione imponendum l. obligationum ferè, §. placet, ff. de act. & obligat. quod enim Principum sanctione non est constitutum, nõ est superstitiosa adinventione præsumendū. cap. consului 3. q. 4. & præ-
40 fertim, quia † non potest arctare ad emendum aliquid coactè, vt est tex. in l. nec emere, C. de iur. deliber. In contrarium fa-
Aa cit,

cit, quia emptio frugum, quæ in publico Horreo reponuntur, principaliter fit ad publicam omnium vtilitatem; quia sic spectat ad officium Præsidis. tex. est in §. sed pro vbertate, in Auth. de mandat. Princip. ex hoc enim Horrea constituta sunt, vt omnibus & præsertim
 41. † pauperibus alimenta non desint; quia & ipsi sunt certa pars Ciuitatis l. privilegia, C. de sacrosanct. Eccles. vnde comportionatione omnium pensandum est, quod omnium causa comparatur l. quicumque, la seconda in fin. C. de omni agr. de ser. lib. 11. & hanc partem tenet Bart. in l. vnica, C. vt nemi. lic. cuius dictum tamquam notatu dignum refert, & sequitur ibidem Luc. de Pen. circa finem.

De carcere in noua Vrbe construendo.

Caput Sextum.

S. V. M. M. A. R. I. V. M.

1. Vrbs floret, quando iniusti dant penas.
2. Carceres in Vrbe, quomodo extrui debeant?
3. Leonis Baptista Alberti opinio.

de modo, & forma carceris.

4. Fovea loco carceris extructa per Follerium improbat, & Prospero Farinacio.
5. Carceres præter fidam custodiam, nil atri habere debent.
6. Carceres subterranei omnino prohibentur.
7. Prælatus, qui in terro carcere Clericum claudit, irregularis efficitur.
8. Carcer debet taliter constitui, vt in eo carceratus viuere possit.
9. Carceres non sunt adificandi in loco nimis remoto ab hominum copia.
10. Caneæ, & carceres subterranei, cur apud antiquos introducti?
11. Mansiones seruorum in villis, quomodo extruerentur secundum Columellam.
12. Carceres priuati prohibiti sunt à iure.
13. Priuatus non potest paciscendo se obligare ad carcerem particularis personæ.
14. Carcer mulierum separari debet à carcere virorum.
15. Carceres in Vrbe sunt Principis.
16. Carceratis pauperibus danda sunt alimenta de publico, ne fame pereant.
17. Visitatio carceratorum frequentari debet.
18. Vsus, & modus carcerandi apud antiquos, qualis fuerit?

Pu.

Publica Urbium salus & securitas, requirere videtur, ut Magistratus habeant auctoritatem; ex qua iustus metus iniiciatur facinorosis, & pronis ad scelera perpetranda, ut se abstinēat, & quietē agant; tunc enim
 1 † Vrbs floret, cum iniusti dant poenas, propterea introductum est, ut quaelibet Ciuitas habeat carceres, veluti vindices scelerum, in quibus contineri debeant huiusmodi farinæ homines;
 2 Eorum autem † situm collocari, & coniungi debere cum Foro Iudiciali monet Vitruui. lib. 5. cap. 2. & ibi Philand. in annotat. vbi duo carcerum genera extruenda esse refert; vnū quo ære alieno obnoxij, tantisper, quosoluant detineantur; petulantes quoque, & parum ex cultis moribus homines, claustris illius carceris pauesacti ab inuita vitæ lasciuia, & petulantia remoti, meliorem vitam transigant, & his idem assignari debet carceris locus, cum temporaria sit mansio, non diuturna: Alterum genus carceris extrui debet, quo flagitiosi, & scelerati coerceantur; id quomodo ædificandum sit, probè tradit
 3 elegantis ingenij vir † Leo Baptista Albert. in sua Architect. lib. 5. cap. 13. vbi improbat opinionem eorum, qui carcerem

atrum, & horrendo sepulchro similem faciendum pro meritis quidem fontium, ut custodiæ squalore macerentur, opinati sunt; nam pro humanitate Principis, aut Reip. sat fuerit firmasse opus pariete, & apertitionibus, & testudine, ne fuga inclūs pateat, vbi crassitudo, profunditas, celsitas operis, & præduri lapides ferro, & ære iuncti, plurimum ad firmitatem conferrent, & in ipsis carceribus omnino statendus erit locus, vbi venter deijciatur, vbi focus struatur, citra fumi, fetorisque iniuriam. Qua ratione Prosper Farinaz. clariss. Iuriscōs. in eius
 4 † tract. crim. quæst. 27. num. 96. de carcerib. & carcerat. tom. 1. notat Folleri. qui in sua pract. Canon. crimin. cap. 12. asserit, quod alias dum esset Vicemarchio terre Vasti Aimonis, construere fecerat foueam quamdam humi depressam per 12. pedes, in qua carcerati delinquentes ponerentur, reclamantibus cunctis Ciuib. dictæ terræ; non enim inquit Farinaz. est amplectenda opinio ipsius Folleri. quæ damnatur communis scribentium calculo, utpotè nullum abhorrens à Christiana Religione, & humanitate; siquidem Constantin. piissimus Imperator in l. l. C. de custod.

Aa 2 recor.

reor. Carceres talesse debere
 5 constituit, † vt præter fidam
 custodiam, nihil atri habeant,
 inquit enim in hæc verba; *Nec
 verò sedis intima tenebras pati de-
 bebit inclusus, sed usurpata luce
 vegetari, ac subleuari, & ubi nox
 geminauerit custodiam, in vestibulis
 carcerum, & salubribus locis
 recipi, ac reuertente iterum die ad
 primum Solis ortum, illicò ad pu-
 blicum lumen educi, ne pœnis car-
 ceris perimatur, quod innocentibus
 miserum, noxijs non satis seuerum
 esse dignoscitur; hinc carceres
 subterranei, ac caueæ, in quibus
 pauperes carcerati, humiditate,
 & frigore confecti, infirmitates
 attingunt, ac vitæ periculum.
 6 subeunt, † omnino prohiben-
 tur, Card. in Clem. j. q. 7. de pe-
 7 nit. & remiss. vnde † Prælati,
 qui in tetro carcere clericum,
 seu alium delinquentem clau-
 dit, efficitur irregularis, & repu-
 tatur tamquam homicida secun-
 dum Corne. cons. 325. num. 4.
 lib. 4. & Ancharan. in d. Clem. j.
 quæst. 7. affirmat, prohibitum
 esse à iure carcerem durissimū,
 in quo verisimiliter intra pau-
 8 cos dies quis sit moriturus; car-
 cer t enim debet esse talis, vt eo
 non obstante, carceratus viuat,
 nec tam procul ab hominum
 9 † copia seiunctus, vt carcerato-
 rum voces, & clamores à nemi-*

nè exaudiri valeant secundum
 Bossi. in eius tract. crimin. tit. de
 carcer. num. 3.

Patet tamen, quod antiquis
 10 temporibus iste caueæ, † & car-
 ceres subterranei, fuerunt in vsu
 frequenti pro custodia homi-
 num, nam eo tunc præsertim,
 apud Romanos rerum dominos,
 erat ingens multitudo seruo-
 rum, quorum pars in villis asser-
 uabatur, vt ex eis personales
 functiones, & ministeria recipe-
 rent, de quibus agitur in tit. ff.
 de oper. seruor. & in l. fin. C. de
 seru. fugit. & alibi; & hos seruos
 fuisse deterioris, & melioris
 conditionis respectu carceris, in
 quo custodiebantur pluribus au-
 thoritatibus comprobatur Lipsi.
 lib. 2. elect. suor. cap. 15. & pa-
 11 tet ex † Columell. de re rustic.
 lib. 1. cap. 3. qui in ædificio vil-
 larum describit mansionem ser-
 uorum veluti rem cum primis
 necessariam; *Solutis seruis inquit,
 cellæ meridiem Equinoctialem spe-
 ctantes fient, vniuersis quam salu-
 berrimum subterraneum ergastu-
 lum, plurimis, atque his angustis
 illuistratum fenestris, atque à terra
 sic editis, ne manu contingi possint;*
 quo loci notat Lipsi. duriores
 conditionem seruorum, qui vin-
 cti custodiebantur, nam hi quæ-
 stus causa, vt prodirent in are-
 nam, vel cum bestiis depugna-
 rent,

rent, continebantur, quod fuit postea ex lege Petronia sublatum, pena indicta dominis, qui seruos, citra delicti poenam a iudice cognoscendam, exhibuissent ad pugnam, vt refert Modestin. l. C. in l. circumcidere, §. fin. ff. ad l. Cornel. de sicar. Ceteri verò ad colendum agros, vel alia opera dominis exhibenda, in liberioribus locis mansiones suas habebant, è quibus egredi citra domini assensum non poterant.

Caterum quod attinet ad carceres publicos Ciuitatis, (nam
 12 † priuati omninò sunt prohibiti, vt dicitur in l. priuatos, C. de episc. aud. quod adeò locum
 13 vendicat, vt nemo † possit etià paciscendo se obligare ad carcerem priuatum, vt pluribus comprobant Bart. in l. interdū, §. qui furem, ff. de furt. & Bald. & Angel. in l. alia causa, §. eleganter, ff. solut. matrim.) Cautum est in iure, quod separatus
 14 sit † carcer, in quo mulieres carceratæ detineantur in custodia, à virorum carcere, vt probat tex. in l. quoniam, C. de custod. reor. cuius verba sunt hæc;
Quoniam vnum carceris Conclauē permixtos secum criminosos includit, hac lege sancimus, vt etiam si qualitas pœnæ permixtione iniungenda est, sexu tamen dispares, di-

*uersa claustrorum tutamina habere inbeantur; & idem videtur statutum in §. necessarium in fine in Auth. vt null. iudic. & ita dicit in Vrbe Romana seruari idem Farinaz. loco supra citato num. 59. affirmans, carceres publicos esse debere separatos, vt custodia virorum seiuncta sit à custodia feminarum, & passim quoq; in alijs Ciuitatibus obtinet, ne mulieres per huiusmodi occasiones custodiæ, inueniantur circa castitatem iniuriatæ, vt patet ex dicto §. necessarium. Carceres autem isti siue sint cōnexus, & coniuncti cum palatio Principis, siue etiam separati,
 15 spectant, & pertinent † principaliter ad Principem, vt dicit Natt. in cons. 636. num. 122. lib. 3. & propterea inclusis car-
 16 cere, si sunt † pauperes, danda sunt alimenta de publico ne fame pereant, quibus taxatæ videntur duæ, vel tres diurnæ libellæ panis in l. Iudices, C. de episc. aud. vbi quoque cauetur, quod secundum humanitatem
 17 Iudicum † frequentari debet visitatio carceratorum, nec fideatur inhumanitati custodū, qui vt plurimum sunt absque, charitate in prouidendo necessaria carceratis; exinde enim subtrahitur facultas custodibus vendendi crudelitatem suam.*

accusatoribus, & innocentes intra carcerum septa letho dare, aut subtractos audientia, longa tabe conficere, vt humanissimè monet Iudices idem Imperator Constantin. in d. l. j.

Hic autem non est omittendum, quod quantum ex antiquis † scriptoribus conijcimus triplex fuit carcerandi vsus apud antiquos, nam capita viliora, & seruitia in carcere habebantur in loco concluso, sub custodia stratoris; rei verò illustriores committebantur Consuli, Prætori, vel Ædili, quæ dicebatur libera custodia, vt dicit Diuus Hieronymus contra Vigilantium, & recentioribus temporibus vsurpauit Henricus V. Imperator exhibito Papa Paschali Romæ in custodia Vdalrici Patriarchæ Aquileiensis, vt testatur Vvolf. Lazi. de gen. aliquot. migrat. lib. 6. de Ducibus Charintia. Alia custodia dicebatur militaris, quæ frequentissima fuit Romæ, & in Prouincijs; is enim qui in noxa erat catenam manui dexterae alligatum habebat, quam miles præpositus eius custodire, sinistra manu prehensam vinctum attrinebat, vt elicetur ex Senec. de tranquillit. lib. 1. cap. 10. Tertius modus custodiendi apud vades dicebatur, cum reus trad. batur si-

deiussoribus, eorum periculo presentandus, quando fuissent requisiti, vt dicit Tacit. lib. 5. & de his omnibus modis agit Vlpian. in l. j. ff. de custod. reor. vbi id ad proconsulis estimationem pertinuisse dicit, inspecta dignitate personarum, vel criminis obiecti qualitate.

De archiuio publico noue Urbis.

Caput Septimum.

S V M M A R I V M.

- 1 *Tabularij, scribae, & actuarij, sunt synonyma in iure.*
- 2 *Notarij, angustentur nobilitate?*
- 3 *Creatio Notariorum, quomodo fieri debet in Prouincia Fori Iulij?*
- 4 *Notarij tenentur scire leges, ne faciant instrumenta improba.*
- 5 *Collegium Notariorum potest facere statutum in his, quæ pertinent ad officium Notarij.*
- 6 *Collegium Notariorum non potest statuere de his, quæ respiciunt decisionem casarum.*
- 7 *Hieronymi Priolo Principis Venetiles, recitatur, de Archiuio erigendo in Ciuitate Vtini.*
- 8 *Scriptura archiij publici, an, & quando faciant s. d. m.?*

Vlpianus I. C. in l. moris ,
 S. nonnunquam , ff. de 2
 pen. distinguendo genera pœ-
 narum , quæ antiquitus fontibus
 irrogabantur , dicit , *moris fuisse ,*
ut aliquando Iuris Studioſis , Ad-
uocatis , Tabellionibus , & Prag-
maticis interdiceretur , ne instru-
menta conficerent , vel teſtationes
conſignarent , aliquando etiam eis
interdictum , ne eo loci ſederent , quo
in publico inſtrumenta deponun-
tur , Archiuo fortè , vel Gramma-
trophilacio , ex quibus verbis col-
 ligunt Doctores quod in omni-
 bus ferè Vrbibus clari nominis ,
 vbi Forum cauſarum adest , de
 neceſſitate erigendum ſit Ar-
 chiuum , vbi Notarij , Tabel-
 liones , vel Actuarij acta publica
 condant : originem autem Ar-
 chiniſ fuiſſe antiquiſſimam de-
 ducitur , tum ex verbis Eccle-
 ſiaſtici cap. 10. *in manu Dei pote-*
ſtas hominis , & ſuper faciem Scri-
bæ imponet honorem ; tum ex ne-
 ceſſitate officij , quod principa-
 liter fuit introductum a Princi-
 pibus ad publicam vtilitatem ,
 ne publicæ , vel priuatæ conuen-
 tiones , tractu temporis deperi-
 rent : & hinc fit quod pluribus
 in locis in iure agitur de ꝑ Ta-
 bularijs , Scribis , & Actuarijs ,
 quæ tâquã ſynonima accipiun-
 tur , ut dicunt Luc. de Pen. & Cu-
 iac. in Rubr. C. de Tabul. lib. 10.

Solet autem inter Doct. con-
 trouerti an ꝑ Notarij reſpectu
 officij gaudeant nobilitate ; et-
 enim Bart. in l. vniuerſos , C. de
 Decurion. lib. 10. ſecutus opi-
 nionem Gloſ. cenſuit per diſpo-
 ſitionem illius legis aperte diſ-
 poni , quod Tabellionatus offi-
 cium careat nobilitate ; ex quo
 per Decretum Constantini Im-
 peratoris in d. l. vniuerſos , de-
 bent temperare à dignitate De-
 curionatus in Vrbibus , & hanc
 Bart. opinionem videtur ſequi
 Boer. quæſt. 222. num. 9. qui teſ-
 tatur eſſe magis communem :
 ſed Luc. de Pen. in d. l. vniuerſos ,
 amplè quaſtionem tangit ,
 & pluribus ibidem adductis ra-
 tionib. pleniffimè probat , quod
 Notarij officium habet anne-
 xam nobilitatem ex Principis
 conceſſione , & eius opinionem
 in hoc indiuiduo ſequuntur Me-
 noch. conf. 552. per totum , &
 Aldouin. inter conſil. Peregrin.
 conf. 97. num. 66. lib. 4. & con-
 ſil. 18. num. 10. lib. 5. imò idem-
 met Imperator Conſtantin. in
 l. ſi quis Decurio circa finem ,
 C. ad leg. Cornel. de falſ. expri-
 mit Notarios admitti ad digni-
 tatem Decurionatus , & ea , ac
 alijs dignitatibus priuari , quo-
 ties de falſo fuerint condemnati ,
 ut ibi conſiderat Bald. nn. 2.
 quod quidem in Notarijs , qui
 ad-

adscripti, & recepti sint in collegium à Principe erectum, & confirmatum, eo magis probari videtur: nam in creatione Notariorum † in hac Prouincia Fori Iulij interuenit authoritas Principis, eligitur industria, personæ spectatæ fidei, & probitatis, cui post diligens examen adhibitum ad præsentiam Præsidis Prouinciæ, qui vicem gerit Principis defertur iuramentum de benè, & legaliter officium exercendo: (Notarij enim tenentur † scire leges, ne facientes instrumenta super contractibus vetitis pœnam subeant iuxta dispositionem l. generali, & ibi glos. C. de Tab. lib. 11.) & tunc his omnibus requisitis præcedentibus, describitur in Albo Notariorum, & potest scribere acta per totum Territorium illi Præsidi subiectum, prout canetur Decreto Excellentissimi Senatus Veneti: sed extra illam Prouinciam non potest instrumenta conficere: quia non est conueniens quod inuadat terminos alterius Notarij, prout pulchrè probat post Hostiens. & Isern. idem Luc. de Pen. in l. Duumuirum, num. 5. C. de Decurion. & Notarij adscripti in collegio, & legitimè congregati possunt † statuere, quidquid sibi videtur in his,

quæ pertinent ad eorum officium, & respiciunt interesse ipsorum collegiatorum: sed in his, quæ pertinent ad † decisionem causarum, eorum statuta, & deliberationes sunt omnino reiiciendæ, quia hoc spectat ad Collegium Iurisperitorum, vt singulariter docet Natt. in consil. 175. num. 26. vbi Bart. Bal. Salic. Anchar. & Felin. adducit; & ideò improbari debent attestations illæ, quæ passim per Fora circumferuntur, ædite à Sp. Collegio Notariorum Vtinentium, quæ agunt de successioneibus, & alijs respicientibus materiam iuris: quia videntur ponere falcem in messem alienam: qui enim quod non accipit, assumit, improbabiliter temeritate laborat, vt dicitur in cap. sic decet 25. quæst. 2.

Sed redeundo ad materiam Archiuij, & eius necessariam constructionem in Urbibus, perspicuè patet, quòd multi possunt dari casus, in quibus scripturæ Notariorum defunctorum incuria hæredum pereant, cum præiudicio intercessorum, & proinde summè commendari potest charitas Excellentissimi Veneti Senatus ergà Prouinciam Fori Iulij, volens enim huic malo occurrere, lege lata sub † Serenissimo Principe Hieronymo

onymo Priolo de anno 1564. 29. Decembris, decreuit, quod pro beneficio & commodo vniuersali in Ciuitate Vtini tamquam principali fieret Archivum scripturarum Notariorum defunctorum, quæ pars postea fuit sub eodem Principe limitata de anno 1565. 19. Septembris, ex causa, de qua in lege ipsa limitante, scilicet, vt in singulis Iurisdictionibus Prouinciar, quæ sunt numero 72. fiat Archivum in loco principali sue Iurisdictionis intra terminum quattuor mensium, quo termino transacto, & Archivum non facto, quod afferri debeant omnes scripturæ Iurisdictionis deficientis ad Archivum Vtini, & ibi custodiantur sub penis expressis in dicto Senatusconsulto Veneto 1564. 29. Decembris.

8 An autem scripturæ in Archivum publico existentes † faciant fidem alibi, plenè tangunt scribentes, & præsertim Canonistæ in cap. cum causam de probat. & in cap. ad audientiam de præscript. vbi Felin. in specie ponit, quòd tria requiruntur, primo quòd sint seruata in loco publico: secundo quòd habite sint inter authenticas scripturas Archiuji: & tertio quòd sub custodia Cancellarij publici, vel Prepositorum ad curam ipsius Ar-

chiuij, & sequitur Decian. in cons. 24. num. 48. vol. 1. cum seqq. vbi concludit, hoc locum habere in publico documento, non autem in scriptura priuata, quæ in dicto Archiuo reposita reperiretur, vt ibi per eum.

De Monte Pietatis in noua Vrbe erigendo.

Caput Octauum.

S V M M A R I V M.

- 1 *Montis Pietatis inuentor quis fuerit?*
- 2 *Mons Pietatis fuit approbatus per Bullam Leonis X.*
- 3 *Mons Pietatis quomodo erigatur?*
- 4 *Frumentum in publico Horreo reponendum, ex qua pecunia olim emeretur?*
- 5 *Mutuum pauperibus super Sacro Monte Pietatis, quomodo exerceri debeat?*
- 6 *Pecunia apud antiquos deponebantur in sacris aedibus apud aditum.*
- 7 *Sixtus V. Summus Pontifex, quid concesserit Vrbi Vtinenfi super depositis fiendis super Monte Pietatis?*
- 8 *Notarij Vtineses tenentur reponere*

B b nere

- nere deposita pecuniarum super
Monte Pietatis.
9. Mons Pietatis non est locus Ec-
clesiasticus, sed laicus.
10. Mons Pietatis reputatur tam-
quam Collegium pium laicorū.

Ioannes Baptista Caccialu-
pus de Sancto Seuerino in si-
gnetos populos, C. de summ.
Trinit. & fid. Cathol. dicit, quod
Montis Pietatis inuentor fuisse
fertur in Ciuitate Perusij qui-
dam Religiosus Sacri Ordinis
Minorum, & Regulæ obseruan-
tiæ Sancti Francisci vocatus Fra-
ter Thomas de Tuderto ex vi-
sione quadam, quam habuit;
cuius institutum ita visum fuit
expedire ad publicam Urbium
utilitatem, vt omnes ferè in si-
gniores Italiæ Vrbes habeant
constitutos prædictos Montes;
in quibus pauperibus personis
mutuatur sub leui fēnore De-
creto Summi Pontificis taxato,
ad euitandas graues, & præfo-
cantes Iudæorum vsuras, qui-
bus corrodere, & absorbere so-
lent Christianorum substantias;
super qua erectione licet olim
fuerit inter Theologos, & Iuri-
stas, conclusio valde controuer-
sa, an esset licita, & permitten-
da, ex quo videbatur pro sim-
plici mutuo interesse recipere;

attamen † Leo X. Summus Pon-
tifex expedijt Bullam, quæ ha-
betur in Concil. Lateranensi.
sessio. i. o. qua Montes tales pro-
bat licitos esse, & ab alijs suis
prædecessoribus approbatos, nec
habere vilam labem vsuræ, ex-
communicando contrarium le-
gentes, vel scribentes. Solent
autem huiusmodi † Montes Pie-
tatis institui, comparato capi-
tali pro mutuo pauperibus ex-
hibendo, ex priuatorum eleæ-
mosynis, siue facta erogatione
nomine publico Urbis, in qua
ordinantur, quod capitale per-
petuo ad vsum pauperum con-
seruatur, vt eis mutuo detur,
sub illo leui fēnore; sicut enim
† antiquitus ad arcendam po-
puli famem, fuerat introductū,
vt à Senatoribus Urbis, ac alijs
inhabitantibus proportionabi-
liter secundum vires cuiusque,
pecunia conquiretur, qua
emeretur publico nomine fru-
mentum, quod in publicis Hor-
reis seruabatur, demandata
Cura distributionis Præfecto Vr-
bi, & Annonæ, vt colligitur ex
l. j. & vlt. C. Theod. de frumen.
Vrb. Constantin. Et ex l. j. C. de
Offic. Præfec. Vrb. eadem quo-
que ratione ad subleuandas mi-
serabilium personarum necessi-
tates aequè visum fuit expedire,
vt fieret contributio capitalis
ad

ad constituendos Montes istos, ex quibus licita suffragia imper tirentur, & propterea Montes isti habent eorum protectionē constitutam sub Magistratu maiori Vrbis, & pro regimine, & recta illorum administratione in Consilio publico Ciuitatis creari solent præpositi, & administratores, quos hic Vtini vocamus Massarios, qui tenentur in ædibus ad hoc constructis, † mutuare pauperibus pro pignore eorum periculo custodiendo, dato termino habili biennij, vel circa ad luendum pignus, quo transacto fit venditio eorundem pro reintegrando capitali, vt permaneat ordine successiuo in vsum aliorum pauperum, & tales Montium institutiones pijsimæ, & sanctissimæ dici debent, & ad publicam Vrbis vtilitatem directò, & principaliter pertinere: siquidem vltra commoditatem, quam consequuntur pauperes pro subueniendo sibi in eorum necessitatibus, deseruiunt quoque pro reponendis in tuto pecunijs pro dotibus filiarum, redemptione, & francatione bonorum, & similibus ex causis, in quibus publica vtilitas versatur ad cautionem, & securitatem interessatorum; proindè legimus, quod † antiquitus in sacris

ædibus, apud Aedituum, & Pontificem deponebantur pecunæ, tamquam in loco tuto, quando eas deponi necesse erat, vt latè congerit authoritas Tiraquel. de retract. conuent. glo. 7. num. 12. Et idè Cic. & Linius pluries faciunt mentionem de grario sanctiori, vt scribit Bude. in annotat. ad Pandectas in l. j. ff. de iust. & iur. Hinc Summus Pontifex † Sixtus V. de anno 1588. concessit licentiam Vrbis Vtinenſi, quod ex depositis pecuniarum fiendis per particulares super Monte Pietatis possent percipi ab eis tria cum dimidio pro 100. prout ita Veronensi, & Vicentino Monti concesserat; quæ deposita sic facta cum illa perceptione vtilitatis annuæ in ratione prædicta possunt ad libitum eleuari per deponentes cum interesse vsque ad tempus eleuationis decurso; Et ex Decreto Excellentissimi Senatus Veneti de anno 1581. tenentur † DD. Notarij eiusdem Vrbis Vtinenſis reponere omnia deposita pecuniarum, quæ penes ipsos fiunt à litigantibus tam ex causa redemptionis bonorum, quam alterius actionis super dicto Monte Pietatis, qua de re pluries quoque fuit controuersum, quod interesse proueniens ex causa depositi liquidari de-

Bb 2 be-

beret à die tantum, quo pecunie fuerint repositæ super Monte ipso, & de hoc extant diuersa iudicia in Prætorio Vini, de quibus scienter omitto.

Sed redeundo ad rem nostrā Mons Pietatis licet sit locus pius & sanctus, & in eo opera Pietatis exerceantur, attamen non est locus Ecclesiasticus, sed prophanus, ita ut non gaudeat præuilegijs, iuribus, & immunitatibus, quibus gaudent Ecclesie, vt authoritate Paris. probat Ciofi. conf. 91. num. 2. & 3. lib. 2. fortasse enim in eius constructione, nulla Episcopi auctoritas interuenit, nulla Ecclesia, vel Campanile est erectum, officiales sunt, & creantur à laicis, & bona eiusdem Montis, siue illis solemnitatibus, quæ in Ecclesiasticis requiruntur alienantur, & coram iudicibus laicis conueniunt, & cum laicis probationis legatis, quæ in dominium eius peruenerunt, collectas reales exoluit, & ideo tanquam locus laicus, & collegialis, prius laicorum reputari debet arg. not. per Bal. in l. illud, in prin. C. de sacrosanct. Eccles. & conclusiue tenet Bursat. in. conf. 60. num. 37. volum. 1. ubi plura ad hanc materiam congeris ibi videndi.

De Horaria Turri, siue Horologio nouæ Urbis. Caput Nonum.

S V M M A R I V M.

- 1 Horologiorum usus, cur vita hominum sit necessarius?
- 2 Horologiorum inventor, quis fuerit?
- 3 Horologium æreum non venit appellatione sepulchralis, sed tamquam instrumentum domus.
- 4 Horologium Aristarchicū, quale sit?
- 5 Horologium Mechanicum, quando prius in Europa fuerit visum?
- 6 Cassiodori descriptio de Horologio Hydraulico.
- 7 Genes Septentrionis extremi, qua specie Horologii tractantur secundum Olam?
- 8 Hora dici quando incipiat, & finiat?
- 9 Dies à media nocte incipit, & sequentis noctis media parte finitur.
- 10 Hora sunt pars temporis sex momentis pluribus constituta.
- 11 Citatus pro tali hora ad delationem iuramenti si fiat alius alio hora, non valet.
- 12 Obligatio illa dicitur anterior, qua precedit alteram per horam.

Col-

- 13 Collatio beneficij duabus personis eodem die facta, sustinetur in persona, quæ alteram præuenit per horam.
- 14 Ratione unius horæ, unus dicitur prior altero.
- 15 Tempus, quando est de substantia requirit expressionem horæ.
- 16 Masculus, & femina, quando dicantur ætatis perfectæ, ut possint testari?
- 17 Augustus Imperator ad epistolas signabat horas transmissionis.

Iulius Pollux, qui eleganter in suo Dictionario descripsit partes Urbis, non in scire annumerasse videtur Horologium, in cap. 5. lib. 9. siquidem certum est, quod Horologiorum vñ non magis carere potest vita hominis, quam cibo, potu, & alijs ad quotidianum vñ necessarijs: singuli enim homines suos labores, sua ocia, & suos contractos metiuntur certarum horarum designatione, quibus simul conuenire valeant ad rem suam transigendum, vtentes eo horarum internuntio, vt quæcumque per eos agenda, & tractanda expeditissime absolui possint, sine vlla rei familiaris iactura: hinc fit, quod in omnibus ferè Ciuitatibus, in locis insignioribus, vbi populi multitudo confluxit, Horologia

publica diuersi generis collocata videntur, & horarum custodibus publicum stipendium assignatur, quod neutiquam fieret, nisi horarum vñ apprimè necessarium agnosceretur.

Cuius autem prima laus inuenti & ædificij debeatur, dissident Scriptores inter se: nam Plin. lib. 2. cap. 76. Histor. Natural. scribit vmbrarum rationem, & quam vocant Gnomonicam inuenisse Anaximnerem Milesium Anaximandri discipulum, qui primus Horologium, quod appellant Sciotericon Lacedemone ostendit. Polidor. Virgil. de rer. inuentor. lib. 3. cap. 18. dicit, authorem Horologij esse omnino incognitum. Hieronymus Maggius I. C. Anglarensis in suis Miscellan. lib. 1. cap. 15. ex Galeni libro, de cuiusque animi peccatorum meticia, atque medela; declarans locum ipsius Galeni; cuius dies ab antiquis in 12 horas distributus sit, & Romani hereditatem omnem, pondera, mensurasque plurimas in 12. partes diuiserint, putat fabulam esse, quod de mictu duodenario animalis cuiusdam in Ægypto, Serapidi dicati, ab Hermete Trimegisto obseruato traditur, vnde dies in 12. horas sit diuisus, horæq; ab Vrina sint dictæ: sed Alciat.

in

in l. Vrbis, §. Romæ in fin. ff. de verb. signif. tenet contrarium, inquit, quod id animal, Horus, Cynocephalum esse commentarijs prodidit ab eoq; horarum originem emanasse. Angel. de Perus. in l. nemo, C. de malefic. & mathemat. versic. Anriolum, dicit, quod Anriolus fuit in Terra Ægypti, & fuit primus inuentor horarum, & inuentor Aurilogiorum, & ideo Aurilogia denominantur ab eo, quæ Horologia nunc dicimus, quod mihi tamen nō congruit: quia apud Latinos fuerunt appellata semper Horologia ab horis, non autem Aurilogia, vt patet in l. quæsitum, §. Papinianus quoque, ff. de fund. instruc. 3 vbi † Horologium æreum non venit appellatione suppellectilis, sed tamquam instrumentum domus reputatur; Et Esaia cap. 38. fit expressa mentio de Horologio Achaz patris Ezechia Regis, quod Horologium in dictis sacris litteris expressum vocant † Arithmeticum, cum 4 in parietibus, siue in tabellis pingi soleat; vt resplendente Sole, quota hora sit cognoscatur; & recentiori vocabulo appellatur Horologium solare: Horologia autem, quibus cōmuniter vtuntur Ciuitates, dicuntur Mechanica, vtpotè, quæ rotis voluan-

tur, quæ etiam si Sol intra nubes lateat, diei horas ostendunt, & tale Horologium fertur primum misisse Aaron Persiæ, † Rex Carolo Magno Franciæ tunc Regi, vt latè scribit author in libro vecato, Lignum Vitæ lib. 5. cap. 72. vbi quoque facit mentionem de Horologio Hidraulico, siue Aquatili, & eius reparatore: sed Cassiodor. qui floruit longè ante tempora Caroli Magni, videlicet circa annum Domini 520. in lib. 1. Variarum, epist. vltim. dicit, Theodoricum Gothorum Regem pro singulari munere misisse Gundibaldo Burgundiorum Regi duo Horologia, in qua epistola, cum singillatim describat eorum qualitatem, & vsum, iccirco eius verba re ferenda censui.

Gundibaldo Regi Burgundiorum Theodoricus Rex.

6 † *Amplectenda sunt munera, quæ probantur omnimodis expetita, quando non est abiectum, quod potest explere desiderium: Nam per quaslibet pretiosas res ad illud tantum tenditur, vt capientis animus expleatur: quapropter salutantes gratia consueta per harum portitores, illum, & illum oblectamenta præsentiæ vestræ Horologia cum suis diffisitoribus credidimus destinanda; Vnum in quo humana so-*

solertia videtur colligi, quod totius Celi noscitur spacia peruagari. Aliud ubi Solis meatus sine Solis cognoscitur, & aquis guttantibus horarum spacia terminantur. Habetote in vestra patria, quod aliquando vidistis in Ciuitate Romana. Dignum est ut bonis nostris vestra gratia perfruatur, quæ nobis etiam affinitate coniungitur, discat sub vobis Burgundia res subtilissimas inspicere, & antiquorum inuenta laudare, per vos propositum gentile deponit, & dum prudentiam Regis sui respicit, iure facta sapientum concupiscit; Distinguat spacia dies actibus suis horarum aptissime momenta constituent; ordo vite confusus agitur, si talis discretio sub veritate nescitur, belluarum quippe ritus est ex ventris esurie horas sentire, & non habere certum, quod constat humanis usus contributum, hæc ibi.

7 Cæterum † Olaus Magnus in sua H. stor. de Gentib. Septentr. lib. 1. cap. 19. scribit incolas extremi Septentrionis vltra gradum elevationis Poli Artici 86. habitantes, nullum habere Solaris Horologij vsum, neque alterius cuiusvis Horologij, ponderum, rotarum, aquarum, mensurarum per lineas, & interstitia fabricati: sed tantummodo eos vti præaltis, ac deprassis

rupium cautibus, partim natura, partim ingenio dispositis, quæ radios Solares infallibili coniectura obumbrant, partesque dierum distinguunt, veluti hieme, noctibus, & diebus (Luna non splendente) volatilium, & campestrium animalium vocibus, & gestis (quorum copia ibi est infinita) clarissime per experientiam temporum rationem metiuntur, talibusque velut obeliscis, & siluestribus signis sunt contenti. Quo quidem Horologio umbroso, sic ab Olao descripto, & ruricolæ huius Proninciæ Fori Iulij, qui Horologijs carent, vtuntur: metiuntur enim umbram, vel qualiæcumque radijs Solaribus signa figunt, vel in ipso cælo certa motus Solis, & aliorum syderum interualla notant, ex quorum obseruatione si non exacte, saltim per certam generalem cognitionem, discrimina, spatiaque horarum deprehendunt.

Proinde percurrendo breuiter materiam horarum, de quibus pluribus in locis agunt Doctores, sciendum est, quod † hora diei ab Occasu Solis dimetitur, & finit in sequentem Occasum. cap. 2. de fer. & hoc modo terminat diem Ecclesia Romana transmissio more penes alias Ecclesias: secundum autem Iurif-

9 *risconf. † dies à media nocte incipit, & sequentis noctis media parte finitur, vt dicit Paul. I. C. in l. more, ff. de fer. quæ media nox distinguitur, vt incipiat exacta sexta hora, & incipiente septima, vt Harmenopul. tradit in l. 2. §. cuique, ff. de verbor. signif. & patet expressè sic exprimi in l. j. ff. de manumiss. & cõmuniter accipitur dies naturalis in hac Prouincia Fori Iulij, qui capiat horas vigintiquattuor :*

10 *Horæ † autem dicuntur pars temporis ex momentis pluribus constitutæ, §. hinc nobis cura, in Auth. de hæred. & Falcid. & differunt à momento, & puncto quantitate tantum, & diuidantur, & computantur pulchrè per Glos. in l. cumbixestus, in Glos. fin. ff. de verb. oblig.*

Vtilitas autem, quæ descendit ex cognitione, & distinctione horarum est considerabilis in iure ad plures casus, qui possunt in facto contingere: siquidem † citatus pro tali hora ad aliquem actum, veluti ad delationem iuramenti testi examinando, si ille actus sit alia hora non valet, vt not. in l. fin. §. si is qui, & in l. aut qui aliter, ff. quod vi, aut clam. & not. etiam in cap. consuluit de offic. delegat. † & in duabus obligationibus, quæ eodem die factæ fuissent,

illa præfertur, quæ præcessit per horam. glos. in l. si ex pluribus, §. fin. ff. de solut. & in col-latione † beneficij collati duobus personis eodem die, ille præfertur, qui in hora præcedit secundum glos. in cap. duobus de rescript. in 6. in verbo, si non apparet; & sic ratione † vnus horæ vnus dicitur prior alio secundum Felin. in cap. Pa. 20. ralis in prin. in 2. col. de rescript. sic quoque, ille qui aliquem in priuato carcere detinuit ultra 20. horas, testandæ rei causa, sic reus priuati carceris, vt habetur in l. capite quinto, ff. ad leg. Iul. de adulter. & in l. j. C. de priuat. carcer. vbi latè Decian. in tract. crimin. tom. 2. lib. 7. cap. 10. de priuat. carc. & quando † tempus est de substantia facti, de quo agitur, oportet in articulis exprimere horas, quibus actus ille dicitur gestus, & super illis horis necesse habent testes concordare, vt not. Innoc. in cap. qualiter il secundo, extra de accusat. & Archidiacon. in cap. quauis in fin. de offic. ordin. lib. 6. sic etiam † masculus, qui die sequenti compleat 14. annum, vel femina 12. exacta hora sexta noctis ante diem natalitium iure possunt restari, vt ex Martiano refert Vlpian. in l. 2. quæ ætate, ff. qui test. fac. poss.

Quo

17 Quo fit, vt non immeritò †Augustus Cēſar ad epiſtolas omnes, quas transmiſſittebat, non diei modo, ſeu noctis, quibus datæ ſignificarentur: ſed horarum quoque momenta addiderit, vt refert Sueton. in Auguſto cap. 5. in fin.

De Gymnaſijs publicis,
& particularibus in noua Vrbe conſtituendis.
Caput Decimum.

S V M M A R I V M.

- 1 Ciuitas frequentiffima efficitur, ex cauſa publici ſtudiij ſecundum Decianum.
- 2 Scholares, qui circa iuris profeſſionem verſantur, dicuntur publice vtilitati prouidere.
- 3 Gymnaſia publica, quo in loco extrui debeant?
- 4 Inuitus quis poteſt aſſumi ad docendū, ob publicam vtilitatem.
- 5 Veritas bene quaeritur interrogando, & reſpondendo.
- 6 Ereclio ſtudiij generalis in Vrbe, cuius authoritate fieri debeat?
- 7 Vrbes quandoque ex longiſſima poſſeſſione, ius ſtudiij generalis acquirunt.
- 8 Bononiensis, Patauini, & Tici-

nenſis ſtudiij, authores qui fuerint?

- 9 Studium publicum in Grypsualda Pomeraniæ, expenſis, & inſtantia particularis Ciuis introducitur.
- 10 Studium generale in Monte Peſſulano, à quibuſdam eius Vrbiſ Ciuibz inchoatur.
- 11 Alphonſus, & fratres Antonini authores Academiæ Suentatorum laudantur.
- 12 Henrici Palladij, & Iſeſphi Salamoniſ ſcriptorum Vtinenſium laus.
- 13 Immunitas conceſſa ſcholaribus, intelligitur dummodò conſiſtant in ſtudio.
- 14 Immunitates occasione ſtudiij ſūt locales.
- 15 Scholares, vt gaudeant immunitate, debent eſſe ad ſtudium habiles.
- 16 Scholares euntes ad alia ſtudia, extra patriam habent priuilegium iuſtæ abſentia, & reſtitutionis in integrum.

Tiberius Decianus Vtinenſis Iuriſconſultus celebratus in eius Reſponſo 14. vol. 1. in quo doctiſſimè tractat, an clerici teneantur contribuere, ad ſolutionem ſalarij Doctōrū proſitentium in Gynnaſio Patauino, ſub num. 40. dicit, eam præceteris ſibi videri potiorē

C c cau-

- 1 causam, ex qua ꝑ Vrbs floreat, & frequentissima efficiatur, ob studium publicum in ea constitutum: Summa enim dignitas Vrbi accedit, quia incolæ doctrina legum, experientia rerum, & studio indefesso facilius præcellere possunt, & rebus publicis se immiscere, & hinc fit, quod ab Imperatore in l. j. C. qui ætat. vel profess. dicitur, quod illi, qui liberalibus studijs operam dant, maximè circa iuris professionem, ꝑ dicuntur publicæ utilitati providere; unde non debent à studijs auocari vsque ad 25. annum: confirmat hoc ipsum Cassiodor. variar. lib. 10. epist. 5. dum ait; *necessarium probatur esse Reipublice, personas dignitatibus aptas eligere, alioquin inefficax est ab homine, exigere, quod agnoscitur non habere*: Proinde nouæ Vrbs conditor summo studio, & sollicitudine curare debet, vt Gymnasia erigantur, accersitis doctis viris, qui adolescentiam gloriosam instituant varijs scientiarum studijs, & horum positio eo debet ꝑ constitui modo, de quo patet in l. vnica circa finem, C. de stud. liberal. Vrbs Romæ, & Constantinopol. lib. 1. i. ibi. *Ita vt vnicuique loca specialiter deputata assignari faciat tua sublimitas; ne discipuli sibi inuicem possint*

obstrepere, vel Magistri, ne vè linguarum confusio mixta, vel vocum, aures quorundam, aut mentes à studio literarum auertat. ex quo tex. multa notatu digna colligit Luc. de Pen. vbi in speciènum. 5. dicit, quod ob publicam ꝑ utilitatem potest assumi quis inuitus ad docendum, vt eius excellentem doctrinam, alijs communicet; pluraq; singularia præcepta perscribit discipulis, & præsertim vt semper alloquantur doctos viros. Veritas ꝑ enim melius quæri non potest quam interrogando, & respondendo, vt inquit Diuus Hieronym. in epist. ad Paulinũ.

Erectio autem studij generalis in ꝑ Vrbe fieri debet Decreto, & autoritate Summi Pontificis, Imperatoris, siue Principis neminem in suo Statu recognoscentis Superiorem; ex autoritate enim illa dantur immunitates Vniuersitati scholarium, & priuilegia tribuuntur ex quibus facilius studium frequentatur: quamquam plures quoque adsint nobilissimæ Vrbes, quæ prætendunt ex longissima ꝑ possessione ius Vniuersitatis, siue studij generalis quæsiuisse, vt dicunt Bartol. in Proem. ff. rum, §. hæc autem tria Bald. in Auth. habita, C. ne fil. pro patr. Anchar. & alij Canonist.

ist. in cap. cum de diuersis, extra de priuileg. in 6. Antiquitas verò celebratissimæ Vrbes studiorum causa, recensentur, Athenæ, Rhodus, Tarsus, Massilia, & plures aliæ, in quibus iuuentus totius penè Orbis erudiebatur, & Imperatores Romanos quandoq; filios, & nepotes illuc instruendos misisse memorat Sueton. in Augusto, & Tiberio, & Tacit. Annal. lib. 1. & 2. Proinde summè commendari debent Principes illi, qui nullis parcendo sumptibus publici Gymnasij authores existunt, ac omnis scientiarum generis selectiores professores requirunt: Ingenita enim homini à natura inest aptitudo ad virtutes, cui si addatur doctissimorum virorum instructio, nihil nisi egregium, & præclarum ex eo gigni posse censendum est: 9 & hinc Cicero gratulatur filio, quòd Cratippum præceptorem audiat in Vrbe Athenarum. Doctrina enim præceptoris, & exemplo Vrbs studiorum præcipuæ, addiscendi studium augeri non immeritò vir doctissimus existimauit: Quapropter 8 apud † Bononienses post tot seculorum curricula Theodosij Iunioris memoria celebratissima viget, Patauij, & Ticini Caroli Magni, qui Parisiensem

quoque studium erexit, adiuuante Alcuino ipsius Imperatoris præceptore, vt inquit Vincentius in Specul. Histor. lib. 24. & nullus ferè adest Princeps, qui in eius ditione ob maximū commodum, quòd inde emanat, prætermiserit nobilitare, præcipuas eius Vrbes erectione publici studij, sic dicit Cardinal. Zabarel. in Clem. j. de Magistr. & passim scripserunt Leander Albertus, Munsterus, & alij grauissimi scriptores, vbi de studijs erectis in Urbibus honorificam faciunt mentionem.

Non tamen hæc laus videtur solis Principibus reservata, cum plures sint Vrbes, quæ priuatos Cines promerito honore hac de causa prosequuntur: scribit enim idem Munsterus lib. 3. Cosmographiæ de Gipsuualda † Vrbe in Pomerania, quòd anno 1456. in ea floruit vir quidam integer, litteris instructus, eius Oppidi Proconsul, veteri familia ortus, legum Doctor, qui cum multa ei Oppido commoda comparasset priuilegia, tum ibi publicum Gymnasium institui procurauit. Initium 10 quoque studij † Montispeffulani à nonnullis Ciuibus cepisse quidam scriptores Gallici confirmant: & varia Gymnasia, & Academias bonarum litterarū

diuerſis temporibus à benemeritis Ciuibus inſtitutas longum eſſet commemorare, in quibus prima rudimenta artium iuuentus addiſceret.

Hinc fit vt nos Vtinenſes multadebeamus liberalitati, & munificentię † Alphonſi, Danielis, & Iacobi fratrum Antoninorum, qui à prima pueritia politionibus literis dediti, præcipuum Vrbis ornamentum addidere, erectione Academiæ SVENTATORVM, attributa portione paternarum ædium, vbi iuniores maximo inhabitantium concurſu, & delectatione quaſiones perdifficiles ſolnēdas proponunt, ex qua tot viri literatiſſimi prodierūt, tot rei militaris inſtructiſſimi, vt ſi Academiarum ſplendor nō antiquitate, ſed virtute dimetiatur, hæc certè iam quinque luſtris conſtituta cum antiquiſſimis, & celebrioribus Academijs certare poterit: Habuit enim Danieleſem Antoninum, vnum ex fratribus primis eiſdem Academiæ inſtitutoribus mathæſeos peritiſſimum, cui à Senatu Veneto equeſtris ſtatua collocata extat in maiori Vrbis Templo, ob reſpræclare, & fortiter geſtas, dum Præfeſtus equitum pro Republica contra Auſtriacos militaret in obſidione

Gradifcana, vbi tormenti ænei iſtu in flore iuuentutis interijt. 12 Habuit † Henricum Palladium virum doctiſſimum, qui rerum Foroſiulienſium Hiſtoriam à prima ætate ad ſuam vſque ætatem accuratiſſimo, & puriſſimo ſtilo exorſus, magna totius Prouinciæ iactura imperſecto opere deceſſit. Habuit Ioſephum Salomonium poſtam celebrem, & ameniſſimi ingenij; & nunc præter quamplurimos erudiſſimos viros habet Alphonſum Antoninum, qui voluntariam militiam pluribus ab hinc annis profeſſus, apud omnes Europæ Principes magnam ſibi gloriam comparauit, Bello Rhetico maiorem equitatus Veneti partem rexit, & cui poſtmodum cura totius equitatus à Senatu commiſſa, ſtipendio inſuper iuxta dignitatem addito, Veneta Reſpublica tantum deſert, quantum tenetur viro rei militaris peritiſſimo, & ipſius Reipublicæ amantiſſimo.

Sed redeundo ad materiam ſtudij nouæ vrbis, conſtat, quòd ſcholares, qui habent immunitatem ſtudiorum cauſa, 13 & debent conſiſtere in loco vbi exercetur ſtudium: nam extra ipſum locum, priuilegio non gaudebunt: quia huiusmodi priuilegia,

- 14 legia, † & immunitates sunt locales, quæ non extenduntur, vñ dicit idem Luc. de Pen. in d.l.j. C. qui ætat. vel profess. nu. 10. vñ etiam addit, quod qui vo-
- 15 lunt vñ privilegio † Scholarium, debent esse ad studium habiles, & diligenter, ac studiosè agere circa scientiam, non autem delitijs, & voluptatibus occupari: & scholares habentes studium in propria Patria, &
- 16 † euntes ad alia studia gaudent privilegio iustæ absentia, & restitutionis in integrum absentibus concessæ, vt pulchrè probat Sfort. Odd. de restit. in integr. par. 1. quæst. 7. art. 14. nu. 134.
- 5 Vrbi si egeat aquis, quomodo provideatur secundum Aristotelem?
- 6 Aqua utilior Vrbi dicitur illa, quæ inducitur per aquaductus.
- 7 Aquaductus ex tubulis, vel coctis lateribus, sunt salubriores cæteris.
- 8 Aquaductus Romanæ Vrbs, admirandæ magnitudinis secundum Procopium.
- 9 Fistula plumbea cur improbentur à Vitruvio, & Galeno?
- 10 Civitas Vtini cur vtatur tubulis ligneis, vel terreis in riuis duccendis ad fontes publicos?
- 11 Aquaductus publici iuris, quale spatium requirant vacuum, penes ripas?
- 12 Plantatio arborum apud aqueductus, quando sit licita?
- 13 Deductio aquæ ex locis publicis pro particulari commodo, quando concedatur?
- 14 Aqua publici riuu, si superabundat, facillè conceditur.
- 15 Ducens aquam ex riuo publico ad eius fundum, sine licentia Superioris, priuatur fundo.
- 16 Diuerfitas locorum nõ inducit ius separatum, nisi alia concurrant.
- 17 Interest Civitatis, ne aqua publica minuatur, vel deterior fiat.
- 18 Deductio aquæ ex riuo publico, debet fieri ex loco minoris præiudici.
- 19 Tempus immemoriale requiritur ad

De aquæductibus, fontibus, & puteis nouæ Vrbs.

Caput XI.

S V M M A R I V M.

- 1 Aqua perennis conceptaculum in Vrbe, est eius pars præcipua.
- 2 Sine aquæ elemento nil nasci, vel conseruari potest.
- 3 Alueus, & derivatio aquæ, sunt de iure gentium.
- 4 Aqua perennis vocatur illa, quæ semper fluit, aut raro deficit.
- 5 Vrbi si egeat aquis, quomodo provideatur secundum Aristotelem?
- 6 Aqua utilior Vrbi dicitur illa, quæ inducitur per aquaductus.
- 7 Aquaductus ex tubulis, vel coctis lateribus, sunt salubriores cæteris.
- 8 Aquaductus Romanæ Vrbs, admirandæ magnitudinis secundum Procopium.
- 9 Fistula plumbea cur improbentur à Vitruvio, & Galeno?
- 10 Civitas Vtini cur vtatur tubulis ligneis, vel terreis in riuis duccendis ad fontes publicos?
- 11 Aquaductus publici iuris, quale spatium requirant vacuum, penes ripas?
- 12 Plantatio arborum apud aqueductus, quando sit licita?
- 13 Deductio aquæ ex locis publicis pro particulari commodo, quando concedatur?
- 14 Aqua publici riuu, si superabundat, facillè conceditur.
- 15 Ducens aquam ex riuo publico ad eius fundum, sine licentia Superioris, priuatur fundo.
- 16 Diuerfitas locorum nõ inducit ius separatum, nisi alia concurrant.
- 17 Interest Civitatis, ne aqua publica minuatur, vel deterior fiat.
- 18 Deductio aquæ ex riuo publico, debet fieri ex loco minoris præiudici.
- 19 Tempus immemoriale requiritur ad

- ad præscribendum ius aquæ du-
cendæ ex riuo publico.
- 20 *Vetustas in ductu aquæ sufficit, licet ius aliter non probetur.*
- 21 *Aqueductus iuris publici expensis omnium sunt reparandi.*
- 22 *Alueus riuus decurrentis per Ciuilitatem Vtini, à quibus reparatur?*
- 23 *Possessores fundorum coherentiū alueo aquæ, tenentur ad eius curationem.*
- 24 *Aqueductus ad ornamentum Ciuitatis, de publico sunt reparandi.*
- 25 *Nicolaus Contarcno Fori Iulij Præses author deducendi riuum ad fontes Vtini laudatur.*
- 26 *Puteus dicitur pars Urbis.*
- 27 *Puteorum inuectores qui fuerint?*
- 28 *Aquæ eductæ è puteis, non sunt salubres, sicuti quæ educuntur è fontanis.*
- 29 *Puteorum species est duplex, & quæ sit?*
- 30 *Aqueductus non potest naturaliter constitui ex puteo.*
- 31 *Aqueductus non deducitur ex lacu collectitio.*
- 32 *Aquarum deductio per aqueductus, & riuos, Urbium salubritati valdè confert.*
- 33 *Palma Urbis condita à Venetis in Foro Iulio, salubrior reddita ex riuo in ea deducto.*
- 34 *Puteus existens in vico Urbis, reparari debet ab inhabitantibus vicum ipsum.*
- 35 *Puteorum effossio in petra durissima, qualiter fieri debeat secundum Olaus Magnum?*
- 36 *Puteum fodiens, tenetur passus latitudinem dimittere à consine alterius.*
- 37 *Puteorum profunditas valdè auxiliatur contrà motus terræ.*
- 38 *Putei profundissimi in Vrbe Vtini, perennes, & saluberrimas aquas præbent.*
- 39 *Præfecti Arcium, & Fortilitiorum diligentissimè aquas custodire habent.*
- 40 *Vsus aquæ Fortilitiorum, quomodo concedi debeat?*
- 41 *Aquæ medicæ, seu balneares, salubritati hominum auxiliantur.*
- 42 *Aquæ balneares Montis falconi in Foro Iulio quibus egritudinibus conferant?*
- I**Nter præcipuas Urbis partes, quas sigillatim enumerat accuratissimus ille veteris Græciæ scriptor Pausan. in Phocic. siue lib. 10. ponitur perennis aquæ conceptaculum in Vrbe: vsus enim illius ad humanum genus conseruandū adeò videtur necessarius, vt Plat. in lib. 6. de legib. relatus à Plutarch. in princip. illius opuscul. Quod non oporteat fenerari, scriptum reliquerit, esse in potestate cuiuscumque alterius aquam

aquam auferre, quando adhibita diligentia propriam possidere nequeant: Etenim ius naturale primæum induxit, vt exigente indigentia, saltem quoad potum vsus aquæ sit communis omnibus animantibus, tam brutis, quàm hominibus sic necessitate dictante: elemento enim illis non concurrente,

2 † nec homines, nec animalia, 5 nec vlla cibi virtus nasci, vel nata conservari potest, vt inquit I. C. in l. fin. ff. de riui. reficien. & Cassiod. in lib. 8. variar. in epist. Athalarici Regis Genesio viro sublimi, dicit, quod sine aqua agri squallent, Vrbes anhela siccitate fatigantur, vt merito antiqua prudentia, quos à Ciuita conuersatione segregandos esse indicauit, aquarum interdictione puniret: Proinde aquæ vsus generalis, cum sit de iure naturali omnibus æque patet.

3 Alueus† autem, derinatio aquæ, & alij vsus illius speciales sunt de iure gentium, vt probatur in l. 4. ff. de rer. diuis. & pluribus 6 profequitur Luc. de Pen. in l. decernimus num. 4. C. de aquæ duct. lib. 11. de quo vsu speciali aquarum cum necessario aliqua sint perstringenda, sciendum est, quod Vrbs (vt Patufanię sensus infert) debet perennes aquas

4 habere. † Perennis autem in iu-

re nostro vocatur illa, quæ semper fluit, aut rarò deficit, vt probat tex. in l. j. §. item fluminum, ff. de fluminib. Hinc Aristoteles in lib. 7. Politic. cap. 11. dixit, quod in fundanda Ciuitate diligenter aduertiri debet, quòd aquarum suppetat intima copia, quòd si positio illius Urbis non admittat earum naturalem affluentiam, incommodo † prouideri potest, vel per aquæ ductus, vel puteos, & cisternas multarum aquarum capaces ad imbres excipiendas, ex quibus Ciuitates illi, & pacis, & belli tempore necessaria capere possint, quod & Vitruu. probare videtur lib. 5. cap. 5. Præcipit enim si fons deerit, quod putei fodiantur, & quia sæpè numero euenit, vt nec id succedat, aqua vbi altius effodi ceptum est, euanescente, rei tam necessariæ consulendū putauit, cisternarum constructione, in quas ex testis, areæve aquæ pluuiæ colligerentur.

Ceterum quoniam ex omnibus aquis † vtilior iudicatur illa, quæ inducitur in Vrbe per aquæ ductus, tum respectu ædificiorum, quæ super dicta aqua possunt construī ad incolarum vtilitatem, de quibus ædificijs plenè tractat idem Vitruu. de Architect. lib. 10. cap. 10. de rot. & timp. ad molendum fari-

nam,

- nam, & Pallad. lib. 1. cap. 42. tum etiam quia plus alit, quam ea, quæ educitur è puteis, vt firmat Plutarch. in lib. singulari de caus. natural. cap. 33. Propterea si locus id patiatur, poterit nouæ Urbis conditor diligenter inuestigare fontes, & flumina, ex quibus aquarum riuus in Vrbe deducantur, & secum considerare, quod aliter pro vsu hominum, & aliter pro vsu animalium ductus aquæ est eligendus, qui conferat ad salubritatem: vnde prisca illi, qui Romam tot aquis reddiderunt
- 7 abundantem faquæductus omnes ex tubulis, vel coctis lateribus conflatis probarunt, reiectis fistulis plumbeis, quibus solummodò vsi sunt ad irrigandum hortos, & ad viuaria piscium, vt elicitur ex scriptis per Procop. lib. 1. de Bel. Goth. qui narrat † Romæ extitisse decem & quattuor aquæductus tempore Bellisarij cocto ex latere per priuscos homines ædificatos, ea latitudine, ac simul profunditate, vt equester vir aliquis ipso cum equo supernè euadere liberius potuerit: id ipsum quoque luculenter colligitur ex Vitruu. in lib. 8. cap. 7. ex illis verbis:
- 9 † *Habent autem tubulorum distributiones ea commoda; primum in opere, quod si quod vitium factum*

fuerit, quilibet potest id rescire etiam multo salubrior est ex tubulis aqua, quàm per fistulas, quod per plumbum videtur esse idè vitiosa, quod ex eo cerussa nascitur, hæc autem dicitur esse nocens corporibus humanis, ita si quod ex ea procreatur, idest vitiosum, non est dubium quin ipsum quoque non sit salubre: exemplar autem ab artificibus plumbarijs possumus accipere, quod palloribus occupatos habent corporis colores: namque cum fundendo plumbum flatur, vapor ex eis insidens corporis artus, & in dies exurens eripit ex membris eorum sanguinis virtutes: itaq; minime aqua fistulis plumbeis duci videtur, si volumus habere eam salubrem; saporem quoque meliorem ex tubulis etiam quotidianus potest indicare victus, quod omnes extructas cum habeant vasorum, argenteorum mensas, tamen propter saporis integritatem fistilibus vtuntur; hæc Vitruu. cuius auctoritatem in hoc sequitur Mercurial. in lib. 2. cap. 9. var. lection. qui adducit Galenum quoque scribentem aquas per plumbum ductas non immeritò semper tanquam perniciosas esse fugiendas, quicquid scripserit Stat. lib. 1. siluar.

Teq; per obliquum, qualaberis amnè Martia, & audaci transcurris flumina plumbo.

&

fo & sic quoque † Civitas Vtini in riuis ducendis ad fontes publicos, & antiquis temporibus, & de præfenti tubulis ipsis, vel terreis, vel ligneis vsa est, post habitis omnino plumbeis fistulis tanquam recrementa valde corporibus nociua portatibus, cum aquæ ipsæ defuerint ad incolarum commodum quotidianum.

Sed quoniam de hac materia ducendæ aquæ frequens sit mentio in iure cum plures tituli in Pandectis, & Codice agant de fluminibus, riuis, fonte, & aqueductibus; propterea breuiter percurrere, quæ ad rem nostram conferunt, sciendum est, quod aqueductibus publici
11 † iuris decurrentibus per agros particularium personarum, debet dari spatium 15. pedum, quod vacuum sit arboribus, ne ex radicibus earum damnificetur forma illorum, ut dicitur in l. j. C. de aqueductib. lib. 11. quod intelligitur secundum Luc. de Pen. ibi in fabricato parietibus; at in veniente per sulcum agri, sufficit spatium x. pedum, ut statuitur in l. omnes, C. eod. licet Bart. leges ipsas interpretetur, ut disponant diuersimodè in quantitate spatij respectu loci, priuati, vel publici iuris, per quem transeant: alij autem Do-

ctores, & præsertim Rip. in tract. de remed. præseruat. nu. 25. dicunt, prohibitionem plantandi † arbores locum habere in aqueductu lapideo, vel lateritio: non autem in veniente, per alueum ripis muniti: quia tunc licita est plantatio arborum ad maiorem riparum firmitatem; nec licitum est alicui deducere aliquam aquæ quantitatem ex flumine, riuo, fossa, stagno, puteo, fonte, atque piscina publicis, nisi habeat specialiam † licentiam à Principe; ut est tex. in l. j. §. permittitur, ff. de aqu. quotidian. & æstiu. & in l. vnica, C. de aqueductib. quæ solet concedi solummodo
14 quando † aqua publica superabundat, l. si quis diutina, C. de fluminib. Idque antiquitus cautum fuisse Aelio Tuberone, & Fabio Maximo Coss. Inl. Frontinus scribit, ne aut riui, aut fistulæ publicæ, frequenter lacerarentur; quod si absque illa expressa permissione duxerit † quis aquam ad eius fundum, puniatur amissione illius fundi. l. 2. C. eod. quæ leges, licet loquantur de aqueductibus Regiæ Urbis Constantinopolitanæ: attamen idem videtur dispositum quoad alias Ciuitates: quia militat eadem ratio,
16 neque ex † diuersitate locorum

D d de.

210 De Iure nouæ Urbis condendæ &c.

debet discrimen iuris induci, nisi alia concurrant l. superuacua, C. de in integ. restit. Hinc aliàs cum de anno 1610. nonnulli Ciues Vrinenſes educerēt aquam decurrentem per pineos tubulos ad fontes publicos, idque quantitatem aquarum valde imminueret, ex publico Ciuitatis decreto coacti fuerunt referare loca illa, vbi aqua educeretur pena indicta contra inobedientes, non obstante, quod allegarent se esse in longa possessione vsus illius aquæ: in-
 17 tereſt enim Ciuitatis, ne aqua publica minuat, corrumpatur, vel deterior fiat, & propterea quilibet de populo potest in hoc casu se opponere, & agere contra educentes aquam, l. j. §. hoc interdictum, ff. ne quid in flum. public. & qui obtinuit licentiam ducendi aquam ex aquæductu, debet illam ducere ex formis, & Castellis adhuc fabricatis, non autem ex matrice. l. 3. C. eod. licet tamen hodie aliud seruetur: num suf-
 18 ficit quod ꝑ ducatur ex loco minoris præiudicij extra Castellum, vt patet in d. §. permittuntur, & in l. seruitus aquæ, ff. de seruit. rustic. prædior. quod si non appareat de priuilegio cōcessionis, non erit sufficiens spatium etiam longissimi tempo-

ris ad præscribendum vsu aquæ ducendæ, sed requiritur
 19 ꝑ spatium immemorabile, quod habet vim priuilegij secundum Bart. & Luc. de Pen. in l. vsu aquæ, C. eod. quibus potest addi tex. apertus in l. final. ff. de
 20 aq. pluui. arcen. vbi ꝑ vetustas in ductu aquæ sufficit, licet ius ducendæ aliter non probetur. Et quia vsus aquæ habet necessitatem in se, cum sine ipsa homines viuere non possint, vt superius dixi: Propterea pro curatione aquæ, & ad reparationem aquæductus publici, quando Ciuitates ad quas decurrunt, nō haberent vestigia de pro-
 21 prio, sufficientia ꝑ ad expensam illam reparandi aquæductum, tunc omnes indifferenter tenerentur contribuere pro modo facultatum: quia munus hoc est mixtum, vt dicunt idem Luc. de Pen. in l. ad reparationem, num. 3. C. eod. & Steph. Bertrاند. in cons. 161. num. 2. vol. 1. qui probat curationem aquæ publicæ fieri debere ad solidum, & libram, hoc est, pro viribus patrimonij cuiuslibet, vt plus contribuatur diues, quam pauper, & adducit Innoc. in cap. grauem de sentent. excommunicat. idem tenentem: Extat tamen particularis prouisio in hac Prouincia Fori Iulij circa

cu-

22 curationem aquarum, quę per-
 transeunt per † Ciuitatem Vri-
 ni, siquidem ad reparandum 24
 Castellum, siue locum, vbi de-
 ducitur aqua Rugiarum è flu-
 mine Turrus, super quibus sunt
 constructa plura ædificia, ad
 commodum, & vtilitatem in-
 habitantium, sunt obnoxia se-
 ptem communia villarum Pa-
 triæ, quę ob id onus, gaudent
 immunitate à cęteris collectis
 ordinarijs, & extraordinarijs
 ex Decreto Excellentissimi Se-
 natus Veneti de anno 1434. &
 1558. Aluei autem curatio spe-
 23 ciat † ad possessores fundorum
 coherentium aquę decurrentis
 iuxta præscriptum in l. j. C. de
 aquęductib. lib. 1. l. quando non
 adsunt molendina, & alia ædi-
 ficia intra spatium 500. pas-
 suum, vel circa inter se: quia si
 extant, hoc onus pertinet ad ip-
 sos molendinarios, vel possesso-
 res ædificiorum, qui sentiendo
 commodum, & incommodum
 curationis suscipere debent L. se-
 cundum naturam, ff. de regul.
 iur. & sic quoque videtur inser-
 tum in Capitulis per Pręsidem
 Prouincię de anno 1577. 23.
 Martij pro conseruatione aluei
 aquarum ordinatis, & in lib.
 priuilegiorum Ruralium rege-
 stis.

Aquęductus autem, qui de-

seruiunt Fontibus publicis ex
 quo non tantum rescipiunt ne-
 cessitatem † incolarum, quam
 commodam, & ornamentum
 Urbis, reparantur de publico:
 locatur enim opera reparatio-
 nis certa mercede annuarede-
 ptori, qui tenetur suis sumpti-
 bus aquam perennem, & sem-
 per fluentem in ipsis Fontibus
 conducere, soluta eidem mer-
 cede à publico Camerario iuxta
 præscriptum ab Imperatoribus
 Theodos. & Arcad. in l. ad repa-
 rationem, C. de aquęductib. lib.
 1. l. qui omnino prohibuerunt
 aquam deductam ad Fontes pu-
 blicos fieri venalem, sed veluti
 ex liberalitate Principis manā-
 tem, omnibus vndique sine in-
 commodo patere.

Nunc verò præsens de aqua-
 rum salubrium, & perennium
 materia, locus me monet, ne sub
 silentio pertranseam Fontem,
 & vberima, & suauissima aqua
 fluentem à Serenissimo olim
 Principe nostro, cò tunc sapien-
 tissimo Prouincię Fori Iulij Prę-
 25 sidente † NICOLAO Contarino,
 in Urbem Vtinensem feliciter
 deductum: Hic enim Pręsis am-
 plissimus anno 1558. post niu-
 ta iustitię, prudentię, continen-
 tię, splendoris, aliarum q; præ-
 clarissimarum eius virtutum
 argumenta ædita, diuini ingenij

Dd 2 sui

fui acumine, curauit intra annum, sed in omne æuum memorandum Magistratus sui munus in Ciuitatem ipsam aquas perenni cursu inuehi, quas ex quodam pago, Paterno nuncupato, tertiu circiter ab Vrbe lapidem, mira arte deduxit per subterraneos cuniculos, pinneosq; tubulos influentes vsque ad celebrem Aream, in qua Ciuium præcipua solet esse deambulatio Diuo Ioanni Baptista dicatam, quo in loco aquę ipsę vberitim collectę, in ampla, ac prominenti marmorea exquisiti operis vrna, exinde per nouem salientes blando, ac placido sussurru cadentes se effundunt, & mox per alios occultos meatus, & tubulos terram subcuntes in alia Area, quæ magno, & latè patenti ambitu est, (Forum novum appellant) hoc est insigne frugum, ac variarum rerum, vniuersæ Prouinciæ venaliū Emporium, in quo extat operosum aliud pig. venerationis Phænū Diuo Iacobo Apostolo dicatum, rursus emergunt, & in alteram vtique vrnā marmoream per tres salientes leui sono cadentes, sese cunctis visendas, simulatq; largiter ebibendas proferunt: Quæ in re **CONTARENVS** Heros, Urbem Vtinen-
 26 sent visus est ipsi Atheniensi Vr-

bi mirificè adæquare voluisse, siquidem legimus in Odeo, qui erat Ciuitatis locus magnitudine, & ornamentorum insignibus, quorumuis totius Græcię operam splendorem superans, teste Pausan. in Achaic. siue lib. 7. extitisse Fontem iuxta Liberum patrem, spectatu dignum, qui per nouem salientes aquam diffundebat, & **ENVEACRYNON** vocabant: supra verò Fontem ipsum templa erant Cereris, & Proserpinæ extructa, vt scribit idem Pausan. in Artic. siue lib. 1. atqui longè felicior Vrbs ista censeretur: nam Atheniensis inanibus Deorum suorum delubris, hoc est Liberi, Cereris, & Proserpinæ proximum Fontem ostentabant; Hęc autem geminæ Diuorum Iesu Christi Apostolorum sacræ ad Fontem vicinum, atque conspicuum exhibere iure gloriatur, de quo Fonte si quis structurā, & positionem consideret, affirmare necesse habebit, vtilitatem operis, & pulchritudinem **CONTARENO PRINCIPE** fuisse dignissimam.

Superest modò, vt postquam egimus de aqueductibus ad edificia, & ad Fontes Urbis, aliqua perstringamus de puteis: nam
 26 censetur ¶ pars Urbis & puteus, vt scribit Iulius Pollux in suo

suo Diction. lib. 9. cap. 5. circa finem; quorum originem antiquiorem adscribit Polidor. Virgil. de inuentor. rer. lib. 3.

27 cap. 9. † Abraham, & Isaac iuxta seriem scripturæ sacre Genes. cap. 26. vbi liquet, Isaac puteum, quem serui eius foderrant, & aquam inuenerant, appellasse abundantiam, & nomen Vrbi impositum fuisse Berfabæ, quod Hebraicè dicitur puteus satians, seu puteus satietatis: Sed Cels. Rhodig. lection. 30 antiq. lib. 10. cap. 17. circa finem, dicit autoritate Strabonis, Danaï filias summa solertia apud Argos adinuenisse puteos, cum ea Ciuitas in arido loco iaceret, testante id versu ex Græco translato:

Argos aquis vacuum, Danaæ struxere redundans.

& lib. 27. cap. 6. dicit Auicenna 28 nam arbitrari, quod † putearia aquæ non satis sint probæ præ fontanis, eò quia plurimum sint terrosa, vt quæ in arcto continentur occlusæ; porro inesse putrescentis materiæ quippiam necesse est illuc Solis radio minus pertingente, nec prorsus pro situ vllò, vapores corruptioni obuios detergente. Puteorum † autem duplex est species: nam alij sunt, qui habent perpetuam causam, quos Cice-

ro. eleganter vocat iugis aquæ, & in sacris litteris dicuntur putei aquæ viuæ; alij verò sunt, in quibus fit collectio aquarum ex imbris, vel recipiunt aquam subterraneam ex riuo manifesto, & isti communioni vocabulo appellantur cisternæ, quæ vt plurimum extrui solent in locis, vbi non suppetat copia aquæ viuæ, & perennis, sic natura dicente, vt necessitatibus hominum prouideatur: Constat autem † quod ex puteo, vt aquæductus constituatur natura non patitur, licet perennem, & viuat aquam habeat: nam ita, submersa est, vt defluere extra terram, & vsui esse non possit, vt inquit Vlpian. l. C. in d. l. j. §. loquitur, ff. de aqu. quotidian. & æstiu. Sicuti quoque eadem ratione † non potest constitui ex stagno, seu lacu, in quo sit aqua stagna, & collectitia ex imbris, non autem natua ex suo fonte; eò quia quæ manu nostra sunt non videntur perpetuò fieri, quia causa originalis non est constans, atque perpetua, prout requiritur in aquæductu, & de hisce lacubus in Vrbe Roma existentibus, & habentibus causam perpetuam ex riuo deducto, frequens fit mentio apud Frontinum: erant enim publica aquarum conceptacula vbi

Ro-

Romana plebs ablueret lintea, & similia, inde Balnearum, Fullo-
 num, Coriariorum, aliorum-
 que necessitatibus satisfiebat,
 postremum quoque horti irri-
 gabantur: sed inter plurima,
 illius aquæ commoda illud præ-
 cipuum putat idem Frontinus,
 32 quòd. & † Vrbs salubritati illa
 aquarum deductio maximè cõ-
 ferret, quia immunditiarum
 facies, & impurius spiritus, &
 causæ grauioris Cæli, quibus
 per elapsum affligebatur, remo-
 tæ extitissent, vt notat Philand.
 ad Vitruu. lib. 8. cap. vltimo,
 versic. diuisa in omnes lacus;
 quòd quidem & Marcus Varro
 primum probasse videtur in lib.
 1. de re rustic. dum potissimum
 in villa ædificanda monuit con-
 ditorem, vt situs illius intra eius
 septa habeat aquam, vel saltim
 quam proximè, quæ si non da-
 tur viua, & perennis cisternas
 faciundas suadet sub tectis, &
 lacus sub dio, idest Cælo libe-
 ro, altero loco, vt homines; al-
 tero, vt pecus vti possit; quòd
 quam sit vtile in Vrbe nouiter
 condita ipsi DD. Veneti exper-
 33 ti sunt anno 1617. † dum cer-
 nerent & incolas, & milites Pal-
 mæ degentes, defectu aquæ de-
 currentis laborantes, difficulter
 ibi moram trahere, sine vsu
 aquæ, vnde alueus vnus extru-

gijs fuit redactus in dicta Vrbe,
 ex quo mundior, & salubrior
 consistit, vt est notorium rei
 permanentis.

Sed reuertendo ad materiam
 puteorum, cum eorum vsus sit
 necessarius, quando tractatur
 de illis reficiendis, vel purgan-
 dis, omnes illi Burgenfes tenen-
 34 tur, † qui vicum inhabitant,
 vbi ipse puteus iuris publici si-
 tus est, ex iuribus plenè per De-
 cian. congestis in Respons. 14.
 num. 21. vol. 1. vbi quoque de
 mente Canonistarum, quos ad-
 ducit, extendit sub num. 22.
 quòd etiam Clerici ad tale onus
 subeundum conferant. Exca-
 uationem autem puteorū qua-
 35 tenus † effodi debeant in pe-
 tra durissima facilitari inquit
 Olaus Magnus in sua Histor. de
 Gent. Septentr. lib. 2. cap. 17.
 flamma recentis porcorum pin-
 guissimis lateribus igne succes-
 siuis diebus immisso, & extra-
 cto, enutrita: nil enim celerius
 petrarum duritiem gentibus il-
 lis Septentrionalibus penetrare
 compertum esse, quam laridū,
 vel assurgiam porcorum, & sic
 fuisse effossum puteum 200. pe-
 dum profunditatis in saxo du-
 rissimo in Arce Leechio affir-
 36 mat; qui verò † puteum fodere
 vult, tenetur passis latitudinē
 dimittere a confine alterius, &
 lege

legē Solonis, de qua meminit
Gaius I. C. in l. si. ff. fin. regund.
Vtilitates autem puteorum in
Urbe, vltra ea, quæ scriptis man-
dantur Plito in lib. 6. de legib.
& Aristot. lib. 7. Politic. cap. 11.
quasdam posuit Plin. in lib. 2.
37 cap. 82. vbi ꝑ profunditatem
puteorum valde auxiliari con-
tra motus terræ affirmat: Pro-
inde cum Cinitas Utini alias in
superiori sæculo pateretur terræ
ingentem concussionem, sum-
mota fuere profundissimorum
put. orū opercula Philosopho-
rum monitu, vt venti terra oc-
clusi exhalarent, vt testatur
Ioan. Candid. in suis Commen-
tar. Aquileiens. lib. 8. qui putei
quinque numero in primæua
Vrbis origine effossi, habent al-
38 titudinem ꝑ passuum 50. ex
quibus æstiuo tempore gelidif-
simę, saluberrimæq; aquę hau-
riuntur, & quos Raimund. Pa-
triarcha lxxij. vetustate col-
lapsos anno 1291. ære suo ad
Vrbis commodum instaurauit,
vt refert idem Candid. lib. 5.

Libet hic autem Urbium, &
39 ꝑ Fortilitiorum Præfectos mo-
nere, vt aquarum in Vrbe cu-
ram diligentissimam habeant:
plurimas enim Vrbes, & Arces
munitissimas, aqua vel ablata,
vel infecta, captas ab hostibus
scribit Pausan. lib. 10. vbi de

Phana Ætolix Vrbe sic capta
refert. Potissimum verò in Ar-
cibus custodiendæ sunt cister-
næ, quia vnus proditor posset
eas corrumpere, prout alias re-
tuli accidisse in Oppido Sfetig-
radi inscitia eorū, qui prærant
Arce; non enim vnus aquæ hau-
riendæ liberè concedi debet,
40 vbi immineant hostes: ꝑ sed so-
lummodo orto iam Sole, appo-
sitis specialiter fidei custodibus,
vt experientia pluries probauit.

Demum pro complemento
huius. Capituli, addi potest,
quod non aspernanda debet in-
esse cura animo conditoris nouę
Vrbis, vt spectet, an in locis pro-
ximis extent ꝑ aquæ medicæ,
41 seu balneares, humanæ vitæ sa-
lubres, vnde Ciues, & incolę ip-
sius nouæ Vrbis in eorum ægri-
tudinibus, aut corporibus male
affectis possint salutiferam hau-
rire opem, & exteri illuc aduen-
tare: nam experimento ipso vi-
demus quamplures clarissimas
Italix Vrbes esse sitas parum
procul ab insignibus, salubrita-
te, & celebritate balneis, qui-
bus maximo cū beneficio quot-
annis quamplures homines ex
magnis, & diuturnis morbis, si-
ne alia Medicorum ope libe-
rantur, de quibus quidem bal-
neis multa collegisse videtur
Sauonarol. Ferrariens. Medic.

cele-

216 De Iure nouæ Vrbis condendæ &c.

- celebris in suo lib. de balneis, & præstans olim Phisicus Vtinen-
sis D. Gaspar Pratensis in suo li-
bello de balneis Montisfalconi
in hac Fori Iulij Prouincia, vbi
42 luculenter docet † balnea ipsa
esse saluberrima varijs ægritu-
dinibus maximè à materia fri-
gida exortis.

- 8 *Refugia domus, quid sint secun-
dum Glos.*
9 *Domorum situs, ubi veniat collo-
candus secundum Vitruuium?*
10 *Ædificans domum ad inusita-
tam altitudinem, prohiberi po-
test.*
11 *Ædificia domorum antiquitus,
ad qualem altitudinem conce-
derentur?*

De ædibus priuatis nouæ Vrbis. Caput XII.

S Y M M A R I V M.

- 1 *Domorum vsus, vitæ hominis est
valdè necessarius.*
2 *Domorum inuentum est antiquis-
simum, & qua ratione introdu-
ctum?*
3 *Vrbes eo nobiliores sunt, quo ædi-
ficia ampliora continent.*
4 *Domus ruinosæ non potest conuer-
ti in hortum, nisi vicini consen-
tiant.*
5 *Relictum pro constructione, vel
readificatione domus, dicitur
fauorem publicum continere.*
6 *Domorum structura, quomodo sit
facienda secundum Aristote-
lem?*
7 *Domorum forma tempore Vlpia-
ni, qualis fuerit?*
8 *Refugia domus, quid sint secun-
dum Glos.*
9 *Domorum situs, ubi veniat collo-
candus secundum Vitruuium?*
10 *Ædificans domum ad inusita-
tam altitudinem, prohiberi po-
test.*
11 *Ædificia domorum antiquitus,
ad qualem altitudinem conce-
derentur?*
12 *Roma fuit tectis domorum altis-
simis tempore Virgilij.*
13 *Domus prominere non debent in
Fortilitijs.*
14 *Domus priuatorum penès Pala-
tium publicum extrui non pos-
sunt.*
15 *Priuatus in proprio solo non ha-
bet auctoritatem ædificandi iux-
ta Regiam Principis.*
16 *Campus Martius Romæ, quibus
vsibus antiquitus deseruiret?*
17 *Domum ædificare volens, quid
animaduertere habeat?*
18 *Tiranni violenta dominatione
subditos præmunt.*
19 *Factum impium cuiusdam Ducis
Mediolani, qui citari iussit mor-
tuum ad sepulchrum.*
20 *Inquilinus domus conductæ rece-
dere potest ob timorem malo-
rum spirituum in domo obuer-
santium.*
21 *Plin. Iun. & Suetonius, quid scri-
psit de vrbis mentuorum?*
22 *Domus pati possunt horrorem,
umbrarum.*

Domus

- 23 Domus non sunt extruende in loco , per quem edificanti inuidia paretur.
- 24 Valerius Publicola , cur domum suam diruere voluerit ?
- 25 Edes Tit. Claud. Centimal. cur per augures iussæ sint demoliri ?
- 26 Actus extrinsecus declarat animum agentis .
- 27 Domus debitoris non possunt ad instantiam creditoris discooperriri .
- 28 Debitor non potest domos obligare , ut non soluendo destruantur .
- 29 Publicum interesse non potest pacto priuatorum ledi .
- 30 Domus destructio tendit in damnum , & decolorationem Urbis .
- 31 Domos diruere quando sit licitū ?
- 32 Vicinus non potest altius edificare domum , ex qua Monachi , vel Moniales videri possint , limita , ut ibi .
- 33 Demolitio domorum ob delictum quando sit facienda ?
- 34 Domus violentis pacem destrui debet .
- 35 Domus , quæ serunt pro receptaculo hæreticorum funditus euerti debet .
- 36 Demolitio domorum ex causa pænæ , non potest fieri sine licentia Principis .
- 37 Domus destructa ob delictum , reedificari non potest .
- 38 Pænæ impositæ ob delictum , debent esse perpetuæ .
- 39 Domus progenitorum euulsa , affert luctum posteris .
- 40 Demolitio domorum conceditur ex causa præcisæ necessitatis .
- 41 Domus intermedias licite destruitur ad impediendum ignem , ne ultra progrediatur .
- 42 Damnum domus diruta , ne incendium vagaretur , est sarcindum expensis vicinia illius vici .
- 43 Expensa factæ armigeris occasione hospitij præstiti in transitu , sunt per conuicinos resciciende .
- 44 Consuetudo in Provincia Fori Iulij circa expensas armigerorum resciciendas qualis sit ?
- 45 Resectio domorum in bono Ciuitatis dicitur fundata .
- 46 Creditor expendens in resfectione domus , habet tacitam hypotheacam in domo reparata .
- 47 Expensæ factæ in reparationem , domus deducuntur ante creditum habentis anteriorem hypotheacam .
- 48 Dominus domus ruinosæ tenetur cauere de damno infecto .
- 49 Dominus domus diruta , quando eam rescicere compellatur ?
- 50 Socius expendens in rescicienda , domo communi , quomodo sibi providere habeat ?
- 51 Administratores Ciuitatis quid agere debeant occasione domus ruinosæ , data impossibilitate resfectionis in domino eiusdem domus ?

Ec

Rui-

- 52 *Ruina ædificiorum facilis demonstratur incolarum subtracta custodia.*
 53 *Donatio in causam refectiois domus diruta non eget insinuatione.*
 54 *Pecunia donata ad refectioem domorum non possunt in alios usus conuerti.*
 55 *Magnitudo ædificiorum inducit modum probandi magnanimitatem ædificantis.*
 56 *Gloria queri non debet ex domo, sed ex hospitalitate domus.*

INter omnia ad communem vitæ hominum vsum, animumvè excolendum necessaria, ab humana solertia hætenus inuenta, plerique opinati sunt nullum præstantius fore
 3 bonum ꝑ ipso domorum vsum, quorum ego sententiæ non grauati ad stipulor: porro si res humanas plerumque sola commendat antiquitas, domorum inuentum antiquissimum esse, nemo est, qui ambigat: nam aliqui scriptis mandarunt, ho-
 2 mines ꝑ primum ferarum more in siluis, & speluncis, & nemoribus natos, ciboq; agresti vescendo vitam egisse, & mox re-
 3 perto igne, vt Vitruu. de architect. placet, cognitaq; eius commoditate ad teporem propter vim frigoris arcendam

propius accedentes, plures in vnum conuenire cepisse, & in eo congressu quidquid vellent iam tum facile tractasse, vt qui rationis participes erant, alij ex fronde tecta facere, alij speluncas sub montibus fodere, vt Troglodytæ, & Libiæ quidam populi Hesperis Æthiopibus vicini, teste Strab. in 17. Geograph. factitabant: Nonnulli hirundinum nidos imitantes ex luto, & virgultis condere loca, quæ subirent, ex quo vsu venisse ferunt, vt homines, quorum ad quid vis intenditur ingenium, valet, nouis inuentoribus gloriantes, & alij alijs deinde ostendentes, ædificia informare, parietes furcis rectis, & virgultis interpositis, luto texere, luteas glebas arefacientes struere, & vt imbres, & æstus vitarent, arundinibus, vel fronde tegere, vel ex vlna palustri turguria cõponere cepisse, paulatim postea elegantiori cultu, & ornatu domos ipsas disposuisse, vicos instruxisse, & pluribus ex ipsis in vnum corpus redactis Urbium formam perfecisse, quæ Vrbes ex domibus simul iunctis ꝑ eò nobiliores habitæ sunt, quo earum decus ex amplitudine, & nobilitate ædificiorum ostendebatur, vt iura probant in l. Senatus, ff. de condit. empt.

l. cç-

1. cetera. in princ. ff. de legat. 1. 6
 1. si præcario. ff. com. prædio. l.
 prætor. §. hoc interdictum. ff. de
 nou. oper. nuntiat. & l. 2. C. de
 ædific. priuat. imò tex. in l. 3.
 4 C. eod. prohibet ne ex t̄ domo
 etiam ruinosâ fiat hortus, nisi
 vicini consentiant, & talis sit
 consuetudo: sed mandat domos
 refici, quia hoc publicè inter-
 est: nobilibus enim ædificijs, &
 amplioribus augetur frequen-
 tia Ciuitatis l. singularum, C.
 eod. tit. & idè relictum pro
 5 t̄ constructione, vel reædifica-
 tione domus, dicitur fauorem
 publicum respicere, vt per Al-
 bericum in l. generaliter col. 2.
 versic. circa hoc tantum, C. de
 episcop. & cleric. & not. in l. si
 quis pro redempt. circa finem,
 C. de donat.

Proindè Urbem conditurus,
 præter cetera per eum occula-
 tissimè scrutanda, summo stu-
 dio debet contendere, vt decens
 sit domorum structura in dicta
 Vrbe, quæ sanè domos ipsas
 coniunctas præferrat; Vrbes
 siquidem appellauit domicilia
 coniuncta Tulli. in orat. pro
 Sextio, super qua domorum
 structura, Aristotel. lib. 7. Poli-
 tic. reiecta opinione Hippoda-
 mij, qui priuatarum domorum
 formam ad solam elegantiam,
 & commoditatem incolarum

perscripserat, dixit, t̄ *utiliorem
 esse morem antiquorum in adifi-
 candis ædibus: Habent enim illo-
 rum ædificia inextricabiles adi-
 tus, ex quibus nisi consueti euadere
 vix possunt, & inscrutabiles la-
 tebras si qui aggredierentur ex quæ
 vtriusque horum participare de-
 bent; Et ibi Diuus Thomas sen-
 sum Aristotelis declarat; quòd
 & tempore Vlpian. Iurisc. 500.
 interiectis annis videtur vsu re-
 ceptum, prout bellissimè pro-
 batur per tex. in l. æquissimum,
 §. sed si ædium vsusfructus, ff.
 de vsufruct. quo in loco idem
 7 Vlpian. t̄ in hæc verba respon-
 dit: *Sed si ædium vsusfructus le-
 gatus sit, Nerua filius, & lumina
 immittere eum posse ait: sed & co-
 lores, & picturas, & marmora
 poterit, & eas transformare, vel
 coniungere, aut separare ei per-
 mittetur, vel aditus posticas ve
 vertere, vel refugia aperire, vel
 atrium mutare, vel viridaria ad
 alium modum conuertere: excole-
 re enim quod inuenit potest, quali-
 tate adium non mutata.* & gloss.
 ibidem in verbo Refugia expli-
 cat t̄ esse loca absconsa, idest
 secreta loca domus, de quibus
 8 loquitur Aristoteles. t̄ Vitruu.
 9 verò lib. 6. cap. 1. particularius
 docet quo ad situm structuram
 domorum, inquires; *priuata
 ædificia ita erunt rectè disposita si**

Ec 2 pri-

primò animaduersam fuerit, quibus regionibus constituantur: Nam aliter *Ægypto*, aliter *Hispaniæ*, non eodem modo *Ponto*, dissimiliter *Romæ*, item cæteris terrarum, & regionum proprietatibus oportere videntur constitui genera edificiorum, sub Septentrione adificia testudinata, & maxime conclusa, & non patentia: sed conuersa ad calidas partes oportere fieri videntur; Contrà autem sub impetu Solis meridians regionibus, quæ premuntur à calore potentiora, conuersiq; ad Septentrionem, & Aquilonem sunt facienda, ita quod ultro natura ledit, arte erit emendandum. hæc Vitruu.

Verumtamen si iuxta institutum nostrum, quæ in iure prodita sunt in hac materia respiciamus, constat, quod licet vnicuique videatur liberum ædificare domos, seruata forma edificiorum iuxta consuetudinem illius loci, ubi sit ædificium. l. qui luminibus, ff. de seruit. vr.
 10 ban. præd. attamen si ædificans velit ædificium reducere ad iustitatum altitudinis modum, prohibetur l. j. C. de ædific. priuat. Coras. Miscellan. lib. 3. cap. 24. num. 6. & 7. hinc ex lege Augusti non licebat lxx.
 11 ꝑ pedibus altius tollere ædificia, Strabo lib. 4. quod factum refert, ne Vrbs Roma, magna

mole ædificiorum, ruinis laboraret: & Nero Cæsar post incensam Urbem, dimensis vicorum ordinibus, & viarum spatijs, statuit, ne ultra perscriptum ædificia tollerentur, vt refert idem Coras. loco supra citato num. 24. in fin. Traianus autem altitudinem edificiorum perscripsit pedibus lxx. vt habetur apud Sex. Aurel. Victor. in eius vita. nouissime autem Leo Imperator ex Græca lege extendit concessionem vsque ad centum pedes, dummodò non impediretur prospectus maris: quapropter licet Vrbs ipsa Roma præcipua tectorum altitudine fuerit antiquitus laudata,

12 in tantum vt nullius ꝑ Urbis magnitudo in toto Orbe ci potuerit comparari, & de qua cecinit Virgil. lib. 1. *Æneid.*

Albaniq; patres, atque alta mania Roma;

quo in loco videtur ad tectorum Romanorum altitudinem respexisse; attamen nouæ Urbis conditor, aliam normam ædificantibus domos priuatus perscribere debet, siquidem in Vr-
 13 be munita, nulla ꝑ domus prominere debet, itant oculis Urbem ipsam fortè obsidentium, sit exposita, ac conspicua; exitus de enim facillime paratur exitium prædictæ Vrbi, testis est

Bura

Bura capta, cum ictu tormenti domus tugurium, quod prominebat concidisset, nam Proceres Ciuitates, & alij Principes viri, qui in ea ad consulendum coierant, extincti sunt, refert Ioui. Histor. lib. 44. & dum Galli Mediolanum Urbem obsiderent Marcus Antonius Columna, & Camillus Triunltius simili casu perire; in alijs verò Urbibus, in quibus cessat periculum huiusmodi, altitudo ædium potest dimetiri iuxta sensum ædificantis, lege, & consuetudine circumscripta, vt supra dixi; vnde in pluribus Italiae Urbibus æditissimæ Turres visuntur inter priuata ædificia, ex quibus datur intelligi egregijs Cimbus aliquando laudi adscriptum si turrem vnā cum domoerexissent, ex quibus ornatus Ciuitatis iucundior appareret ex illa turrium adiectione.

Illud tamen præcauendum est, ne ædificia priuata fiant penes ꝑ Palatium publicum, imò si facta forent destrui deberent, ne arcana publica, quæ fiunt in dicto loco, priuatis communicentur, vt rescripto expresso cautum fuit per Honor. & Theodof. Impp. in l. quicumque, C. de operib. pub. quem textum adducit, & sequitur Decian. in

tractat. crimin. lib. 7. de reuelant. secret. cap. 17. num. 21. 15 tom. 2. Imò neque ꝑ iuxta Regiam Principis etiam in proprio solo cuiuspiam licet ædificare l. ædificia, C. cod. ne scilicet hinc incendiij occasio, vel insidiæ parari possint publicæ domui, quem sanè tex. dicit esse notab. Alberic. ibi, dicens se habuisse eum de facto, & singularem dicit Roman. in sing. 710. eapropter Arcad. & Honor. Augusti ad populum in l. vnica, C. de Campo Martio &c. in Cod. Theodof. lib. 14. ita rescripserunt; *Eos qui in Campo Martio casas, seu tuguria collocare tentauerunt, sententia viri inlustis P. F. Spoliatos omnibus facultatibus tradi in perpetuum exilium,* 16 *precipimus;* porro in ꝑ Campo Martio Comitia centuriata habebantur, & exercitus imperabatur, vt extat apud Gelli. lib. 15. cap. 27. id quod videtur dispositum quoque respectu murorum publicorum Ciuitatis, vt dictum fuit in vlt. cap. primi libri: non enim potest priuatus quispiam etiam in proprio solo ædificia construere, nisi interiecta intercapedine xv. pedum l. si cui, & l. meniana, C. de ædific. priuat.

Sed quia latissimus est campus iuris, per quem occasio edificandi

ficandi domos potest diuagari, iccirco non alienum arbitror propositiones quasdam examinare, quæ in struendis ædibus, vel reficiendis solent ut plurimum in iure controuerti.

Sciendum ergo, quod qui domum extruere molitur, priusquam operi manum admoueat, **17** multa ꝑ expendere debet, & animaduertere, si modò domo ipsa eum posteris tranquillè, tutò, ac diuturnè uti velit, prout commune esse votum omnium hominum, qui prudentia nituntur, dici potest; in primis igitur præcipuum iudicij sui acumen intendere debet circa salubritatem loci, in quo ædificium est inchoandum, ut quatuor elementa tamquam amica applaudeant, ut securè citrà aduersæ valetudinis periculum commorari possit; consideret quoque, & intimè seruet tanquam genus generalissimum, ut in terra, & loco ditioni cuiuspiam Principis Tiranni, & subditorum oppressoris nullum iaciat fundamentum, ne alioqui in arena, ut aiunt ædificet; quādoquidem dominus ædificans post absolutum opus per varios casus tendit in periculum non **18** utendi fruendi domo ipsa, si quidem ꝑ Tiranni violenta dominatione subditos præmunt,

nec vllò publico, & legitimo in re circumscribi patiuntur eorum actus, itaut modo vnum, modo alterum subditum spoliarent, ut sibi eorum bona arripiant, de quibus plura scripsit Luc. de Pen. in l. militares nu. 2. & 3. C. de Decur. lib. 10. & Io. Neuizan. inter conf. feudalia. Bruni conf. 12. num. 98. idèò (ut cetera exempla omittam) sufficit referre factum illius Ducis Mediolani, qui ut Bemb. scribit lib. 2. cupiens addicere cuiuspiam ex suis domum, & fundos ꝑ Ciuis Nouariensis præmortui valdè fructuosos, ipsum ad sepulchrum citari fecit, & fratrem illius defuncti heredem spoliavit per illam citationem ad sepulchrum non minus ridiculam, quàm tyrannicam, licet paucis interiectis annis pœnas dederit violentæ dominationis. Eligendus igitur erit locus edificij struendi sub Principe, cui potissimum sit cura fidelium, subditorum, ne scilicet à potentioribus diuexentur, & sub cuius felicissimo clypeo omnes liberè, securè, ac quietè fruantur eorum fortunis, & laribus, & focis.

Insuper quæque animaduertere debet, si locus ubi domum suam vult construere erit obnoxius timori malorum spirituum
in

in dicto loco versantium, siquidem in iure proditum extat, 20 quòd si inquilinus domus conductæ iuste recedere potest ab ea, timore malorum spirituum in ea habitantium, vt tenent Port. in tit. de locat. in fin. & Cagnol. in l. contractus nu. 55. ff. de reg. iur. & Carot. in suo tract. locat. parte 3. tit. de remissio. merced. num. 46. verum quia nonnulli putant inanem, fortè esse huius timoris causam, cum inficientur hosce spiritus malos in domibus obuerfari, ideò non alienum arbitror à præsentì materia demonstrare, eiusmodi malos spiritus in domibus apparere, & subindè ex ijs iustam timoris causam, in euti inhabitantibus, adeò quòd tuto in eis nequeant degere; etenim Gentili, & Christiana probatione compertum est, aliquos spiritus mortuorum effectualiter in domibus apparuisse: nam si Plin. Iunior in suis epistolis scribit domum quandam fuisse Athenis, in qua nocte vmbra ingens, ac macilenta catheonarum stridore domum ipsam, quibus vineta videbatur replebat, propter quam rem cum nullus eam habitare auderet, ad exiguum pretium locatio illius erat redacta, donec Athenodorus Philosophus

Athenas profectus, allectus pretij vilitate plusquam terreri posset ab eiusmodi phantasmate, domum conduxit, perspectaq; audacter vmbra, ea per domum secutus, vbi vidit in quo apparere descuerat, humum effodit, illicq; corpus catheonarum vmbra simile, quæ apparuerat inuenit, vnde sublato cadauere, horrore ipso domum liberauit. Præterea idem Plinius lib. 7. de huiusmodi apparitionibus sic scribit; *Erat Libertus mihi non illiteratus, cum hoc minor frater eodem lecto quiescebat, is visus est cernere quendam in thoro residentem, admoventemq; capiti suo cultros, atque etiam ex ipso vertice amputantem capillos, vbi illuxit, ipse circa verticem tonsus, & capilli iacentes reperiuntur.* Sueton. quoque in vita Othonis cap. 7. scripsit, ea nocte, qua Otho Imperium suscepit post Galbam eius influ trucidatum per quietem paefactus, gemitus magnos edidisse, repertusq; à concursantibus humi ante lectum iacens per omnia piaculorum genera manes Galbæ, à quo deturbari, expelliq; se viderat propitiare, seu placare tentasse. Plautus quoque in Mostellaria actu 2. inducit Tranionem senem referentem, audita noctu in somnis, &

224 De Iure nouæ Urbis condendæ &c.

vigilantem in domo quadam,
in qua 60. annis antea occisus
fuerat hospes, quem mortuum
sic ore Tranionis inducit lo-
quentem:

Ego Transmarinus hospes sum Dia-
pontius,

Hic habito, hæc est mihi dedita ha-
bitatio

Nam me in Acheruntem recipere 22 *orig. err. scribens de f Dæmo-*
Orcus noluit,

Quia prematurè vita careo per fi-
dem

Deceptus sum, hospes hic me necauit:
isq; me

Defodit insepultum, clam ibidem in
hisce adibus

Scelestus auri causa, nunc tu hic
emigra

Scelestæ hæ sunt ades, impia est ha-
bitatio.

Hinc credunt Gentiles caren-
tiam sepulturæ mortuis obesse,
adeo quod dicit Virgil. lib. 6.
Æneid. quod animæ corporum
insepultorum, donec sepelian-
tur errant centum ann. circa
fluuium infernalem, qui appel-
latur Cocitus, & circa Stigias
Paludes, nec possunt infra illud
tempus transire ad optatas se-
des, secundum Poeticam ficiónem;
refert quoque Valer. Ma-
xim. lib. 1. in tit. de Somnijs, de
Simionide, qui cum manè ad li-
tus descendisset, compertum in
arenis cadauer, illicò sepeliri

mandauit, ob quòd in tantæ
charitatis retributione à spiri-
tu defuncti monitus, ne die se-
quenti nauigaret, ipso in terra
manente, ceteri eius socij pro-
cellis perierunt maritinis.

Ex scriptis quoque Christia-
norum, id luculenter euincitur,
nam Lactant. Firmian. lib. 2. de
orig. err. scribens de f Dæmo-
nibus sic ait: *Hi (vt dico) spiri-*
tus contaminati, ac perditii per om-
nem terram vagantur, & solatium
perditionis suæ, perdendis homini-
bus operantur, itaque omnia insi-
dijs, fraudibus, erroribus complent.
adhærent enim singulis hominibus.
& omnes ostiatim domos occu-
pant, ac sibi geniorum nomen assu-
munt, sic enim Latino sermone Dæ-
mones interpretantur. De vmbri-
bus quoque in domibus visis in mor-
te Domini nostri Iesu Christi
testatur A&. Sinc. Sannaz. in eo
carmine inscripto, Lamentatio
de morte Christi Domini ad
mortales, vbi scribit:

Nec minus abruptis fama est exisse
sepulchris

Perq; vias errasse novis simulachra
figuris

Exitiasq; umbras, medias volulas-
se per Vrbes

Sub noctem, & notos quasi imple-
uisse penates.

Hinc & Alex. ab Alex. candi-
dissimus Iuriscons. & scriptor in
suis

fuis Genial. Dieb. lib. 5. cap. 22. pluribus exemplis comprobatur umbrarum illusiones, ac tetras imagines noctu domos quasdam inquietasse, & id quidem sibi quoque accidisse testatur. Et Frater Bartholomeus Sibil-la Monopolitanus peregrin. quæst. cap. 3. primæ Decad. quæst. 2. 4. cap. An mortui aliquando apparuerunt? dicit se legisse in quodam rotulo, & instrumento veridico transmissio Summo Pontifici, & Cardinalibus tunc temporis apud Auenionem commorantibus, quod anno 1323. in quadam Ciuitate Galliarum, quidam Gulielmus de Coruo defunctus est, in cuius domo post eius obitum per octo dies, vox quædam flebilis, debilis, & horrida audita est à multis; qua voce vxor eius sic perterrita fuit, vt in lecto decumberet, & præformidine quasi moreretur, vnde accitis ad domum illam nonnullis Religiosis viris, gratia execrandi spiritum illum, varijs interrogationibus eorum, idem spiritus, qui se animam Gulielmi de Coruo asserbat, respondit, & quod in domo, & loco illo, eius anima propter offensam matris, purgatorium particulare pati debebat per annos duos, nisi suffragatus pijs

hominum viuientium orationibus liberaretur, inde post alias pias interrogationes ei factas, spiritus ille statim euanuit, & velut quidam ventus exiuit, qui omnes astantes insufflauit ad modum cuiusdam debilis flatus, & ex tunc in dicta domo nihil auditum fuit. Mihi quoque retulerunt Pater, & Patruus Iureconf. in hac Ciuitate Vtinenfi, eorum temporibus domum cuiusdam nobilis, ex aspectu umbræ apparentis fuisse, inquietatam, ac pluries voluisse inquilinum eam deferere præ timore illius phantasmatis: sed tamen aliorum monitu missa pecunia ad celebratissimum Diuæ Mariæ Lauretanæ Templum, atque celebratis ibidem Missis pro anima eiusdem umbræ, totaliter euanuisse. Constat ergo euidenter, quod aliquando domus possunt pati aspectum, & horrorem huiusmodi umbrarum, vt non immerito consideratio hæc fuerit adiecta, ne ædificanti domum oppositio hæc substantialissima obuerfetur.

Præterea animaduertendum est in noua ædificatione ædium, & domorum, ne struantur in loco, per quem ædificanti inuidia paretur, quæ possit tendere ad eius exitium, sicuti

Ff con-

24. contigisset. † Publico Valerio Publicola, qui cum domum suam in excelsiori loco construxisset instar Arcis, seu Castri habentem, ac populus Romanus inuidia incitaretur, eam necesse habuit diruere; & in inferiori loco collocare, quod faci-
 27. endo, quantum domo inferior, tantum gloria ceteris superior euasit, vt dicit Valer. Maxim. lib. 4. tit. de animi moderatione in princip. & Tit. Liu. lib. 2. Decad. 1. Sic quoque cum Tit. Claud. Centimalus ædificasset ædes suas in Cælio Monte, & earum altitudo officeret
 25. auspicijs, iussu † angurum, fuerunt demolitæ, vt constat ex Cic. lib. 3. Offic. Euitanda enim sunt loca illa, quæ suspectum ædificium reddere possunt: plerumque enim † ex actu extrinseco declaratur animus agentis, & odium ceterorum incurritur ex insolita qualitate ædificij, si ex eo verisimilis suspitio oriri potest.

Sed quoniam ad materiam ædij, plura in iure sunt tradita, quæ respiciunt earum demolitionem, necessario sunt aliqua perstringenda, ex quo materia est frequens, & sæpissimè in facto contingit; sciendum ergo quòd licet sit odiosum, & prohibitum ædes destrui, in

tantum vt etiam pro debito publico non possit. Officialis publicus. † domum alicuius discoopere, vt regulas, tigna, vel columnas habeat, & vendat pro pignore, vt dicit Bart. in l. nutu, §. fin. ff. de legat. 3. per illum tex. nec ipse † debitor possit domum sic obligare, vt non soluendo destruat; quia
 28. ubi † versatur publicum interesse, non potest pacto priuatorum præiudicari. Ius publicum, ff. de pact. Bart. & alij in l. j. ff. solut. matrim. & hoc ea ratione, quia † domus destructio tendit in detrimentum, & decolorationem Ciuitatis, cuius interest ædificia non destrui. l. 2. §. si quis neminem, & in l. fin. ff. ne quid in loco publ. & Glos. in §. præterea de pac. iur. firm. in v. lib. feud. attamen si subsit iusta causa, quæ respiciat decorum Ciuitatis, puta † pro ampliando Forum, vel Plateas publicas, licitum videtur eas demoliri, l. præscriptio, & l. si quando, C. de oper. public. idem quoque pro ampliando Ecclesiam, vel Monasterium; tunc enim vicinus habens domum coherentem, cogitur eam vendere, vt tradit Cepol. in tract. seruit. tit. de sepult. & Padill. in l. altius, num. 21. C. de seruit. & aqu. quia summa est ratio, quæ pro

pro Religione facit: datur enim
 32 facultas prohibendi ꝛ vicino,
 ne altius ædificet domum vnde
 Monachi, vel Moniales videri
 possint secundum Couar. var.
 resolut. lib. 3. cap. 14. quod ta-
 men intelligitur de Ecclesia,
 seu Monasterio principali, &
 formato, non autem de ædicu-
 lis, & societatibus Confratrum,
 vt retulit fuisse decisum Nea-
 polis Vincent. de Franch. de-
 cis. 223.

33 Insuper aliquando ꝛ demo-
 litur respectu pene, quæ proprie
 habet locum in eo, qui rebella-
 uerit, vel conspirauerit contra
 eius Principem: quia tunc non
 solum domus singulorum, sed
 etiam tota Ciuitas, concurren-
 te omnium consensu ad rebel-
 landum, demolitur, & aratro
 subijcitur, prout refert Mode-
 stin. l. C. factum fuisse de Car-
 thagine per Romanos in l. si
 vñsus fructus Ciuitati, ff. quib.
 mod. vñsus fruct. amittat. & de
 Vrbe Troiana per Græcos ad-
 dit Glos. ibidem, & de Bononia,
 quod fuerit submissa aratro si-
 cut Carthago, licet ex gratia
 fuerit reedificata refert Anan.
 in cap. dilecti il secondo. post Ab-
 bat. de simon. Et de Brixia,
 quod quandoq; fuerit ad hoc
 condemnata, licet talis pœna
 ex gratia fuerit remissa tradit

Baiard. Parmens. in addit. ad
 Clar. quæst. 16. num. 24. & 25.
 Et de hac propositione plene
 quoque tangunt Luc. de Pen. in
 l. quisquis col. 2. C. de pet. bon.
 sublat. & Matth. de Afflict. in
 cap. 1. §. & bona committen-
 tium num. 19. speciali tit. quæ
 sunt Regal. in vñsib. Feud. &
 quod diximus in rebelle, exten-
 ditur aliquando ad delictum
 particulare, dummodò tamen
 in consequentiam tendat con-
 tra publicam libertatem, vel sit
 de atrocissimis, prout videmus
 ex consuetudine obseruari: &
 34 de ꝛ domo violentis pacem,
 quod destruat, sancitum est
 in dicto §. præterea de pace iur.
 35 firman. & de domo ꝛ hæretici,
 in qua inuentus fuerit prædica-
 re, & pro latibulo, & recepta-
 culo hæreticorum tenere, quod
 debeat funditus enerti sine
 spe reedificationis, probatur in
 quadam extrauaganti Feder.
 Imperatoris incip. Patareno-
 rum, §. adijcimus, & in extra-
 uag. Innocentij Quarti, quæ in-
 cipit Statuimus, §. & domus il-
 la, & §. domus autem, & plene
 habetur in Directorio Inquisi-
 torum in verbo domus, &c.

Verum hæc demolitio ædium
 ob delictum non potest irroga-
 ri à Iudice inferiori citrà assen-
 sum, & ꝛ mandatum supremi

Ff 2 Prin-

228 De Iure nouæ Vrbs condendæ &c.

Principis, quia est de referuatis in signum alti Imperij, quod Iudici inferiori nunquam intelligitur communicatum l. j. C. de fals. monet. & domus ob de-
 37 lictum & destructa, non potest reedificari sine Principis licentia l. j. & 2. ff. de cadau. punit.
 38 quia & pœnæ impositæ propter delictum debent esse perpetuæ, l. seruus. & ibi Cyn. C. de pœn. Abb. in cap. ex litteris de constit. & hoc casu si prætendatur reedificatio supplicatur Principi, vt gratosè locum illum concedat, ne Civitas sic deturpata remaneat, qui ex causa solet concedere, siue hoc petat Civitas ratione publici ædificij erigendi in loco destructo, siue aliquis de familia delinquentis no-
 uis meritis erga Principem curet delere notam antecessoris, quia ex demolitione domus quodammodo afficiuntur &
 39 posteri videntes enulsam & domum maiorum suorum, in qua defecerunt progenitores, & in qua eorum imagines, aut non videre fixas, aut reuulsas videri satis est lugubre, vt dicit Imperator in l. lex quæ tutores, C. de admin. tut.

Præterea dantur alij casus in Iure, quibus citrà pœnæ irrogationem conceditur & demolitio, qui tamen habent annexam

causam præcisæ necessitatis, veluti si periculum incendij intercedat, quo timeatur ne reliquæ domus ruinam patiantur, tunc
 41 enim & domus intermediæ licite destruuntur ad impediendū, ne vltra progrediatur, l. si quis fumo, §. quod dicitur, ff. ad leg. Aquil. danumum & enim quod dicta domus sentit, expensis totius vicinæ venit proportionabiliter sarcendum secundum Bart. in l. si alius, §. est, & alia, ff. quod vi, aut clam. imò viciniam posse ad hoc compelli dixit aperte Bald. in l. si laborante, §. r. in fin. ff. ad leg. Rhod. de iact. & ad hoc confert singularis decisio Bar. in l. de vsu aquæ, ff. de var. & extraordin. cognit.
 43 vbi dicitur expensam factam per aliquem particularem de villa occasione hospitij præstiti armigeris transeuntibus in domo sua, esse reficiendam per alios conuicinos, qui de iure ad hoc poterunt compelli, ex quo id tendit in ceterorum exonerationem, qui sunt in pari causa,
 44 prout vidimus in hac Prouincia Fori Iulij pluries accidisse, in turmis militiæ equestris per villas transeuntibus, quia exhibita politia expensarum per homines villarum cū eorum iuramento, & retaxata per Syndicos ruralium, habent refectio-
 nem

nem à ceteris villis Prouinciæ , nisi expensæ essent extraordinariæ , & per violentiam extortæ , quo casu recurritur ad Præsidem , & turmæ militum adscribuntur ad partem mercenarij seruitij ex Decreto Excellentissimi Senatus Veneti .

Proindè sicuti demolitio ædium dicitur odiosa , & fugienda , ita quoque reparatio , & re-
 45 sectio † in bono Ciuitatis videtur fundata , ad cuius decorem tendunt ædificia reparari , idèò cautum est in iure , quod pro pecunia in reparationem necessariam ædium exposita ,
 46 † creditor habeat tacitam hypothecam in domo reparata , l. creditor . ff. si certum pet. & l. j. ff. quib. mod. pign. vel hypoth. tac. contrahat. pro qua præfer-
 47 tur † omnibus prioribus creditoribus etiam expressam hypothecam habentibus per tex. in l. interdum , ff. qui pot. in pign. habeant. cum l. seq. quod quidem priuilegium extenditur , vt quis licet habeat materiã alieno ædificio iunctam agere non possit , & eam vendicare , vt de ædificio tollatur , siue sint fustes , siue lapides , aut alia quæcumque materia ad ædificandum apta , §. cum in suo , inst. de rer. diuifio. contra regul. l. in rem actio . ff. de rei vindicat. &

hoc quia Vrbs non debet deformari ruinis , nec transeuntes per vias damnificari , qui possunt
 48 cogere dominum † ruinæ ad cauendum de damno infecto , l. j. §. summa cum vtilitate , ff. de his , qui deiece. vel effude. & in l. ad curatores , ff. de damn. infect. vbi dicitur , quòd quilibet interessatus , vel particulariter , vel ratione officij , id potest peragere , vt domus ruinosa reparetur , non autem , quòd de nouo ædificetur l. singularum Urbium , C. de ædific. priuat. nisi ta-
 49 men † statuto , vel consuetudine loci , vel pacto ad nouam edificationem obligaretur , vel super domo destructa imposita , esset seruitus oneris ferendi , quo casu teneretur reædificare l. eum debere columnam , ff. de seruit. urban. præd. & si essent duo domini domus ruinosa , possent in solidum cõueniri ratione periculi , & ruinæ ad reparandum , vel cogereutur domum vendere alicui , qui posset eam reparare , ne Ciuitas ex illa destructione , deturpetur , secundum Spec. in tit. de satisfat. §. hoc quoque , versic. circa hoc queritur ; & idem extenditur circa reparationem viæ antequam ipsam domum secundum Cæpol. de seruitut. rustic. præd. tit. seru. viæ q. 26. & quatenus ali-

quis

quis ex condominis solus expédidisset, & alter refragaretur contributionem quotę sibi tangentis, tunc opere perfectio, ex-
 50 pendens ꝑ poterit intimare socio, vt in termino quattuor mensium soluat suam portionem cum debito interesse, qui elapso
 dicto termino, ille qui opus refecit, dominus efficitur rei reparatę in solidum per tex. in l. cum duobus, §. idem respondit, siue l. si fratres, ff. pro soc. & ibi hoc notat Bald. in ædific. communib. & Bart. in l. quominus in fin. ff. de fluminib. & quando domini domus ex impossibilitate non possent expendere in re-
 51 fectionem, tunc per ꝑ administratores Ciuitatis posset prouideri, & reparari ipsis inuitis, consulto tamen Principe, vel eius Præside, & statuto tempore per Iudicem ordinarium ad soluendum pretium expensarum factarum, si cessarent in solutione, domus poterit subhastari, & vendi iusto tamen pretio d. l. ad curatoris, & plenę tradit Specul. loco supracitato, & Barthol. Cypol. de seruit. urban. præd. tit. 59. de resect. Custodienda enim sunt ædificia,
 52 ne corruant derelicta: ꝑ facilis enim ædificiorum demonstratur ruina, incolarum subtracta custodia, & citò vetustatis de-

fectione resoluitur, quòd hominum præsentia non tenetur, dixit Cassiodor. lib. 4. variar. Et hinc cautum est in iure quòd donatio quantumuis magnę summę in causam refectionis domorum, quę incendio, vel
 53 ruina sunt ꝑ corruptę, vel consumptę, non indiget insinuatione per tex. in l. si quis pro redemptione, §. eandem, C. de donation. nec pecunię ob id donatę, ad alias causas, nisi ad refectionem ꝑ erogari possunt per dictum tex. & ibi Bald. vbi hanc reddit, & ter repetit rationem: quia resectio respicit decus Urbium, vt ibi per eum.

Postremò admonendi sunt ædificantes domos, quod licet ex magnitudine, & pulchritudine ædificiorum inducatur op-
 55 timum ꝑ medium probandi, quem esse magnanimum per tex. in l. in his, in fin. C. de præd. nauicul. attamen omninò cauere debent, ne incidant in excessum nimietatis: tecta enim ædificiorum priuatorum plus satis, quam sumptus habere debent, ex Pomponij Attici sententia: & nequaquam laude dignus reputatur is, qui Templi, & Prætorii sumptibus priuatorum ædificiorum excellit, ex quo nihil priuatum in Ciuitate esse debet egregium, & magnificum,

cum, magis quam publica, vt
dixit Charondas apud Stobeum
in sermone de leg. & in cap. 17.
Pronerbi. vbi ponitur, quod is,
q. i altam facit domum, suam
querit ruinam : altitudine
enim domorum comparatur pe-
riculum ventorum, & ipsius
ædificantis depauperatio, ad
quod adducitur Græcum car-
men à doctissimo Alciat. in l.
adificia, ff. de verb. signif. quod
Latine vertit :

*Ædificare domos, multorum
pascere ventres*

*Pauperiem in miseram, promptam,
frequensq; via est.*

& propterea cum magnanimi-
tas propriè consistat inter teme-
ritatem, & pusillanimitatem,
monetur ædificans, vt optime
libratis viribus suis, & cunctis
56 rectè dispositis querat † glo-
riam non ex domo, sed ex ho-
spitalitate domus iuxta not. per
Guliel. de Bened. in Repet. cap.
Rainutius. in verbo Domum,
num. 14. vsque ad num. 22. par-
prima de testam.

Explicit Liber Secundus.

DE

DE IVRE NOVÆ VRBIS

condendæ, & incolendæ

LIBER TERTIVS,

*In quo agitur de ijs, quæ præcipuè respiciunt frequentiam,
& incrementum Urbium, variæq; considerationes
inseruntur ad id non parum conferentes.*

De dignitate Episcopali nouæ Urbis.

Caput Primum.

S V M M A R I V M.

- 1 Sedes Episcopalis denotat excellentiam Urbis.
- 2 Ecclesiæ Episcopales, vel Archiepiscopales, non possunt erigi sine authoritate Summi Pontificis.
- 3 Ciuitas dicitur, & consistit, licet Sede Episcopali careat.
- 4 Erectio Episcopatus, quæ iura tribuat loco, ubi erigitur?
- 5 Imperator potest erigere terram in Ciuitatem, licet in ea non exeret Episcopus.
- 6 Papa, vel Imperator scribens alicui Castro sub nomine Ciuitatis, statim locus ille efficitur Ciuitas.
- 7 Franciscus Sfortia Secundus Dux Mediolani terram Vigleuani in Ciuitatem erexit.
- 8 Vrbs Vtini in Prouincia Fori Iulij, cur inter nobiliores Italia Vrbes annumeretur, licet Episcopatu careat?
- 9 Ciuitas Aquileia, & Ciuitas Vtini sunt adæquata, & coniuncta Decreto superioris, ut Ciuis vnius sit Ciuis alterius.
- 10 Virtus termini ad quem fit equiparatio, transfunditur in terminum equiparatum.
- 11 Appellatione Prouinciæ, seu Patriæ, non comprehenditur Ciuitas Metropolitana in materia penali.
- 12 Ciuitas Vtini habet iura condendi leges, & vestigalia imponendi suis Ciuibus.
- 13 Cudere monetam est de Regalibus, quæ soli Principi dicuntur reservata.

Di-

- 14 *Dignitas Episcopatus est quid se-*
paratum ab essentia Ciuitatis.
15 *Dignitas Episcopalis, quomodo*
amittatur per Ciuitatem?
16 *Atrocior est iniuria, quæ sit suo*
superiori, quam iniuria, quæ sit
alteri.
17 *Ciuitas, quæ priuatur dignitate*
Episcopali, retinet iura Ciuita-
tis quoad temporalia.

Conditor nouę Vr-
bis summum no-
mini suo, & Vrbi
a se conditæ de-
cus, & incremē-
tum adijciat, si dignitatem
Episcopalem in ipsa noua Vr-
be collocari procuret; placuit
enim pluribus vtriusque classis
Iurisprudentibus, Urbem il-
lam, quæ titulo, & dignitate
Episcopali non sit decorata,
non posse iure censeri, & appel-
lari inter Ciuitates, quam pro-
positionem firmare videntur
pluribus Pontificijs, & Impe-
rialibus sanctionibus, & potis-
simum Leonis Imperatoris in
l. vnaquæque, C. de episc. & cle-
ric. vbi inquit, *Vnaquæque Ciui-*
tas proprium Episcopum habeto.
& per tex. in cap. Saluator de
præbend. in extrauag. comm. &
hoc etiam tractatur in extra-
uag. iur. civil. qui sint rebelles,
& per Bart. & Luc. de Pen. in l.

vnicā, C. de metrop. Berit. lib.
11. & per Bald. in l. si in ali-
quam num. 2. ff. de off. Procons.
& Legit. vbi vtrò citroq; di-
sputans, dēum tenet, quod se-
cundum communem vsum lo-
quehdi, Oppida quæ nunquam
habuerunt Episcopum non di-
cuntur Ciuitates per excellen-
tiam, & quod † signum potissi-
mum excellentiæ est habere se-
dem Episcopalem; & quod
Summus Pontifex pro maximo
dono concedit Oppidis hanc
dignitatem, vt Papa Urbanus
Quintus egit erga Montem Fa-
lisci, quod de Oppido simplici
in Ciuitatem erexit.

Hinc Imperator Iustinian.
patriæ suæ Achrido præcipuum
hōnorem habens, Archiepisco-
pali eam dignitate decorauit,
Ecclesiamq; ibi liberam, quæ
ipsa sibi caput esset cum plena
potestate constituit, & primam
Iustinianam mutato nomine
vocaui, quemadmodum & in
Insula Cypro, postea secundam
Iustinianam eandem Archiepi-
scopalem parem ei cum Achri-
do honorem tribuens, fecit in
coniugis suæ Theodoræ inde
ortæ honorem, Niceph. lib. 17.
cap. 27. & fit mentio in Auth.
de moder. Helenopont. in præ-
fation. circa medium, & de ter-
tia Iustiniana meminit in No-

Gg uell.

uell. 131. quæ fuit Carthaginis Archiepiscopali quoque dignitate insignita; ea omnia tamen idem Imperator proficitur in dicta Nouell. 131. cap. 3. se fecisse secundum ea, quæ definita sunt à Sanctissimo Papa Vigilio, vnde intelligendum est Iulianum procurasse erectiones illas ex Pontificali confirmatione, reeditibusq; proprijs fundasse Ecclesias, quia sanctum est quod † Ecclesiæ Episcopales, vel Archiepiscopales non possunt erigi sine auctoritate Summi Pontificis cap. 34. mutationes 7. q. 1. ipse enim assignat singulis Dioeceses, & Prouincias cap. 1. & 2. de concess. præbend. in extrauagant. Ioann. xxi. & d. cap. Saluator in extrauag. communibus, & in cap. vnico de off. delegat. in d. extrauag. communibus.

Verum alij quoque magnæ auctoritatis Iureconsulti contrariam secuti sunt sententiam, tenentes, † Cuiusmodi dici, & esse posse, licet Sedem Episcopalem nō habeat, Bart. & Alex. in l. 2. ff. de verb. signif. Bald. in l. ex hoc iure col. 3. in fin. ff. de iust. & iur. & idem Bald. in tit. 4. de pac. Constant. & est tex. in cap. 1. de priuileg. & ibi Abbas in primo notab. vbi ad hoc multum notat illum textum, & re-

putat semper tenendum menti, & hanc opinionem amplectitur, & latè prosequitur Ias. in l. si hæres, §. vicis num. 4. & 5. ff. de leg. 1. vbi visus est ea moueri ratione, quia Episcopatus fuit creatus post aduentum Christi, tempore Apostolorum in Concilio publico, vt probatur in cap. olim. 96. dist. primus enim ex sacrosancto Apostolico cætu fuit Archiepiscopus Hierosolimitanus Diuus Iacobus Iustus. 66. dist. cap. porro. Ideo Episcopi sunt Apostolorum successores cap. in nouo. 21. dist. & tamen ante Christi Domini nostri aduentum erant Cinitates d. l. ex hoc iure, & cap. clericos dicta 21. dist. & post omnes hanc eandem opinionem tenuit ex professo, eamq; iurium, & rationum auctoritate locupletauit acutissimus Iuris indagator Rainal. Corf. in suis indagat. iur. indagat. 3. lib. 3. & idem comprobat Hieron. de Monte in tract. de finib. regum. cap. 5. num. 4. & ibi per totum.

Pugnam autem hanc tot Iurisprudendum ego facile conciliari posse existimo; nam indubitatum est, † Summum Pontificem erigentem in loco aliquo Episcopatum continuo locum illum efficere Cinitatem, & id quidē quoad iura, & priuilegia spi-

spiritualia, quę alijs Ciuitatibus Episcopalibus competunt: 7 † Imperatorem autem posse locum Episcopatu carentem, creare Ciuitatem, quod ad priuilegia. s. & iura temporalia, ac imperialia, prout copiose enucleat, & ita firmat Paul. de Cast. in repet. d. l. ex hoc iure, ff. de iust. & iur. & sic visus est innuere etiam Alex. in d. l. 2. ff. de verb. signif. & Luc. de Pen. in l. vnica circa fin. C. de metrop. Berit. lib. 1. 1. & quamuis Theodos. Imperator in d. l. vnica, propter multas, iustasq; causas metropolitano nomine, ac dignitate, Ciuitatem Beritum exornauit; tamen statutum illius legis vnica Pontifex non approbavit, vt patet dist. 10. cap. 1. & refert, ac sequitur idem Luc. de Pen. in d. l. vnica circa finem; sicut & in alijs quibuscumq; fideis successiuis tam Iustiniani Imperatoris quoad illas Vrbes super relatas ex Niceph. quàm aliorum, eiusceno-
di Canonis sanctio extendit vires suas quod ad delationem iuris, & dignitatis spiritualis, cum sit lex vniuersalis.

6 In tantum autem operatur authoritas Pontificia, & Imperialis, vt Ciuitas ex hoc solo efficiatur, fsi Papa, vel Imperator scribat cuiuspiam Castro sub no-

mine Ciuitatis, secundum doctrin. Innoc. in cap. cum ab Ecclesiarius col. 1. in fin. super Glos. magna. versic. item hoc ipso quod Princeps, & ibidem Ioan. Andreas de off. ordin. & idem probat Bart. in d. l. vnica, & ibi ceteri, & in extrauag. qui sint rebelles, in verbo Lombardix, & refert, ac sequitur Decian. in cons. 93. num. 7. vol. 5. & prater iam dictos ita etiam tenuit Rainald. d. indagat. 3. num. 11. & 12. quo in loco affert exemplum Corrigij patrię suę, ad quam scripsit Ferdinandus olim Imperator Augustus, vt ad Ciuitatem, licet Episcopo careat; quin etiam id, quod de Imperatore scripsit Paul. de Castr. in d. l. ex hoc iure, & alij doct. vtique militare videtur in Principe habente in eius dominio iura Imperatoris, & non recognoscere superiorem, prout de DD. Venetis iure merito dici potest, quos Regum instar appellat idem Paul. de Castr. in dict. l. ex hoc iur. numero 17. in eo eorum Rempub. tantum posse in suo Statu, quantum Imperator in suo, vltra alios late con probauit Peregrin. in suo tract. de fideicom. tit. 23. num. 14. per iura, & authoritates ibi amplè congestas, & alibi per DD. in sexcentis,

vt ita dicam, locis.

Insuper conclusio prædicta, comprobatur (vt alijs omittam)
 7 ¶ exemplo Francisci Sfortie Ducis olim Mediolani, qui terram Vigleuani prius suppositam Ciuitati Nouariæ, creauit Ciuitatē, concedendo eidem maiorem Magistratum in ipsa terra, super qua creatione respectu præiudicii per Nouarienses inde prætensi in indiuiduo consultus, respondit Plot. Nouariens. in cons. 53. num. 4. per totum; tametsi Ciuitas ipsa Vigleuani post illius erectionem ex terra in Ciuitatem, fuerit quodque Episcopali dignitate, aucta.

Modo ego ex præmissis excitatus non absre fore existimo, si constanter inhæream, Perillustrem Ciuitatem Vtini Patriam meam dilectissimam, iure optinere in Albo Nobilium Italix Ciuitatum esse adscribendam, licet Episcopatu careat; idq; innumeris planè suadentibus rationibus, pleno calamo iamdiu ab alijs euulgatis, & publica Annalium fide communis, ex quibus paucas tantum decerpam. Porro quod
 8 ¶ Vtinum sit Ciuitas inspectis tum iuribus spiritualibus, tum temporalibus, quibus à pluribus sæculis citrà fuit, & adhuc

est exornata, hoc tunc iterum citur ex eo, quod antiquitus tēpore Caroli Magni, & Othonis Primi Imp. Occidentalium Vrbs ista fuit Episcopali dignitate conspicua, prout declarant priuilegia antiquissima in loco publico Ciuitatis, & à publicis personis summa fide custodita, & testantur quoque Chronica Proninciales, quibus plena fides adhibetur, vt probat Felin. in cap. ex parte in fin. de rescript. Imò dici potest, Vtinum esse Ciuitatem verè insignem, cum per immemorabilem annorum fluxum Illustrissimi, & Reuerendissimi DD. Patriarchæ Aquileienses, & eorum Vicarij Generales habuerint, & habeant in hac Ciuitate eorum sedem, & Forum causarum omnium spiritualium, ac etiam temporalium in locis eisdem subiectis, prout notorium est rei permanentis; idq; probatum est hoc vno etiam nomine, quod
 9 ¶ Bertoldus olim lxv. Patriarcha iam 400. ann. Ciuitatem Aquileiensem ob celi inclementiam Vtiniensi Vrbi ita coniunxerat, vt vtriusque Ciuitatis censeretur Cuius, ac vtrique, communibus potirentur priuilegijs teste Ioann. Candido I. C. & Historico percelebri in suis Comment. Aquil. lib. 5. quod

quod & Butrij auctoritate re-
 gè id factum comprobar, &
 hodiernis temporibus etiam
 seruatur : Beatus item Ber-
 trandus Patriarcha Aquileien-
 sis lxxij. reliquias veteris
 Aquileiæ iam penè inter ruder-
 ra iacentis Vtinum transferre
 censuerat, in tantum, vt aboli-
 to prorsus Vtinenſis Urbis no-
 mine, noua Aquileia Urbs ipsa
 nuncuparetur, sed morte inter-
 ceptus, votum id non impleuit,
 vt affirmat idem Candid. lib. 7.
 Stiguitur à tot iam seculis citrà,
 Urbs Vtinenſis fuit adæquata
 Vrbi Aquileienſi, certissimi iu-
 ris est, quod per illam adæqua-
 tionem omnes prerogatiuæ, &
 commoda, quæ vni Ciuitati
 competebant in alteram fuere
 translata, & transfusa l. prin-
 cept, ff. de legib. l. maximum
 vitium, C. de lib. præter. Bart.
 in l. 3. §. si emancipatus filius, de
 bonor. poss. secund. tab. quem
 refert, & sequitur Bald. in l. si
 Rufinus, ff. de testam. milit. &
 scribentes fere omnes in l. j. ff.
 10 de legat. 1. † Virtus enim ter-
 mini ad quem fit æquiparatio,
 transfunditur in terminum æ-
 quiparatum secundum Bart. in
 d. l. j. num. 1. & 2. ff. de leg. 1.
 Cum ergo Ciuitas Aquileiæ Iu-
 stiniani Imperatoris testimo-
 nio in Auth. de Prætor. Paphla-

gon. in præfat. collat. 4. fuerit
 omnium sub Occidentem Vr-
 biuin maxima, & planè Regia,
 eaq; fuerit Vtinenſi Vrbi adæ-
 quata, & coniuncta, necessario
 dicendum est Urbē Vtinenſem
 inter insigniores Italiæ Vrbes
 locari debere, prout eam ita
 nominauit Ancharan. celebris
 Canonista tanquam locum in-
 signem, & notabilem, in Clem.
 & si principalis num. 2. de re-
 script. iam dictis quoque suffra-
 gatur, quod in ea ipsa Ciuitate
 vti Metropoli, & capite totius
 Prouinciæ Fori Iulij, continua-
 te resederint, & resideant Illu-
 strissimi Præsides, seu vt vocant
 Locumtenentes vice, & nomi-
 ne Reipublicæ Venetæ ab anno
 1420. citrà; quapropter sæpè
 etiam in facto contigit, & vidi
 praticari, reum capitalis cri-
 minis exilio totius Prouinciæ
 Fori Iulij bannitum, nō expres-
 sa nominatim, & speciatim Ci-
 uitate Vtini, in qua residet Pre-
 ses Prouinciæ, & mox in ea re-
 pertum, & captum, non posse
 pœna indicta puniri, sed inde
 relaxandum, hac vnapotissi-
 11 num ratione, quod † appella-
 tione Prouinciæ, seu Patriæ, aut
 Diœcesis, alteriusvè similis no-
 minis vniuersalis comprehen-
 dentis quidquid est intrâ consi-
 nit, non comprehenditur Ci-
 uitas,

uitas, quæ sit caput illius vniuersi nominati, & hoc maxime in materia restringibili, penali, aut aliter odiosa, vt voluit glos. in cap. accepimus, in verbo Ecclesia in fin. extra de stat. & qualita. & ita in terminis Compostellan. in cap. Abbatem de rescript. Archid. in cap. quamuis *il primo*, de præbend. in 6. Imol. in cap. Rodolphus in. Glos. j. extra de rescript. per illum tex. opt. eandem conclusionem firmant Host. Ioan. Andr. Anton. de Burr. & Gem. in d. cap. Rodolphus, & ibidem Abb. num. 5. vbi dicit hanc esse communem opinionem, quam etiam plenissime confirmat ibidem Felin. num. 8. dicens paucos admodum habere contradicentes.

12 † Fauet quoque eiusdem Ciuitatis nomini, ac dignitati, quod antiquitus, & auo nostro habuit, & habet auctoritatem condendi leges, quæ auctoritas dicitur de reservatis Principi in signum supremæ facultatis, l. 2. S. pen. ff. de orig. iur. extat enim super hoc peculiaris sententia Serenissimi olim Antonij Venerij Principis Veneti, qui selectus arbiter intra dictam Ciuitatem, & tunc temporis Patriarcham Aquileiensem, ius esse Ciuitati condendi leges pro-

nūtiavit, vt habetur in Annalibus Ciuitatis 21. Februarij 1392. & refert Rubeu. Vtinenf. conf. 1. nu. 6. vol. 1.

Habuit quoque, & habet ipsa Ciuitas ius imponendi noua vectigalia, & vetera tollendi, idq; ex concessione Raimundi Turriani Patriarchæ Aquileiensis facta Vrbi Vtinenfi anno 1291. 2. Octobris in solatium Ciuium amissorum in bello Mediolanensi, gesto per ipsum Patriarcham pro restitutione familiaris suæ ad Principatum, quæ concessio hætenus integra, & illibata seruatur ab inclito Principe nostro, prout refert quoque idem Rube. in dict. conf. 1. nu. 61. & extant quoque plura priuilegia, quæ idipsum confirmant in publicis libris Ciuitatis regeſta.

Demum gloriatur hæc Ciuitas, quod antiquitus in ea cudebatur moneta Patriarchalis cum consilio, & auctoritate Ciuitatis, vt publica Annalium, 13 testantur monumenta; † cedere autem monetam est de Regalibus, quæ pariter soli Principi dicuntur reservata cap. 1. versic. monetæ, quæ sint Regal. in vsib. Feudor. Bald. in l. si quis laſeconda. C. de fals. monet. vbi dicit, quod non tantum falsificans monetam Principis, sed etiam

etiam monetam Ciuitatis suæ , incidit in crimen læsæ Maiestatis , & refert Decian. in tract. crimin. cap. 23. de falsi monet. crimine , in princ. tom. 2.

Hinc Romani veteres magni honoris instar putauerunt , non nullis Ciuitatibus concedere , quod in eis forent officinæ Cusoriæ , quæ Argiropopia vocabantur , prout in Ciuitate Lugduni in Gallia , & in Ciuitate Apolloniæ in Epiro , vt legitur apud Budej. de Asse. lib. 5. & refert idem Decian. in cap. 24. de atrocit. & sing. crim. falsi mon. num. 4. eodem tom. 2. & non procul ab hisce temporibus in Messana Vrbe inclita Siciliæ ex speciali priuilegio Regis monetæ cuditur , vt habetur in histor. Sicula Decad. 1. lib. 2. & Summi Pontifices Regiam Ciuitatem Bononiæ hoc insigni priuilegio exornarunt , & Serenissimi Magni Etruriæ Duces Ciuitatem Pisarum honore eudendæ monetæ decoratam esse voluerunt , quod , & in amplissima Ciuitate Mediolani ex priuilegio Regiõ , & in alijs quoque ex insignioribus Italię Vrbibus ex concessione eorum Principum , vsu receptum videmus.

Et licet Serenissimus Princeps noster post voluntariam Prouinciæ deditionem in Re-

giæ eius Vrbe Veneta tantum ius eudendæ monetæ esse voluerit , nihilominus Vrbs Vrini iure merito honorari debet in memoriam præcedentis dignitatis , quandoquidem , & I. C. in l. fin. ff. de Decurion. dixerit , quod qui desijt esse Decurio Ciuitatis , non potest illo iure torqueri in memoriam prioris dignitatis , & in simili firmat Bart. per illum tex. in l. j. C. de aduoc. diuersi. iud. Hinc est quod qui semel fuit Abbas , & deposuit officium sine eius cuspa , obtinet primum locum in Choro , & in Conuentu post Abbatem , in memoriam pristinæ dignitatis , secundum Iohannem de Lignan. in Clement. ne in agro , & ibi Imol. in vlt. q. de stat. Monach. Et ei qui semel fuit Legatus , vel Ambasciator semper debetur reuerentia in memoriam pristinæ Legationis secundum Specul. in tit. de Legat. §. finitur in fin. & latè comprobatur Ias. in l. si ita stipulatus fuero , §. Chrisogonus , nu. 27. ff. de verb. obligat.

Ex his ergo satis probari potest , quod Ciuitas , & nobilis , & frequens sine Episcopo consistit : quia ꝑ dignitas Episcopatus videtur quid separatam ab essentia Ciuitatis , prout placuit quoque Abbat. & Dec. qui late

late hoc prosequuti sunt in cap. 1. de priuileg. & extant exempla, quæ id apertissimè comprobant, prout in Ciuitate Diuioni, quæ est primaria in Burgundia Regia, licet Episcopatu careat, secundum Ferrar. Seruitam in eius Topograph. siue addit. ad Martirolog. Roman. & in Ciuitate Græcij in Prouincia Styria, in qua ordinariè resident Serenissimi Archiduces licet Episcopo careat, vt extat notorium rei permanentis, & alibi.

Superest modo, vt postquam de Episcopali dignitate nouæ Urbis egimus, non extra rem addamus, quod ꝑ ista dignitas Episcopalis amittitur per Ciuitatem, quæ duos Episcopos occiderit: tunc enim in pœnam delicti definit esse Ciuitas, nec debet vltèrius ei dari Episcopus 25. q. 2. cap. ita nos. Alberic. de Rosat. in Rubric. C. de Episcop. & Cleric. Card. Florent. in Clement. 1. §. Ciuitas de pen. Afflic. in Constitution. Dubitationem num. 14. Rubr. 101. & nouissimè Baiard. Parmens. in addit. ad Clar. quæst. 87. nu. 29. Si autem vnum Episcopum occiderit incurrit pœnam, de qua in Clement. Si quis suadente Diabolo de pen. vbi Zenzeli. Pet. de Anchar. &

Card. tenent quod pœna dictæ Constitutionis non habeat locum si occidatur Episcopus alterius Ciuitatis, & hoc ea ratione, ne si Ciuitas illa remaneret interdicta fiat præiudicium Episcopo loci, qui non poterit ibi celebrare diuina, vel etiam quia
16 ꝑ atrocior est iniuria, quæ fit suo superiori, quam ea, quæ fit alteri. l. omne delictum, §. 1. & l. Commilitonem, de re militar. & in cap. 1. quib. mod. feud. amittatur; & de his omnibus latissimè cumulauit Aret. in suis notab. conf. 165. edito pro Ciuitate Florentina interdicta, ob necem Archiepiscopi Pisani, vt ibi videre licet, & sequitur Tirac. de leg. connub. gloss. 2. nu. 30. vbi dicit quod pœna dictæ Constitutionis non habet locum in personâ electi Episcopi ex iuribus per eum ibi adductis. Vnum tamen est notandum tanquam corollarium præ
17 senti materiæ, quod ꝑ Ciuitas, quæ casu aliquo priuaretur Episcopo, nihilominus quoad temporalia remaneret Ciuitas sicut antea, reseruatis præcipuis iuribus Principi temporali, vt inquit Luc. de Pen. in l. vnica, in fin. C. de metrop. Berit. & in l. v. contra publicam, C. de re milit. lib. 12. num. 2.

De

De residentia Principis in
noua Vrbe , & eius
largitionibus .
Caput Secundum .

S V M M A R I V M .

- 1 Habitatum dicitur pretiosa possessio .
- 2 Fama Principis iusti , ac benefici , allicit homines ad incolendum eius Vrbes .
- 3 Præmia , & honores artes alunt , & enutriunt .
- 4 Constantinus Imperator quid egerit pro amplianda Vrbe Constantinopoli ?
- 5 Domum non habentes in Vrbe , non debent gaudere annonis Ciuilibus .
- 6 Theodoricus Italia Rex , quid liberalitatis in Romanos Ciues contulerit ?
- 7 Annonæ ciuiles ex liberalitate Principis introductæ , non possunt obligari creditoribus .
- 8 Princeps debet nobilitatem obsequijs conciliare , & plebem largitionibus delinire .
- 9 Augustus Imperator suo exemplo mouit subditos ad ornandam Romanam Urbem adificijs .
- 10 Viri nobiles ad latus Principis assidere debent .

- 11 Gloria , quibus modis per homines comparetur ?
- 12 Locus ubi Princeps residet , summe dicitur nobilitari .
- 13 Edes pro domicilio Principis illustriorem reddunt Ciuitatem .
- 14 Pontifex ubi moram trahit , ibi est tota Ecclesia .
- 15 Relegatus non potest morari in Ciuitate , in qua versatur Princeps , vel per quam transit .
- 16 Miles ignominiose missus non potest versari in Vrbe ubi Princeps residet , vel ubi reperitur .
- 17 Ciuitas habens auctoritatem , condendi statuta , teneatur obtinere confirmationem à Principe , si tunc ibi resideat .
- 18 Domicilium Principis dicitur extare in Vrbe , in qua frequentius residet .
- 19 Domicilium personæ , quomodo sit attendendum ?

S Acra literæ docent , hominem fuisse vltimum Dei opus , & sic inducunt fuisse in hunc mūdum , quasi in domum iam paratam , & instructam : illius enim causa facta sunt omnia ; idem etiam Poetæ fatentur , & in specie Ouidius perfectio iam Mundo , & vniuersis animalibus figuratis , hoc addidit Metamorphos. lib. i .

Sanctius his animal , mentisq; capax
cuius altæ

H h De-

42 De Iure nouæ Urbis condendæ &c.

*Deerat adhuc, & quod dominari in
cætera posset*

Natus homo est, &c.

sic refert Lactant. Firmian. de
orig. error. lib. 2. hinc solum.

- 1 † habitatum pretiosa admodū
dicitur possessio, quod autem
caret hominibus, caret & bo-
nis, teste Xenoph. in Pedia Cy-
ri lib. 4.

Proinde absoluta iam à con-
ditore suo noua Vrbe materia-
li, operæpretium est, vt idem.

ipse conditor, & Princeps, exē-
plo summi huius mundi opifi-
cis Dei, cuius Princeps est viua

3 imago, & simulachrum in ter-
ris, curet in nouam eius Urbem
iam perfectam inducere homi-
nes, quæ iam inhabitent, & om-
nibus planè numeris absolutam

reddant; qua in re ego semper
in ea fui, & adhuc sum senten-
tia, quæ etiam constanti homi-
num sapientum est firmata con-
sensu, nullam magis appositam

fore rationem, nullum præstan-
tius medium, nullam demum
suauiores (vt ita dicam) ille-
cebram ad alliciendos hominū

- 2 animos ad nouam Urbem inco-
ndendam, quam sit † fama Principis
conditoris sui, iustitiæ, &
beneficentiæ gloria conspicui;
certa enim iustitiæ opinione
subnixi homines, existimāt Prin-
cipem ipsum, præter alius diui-

nas eius virtutes, esse continen-
tem, & alieni minimè appeten-
tem, vnde obujs, vt aiunt vlnis

ad amplexandam nouam Vr-
bem certatim accurrent, eoq;
libentius, & alacrius ad figen-
das in ea sedes, & domicilia,

aduolabunt, cum fuerint sua-
uissima beneficiæ liberalitatis
eiusdem Principis dulcedine,

definiti, qua firmissimam eo-
rum animis spem imbibent, in-
stis illorum laboribus, ac vigi-
lijs pro Principe obeundis, cer-
ta, & ea quidem ampla propo-
3 sita esse † præmia, & honores,

quibus plerumque artes ali, ac
enutriti vberimè cōsueuerunt.

4 † Hinc ideo Constantin. Magn.
Imperator studio accensus am-
pliandæ ædificijs, & incolis Vr-
bis Constantinopolis, in quam

Imperiale domicilium transtu-
lerat, aperuit ei scenæ odiam
beneficentiæ, & liberalitatis;

nam publicam annonam viri-
tim omnibus in ea Vrbe habi-
tantibus, & domum ædificantib-
us, distribui iussit, quam ad

posterorū transmitti voluit, edi-
ditq; de his omnibus sanctio-
nem, cuius meminerunt Impp.
Theodos. Arcad. & Honor. in.

rescripto ad Proculum Præfe-
ctam Urbis in l. 10. lib. 14. C. de
anno. Ciuic. & pane gradil. in
Cod. Theodos. sed quam ex
cau-

causa ad tam effusam, ac perpetuam largitionem præstandam, impulsus Constantinus fuerit, quidque præstari voluerit ab accipientibus annonam, iisdem tres Augusti alio ad Aurelianium rescripto declarant hisce verbis in l. i. C. eod. tit. *Annonas Ciuias adhuc militaribus vi-
ris beneficium diuale distribuit, ut
qui emolumenta perciperent, ædificandi studio magnitudinem Vr-
bis augerent; At proinde ne frustra deputatis commodis perfruantur, quorum ope incrementa manum non iuuantur; id super his
annonis, quæ scholis erogari solent, seruandum est, ut hi tantum, qui domos habent, deputata suo nomini commoda perfruantur: hæc ibi.* Sed & ipsi Arcad. & Honor. in alio ad Africanum rescripto in
5 l. 13. eod. tit. † *Eos (inquiunt) quos in hac Vrbe domos non habere cognoueris, annonis nouis, quolibet titulo acceptis priuari, tua magnitudo præcipiet, nec ullis emolumentis Ciuium adiuari: neque enim fas est, ut qui Vrbis affectum, domus iudicio demonstrare neglexerint, eius commodis perfruantur: sin vero quisquam est, qui se ades spondeat habiturum, nisi intra sex menses instruxerit, nequaquam publicarum annonarum modum patiatur. Solitam verò fieri eiusmodi erogationem in pa-*

ne cocto, & magnæ fuisse impensæ, eandemq; esse à Theodos. auctam, inuiolabiliterque præstari solitam iisdem Honor. & Theodos. Iun. in constit. ad Vrsium in l. j. C. de frum. urb. const. lib. 11. declarant his verbis: *Nulli ne diuina quidem domui nostra frumentum de horreis publicis pro annona penitus præbeatur, sed integer Canon municipibus, seu mancipibus (ut ibi putat legendum Luc. de Pen.) consignetur, annona in pane cocto domibus exhibenda, ita enim debet Canon ab inclita memoriæ Constantino constitutus, necnon à Diuo Pietatis meæ auctus expendi, &c. meminere etiam Zosim. lib. 2. eiusmodi munificentia Constantinum ait. Populo Bizantino publicam annonam distribuit, quam & hætenus ille semper habuit; hæc omnia ille ampliandæ Vrbs causa, quod quidem laudabile exemplum ampliandæ Vrbs, cæteri quoque Principes imitati sunt, nam Zenone imperante † Theodorico. Italiae Rex Roman cunctorum votis expetitis aduenit, & Senatum mira tractans affabilitate, Romanæ plebi donauit annonas, atque admirandis Xenijis deputata per singulos annos maxima pecuniæ quantitate subuenit, sub cuius felici Imperio plurimæ re nouatæ sunt*

H h 2 Vr-

Vrbes, munitissima Castella, condita, & admiranda palatia constructa, vt dixit Cassiodorus in suis Consil. sub Zenon. prædicto: quam Theodorici erogationem ascendisse ad summam annuam modiorum 20. millia tradidit Paul. Diac. in eod. Ceterum cum subsequenti tempore fuisset introductum, has annonas publicas, & panes ciuiles obligari creditoribus, Iustinianus Imperator edidit

- 7 qua expresse prohibuit ꝛ annonas ipsas, & panes ciuiles impediri, quominus soluantur ijs, quibus debentur, omniq; damno, & trientibus vsuris multauit creditores, qui voluerint erogationem ipsam suspendere prout latè scripsit Connan. in comm. iur. ciuil. lib. 4. cap. 15. num. 7. & nouissimè quoque de eadem materia publicæ largitionis more suo accuratissimè tradidit Card. Baron. in vita Constantini tom. 3. Et sanè iudicio meo hæc ratio ampliandę, & incolendæ Urbis medio largitionis, ac munificentie videtur esse magis expediens, propriaq; Principis, ꝛ ad eum enim pertinet sibi conciliare obsequijs nobilitatem, plebem vero largitionibus delinire, quod
- 8

quidem optimum Principatus fundamentum, & verissimum præsidium reputatur à Plutarco in Demetrio, & in Arato.

Verumtamen, quia non omnium est immensam liberalitatem, & munificentiam verè Augustam Cōstantini Cæsaris adæquare, erit saltem præclarum, & imitatione dignissimū exemplum Augusti Cæsaris in amplianda pulcherrimis ædificijs Vrbe Roma; ꝛ sciens enim Imperator ille in summo Imperio, lenitatis, ac moderationis temperamento, Principem faciliè à subiectis maximè proceribus, & nobilioribus iusta eius optata, assequi posse, frequenter, ac benignè hortatus est Principes ipsius Urbis viros, vt pro facultate quisque monumentis, vel nouis, vel resectis, & excultis Urbem ornarent; proindè multa à multis extructa sunt, sicuti à Martio Philippo ædes Herculis Musarum, à L. Cornificio ædes Dianæ, ab Asinio Pollione Atrium libertatis, à Munatio Planco ædes Saturni, à Balbo Cornelio Theatrum, à Statilio Tauro Amphiteatrum, & à M. Agrippa complura, & egregia ædificia, vt testatur Sueton. in vita eiusdem Augusti cap. 29. quem locum refert Bude. de Ascle. lib. 3. insignia Augusti gesta

ita enumerans. Hinc & Iul. Agricola in Britannia, fertur
vsum fuisse hortari priuatim,
adiuare publicè, vt Templi,
Fora, domus extruerent, lau-
dando promptos, castigando
segnes, ita vt honoris æmulatio
pro necessitate fuerit, author
est Tacit. in vita eiusdem Iulij
Agricolæ. quo fit vt modus iste
apud eosdem grauissimos au-
thores præcipuus, censeatur ad
nouam Urbem nobilibus ædifi-
cijs exornandam: tum quia
10 † viri nobiles, qui ad latus Prin-
cipis assidere debent (vt dicitur
in l. omnium circa princ. C. de
test. & ibi Bald.) eorum Principi-
pis desiderium amplecti magni
sibi momēti existimabunt: tum
etiam quia ipsimet à natura
gloriæ cupidi, certam & diu-
turnam sibi ex illustrium ædium
str. æura memoriam inter ho-
mines sibi comparare stude-
bunt; siquidem hoc iam diu cir-
11 cumfertur, † tribus modis glo-
riam auspicari, vel scilicet ge-
rendo magnum aliquod, quod
de eo scribant authores idonei,
vel scribendo quædam, quæ mi-
rentur posteris, vel in signe ali-
quod ædificium extruendo, &
hæc omnia quidem operari po-
test sola Principis præsentia, vt
iam dictum est: hinc Tacit. li. 3.
12 Annal. inquit, quod † locus

ubi Princeps residet summè di-
citur nobilitari, quia ex eo pro-
dit in omnibus regimen: & Ari-
stides Atheniensium orator in
sua gratulatione Smythæa ha-
bita coram Imperatore Com-
modo fatetur, quod eadem Ci-
uitas terræmotu ferè deleta, &
mox ab eodem instaurata, pul-
chrior, & longe insignior red-
dita fuit ex sola præsentia tanti
Principis: & Vincent. Caste-
lan. in suo opusculo de nobili-
tate Ciuitatis Fori Sempronij,
inter alia, quæ commemorat ad
indicandū illius Ciuitatis splen-
dorem, dicit non parum illu-
13 stratam fuisse † præsentia Prin-
cipum Urbini, in cuius rei si-
gnum duas Regias habet illa
Ciuitas, omisso Leporario, &
Viridarijs, alijsque, quæ Princi-
pum gratia fuere constructa:
Proinde Felyn. post Abbat. in
cap. cum non liceat in princip.
de præsumpt. in 2. col. versic.
demum ad prædicta, dicit, quod
14 † ubi est Pontifex, cum sit ca-
put totius Ecclesiæ, ibi est tota
Ecclesia, & ob id ad denotan-
dam excellentiam Urbis Romæ,
dicimus eam esse caput Orbis
l. 3. C. de Consul. lib. 12. Hinc
in iure multa specialia operatur
Principis præsentia: nam cau-
tum est in l. fin. ff. de interdic.
15 & relegat. quod † relegatus non
possit

possit morari in Ciuitate, in qua versatur Princeps, vel per quam transit, licet aliàs ibidem
 16 versari potuerit: † nec miles ignominiosè missus potest morari in Vrbe vbi residet Princeps, vel alibi, vbi tunc reperiretur l. 2. §. miles, ff. de his, qui notant. infamia. & l. milites, C. de re militar. lib. 12. secus si esset remissus missione iusta, vel causaria l. causaria, & ibi Luc. de Pen. C. eod. tit. sic quoque si Ciuitas habeat facultatem à superiore condendi statuta sine
 17 confirmatione: † attamen si Princeps reperiatur residere in dicta Ciuitate eo tempore, quo statuta conduntur, non valent sine eius confirmatione secundum Bald. in l. si humanum in 4. notab. C. de legib. & sequitur Decian. in tract. crimin. tom. 1. lib. 1. cap. 37. num. 16. vbi dicit hoc notatione dignū; potestas enim minor obumbratur præsentē maiori. Item Princeps dicitur habere domicilium in qualibet Ciuitate eius ditioni supposita: quia eius protectio, & affectio reputatur indiuidua erga omnes subditos,
 18 licet † domicilium vnius Ciuitatis possit esse principalius altero, veluti in ea Ciuitate, in qua frequentius resideat secundum Bar. in l. assumptio, §. pen.

ff. ad municipal. & refert Cagnol. in l. exigere dotem nu. 19. ff. de iud. † vbi subdit quod quando vnum domicilium esset principalius altero, vt quia magis assidue, & frequenter ibi conuerfaretur, illud debet attendi, nisi in altero extarent filij, & vxor pro ordinaria habitatione.

De sacrosanctis Reliquijs in noua vrbe collocandis.

Caput Tertium.

S P M M A R I V M.

- 1 Corpora Sanctorum alliciunt homines ad Urbem incolendam, & frequentandam.
- 2 Diuus Ioannes Apostolus, & Euangelista, an realiter fuerit vita sanctus?
- 3 David Rex, vt Urbem Hierosolymam nobilitaret, Arcam Dei in eam deduxit.
- 4 Roma, qua ratione excellit alias Vrbes?
- 5 Reliquiæ Sanctorum sunt Turres, & propugnacula Urbium.
- 6 Religio Principis, est fidiissima custodia sui Principatus.
- 7 Prospera omnia eueniunt ritè collocen-

- lentibus Deum, aduersa sper-
nentibus.
- 8 *Papiae Ciuitas, cur noua Roma
fuerit appellata?*
- 9 *Reliquiae Sanctorum, an sint fer-
rendae in exercitu?*
- 10 *Christiane Vrbes, & Oppida, cur
teneantur eligere aliquem San-
ctum in tutelarem?*
- 11 *Spiritus sanctus custodit loca, &
habitantes, ubi ad sunt Reliquiae
Sanctorum.*
- 12 *Statutum, quod sacra Reliquiae
non ostendantur, non ualet ob
publicam utilitatem.*
- 13 *Reliquiae Sanctorum quando emi
possint?*
- 14 *Sacrilegium non committitur per
furantes Reliquias existentes
apud infideles.*

SI prisci illi gentilitatis erro-
re inuoluti summo studio
affectarunt superstitiosum ina-
nium Deorum cultum in nouis
eorum Urbibus inuehere, vt
hoc praecipue vno medio, praeter
cetera, homines allicerentur
ad eas ipsas Vrbes incolen-
das, & incolis replendas, prout
ita obseruasse legimus Augu-
stum Imperatorem, de quo Pau-
lani. in Achaic. siue lib. 7. in
haec verba loquitur: *Est Patren-*
sibus in Arce Laphriae Diana Fa-
num; peregrinum Deae cognomen,
& ipsum Deae signum aliunde hic

deportatum: Calydonem enim at-
que adeo uniuersam Etoliam, cum
deuastasset Augustus, quo Nicopo-
lim a se conditam Urbem ad A-
etium Promontorium nobilitaret
Etolicum hoc Laphriae simula-
chrum Patrensibus datum: nam
cum multa quae Etolis, & Acar-
nanibus ademerat signa, Nicopo-
lim transportanda curasset de spo-
lijs Calydonis, & alia ornamenta
Patrensibus, & hoc ipsum Laphriae
Dianae signum donauit, quod hac
ipsa etiam aetate a Patrensibus in
Arce colitur, &c. utique Reli-
giosissimo Urbis Christianae co-
nditori praecipuum erit, & fla-
grans studium habendi in eius
Vrbe sacrum aliquod corpus,
quasi illius, & Ciuium suorum
tutelare numen, ac praesidium,
† quo etiam exteri homines pie
allecti, Urbem ipsam incolant,
vel pia peregrinatione frequen-
tent; nam in animis hominum
Religione Christiana imbutis,
sanctissima haec consideratio plu-
rimum pollet, siquidem multa
nobis sunt obuia veteris, ac no-
stri saeculi piorum hominum, ac
populorum exempla, qui San-
ctorum eiusmodi corporum,
ac sacrarum Reliquiarum in-
uitu ad longinquas Vrbes ac-
cesserunt, & nunc etiam quoti-
die accedere solent, quod qui-
dem Aurel. Prudent. dignissime

testatur in hymno 11. de peregrinatione ad corpus Sancti Hippoliti ad Valerianum Episcopum his verbis :
Quanta putas studijs certantibus agmina cogi ,
Quamvè celebrādo vota coire Deo.
Vrbs Augusta tuos vomit , effunditq; Quirites
Vna & Patritios ambitione pari .
Confundit Plebeia Phalanx Umbonibus equis ,
Discrimen procerum præcipitante fide ,
Nec minus Albanis acies se candida Portis
Explicat , & longis ducitur ordinibus .
Exultant fremitus variarum hinc inde viarum ,
Indigena , & Picena plebs , & Etrusca venit .
Concurrit Samnitis atrox habitator , & alta
Campanus Capuæ , iamq; Nolanus adest .
Quisque sua letus cum coniuge dulcibus , & cum
Pignoribus , rapidum carpere gestat iter .
Vix capiunt patuli populorum gaudia campi .
Hæret , & in magnis densa cohors sparsa .
Angustum tantis illud specus esse cateruis (teat.
Hand dubiū est , am pla fauce licet pa

Alias quoque peregrinationes vbique locorum fuisse celebratissimas ex magno , & frequenti concursu hominum pluribus in locis ex sacris scriptoribus deducitur ; siquidem de Ephesina visitandi gratia sepulchrum Beati Ioannis Apostoli , & Euangelistæ , egregium extat testimonium sacrosanctæ Synodi Ephesinæ in Epist. Synodali ad Clem. Constantinopolitanum , de qua loquitur Baron. in Martirolog. Rom. die 27. Decembris , vbi ex ijs , & alijs pluribus ibi consideratis indicat , eundem Diuum Ioannem esse vitam functum , reiecta contraria opinione tenente cum non obijisse . Item de peregrinatione ad limina Apostolorum agit idem Baron. sub die 29. Iunij , de Hierosolomitana sub die 4. Maij , de illa ad montem Garganum 8. eiusdem . De peregrinatione ad Sanctum Sergium 7. Octobris . Ad Sanctum Demetrium Thessalonicæ 8. eiusdem . Ad sepulchrum Sancti Mennæ xj. Nouembris . & ad Sanctum Thomam Aedessæ 3. Iulij : quibus in locis plura scribit de frequentia peregrinorū , vtilitate , & summa veneratione locorum , vt nō immeritō consideratio ista tanquam præcipua ad incolendam nouam Urbem fuerit adiecta .

Pro-

Proindè summè commendatur zelus Dauid Regis, † qui ad nobilitandam Urbem, in qua eius residentiam delegerat, pō-
 5 pōssissima solemnitate præcedente Arcam Dei in eam deduxit, vt patet 2. Regum cap. 8. & Diuus Ioannes Chrysostom. homil. vltima in Epist. ad Romanos, dicit Romam excellere omnibus alijs Urbibus, hac vna
 4 consideratione præcipua, † quia possidet corpora SS. Petri, & Pauli, & idem subdit Alexan-
 6 driā pretiosius nil habuisse suo sæculo Reliquijs Sancti Marci, quod & Veneta Vrbs profiteri potest, cum ipsum, & tot alios thesauros incomparabiles possideat à Religiosissimis eius Ciui-
 5 bus vnde quaque exquisitos, & exportatos, quibus communia Vrbs illa, nullam pati potest successiui temporis iniqui-
 tatem, quicquid delirauerit Gauricus, qui eius fortunam, certo temporis spatio circum-
 5 scribere ausus est: † Reliquiæ enim Sanctorum sunt turres, & propugnacula Urbium, quæ
 quamdiū piè, & religiose venerantur, protegunt eas, & in statu florentissimo seruant: quod
 & Antiocheni cognouerunt, à quibus cum Leo Imperator Cō-
 stantinopolitanus sibi dari petiisset corpus Sancti Simeonis

Stylitæ, vt in Imperiali Vrbe collocaretur, ipsi missis ad eum præcatoribus, inter alia, & hæc precibus suis addidere. Propterea quod Vrbs nostra murum non haberet, qui magno terræ motus impetu deiectus, sacrosanctum Simeonis corpus adduximus, vt nobis promuro, & vallo esset; quibus verbis egrè Leo exoratus precibus eorum cessit, vt scribunt Nicephor. Eccles. Histor. lib. 14. cap. 51. & Euagr. lib. 1. cap. 13. Hinc dicitur † Religionem Principis, fidissimam esse custodiam sui Principatus, quod indicat exemplum Theodosij Iunioris, & Pulcheriæ eius sororis Augustæ, cum tantam imperij molempuer vnus, hoc est idem Theodosius, atque puella, idest Pulcheria summa tranquillitate ab omni Barbarorum, & tyrannorum timore securā (quod nec temporibus bellicosissimorum Imperatorum concessum est) feliciter rexerint, Deo nimirum eiusdem Imperij habenas manu apprehendente, atque sua prouidentia moderante, atque protectione custodiente, posito in eo ipso Salvatore muro, & antemurale, vt dicitur Isai. 26. Siquidem Pulcheria ipsa bonorum omnium conciliatrix, quam idem Theodosius suis à se dari solitis rescriptis

venerabilem Augustam nominare cōstituit. in l. 21. C. de last. collat. in Cod. Theodos. tanta pietate, & zelo Religionis venerata est SS. Reliquias, atque tanto studio, & diligentia vndequeque exquisiuit, vt refert idem Niceph. Histor. lib. 14. cap. 2. ut non mirari videri debeat, si postquam Orientale Impetium, tot, tantisq; bonis fuit locupletatum, illud ad bonorum cumulum accesserit additamentum (vt Sozomen. lib. 9. cap. 18. iure considerat) dñm præclara SS. Zachariæ Prophætæ, & Stephani Protomartyris corpora Deus ad opitulatiōnem fidelium, & ipsorum Religiosissimorum Principum felicitatem indicandam voluit à terra emergere, atque non secus, ac viuos, perennesq; gratiarum fontes erumpere: † prospera enim omnia eueniunt rite colentibus Deum, sicuti aduersa spernentibus; & hinc fit, quod eiusmodi Religionis zelo ducti alij Principes ad eorum statum roborandum sacra huiusmodi pignora, tãquam regale thesaurum in præcipuas ditionis suæ Urbes inuehere, curarunt; prout de Luitprando Longobardorum Rege refert Paul. Diacon. Histor. Longob. lib. 6. cap. 15. qui Diui Augu-

stini ossa ex Africâ in Sardiniam translata à Saracenis regionem vastantibus, magno precio redemit, & Papiam vbi erat, regale domicilium transtulit anno Christi 720. vbi in Templo Sancti Petri condita fuere, quæ † Civitas Papiæ propter innumeras SS. Reliquias, & corpora, secunda Roma merito fuit appellata, vt scribit Ferrar. Alexandrin. in noua Topograph. in verbo Papiæ. Et de Religiosissimis Francorum Reginus dicitur, quod procedentes ad prælia Religionis ergo portabant cappam Sancti Martini secum, vt scribit Durand. lib. 2. cap. 10. num. 8. imò consuevisse ipsos Reges Francorum in quibuscumque expeditionibus secum ferre SS. Reliquias, ex Gregor. Tur. refert idem Baron. in Martirolog. Roman. die x j. Iunij in ver. Capellam; † licet nonnulli ex recentioribus Theologis dicant non esse tutum ferre sacras Reliquias in bellis, exemplo deducto ex lib. 1. Reg. quo in loco habetur, quòd licet Israelitæ tulissent Arcam Fæderis in Castrâ, vt saluaret eos de manu Philistæorum inimicorum suorum: attamen Philistæi acievicerunt, & cæsi sunt de Israel 30. millia peditum, & Arca sic

ca-

capta fuit ; ideo non est conueniens tentare Deum . Quia in re ego aliorum pie dictis annuens, nil ex meo sensu iudico ; cum certum tamen sit , quod Reliquia SS. roborant fidem populorum, vt alacrius pugnant, exemplum est patens de Christianis obsidentibus Antiochiam, qui (vt referunt Paul. Æmil. & alij scriptores illius sanctæ expeditionis in Terram Sanctam) libentissime pugnant præcedente sacra lancea Longini contra innumerabilem Persarum exercitum. Imprimatur enim in mentibus hominum vis quædam Religiosa ; ne mortem timeant, sed cum electis exurgere confident, quo fit, vt sic in fide confirmati, videantur insuperabiles.

Quapropter inter verè admiranda, sanctæque veneranda Christianæ fidei instituta, hoc vnum præcipuè omnibus Urbibus, & Oppidis iniungitur, vt publico vniuersitatis consensu eligere debeant patrocinium, & protectionem tutelarem aliquius Sancti, qui quæve vitæ innocentia, & sanctitate, doctrinæ cælestis candore, seu martirij corona in terris claruerunt, & postea in celestium cætum sunt vero Ecclesiæ Dei nunquam errantis iudicio recepti, & quoti-

diè miraculis humano generi 10 salutaribus refulgent ; præterquam enim Sanctorum pia veneratio excitat Christianum populum ad laudandam in eis Diuinam Maiestatem, ad illorum exempla salutaria imitanda, & prætereuntis huius sæculi despicientiam ; in necessitatibus, & tribulationibus Urbium, eorum opem, & auxilium non incallum peti, plurima sunt exempla in Historicis, & alijs grauissimis Scriptoribus, & præsertim de Turonensi Vrbe à Danis obsessa, quæ viribus destituta, Beati Martini patroni sui corpus pie raptum, & ad locum, in quo belli violentior impetus erat delatum, mortuum pro viuis propugnatorem opposuit, & statim Dani obsidentes fugantur, & pars fugientium gladio cæsa ; & pars capta, vt obsessi de obsidentibus triumphauerint, testatur auctoritate Odon. Cluniacensis Abbat. Baron. in Annal. Eccles. lib. 10. Item de anno 1556. 6. Ianuarij Duacum Vrbs in Belgio fuit à Sancto Mauronto eiusdem Ciuitatis patrono defensa ab imminenti exitio, cum proditio contra ipsam Urbem fuerit eius ope diuinitus detecta, cuius beneficij salutaris gratia Vrbs illa quotannis die prædicta 6. Ia-

252 De Iure nouæ Vrbs condendæ &c.

maritij supplicationes solemnes instituit, in quibus venerandæ eius Reliquiæ in capsa argentea reconditæ maxima cum populi frequentia, ac deuotione ab Ecclesiæ Canonicis reuerenter deportantur, vt habetur in libro Lignum vitæ lib. 3. fol. 9. & 10. Ommitto tot alias Vrbes à Sanctis tutelariis seruatas: quia infinita sunt loca in scripturis hoc denotantia, vt verè dixerit Archid. in cap. de fabrica de consecrat. dist. 1. quòd
 21 † per Reliquias SS. certum sit Spiritum Sanctum esse custodem locorum, & habitatorem; & hinc respectu utilitatis, quæ in Vrbes descendit ex pia veneratione Sanctarum Reliquiarum, dicitur † statutum non
 22 valere, quòd sacræ Reliquiæ non ostendantur, vti factum contra bonos mores, & publicam Urbium utilitatem, vt dicit Cardinal. Paris. in cons. 92. vol. 4. & sequitur idem Decian. tract. crimin. lib. 2. cap. 34. nu. 3. vol. 1. Et in iure quoque cautum fuit, quòd sacræ Reliquiæ non possent vendi, vel emi l. nemo la seconda. C. de sacrosanct. Eccles. cui legi occasionem dederunt Pseudomonachi vendentes Reliquias Martyrum, de quibus loquitur Diuus Augustinus de oper. Monach. cap. 28.

& refert Pancirol. in Thesaur. var. &c. lib. 2. cap. 162. & qui aliter agit, committit peccatum simoniæ secundum Redoan. in tract. de simon. mental. par. 1. cap. 5. nu. 3. & 4. tamen Alberic. in d. l. nemo, intelligit non
 13 procedere, † quando Reliquiæ ab ethnicis, & Gentilibus emerentur, vt in Ecclesijs recondantur, quod ab æquitate non abhorret, vt inquit ibi Alciat. & sequitur Card. Mant. Variæ, lucubrat. lib. 4. tit. 5. nu. 9. 10.
 14 & 11. tom. 1. Sicuti † qui Reliquias furantur non committunt sacrilegium, si Reliquiæ ipsæ sint apud infideles. cap. quisquis 17. quæst. 4. & tradit Archid. in cap. corpora, de consecrat. dist. 1. cuius notabilem doctrinam sequitur Decian. in tract. crimin. lib. 6. cap. 6. de sacrileg. num. 38.

Summe ergò dicitur nobilitari Vrbs, in qua aliquod sanctum corpus pie quiescit, vt mirum videri non debeat, si præcipue Ciuitates inter se contenderint de natali solo alicuius Sancti; prout Panormitani faciunt cum Catanensibus de natali S. Agathæ, gloriantes in eorum Vrbe sacrosanctam illam Virginem ortum habuisse, vt refert Fazell. Histor. Sicul. Decad. 1. lib. 3. cap. 1. vnde iure

cecinit idem Prudent. Hymno 6. Fructuoso Episcopo Tarraconensi, Augurio, & Eulogio eius Diaconis.

O triplex honor, ò triforme culmen,

Quo nostra caput excitatur Urbis.

Cunctis Urbibus eminens Iberis.

Exsultare tribus licet patronis.

Quorum presidio fouemur omnes

Terrarum populi Pyrrencarum.

aduentitij, dicitur eadem Ciuitas.

9 *Ius, & nomen Vniuersitatis in uno tantum homine potest recidere.*

10 *Nil homini dulcius est, quam Patria.*

11 *Authoris opinio circa Coloniam in noua Vrbe facile deducenda.*

12 *Pulchritudo Ciuitatis, in quibus consistat secundum Homerum.*

13 *Educatio puerorum, quibus exercitijs sit dirigenda secundum Platonem.*

14 *Atheniensium consuetudo in destinando puberes varijs artibus.*

De Colonij in noua Vrbe deducendis.

Caput Quartum.

S V M M A R I V M.

- 1 *Coloniarum deductio faciliat frequentiam Urbis.*
- 2 *Colonie antiquitas quid fuerint?*
- 3 *Coloniarum deductio, ex quibus causis fieri consueuerit?*
- 4 *Vrbs Hierusalem fuit per Colonia deductionem reddita frequentior.*
- 5 *Colonie, quo tempore prius per Græcos fuerint deductæ?*
- 6 *Colonie nouæ antiquitus non poterant deduci, nisi in loco totaliter destructo.*
- 7 *Status, & conditio Urbis non mutatur adiectione nouorum Colonorum.*
- 8 *Ciuitas durans in nouis Cinibus*

Multiplici quidem ratione tum priscis, tum recentioribus temporibus à Summis viris, ac Principibus, & potissimum in suprema illa Orbis terrarum domina olim Republica Romana excogitarum extitit, quo pacto vacua incolis, vel nouiter constructa Vrbs inhabitari posset? Qua in re facilis, & expedita ratio Urbis inhabitandæ adinuenta videtur ex Colonij deducendis. † Colonia enim Oppida fuerunt, quò Pop. Rom. Ciues suos ad incolendum deduxit, ex eo dicta, quod agrum colendum susciperent, quarum antiqua fuit origo, quippe quæ iam inde à Ro-

Ro-

Romulo Rege, teste Dionysio, repetatur: is autem, vt apud eundem est scriptum, quæ Opida bello cepit, ea neque diruit, neque seruitute multauit: sed ferè in agrum de eis captū, Colonos ab Vrbe deduxit; quare vel ad libertatem firmadam, vel ad propagandum Imperium fingi accommodatius nil potuit, ex quo apparet verè scripsisse Gellium in lib. 16. cap. 13. Colonias fuisse Ciuitates ex Ciuitate Romana quodammodo propagatas: Isti enim Coloni Ciues Romani permanentes, & eisdem Romanis legibus viuentes, erant quasi effigies, & simulachra quædam Romanæ Urbis: Romuli deinde vestigia, ceteri Reges, atque exactis Regibus, Senatus, Populusque, ac postremo Senatus, Populi que
 4 authoritate infirmata Imperatores sunt secuti; Siquidè penès hos omnes, alijs, atq; alijs temporibus ius deducendarum fuisse Coloniarum inuenio: cur autem illi hunc morem semel vsurpatum, nunquam postea intermiserint, vt aut quotidie nouas Colonias deducerent, aut veteres renouarent, † causæ potissimum sex reddi possunt ex veterum annalium monumentis:

3 Vna ad priores populos coercendos.

Altera ad hostium incurfiones reprimendas.

Tertia stirpis augendæ causa.

Quarta Plebis Urbana ex-hauriendæ.

Quinta seditionis sedandæ.

Sexta vt præmijs, milites veteranos afficerent.

Hæc & alia scitu digna literis prodidit magna viri literaturæ Sigon. de antiq. Iur. Ital. lib. 1. cap. 2. de Colon. & aliquot ex ipsis Coloniajs militiæ vacationem habuisse ex Liuij testimonio comprobât idem Sigon. lib. 2. cap. 3.

Verumtamen licet Sigon. originem Coloniarum referre videatur ad Romulum Romanorum Regem: attamen patet quod alibi fuisse in vsu frequenti: Nam legitur Neem. cap. 1. i. in princ. quod † decima pars populi fuit leſta, vt habitaret in Hierusalem, quia erat Vrbs vacua, vt refert Luc. de Pen. in l. 3. q. 3. col. 1. C. de quib. mun. vel præstat. nem. lic. se excusa. lib. 10. vbi Neem. ita ad literam dicit: *Habitauerunt Principes populi Hierusalem, reliqua verò plebs misit sortem, vt tolleretur vnâ partem de decem, qui habitaturi essent in Hierusalem Ciuitatem sanctam; nouem verò partes in Ciuitatibus: benedixit autem populus omnibus viris, qui se sponte obtulerant, vt*

hab-

habitarent in Hierusalem. & ibi enumerat singulos Principes Pronitrix, qui ibi in Ciuitatibus Iuda habitauerunt, vt habetur eodem cap. 11. in fin.

Græci quoque ante Romanam Urbem conditam, deductis in diuersas, & longinquas regiones pulcherrimis Colonis, exteris gentibus literas, ac disciplinarum laudabile genus impertiti sunt. † Prima enim Colonia deducta ab Atheniensibus iunctis secum Thespensibus in Sardiniam Iolao duce, ante Trojanum bellum ex auctoritate Herodot. & Thucida refert Leonic. Thome. de var. Histor. lib. 2. cap. 70. vbi enumerat quoque Colonias in Asiâ, Siciliam, & alibi deductas, vnde facile constat inuentum Colonialium fuisse antiquissimum, & longè ante Romuli tempora usu receptum: Non tamen diffiteri debemus quin potissima laus Colonialium deducendarum adscribi debeat Romanis ipsis, cum 163. Ciuitates, & Oppida enumerentur à Iul. Barbaro Vicentino in suo Promptuario rerum selectarum tom. primo, tit. 17. quo ab ipsis Coloniae sunt deductae: qua in re non possum non mirari, cur auctor ille multa alioqui vir lectionis, tacito silentio praterie-

rit Florentiam Urbem, & nostro, & prisco auctore florentissimam, quam deduxere Coloniae Triumviri Caius Caesar, Marcus Antonius, & Marcus Lepidus, sicuti testatur Angel. Politian. in suis epist. lib. 1. epist. 2. de Ciuitat. Florent. origin.

Sciendum tamen, quod in Oppidis illis, & Urbibus, in quibus Coloniae erant semel deductae, non poterant iterum aliae Coloniae deduci, † nisi totaliter locus fuisset deletus, bene autem numerus Colonorum imminutus augeri, manente eadem Colonia, quae prius erat auspicato deducta, vt bellissime desumitur ex Cic. Philipp. 2. vbi inuehit contra Marcum Antonium, qui Cassinum Coloniam nouiter deduxerat, licet iam maneret, auspiciorum ordine turbato: vbi enim species Urbis manet, licet inhabitantium frequentia desideretur, manet eadem Urbs, † nec noui incolae mutant eiusdem Urbis statum, & conditionem, quod videtur apertissime probari ex rationibus adductis ab Alphen. I. C. in l. proponebatur in fin. de iudic. dig. enim: *Quod si quis putaret partibus commutatis aliam rem fieri, fore, vt ex eius ratione nos ipsi non idem essemus, qui ab hinc anno fuissetus, propterea*

quod

quod ut Philosophi dicerent, ex quibus particulis minimis constiteremus, hæc cottidie ex nostro corpore decederent, aliæq; extrinsecus in earum locum accederent: quapropter cuius rei species eadem, consisteret, rem quoque eandem esse existimari. Hinc quoque,

- 8 † Ciuitas durans in nouis Ciuibus non naturalibus, sed aduentitijs, dicitur eadem Cinitas, vt tenet Bald. super tit. de pac. Constant. in vsib. Feud. §. Imperialis clementiæ mansuetudo, num. 13. vbi reddit aliquot rationes, vt ibi per eum, & † ius vniuersitatis, & nomen in vno solo recidere potest, adhuc vt publico nomine conueniri, & conuenire possit, vt probat tex. in l. sicut municipium, in fin. ff. quod cuiusque vniuer.

Vsum autem ipsum Colonia-
rum non tantum contulisse ad replendas Ciuitates nouis incolis: sed ad coercendos aliorum populorum animos, ne Imperium detreçarent, Veneta Respublica recentiori æuo docuit, siquidem anno 1214. Petro Ziano Duce, cum Insula Cretæ repetitis rebellionibus fatigasset Patres, visum fuit expediens, vt missis eò Ciuibus quamplurimis ex Patritio ordine equitibus, & ex plebeo peditibus in Colonia forma redigeretur, te-

ste Petro Marcello in vita eiusdem Ducis.

Cæterum quia ad præsens & Coloniarum deductio plerisque grauissimis Viris visa est perdifficilis ad Urbem augendam, ea potissimum ratione, quod pauci homines, & multo minus plura hominum millia difficulter reperirentur, qui Patria neglecta, & proprijs, ac auitis laboribus, & focus relictis, † quibus nil homini dulcius esse consuevit, in alienas sedes velint perpetuo transmigrare, cum & veteri adagio circumferri soleat, fumum Patriæ longè esse charriorem, quam flammam ignis ardentem procul: eapropter occasione incolatus nouæ Urbis iuuat inferere votum facillimè executionis, quod habet in se aliquid à Colonia non dissimile. † Extant in Ciuitatibus, & Prouincijs subditis Principi nouæ Urbis conditori, plerique pueri, & adolescentuli honestis orti parentibus, ijs tamen miserè orbat, & affinibus penè omnibus exuti, & propinquorum præsidio destituti, iidem etiam ingenuam, & viuam indolem, feruidosq; præfecerunt spiritus, qui tamen sine vilo Rectore, ac Duce vagi, huc illuc cursitantes, nil aliud præter vitiorum sordes puerilibus

eorum animis imbibunt, quibus mox corrupti facillime in præceptis labuntur, ac ruunt, quod non modico cedit Principis detrimento, cuius interest eius Ciuitates, & loca, quam plurimis pueris abudare; Nam
 12 ferunt†Homerum omnis scientiæ parentem, interrogatum quid sibi pulchrum in Ciuitate videretur, respondisse pueros multos, ac turres, vt refert Socin. sen. conf. 129. versic. vltimo ostenditur, vol. 1. Hosce igitur pueros pro quantitate condecenti sentirem iussu Principis esse accersendos, & eisdem iussu Præfecti, cui tale onus fuisset demandatum, ex aptioribus selectis locum certum in semota, & salubri nouæ Urbis regione habitandum construere, quibus Præpositi forent duo, aut plures Magistri, ac Rectores probatæ vitæ, ac morum, & rei militaris experimento optime noti, sub quorum auspitijs, & tutela vitam degerent: mox verò statis singulorum dierum horis, post rem diuinam humiliter auditam in sacello ibidem erigendo, assuescerent gradatim omnibus ijs corporis, & laboris exercitamentis, quæ eorum ætas ferre poterit, & prout quisque ex signis fortitudinis aptior ad rem bellicam, vel ad

aliud exercitium cognitus fuerit, eidem arti applicetur: Nam militibus lucta, cursus, saltus, iaculatio sagittarum, & Arcebusij igniti in certum scopum cura demandabitur, & pariter equi agitatione, ac agili ascensu, & descensu equi fictilis exercitabuntur: Ceteri verò timidiore, & inualidiore premanibus artem aliquam fabrilem, cui proniores videbuntur sedulo, & diligenter faciendam suscipiant: Sic enim antiquitus in disciplina Augusti cautum fuisse dicit I. C. in l. officium. ff. de re milit. vt milites fabrilibus operibus exerceri possent: hoc enim non esse alienum à militia scripsit, præsertim tempore, quo vacant à bello. Item eorum dormitio in vno, & eodem loco, nullo tamen interiecto pariete statui poterit, & si casus contingerit ægritudinis aliquorum, ex ipsis Tyronibus, tunc eger in cubiculis longè aliquantisper seiunctis erit reponendus, & ibi per vnum, aut alterum ex ipsis Tyronibus diu, noctuq; assidentem, humaniter regendus, donec amissas vires recuperauerit, neque sit facultas vlli ex ipsis Tyronibus è loco communis domicilij iniussu alicuius ex Præpositis pedem efferre, vel pernoctare, & illustratio eorum

K k fin-

singulo mense per Urbis Præfectum fieri debeat: demum illis iam pubescentibus, & redactis ad aetatem militarem, alij succedant eorum loco, & educti adscribantur in albo selectorum militum, qui pro Patria, & pro Principe, si ferat occasio libentissime cum hoste manus conferant. Cæteri verò alterius conditionis, & exercitij deputentur ad exercendum in Urbe prædicta eorum artes, quas didicerint ad omnium incolarum utilitatem: Sic enim isti Tyrones assuefacti plagæ cæli illius Urbis, breui Urbem mechanicis artibus replebunt, & alij armis dediti, numeris, & signis iugiter inherentes, Principem à quo aluntur ab omni bellorum necessitate defendent.

Sed ne quispiam fortasse putet me isthæc ex meo capite in monte Parnaso somniasse, iunat in medium asferre locupletissimum testem Platonem, qui in lib. 7. de legibus postquam declarauit, iuuenum, & puero-
 13 rum educationem valde ad publicam utilitatem cōferre, discernit publicos Magistros habendos, qui Gymnasticam pueros doceant, id quod etiam elegantissime in tertio de Republica, & ubi sæpè profectus fuit, cui suffragatur antho-

ritas Aristotelis in 8. Politicæ qui damnato rigore Laconum in exercendis pueris, consulit eisdem Gymnasticam tradendam, quæ mitioribus laboribus, & magis mansuetis exercitationibus illos robustos, & verè fortes reddere queat, & vtrumque refert Mercurialis de arte Gymnasticæ lib. 1. cap. 13.

Proinde Athenienses adolescentem suos cum ad pubertatem peruenissent, solebant hoc
 14 modo destinare artificijs; proponebantur omnis generis instrumenta, quibus cum adhibiti essent adolefcentes, ad quod quisque accommodare se, & quasi oblectare visus, eius artificio, quasi naturæ aptius adhibebatur, ut scribit Basil. in epistol. ad Eudoxum Rhet.

De coniugijs in noua Urbe procurandis. Caput Quintum.

S Y M M A R I U M.

- 1 Coniugij fasces inter marem, & feminam, quæ ratione fuerit introductum?
- 2 Coniugia sunt potissima causa replendi

- plendi liberis hominibus Ciuitatem.
- 3 Romuli consilium de incolenda noua Vrbe per eum condita, quale fuerit?
- 4 Raptus aliqui iure damnatus, uidetur excusabilis ob perpetuandam Vrbe.
- 5 Epa ninonda Græcorum Duci morti proximo, quid obiecerint amici?
- 6 Infamis erat apud Romanos, qui eodem tempore duas habuisset uxores.
- 7 Athenienses quid concesserint ad prolem augendam, exhausta viris Vrbe?
- 8 Iulius Cæsar pro supplendo populo bellis Ciuilibus diminuto, quam legem tulerit in Senatu?
- 9 Vacatio militiæ dabatur ijs, qui in Vrbe sufficiendæ prolis causa morabantur.
- 10 Frustrâ de prole consulitur, nisi rebus presentibus prouideatur.
- 11 Militiæ vacatio conceditur à DD. Venetis ijs, qui soli sunt in domo.
- 12 Euersio Romani Imperij, ex quibus causis euenerit secundum Procopium?
- 13 Femina, quæ liberis procreandis operam dabant, maximè laudabantur per Romanos.
- 14 Quæ concernunt publicam utilitatem Reip. non debent carere pramio.
- 15 Matrimonium est rerum Urbis incrementum, & seminarium Reipublicæ.
- 16 Præmia proposita causa liberorum suscipiendorum, quæ fuerint apud Romanos?
- 17 Maritis habentibus plures filios, honestior locus dabatur in spectaculis ex decreto Augusti.
- 18 Candidatus, cui erant plures liberi præferebatur in petitione Magistratum.
- 19 Habentes plures filios in Curia, vel Collegio, primi rogabantur dicere sententiam.
- 20 Defectus annorum in petendis honoribus, quomodo per numerum filiorum suppleretur?
- 21 Numerus filiorum, quas exemptiones patribus tribueret?
- 22 Utilius est ampliari imperium, Principis, adiectione hominum, quam pecuniarum copia.
- 23 Numerus quinque filiorum excusat à muneribus personalibus.
- 24 Numerus 12. liberorum præstat immunitatem à muneribus patrimonialibus, & realibus.
- 25 Nepotes ex filio, an augeant numerum ad petendam immunitatem ob existentiam 12. liberorum?
- 26 Dignus immunitate indicatur, qui plures filios patriæ procreauit.
- 27 Legitimately per subsequens matrimonium, vel per rescriptum, Principis, faciunt numerum cum alijs filijs legitimis.

260 De Iure nouæ Urbis condendæ &c.

- 28 *Filij naturales, qua ratione non faciant numerum ad immunitatis concessionem?*
 29 *Filij emancipati, vel Religionem ingressi, faciunt numerum cum alijs filijs existentibus in potestate patris.*
 30 *Filius mortuus in bello pro Principe gesto, reputatur ac si uiuus, esset pro immunitate petenda.*
 31 *Præuilegium immunitatis patri concessum ob 12. liberos, extinguitur statim mortuo patre.*
 32 *Exemptio ob numerum 12. liberorum, an extendatur ad onera bellica?*
 33 *Cremonenses, qua ratione eorum Urbem florentissimam effecerint secundum Tacitum?*

Sumus naturæ parens, ac mundi opifex Deus, ut hominum genus morti obnoxium instauraret, diutissimèq; propagaret, ac ex mortali, quamdam ei velut immortalitatem condonaret, † sacrosanctum inter marem, & feminam coniugij sedus instituit, & vnum alteri alligauit, tum ad suauissimam vitæ societatem inducendam, tum ad sobolem sufficiendam, quo sanè effectum est, ut Vrbes postea conditæ, præcipua eorum ex coniugijs legitimè initis, nactæ sint fundamenta, & solida incrementa; Hinc le-

ges dimanarunt iustis coniugijs fauentes, in quibus publica versatur utilitas, † contemplatione potissimum habita, replenda liberis hominibus Ciuitatis, ut respondit I. C. in l. j. ff. solut. matrim. l. 2. ff. de iur. dot. l. in bello, §. medio tempore, ff. de capt. & postlimini. reuers. Proinde si infantiam, & incunabula Romani Imperij respiciamus, fatendum utique est, versutum, & animosum fuisse † Romuli consilium, qui ad fundandam, incolendamque eius nouam Urbem, lectissima iuuentute contracta, cogitans vnus, nec amplius ætatis populum ope feminea destitutum, finitimorum matrimonia, quia preces fuerant irritæ, calliditate quæ fuit; simulatis enim equestribus ludis, cum ex vicinis Urbibus ingens saminarum multitudo conuenisset spectandi causa, nuptis intactis, ne raptus adulterij piaculo grauaretur, virgines omnes rapuit, ad nunc. cr. 683. secundum Dionis. quod factum licet Diuus Augustinus de Ciuitat. Dei lib. 1. & Orosi. lib. 4. ad August. relati à Luc. de Pen. in l. in filijs, C. de Decur. lib. 10. damnent tanquam crudele, & iniquum, & contra iura hospitij, & gentium; vrgentissimè tamen fuit ratio perpetuandæ

Ur-

- 4 Urbis , † quo casu raptus alio-
qui iure damnatus , videtur ali-
quo modo excusabilis in hanc
causam , prout pluribus profe-
quitur Tit. Liv. lib. 1. de orig.
Urb. & Ouid. lib. 3. Fast. & sus-
fragari videtur mirabiliter exē-
plum de Virginibus raptis in
Sylo in solemnitate anniuersa-
ria dum Choros ducerent , à
masculis Tribus Beniam in ex-
tacito aliarum Tribuum Israel 7
consensu , ne dicta Tribus Be-
niamin extingueretur , prout
contigisset , nisi medio dicti ra-
ptus edificassent , & habitanti-
bus repluissent Urbes , vt legi-
tur in lib. 11 d. cap. vlt. & refert,
& sequitur Decian. in tract. cri-
min. lib. 8. cap. 13. num. 34. 8
Constat tamen quòd licet hoc
interesse replendi Ciuitates li-
beris hominibus mediantibus
coniugijs omni tempore fuerit
valde considerabile , adeò quòd
- 5 † Epaminonda clarissimo Græ-
corum duci , dum morti proxi-
mum intueretur amici , illa-
crimantes obiecerint , quod sine
liberis Reip. moriebatur , vt
Diodor. refert lib. 5. attamen
sane ipsi Græci , Romaniq̃ue , &
omnes omninò aliqua humani-
tate exculci populi , non plus ,
quam vnius vxoris consuetudi-
nem permiserunt , † inò eum
- 6 qui vno , & eodem tempore
- duas habuisset vxores , infamiz
labe notatum esse voluerunt , vt
patet in l. eum qui. C. ad leg.
Iul. de adulter. & in l. 2. C. de in-
cest. nupt. Amor enim iste , qui
mariti esse debet haud faciliè
cum multis communicatur , &
propterea in concubinis non
tam restricti fuerunt : non enim
illæ ad optimam illam affectio-
nem animi perueniunt . Proin-
de cum † Athenienses exhan-
stam bello Ciuitatem replere
desiderarent , non tamen plus ,
quàm vnius vxoris cuius dede-
re licentiam , peregrinas verò
quot quisque cuperet , & vellet
prolis causa , facultatem imper-
tuerunt , vt dicit Laert. in So-
crate . At † Iulius Cæsar vt sup-
pleret populum bellis Ciuilibus
diminutum , legem habuit , qua
cuique liberorum quarendo-
rum causa liceret ducere vxor-
es quot vellet , & tamen ea lex
vim nullam habuit , sed statim
repudiata est , & tacita quasi
conspiratione omnium abroga-
ta , vt extat apud Sueton. in Iul.
Cæsare . Vnde patet , quòd ea,
quæ sunt indiuidua in existi-
matione hominum , & longo
consensu roborata , vt inoribus
hominum congruant , nequeunt
sic de facili auelli , & in hoc na-
turalis hominum instinctus na-
turam ipsam videtur imitari :

Volucres enim penè omnes faciunt matrimonia, & paria iungunt, & nidos suos tanquam genitales Thoros concordimè te defendunt, fētus, qui certi sunt amant, si alienos obieceris abigunt, quasi id congruat naturæ bonitati, & prouidentia, vt iunctis simul vtriusque sexus, qui ex ijs procreantur vim perpetuitatis transmittant in posteros, vt in simili in Vrbe censuit Alphen. l. C. quam nunquā deficere, licet omnes priores habitatores decesserint, superstitibus, qui progeniti sunt, affirmat in l. proponebatur, ff. de iudic.

Præterea hæc ratio perpetuandę Urbis mediantibus coniugijs, fuit adeò potens apud Romanos, vt concederent militiæ † vacationem his, qui in Vrbe sufficiendę semper prolis causa morabantur, qui Proletarij erant nuncupati, vt dicit Aulus Gell. lib. 17. cap. 10. neque vnuquam illos albo militum adscribere permiserunt, præterquam in bello exorto cum Tarentinis; Vltima enim necessitas adegit Romanos, vt Proletarios quoque in arma tunc cogere; † frustra enim de prole consulitur, nisi rebus præsentibus prouideatur, vt dicit idem Oros. Histor. lib. quarto, cap.

primo post princip.

Hinc videmus, quòd & Domini † Veneti secuti hoc laudabile exemplum in conferendis militibus ordinantiarum in Prouincijs, dant militiæ vacationem illis, qui soli in domo extant, vt patet in lib. priuilegiorum Ruralium per me edito in cap. exemptionum militarium: quapropter † Procopius, causam euerfionis Romani Imperij inde ortam arbitratur, quod cum homines propagationi prolis non consulerent, infrequentiores factę Ciuitates à barbarorum ingentibus exercitibus se tueri nequiuissent, vt considerat quoque Alciat. in l. ter enixa. num. 2. ff. de verb. signific. Proinde antiquitus † feminae, quæ liberis procreandis strenuam nauabant operam, maximè laudabantur, eratque summus quidam numerosæ sobolis fauor, ideoq; priuilegia non pauca in iure nostro fecunditati concessa fuisse legimus l. 2. ff. de minor. l. ad Rempublicam, ff. de muner. & honor. l. semper, §. demonstratur, ff. de iur. immun. Cum enim ea sit Reipub. † utilis (nam interest Ciuitatem liberis repleti, & ampliari) non debet carere premio secundum Mynsing. in §. sed nos, Inst. ad S. C. Tertyllian.

Hinc

Hinc, & Iustinian. Imperator
 15 videns, quod ꝑ matrimonio
 erat verum Urbis incrementum,
 & seminarium Reipublice, sem-
 per censuit admodum fauen-
 dum esse filiorum procreatio-
 ni, vt habetur in Auth. de nupt.
 col. 4. const. 1. de nupt. & in
 Auth. de testibus. §. hæc nos.
 16 Præmia ꝑ autem antiquitus pro-
 posita causa liberorum suscipien-
 dorum fuerant honores, & com-
 17 moda; Nam ꝑ maritis habenti-
 bus filios, honestior in spectacu-
 lis locus erat attributus ex de-
 creto Augusti, vt refert Sueton.
 in Augusto cap. 44. & in peti-
 tione honorum, & Magistra-
 18 tum ille ꝑ candidatus præfe-
 rebatur cui erant liberi plures,
 vt scribit Tacit. Annal. lib. 2.
 & 15. & in distributione Pro-
 uinciarum semper Proletarij po-
 tiorem habebant causam, vt eli-
 citur ex Dione lib. 53. Decre-
 tum quoque extabat, quod hab-
 entes filios eminerent in omni
 19 Magistratu, & ideo in ꝑ Cu-
 ria, vel Collegio primi rogabā-
 tur dicere sententiam, & in Al-
 bo, & processu ceteris præuale-
 bāt in paritate vocis, vt dicitur
 in l. spurij in fi. ff. de Decur. & in
 l. in albo, C. eod. li. 10. Præterea
 20 ꝑ in honoribus petendis defe-
 ctus annorum supplebatur pro
 numero liberorum, cum enim

esset sancitum, ne minores 25.
 ann. ad honores admitterentur,
 nisi beneficio prolis, habentes
 quinque filios poterant anno
 20. admitti, qui tres anno. 22.
 & sic deinceps l. 2. ff. de minor.
 25. ann. & probatur quoque ex
 Plin. lib. 7. epist. vbi patet di-
 mitti annos beneficio Cæsaris
 solere, quasi liberos haberent,
 & sic incapacitatem annorum
 a solo Principe dispensari; non
 tamen defectus ætatis suppleba-
 tur per numerum filiorum, quod
 ad hoc, vt minores 25. annis
 rem suam administrare possent
 sine curatore, quia tantum ad
 honores id pertinebat, vt de-
 creuit Seuer. Imperator de quo
 Vlpian. meminit in d. l. 2. rur-
 sus qui plures liberos habebat,
 21 idest ꝑ in Vrbe tres, in Italia
 quatuor, & in Prouincijs quin-
 que a cura, tutela, ceterisque mu-
 neribus personalibus immunis
 erat l. 2. ff. de excusat. l. 1. C. qui
 num. lib. & damnatorum libe-
 ri plures assensu accipiebant ex
 Constitutione Adriani Impera-
 toris relata per Paul. I. C. in l.
 cum ratio. §. si plures. ff. de bon.
 damnat. vbi redditur ratio il-
 lius fauorabilis Constitutionis
 22 ex interesse Imperij, quod ꝑ uti-
 lius erat ampliari hominum
 adiectione, quam pecuniarum
 copia; Hinc quoque dimanauit
 pri-

privilegium personarum circa
ius trium liberorum, quod pro
singulari beneficio reputaba-
tur, prout ex Plin. lib. 10. epist.
ad Traian. colligitur, vbi scrip-
sit; *Exprimere Domine verbis
non possum quantum mihi gaudium
attulerit, quod me dignum putasti
iure trium liberorum.* & Martialis
Pramia laudato tribuit mihi Caesar
uterque.

Natorumque dedit iura paternæ
trium.

& feminis quoque attributum
fuisse tale ius trium liberorum,
probat ex Dion. lib. 55. vbi
dicitur, quod Liuia fuit ad-
scripta in numero matrum, quæ
ter peperissêt, & Suet. in Claud.
cap. 19. scripsit, Princeps femi-
nis, quæ naues. f. mercaturæ cau-
sa fabricarent ius tribuit qua-
tuor liberorum, & de his, &
alijs privilegijs occasione pro-
lis suscipiendæ concessis latissi-
mè cumulauit Lyps. in suis Cõ-
ment. in Cornel. Tacit. lib. 3.

Cæterum super isto iure im-
munitatis concessio Patribus li-
berorum causa, sciendum est,
23 quod & hodie ꝑ numerus quin-
que filiorum excusat à muneribus
personalibus. I. nepotes. C.
de his, qui num. libe. lib. 10. vbi
Rebuff. & alij notant: Sed in
patrimonialibus, & realibus
non prodest ille numerus, nisi

24 ꝑ ascendat ad 12. liberos, vt nõ
tatur in l. si quis Decurio. C. de
Decurion. lib. 10. vbi Bart. di-
cit, sic de facto fuisse in Ciuita-
te Lucana seruatum, & cum re-
fert Ioan. de Imol. in cons. 77.
num. 3. qui dicit, in hoc casu
25 non sufficere, quod pater ꝑ ha-
beat octo filios, & ex vno filio
quatuor nepotes, sed requiritur
existentia duodecim filiorum in
eo, in quo numero etiam femi-
næ comprehenduntur, dummo-
dò tamen maior sit pars mascu-
lorum, quàm feminarum, ex
quo appellatione filiorum ve-
niunt etiam filia l. liberorum,
§. final. de verb. signif. sed hanc
limitationem in nepotibus reij-
cit Thesaur. decisio. 267. nu. 6.
quia dicit, quod ratio legis con-
cedentis immunitatem respicit
educationem filiorum. l. sem-
per. §. demonstratur. ff. de iur.
immun. quæ sic militat in auo
habente nepotes in potestate,
sicut in filio, vnde refert iudi-
catum pro nepotibus, vt ibi,
cuius tamen dictum dubiosum
mihi videtur, quia non educa-
tio filiorum, sed numerus pro-
lis susceptæ munerum quietem
præstat. in d. l. si quis Decurio.
26 dignus ꝑ enim in munitate iu-
dicatur is, qui propter patriam
tot filios procreauit, quia valde
confert Reipublicæ, quod nu-
mero

mero hominum augeatur. 1. 3.
in fin. C. de indic. viduit. tollen.
vnde vidi aliter vsu receptum.
in hoc indiuiduo. Præterea in
numero 12. filiorum connume-
37 rantur etiam † legitimati, siue
per subsequens matrimonium,
siue per rescriptum Principis,
quia utroque casu habentur pro
legitimis cap. tantaq. ii fil. fin.
legit. naturales autem non fa-
ciunt numerum ad consequen-
dam immunitatem, quia cum
requiratur, quod filij sint in po-
testate parentum l. 2. §. in colu-
mes. ff. de vacat. muner. cessat
dispositio legis concedentis,
cum ipsi non sint in patris pote-
state. §. 1. Inst. de patr. potest.
& firmare videtur Rol. cons. 52.
num. 5. lib. 2. in qua propositio-
ne altera potest afferri ratio,
38 † quia non interest Civitatem
repleri hominibus, qui ex ille-
gitimo coitu nati sunt, ut pro-
batur in cap. si gens Anglorum
56. dist. vbi dicitur, quod ex ta-
li generatione non nascuntur
nisi populi degeneres, ignobi-
les, & libidine fluentes, quia
non sunt in bello fortes, nec in
fide stabiles, nec in moribus
continentes; & si aliqui quan-
doq. boni, fideles, & docti re-
periuntur, illud est de raro con-
tingentibus, ut de bonis dicitur
mulieribus. §. quia verò, Auth.

ut fin. prohibet. matr. debit. &
per Rip. in l. j. num. 19. ff. solut.
39 matr. Rursus † in hoc numero
12. liberorum comprehendun-
tur filij emancipati, vel Reli-
gionem ingressi, & filia nuptæ,
ut per Roland. d. cons. 52. nec
attenditur casus postea super-
ueniens si aliquis filiorum de-
cedat, quia sufficit quod mo-
mento concessionis numerus il-
le extiterit secundum Ias. in l.
sciendum, §. fin. ff. qui satis d. co-
gant. & Thesaur. dicta decis.
267. num. 8. qui etiam de men-
te Alberici extendit, ut si ali-
30 quis ex † filijs decessisset in bel-
lo pro Republica, & Principe,
nihilominus reputaretur tam-
quam si vivus esset ad conces-
sionem immunitatis, ex eo quia
per gloriam vivere intelligun-
tur, qui sic decedunt, Inst. tit.
de excusat. tut. vel curat. in
31 princ. Immunitas † autem sic
concessa eo ipso dicitur extin-
gui si pater decedat, etiam si fi-
lij omnes essent superstites;
quia tale privilegium fuit per-
sonale, concessum patri, qui tot
filios Republicæ prastitisset;
ut inquit Alberic. in d. l. cum ra-
tio, & sequitur Thesaur. dicta
decisio. 267. num. 11. in fin. qui
refert sic fuisse in Senatu Tau-
rinensi iudicatum de anno 1590.
27. Ianuarij, esto quod filij in

266 De Iure nouæ Urbis condendæ &c.

eadem domo remanissent indiuisi.

Modò ex præmissis potest
 32 quæri, si an exemptio ob numerum 12. liberorum extendatur ad onera bellica? in qua propositione diuersimodè videntur iuris interpretes consuluisse, videlicet Bal. Salic. Alex. & Ias. in l. cum Aquiliana. ff. de transact. & Natt. in cons. 539. & Roland. d. cons. 52. & in utrâ
 33 que partem disputauit Thesaur. d. decisio. 267. num. 15. & 16. qui inclinare videtur, quòd numerus 12. liberorum non excuset patrem circa contributionem in oneribus bellicis: quòd quidem in Statu Venero absolutissimum est, quia omnes immunitates descendentes ex generali legum dispositione excipiuntur in casibus respicientibus securitatem status Principis, & in materia reservata; quia tunc in præcepto inest tacite clausula derogatoria immunitatum prædictarum, prout pluribus Senatusconsultis iam extitit declaratum, & præsertim anno 1604. 20. Decembris ad fauorem Magnificæ Ciuitatis Veronæ; & anno 1612. 27. Octobris ad fauorem Ruralium Prouinciæ Fori Iulij, ubi quoque exprimitur, quòd immunitas ab istis contributionibus nõ

potest concedi, nisi ab eodem Excellentissimo Senatu, seu Illustrissimis eius delegatis, vel ab excelso Decemvirali Consilio cum plenaria causæ cognitione.

Demum in hac materia coniugiorum inducendorum in noua Vrbe innat inserere vnum, non aspernandum, quod colligitur ex Tacit. Hist. lib. 2. ubi
 33 in laudem ¶ Cremonæ Urbis, inquit: *Hæ numero Colanorum, opportunitate fluminum, vberè agri annexu, connubijsq; gentium adoleuit, floruitque*: ex quibus verbis elicitur Cremonenses ipsos, Ciuitatem florentissimam reddidisse, ex facilitate connubiorum cum gentibus finitimis, quòd inde originari potuisse suspicor ex maxima ipsorum Cremonensium humanitate in omnes gentes, cum vxores non dotis causa, sed prolis suscipiendæ tantum reciperent quòd quidem, & alias in primæua origine Urbis Venetę fieri consueuisse deprehendimus ex Sabellico, & Egnatio, vt mirum non sit, si ex facilitate coniugiorum solida incrementa, Vrbi florentissimæ fuerint addita, cum reuera Vrbes in quibus dotium opulentia desideratur, rariora matrimonia videant, & proinde quasi deficiat

ciat materia augenda Urbis , & liberis hominibus replenda , Ciuium numerus extenuatur , maximo Reipublice incommodo , prout , & alias Claud. Imperatorem exclamasse retulit Tacit. Annal. lib. 12. vbi plura circa hoc recensuit , vt ibi videre licet.

De personis in noua Vrbe recipiendis .
Caput Sextum .

S Y M M A R I V M .

- 1 Vrbes non possunt habitari , nec frequentari sine hominum cœtu .
- 2 Hipodamius Milesius , quot genera personarum necessaria Vrbi iudicauerit ?
- 3 Platonis , & Aristotelis opinio de personis necessarijs ad Vrhem incolendam .
- 4 Ciuitas repleri debet hominibus , præsertim nobilibus .
- 5 Subditi fideles Principi , in necessitatibus tenentur eidem omnia præstare .
- 6 Ciuēs nobiles , & diuites , di cuntur nerui Ciuitatis .
- 7 Nobiles qua prerogatiua propriè gaudeant ?

- 8 Nobilitas cur suppleat defectum ætatis ?
- 9 Nobiles ad Vrhem incolendam , non sunt inuiti compellendi , sed placidè requirendi .
- 10 Nobiles , an & quando possint compelli habitare Ciuitatem ?
- 11 Viri eloquentes sunt an : rime necessary Ciuitatibus .
- 12 Doctores , an sint pars Ciuitatis ? explicatur contra Vaconij sensum .
- 13 Ciuitatum potissima fundamenta sunt leges .
- 14 Ignorantes iura non debent ex motu sui arbitrij iudicare .
- 15 Ignorantia Iudicis plerumque est calamitas innocentis .
- 16 Artifices sunt potissima pars Ciuitatis .

- 17 Numa in ordinando Vrhem Romanam , artificum Collegia formauit , & distinxit .
- 18 Solouis consilium pro replenda incolis Athenarum Vrbe .
- 19 Artes vocantur decus Vrbium .
- 20 Artifices , cur à Sybaritis fuerint expulsi ?
- 21 Artes quæstuosæ vetabantur introduci in Vrbibus Spartanorum .
- 22 Artifices excusantur à muneribus personalibus , vt possint facilius eorum artes exercere .
- 23 Mercatores sunt Ciuitatibus valde vtilēs .
- 24 Artes suppeditantes instrumenta

268 De lure nouæ Urbis condendæ &c.

- taluxuriose, sunt extirpanda ab Vrbeis mutis.
- 25 Agricola, an sint in noua Vrbe recipiendi? distinguitur.
- 26 Alienigenæ, an sint in noua Vrbe introducendi?
- 27 Vrbes, quæ ex Oppidulis circumiacentibus formantur, diutissime consistunt.
- 28 Aquila, & Mansuetudo in Regno Neapolitano, cur floreat Cuius numero, & nobilitate?
- 29 Patria sua unicuique videtur dulcis.
- 30 Patria originaria existimatur præstantior alia nouiter acquisita.
- 31 Aduena in Vrbe iam condita, sunt benignè suscipiendi.
- 32 Iudæi, an sint recipiendi ad habitandum Urbem nouiter conditam?
- 33 Iudæis volentibus venire ad patriam alienam, potest interdici ingressus.
- 34 Iudæi, qua ratione fuerint expulsi ab Vrbe Vtriusque?
- 35 Iudæi pacificè viuentes non possunt expelli à Principibus sine legitima causa.
- 36 Episcopus non potest licentiam concedere Iudæis, ut ædificent nouam Sinagogam.
- 37 Iudæi habentes domicilium in aliqua Vrbe, dicuntur de eodem populo, licet non de corpore situm.
- 38 Iudæi tenentur contribuere ad impositiones impositas pro tuitione fidei Christianæ.
- 39 Vagabundi, & discoli non sunt in noua Vrbe admittendi.
- 40 Vagabundi, quæ panem afficiantur in Delphinatu, & in statu Veneto?
- 41 Plato cur censuerit vagabundos fore expellendos ab Vrbeis?
- 42 Nihil agendo homines, malè agere discunt.
- 43 Personæ bannitorum, an sint utiles ad populationem Urbis?
- 44 Personæ exilium, quando sint ab Vrbe expellendæ?
- 45 Præuocia debent repurgari malis hominibus.
- 46 Iudex originis, & domicilij potest inquirere de delictis atrocioribus in alieno territorio perpetratis.
- 47 Banniti ob delicta leuia debent recipi à conditore nouæ Urbis.
- 48 Civitas Vtriusque, cur fuerit reddita populosior secundum Candidum?
- 49 Princeps recipiens exules alterius iurisdictionis, non debet eos eligere in custodes sui corporis.
- 50 Exilibus nunquam fidenda sunt propugnacula Urbium.
- 51 Relegati an conferant ad populationem nouæ Urbis?
- 52 Relegati tempore confinementis pendente, non sunt admittendi ad honores.
- 53 Relegati retinent domicilium eo loci.

loci, à quo arcentur.

34 *Pena nemini tribuit immunitatem.*

35 *Qualitas personarum, quæ protinus ab Urbe sunt extripanda.*

Vetus extat adagium hoc (non è querere, aut saxo) cum significamus non consistare materia externa, sed ex animi virtutibus, veluti vulgus Civitatem appellat, muros, ac domos è lapidibus, lignisq; constructas; Ecclesiam appellat structuram simili materia congestam: cum tenebra Civitas cõstet hominum moribus, & Ecclesia sit, animõrum in vera Religione consensus; hinc Plag. lib. 7. de Repub. ita inquit, an existimas è querere qualibet aut è saxo Respub. fieri? ac non potius ex moribus eorum, qui in Civitatibus versantur. & Ocho alloquens milites apud Tacit. lib. 17. inquit de Urbe Roma, Quid vos pulcherrimam hanc Urbem domibus, & tectis, & congestu lapidum flare creditis? muta ista, & inania intercideret, ac reparari promissæ possent, aternitas rerum, & pars gentium &c. Proinde cum 2. f. Urbes non possint nec edificari, nec frequentari sine hominum ceteru, novæ Urbis conditor librato iudicio circumspicere debet, cuius conditionis de-

beant esse homines, qui ad incolatum ipsius novæ Urbis sunt deducendis: quæ in re Aristot. in lib. 2. Politic. recensendo genera personarum necessaria ad Civitatem, dicit, f. Hipodamium Milesium in sua Civitate, habitatores tripliciter divisisse, scilicet mercand. bellatores, artifices, & agricolas, cuius opinioni videtur adhæsisse Luc. de Pen. in l. colonos, col. 1. C. de agricol. & censit. lib. 11. Volebat enim quod bellatores haberent arma, & non terram; agricolæ terram, & non arma, artifices autem neque terram, neque arma tractarent, sed eorum artes exercerent: Cum enim homo indigeat his trib. pro necessario vitæ suæ vfu, idest victu, vestitu, & defensione, præmissa hominum genera ad hæc tria videntur deferre: Victui enim satisfaciunt agricolæ, quorum appellatione continentur cultores vinearum, & pastores pecorum: ad vestitum conferunt artifices, de quibus plenè idem Luc. de Pen. agit in Rubr. C. de excus. artif. ad tertium verò propter hostes extrinsecos propulsandos, & litigia, quæ possent in Civitatibus exoriri sufficiunt bellatores, & advocati, qui militant. l. advocati. C. de advocat. divers. iudic. Sed f. Plato in lib. 2.

de

de Republica alia quoque genera personarum necessaria Ciuitati censuit, videlicet, agricolas, mercatores, artifices, milites, & alios, quod etiam Aristoteles ipse probare videtur lib. 7. cap. 8. Politic. vbi reprobata Hipodamij opinione, firmavit agricolas, pastores, opifices, milites, Sacerdotes, & Iudices requiri ad esse perfectum Ciuitatis, pluribus ibi adductis rationibus, cui in hoc quoque consentire videntur Iurisperiti, qui non passim, & simpliciter omne genus personarum ad habitandum nouam Urbem admiserunt, sed certa tantum genera, eiectionis his omnibus, à quibus Urbium felicitas turbari, & confundi solet.

In primis igitur in noua Urbe incolis exornanda circumspetus Princeps illius conditor studere debet, vt lecti homines, & nobilitate conspicui alliciantur ad eam habitandum: precipuum enim est interesse Ciuitatis, quod multis hominibus, & præsertim nobilibus repleatur, vt tradunt Doct. omnes in l. j. ff. solut. matrim. & comprobant Rube. Alexandrin. in consil. 9. num. 1. & Ruin. in consil. 202. num. 6. vol. 1. ratio autem illa potest videri: quia sicuti verus thesaurus Principis non est si-

scus, sed subditi sui fideles, & opulenti, qui in necessitatibus publicis omnia eidem tenentur præstare. S. cogitatio in Auth. vt iud. fin. quoque suffrag. eadem ratione quoad necessitates Ciuitati supernuenientes, dicuntur non solum ipsius Ciuēs illi, qui nobiles sunt, & diuites, vt dixit Tullius lib. 3. de offic. & translatus in l. 2. C. de omn. agr. defer. lib. 11. ad quam nobilitatem virorum in Urbe videntur etiam aduertisse Virgil. dum Urbis Romæ condendæ felicitatem venisse exclamauit, quæ illustrem, & numerosam sobolem virorum illustrium genitura esset, quorum virtute caput Orbis quandoque futura esset, scribit enim lib. 6. Æneid.

*En huius, nate, auspicijs illa inelita
Roma.*

*Imperium Terris, animos equabit
Olympo.*

*Septemq; una sibi muro circumda-
bit Arces.*

Felix prole virum, &c.

Hinc iure merito fuit dictum, quod solis nobilibus competat illa peculiaris prærogatiua, vt habeant sui rationem in diuina providentia radicatam ex magna fidelitate, qua Deus Opt. Max. nobilium animos erga Principes suos exornauit, vt scribit Gutier. Hispan. de cont. iur.

cap. 16. de priuileg. comp. nobb. num. 51. Proinde Theodor. Rex apud Cassiodor. var. lib. 3. 9 Arthemidoro V. I. scripsit in hanc sententiam: *Congruit Comitatum nostrum viris nos decorare nobilibus, ut & illorum expleatur votum, & obsequium nostrum ornent merita personarum.* Proinde magnitudinem tuam ad conspectus nostros, quos tibi non ambigimus esse gratissimos, his oraculis euocamus, ut qui longa nobiscum ætate versatus es, præsentis nostræ dulcedine capiaris: *Festinat enim ad Principem, quæ vel solum potest habere propitium: nam cui licet habere nostra colloquia, munera credit esse diuina.* & hoc respectu iura videntur multum factu hominum dignitati, & nobilitati, quia ex ea suppletur defectus ætatis, secundum Tiraq. in eius amplissimo tractat. de nobilit. cap. 20. num. 41. & Affl. ct. in const. minorib. sub num. 15. arg. l. si longius in fine. ff. de iudic. vbi subdit hoc contingere ratione industriæ, quæ in filiis nobilium inuenitur, præcipue propter conuersationem bonorum virorum, qui frequentius in parentum domibus, & Cæris conuersantur argumento l. primæ. C. qui & aduers. quos in int. rest. & refert, & sequitur Intrighol.

de feud. quæst. 45. num. 117. & 118. Cauendum tamen est, quod & nobiles ad Urbem incolendam non sunt inuiti cogendi, sed placidè, & humaniter requirendi, prout aliquando egisse legimus Rempublicam Veneram erga feudatarios huius Prævinciæ Fori Iulij anno 1581. vteorū numero, & habitatione Ciuitas Vtini efficeretur populosior; qui enim aliter agit, se reddit odiosū subditis; quia habitatio debet esse voluntaria, & non coacta; & ideo improbatur edictum Petri Aloysij Farnesij Parmæ, & Placentiæ Ducis, in quo sub grauissimis pœnis iusserat, vnumquemque qui habitabat extra Ciuitatem Placentiæ in Castellis deberet transire ad habitandum intus in Ciuitate, ex causa, vt afferrebat nobilitandi Ciuitatem, seu potius (vt retulerunt H. florici illius temporis) vt auergerentur vectigalia, & gabelle; hoc enim præter alia irritauit odium Nobb. & Procerum, & ipsi Duci fatum accelerauit: sic scribit Bard. Hist. in sex ætat. mund. part. 4. sub anno 1547. talia enim edicta, quæ neminem nobilitatis excipiunt, adimunt libertatem his, qui incuidos successus in villis affectant, qui si non sint in dignitate constituti,

ex

ex qua Ciuitatis, vel Principis
interfite eos morari in Vrbe, re-
linquendi sunt in quiete: Sic. n.
& Theodoricus Italiæ Rex erga
nobiles suos facere consuevit, vt
patet ex Cassiodor. variar. lib. 3.
vbi Fausto V. I. dicitur: *Illustri
Magnitudini tue secedendi ad Pro-
uinciam quatuor mensium inducias
pietas nostra largitur, ita vt ex-
pletis eisdem ad penates proprios
redire festines, quatenus habitatio
Romæ, quam multiplici volumus
densare conuentu, subtrahitis inco-
lis terrarum opinatissima non ra-
rescat, & in fin. subdit: piaculi ge-
nus est absentem sibi Romam diu-
tius facere, qui in ea possunt con-
stitutis laribus habitare; & lib. 4.
variar. Eusebio: Cum tempus tibi
fuerit occupationis emersum, octo
mensium inducias in Lucania dul-
ces recessus nostra auctoritate con-
cedimus, vt ex illo tempore suppu-
tentur, cum te egredi ex Vrbe di-
uino fauore contigerit. & sic ma-
gnussille Rex Theodoricus cen-
suit, & grauissimis viris aliquan-
do esse deferendum, vt capiant
commoda raris, & a rebus pu-
blicis abstineant, quod & Se-
necam apud Neronem optasse,
neque assequi potuisse, patet ex
Tacit. Histor. lib. 15. quo loci
Tacit. affirmat, in Senatu actum
10 esse, p quod talis viris dene-
garetur recessus ab Vrbe: quia*

eorum personæ videbantur ne-
cessariæ ad optimum Republi-
cæ statum: natura enim conse-
quimur, vt communem utilita-
tem nostræ anteponamus: vt
enim leges omnium salutem,
singulorum salutem anteponunt,
sic vir bonus, & sapiens, civilis
prudencia instructus, publicam
præfert propriæ utilitati, & qui
contra agit, tanquam publicæ
utilitatis desertor est vitupe-
randus, vt dicit Tulli. de fin.
bon. & mal. lib. 3. quod etiam
videtur confirmatum rescripto
Arcadij, & Honorij in l. vnica.
C. si Curial. rel. ciu. lib. 10. vbi
Curialibus prohibetur morari
in villis relicta Vrbe, & elicitur
causa rescripti: quia qui in ho-
nore constitutus est, crudelem
se gerit, dum Patriam derelin-
quit: omne enim bonum de-
scendit a Patria, & nullum in-
commodum adeo graue cense-
tur, quin charitas Patriæ deli-
niat, vt inquit Tulli. in 8. Rhetor.
Si ergo publica Ciuitatis
utilitas suadeat nobiles in ea
residere, præcepto penali pote-
runt cogi ad habitandum Vr-
bem, in qua tamen virtutis me-
rito fiant participes in publicis
dignitatibus: Virtutum enim
præmia merentibus conuenit
assignari, vt iubet lex. in l. fin.
C. de stat. & imagin. cessante
autem

autem hoc interesse, non erunt
summonendi à loco electi do-
micilij: nam & graues alioqui
viri otiosam quietem publicis
dignitatibus aliquando pretu-
lerunt, & non improbatum sunt,
dicit idem Tulli. in primo de
offic.

Insuper ad dignitatem illius
nouæ Urbis augendam mirificè
11 conferunt ꝑ viri, qui facundia,
& doctrinæ laude sint clari:
quanta enim sit vis disertis ho-
minis, & quantæ sint eloquen-
tiæ vires, indicat celebre illud
Pirri Epirotarum Regis di-
ctum de Cynea Philosopho, de
quo is dicere solebat, plus sibi
Vrbium lingua, quam armis
partum esse, vt refert Baptista
Fulgos. exempl. lib. 8. cap. 9.
Hinc Theseus (vt scribit Pau-
san. lib. 1.) cum in vnam Ciui-
tatem ex agris Atheniensem
populum compulisset, induxit
in ipsam Vrbe cultum Vene-
ris popularis, & Suadellæ, vt pa-
teret omnibus, publicam salu-
tem, & Ciuitatis tutelam in vi
eloquentiæ esse repositam, ex
qua consilia salutaria descen-
dunt, quæ Ciuitates benè re-
gunt, & cuncta rectè disponunt:
proinde Roboam meritò Regni
scissuram patitur, cum sapien-
tum consilia audire negat, vt
habetur 16. quæst. 1. cap. Ec-

clesia: salus enim vbi multa
sunt consilia, vbi autem non est
gubernator populus corrumpit, di-
citur in cap. 11. Prouerb. Salo-
mon. & Deus per os Isai. Pro-
phet. cap. 5. inquit, *captiuus du-
ctus est populus meus, quia non
habuit scientiam*, quem locum
ad hoc allegat Ægid. Roman.
in suo libro contra exemptos
cap. 1. col. 2.

Præterea illustrium Virorum
scientia, & aliorum peritorum
in quacunque liberali discipli-
na peritia, atque excellentia,
adeò contulerunt ad felicitate-
tem Vrbium, in quibus vitam
transegerunt, vt reperiatur tra-
ditum, sæpè Duces exercituum
pepercisse illis Vrbibus ob me-
moriæ dictorum Ciuium; vt
refert Sfortia Odd. in suo tract.
de rest. in integ. par. 1. quæst. 7.
artic. 14. num. 124. prout de
Alexandro Magno erga Lam-
psacenam Vrbe, & Augusto
Cæsare erga Alexandrinos, scri-
bunt quoque Val. Max. lib. 7. &
Plutarch. in Marco Antonio.

Caterum quia Vaccon. à Va-
cun. I. C. Romanus, & de reser-
uataria alioqui optinere meritis
lib. 1. declarat. iur. ciuil. cap. 3. 1.
propositionem quandam cona-
tur sustinere, in qua scripsit,
12 ꝑ quod Doctores non sunt pars
Ciuitatis, quia ex numeratio-

M m n c

ne facta per Arist. lib. 7. Politic. cap. 8. patet, quod artifices sunt pars illa, sine qua Ciuitas consistere nequit; & abundè quoque ostendit id ipsum Socrates apud Platonem in lib. 2. de Republica: sine Doctōribus autem Ciuitas esse potest, vt ille inquit; Magistratus enim qui sunt pars Ciuitatis, possent constitui ex alijs Ciuibus non literatis; nam in multis Ciuitatibus sunt Magistratus, vbi non sunt Doctores; illiterati enim possunt gerere Magistratum, vt not. in l. certi Iuris. C. de iudic. vnde concludit Vacon. ibidem, quod interest in ea esse artifices, non autem Doctores. prædictæ propositioni licet quidem abundè fuerit satisfactum per Clarissimum Iurisconsultum Menoch. de arbitr. iud. cas. 237. lib. 2. cent. 3. vbi egregiè confutauit assertionem Vaconij: attamen, quia hæc quæstio peculiariter videtur conf. rre ad materiam nouæ Urbis, addendo iam dictis per Menoch. vt pateat, quod & Doctores sunt necessarii ad optimum Urbis statum, 13 dico, quod Ciuitatum potissima fundamenta sunt leges, vt inquit Cagnol. in l. 2. versic. postea, num. 61. ff. de orig. iur. vbi adducit Ciceron. in Orat. pro Cluentio, ex quo datur intelli-

gi, quod in iuris scientia publica versatur vtilitas, quia per eā Respublica benè gubernantur, §. fin. in progm. Inst. & §. discipuli in progm. ff. & totus illuminatur Mundus, cum ad obediendum Deo, & Ministris, vita subditorum informetur Auth. habita, C. ne fil. pro patre, & plenè prosequitur Philipp. Probus in addit. ad Ioan. Monach. in cap. 2. num. 1. de priuileg. in 6. Hinc Leo X. Pontif. in suo diplomat. de priuileg. student. in Vrbe, ita dicit: *Dum suauissimos, atque vberes fructus, quos viri literarum scientia præditi in agro domini in dies producunt, animo contemplamur, & quam utilis, & necessarius pro spiritualium, temporaliumq; in hac plena tenebris, & caligine vita, regimine, & directione salubrius sit, ipsarum literarum vsus, sedula meditatione* 14 *perpendimus & c.* Propterea qui ius ignorant non debent ex motu sui arbitrij indicare, quia ignarus literarum facilius negat ea, quæ pro veritate statuta sunt, & super eis inconuincibilis est, §. nos autem in Auth. de tabellion. & ideo dicit Diuus Augustin. de Ciuit. Dei lib. 19. cap. 6. quod ignorantia Iudicis plerumque est calamitas innocentis; & Cassiod. var. 3. qui sine lege vult agere, cuncta dispo-

sponit Regna cassare; qua consideratione moti grauissimi viri, qui præsunt Ciuitatibus solent sibi assumere ad latus assessores peritos in iure, à quibus informantur iuxta qualitatem negocij. & tales vocantur Comites Præsidium in iure, & sic DD. Veneti obseruant: plerumque enim euenire solet, vt licet leges disponant de aliqua re, attamen eorum interpretatio consideretur, quæ à prudentibus I. C. expetenda est, cum ex eorum responsis quoque ius ciuile videatur formatum, §. responsa. Inst. de iur. nat. gent. & ciu. Nihil enim inter homines est adeò clarum, vt non recipiat aliquam sollicitam dubitationem, vt dicitur in §. sed indignus in Auth. de tabell. & quam soli periti in iure poterunt declarare, vt patet in l. 2. §. post hoc deinde, ff. de orig. iur. imò Aristoteles ipse lib. 3. Politic. cap. 8. censet maximum Ciuitatis interesse versari circa iudiciū de commodis, & iustis inter ipsos Ciues, quòd quidem bene cognosci, & definiri negat, nisi homines in legibus assuescerent, & instituerentur, vt ex lib. 5. cap. 8. Politic. elicitur: ex quibus omnibus patet, quòd ad formandam Ciuitatem bene legibus munitam, & regimi-

ne, desiderantur Iurifconsulti: Artifices verò necessarii sunt solummodò ad ministeriū eorū, quæ respiciunt commoditatem corporis, & sic ex ipsius Aristotelis sententia in lib. 3. cap. 9. vtiliores sunt Ciues, quo præstantiores virtute extant, vt hoc respectu idem Aristotel. in cap. 3. dixerit, optimas Ciuitates nunquam opifices recipere in Ciues, quia vera ciuilitas debetur virtuti, non opificio, & sic auctoritates per Vacon. allegatæ contra ipsum retorquentur.

Negari tamen non potest
 16 quin & artifices non sint potissima pars Ciuitatis in ordine suo inferiori; quia sunt necessariiissimi ad Vrbem incolendam, ex auctoritate Ecclesiast. cap. 38. vbi dixit, quod sine illis non ædificabitur Ciuitas; eapropter
 17 & Numa in ordinando Vrbem Romam distribuit, & distinxit multitudinem artificum per societates, seu collegia separata, videlicet Tibicinum, Aurificum, Architectorum, Tinctorum, Cerdonum, & aliorum, vt refert Plutarch. in vita Numæ.
 18 & Solon quoque lege cauit, vt illis tantum, qui patria perpetuo exilio pulsi essent, vel qui ad rem aliquam cum tota domo, Dijsq; penatibus Athenas migrassent, Ciuitas communica-

Mm 2 retur;

retur, hoc autem se fecisse dixit, non vt ceteros deterreret, sed vt eos (Repub. promissa) Athenas alliceret, existimans simul cos Ciuitati fidos futuros, vt qui necessitate Patriam amisissent, & qui sua spontè, & voluntariè reliquissent, vt idem Plutarch. scribit in vita Solon.

Hinc nonnulli Principes ad-
 19 uertentes, quòd artes vocantur decus Urbium, vt insigniores redderent Vrbes eorum, exquisiuerunt summo studio selectiores opifices, & aliquando quoque expugnatis hostium Urbibus, inter meliorem partem prædæ habitati fuerunt artifices transferendi cum familijs in Vrbes victoris; prout de Roderic. Sicul. memorat Otho Frisingensis in Histo. Frider. lib. 1. dicit enim quòd expugnatis in Græcia Athenis, Corynto, & Thebis, opifices, qui sericos pannos texebant, deducti sunt captiui, & in Vrbe Panormo collocati; & Eumen. de Ciuitate Augustoduni in Ædus ait, Artifices transmarinos, & ex amplissimis Prouinciæ ordinibus, incolas nouos inductos suæ Ciuitati ab Impp. vt eam insigniorem redderent; quod factum quoq; recentioribus temporibus per Solimanum Turcharum Imperatorem capta

Regia Persarum refert Ioni. in Historia; aliquando tamen, & artifices à quibusdam Ciuitatibus expulsi sunt; nam Sybaritæ, quorum Oppidum erat vicinum Crotoni nullam artem recipiebant, quæ sine strepitu non potest exerceri, veluti fabrorum, lignariorum, & similia, ne quid foret, quòd dormientibus obstreperet, & ob eamdem causam Gallos Gallinaceos ali vetuerunt in Ciuitate illa, vt scribit Athen. in Dip-
 20 nosoph. lib. 12. Lacedæmonij verò ex lege Licurgi omnes quæstuosas artes Vrbe expulerunt, vt nil præterea in eis extaret, quod ad opera bellica non conferret; quæ leges profectò iniquæ, & à iure naturali deuix videntur, siquidem omnes artes pro communi bono institutæ sunt, si ad propositum finem dirigantur, vnde non immeritò Sybaritis accidit, vt ob intemperantem luxum, atque molli-
 21 tiem malè perierint, vt cesserit in Adagium, Sybaritica calamitas; Lacedæmonij verò nimia ambitione dominandi ducti, Leutrica clade accepta legum rigorem coacti sunt remittere, vt Plutarch. inquit in Pelopida; sunt ergò artifices necessariò introducendi in noua Vrbe, & quibuscumque immunitati-
 bus,

bus, & privilegijs alliciendi, si
partem aliquam ex necessarijs
Vrbi exerceant; prout plenius
tangam in cap. sequenti de im-
22 munitatibus; nam & ꝑ a iure
eisdem excusatio datur a mu-
neribus personalibus, ad hoc vt
possint facilius illas artes exer-
cere, & alios docere, vt patet in
l. 1. & 2. C. de excusat. artif. lib.
10. & tradit Alciat. in cons. 48.
num. 7. lib. 5.

Mercatores quoque ad no-
uam Urbem erunt alliciendi, vt
libenter in eam confluant, &
23 domicilium eligant: ꝑ utiles
enim sunt mercatores Ciuitati-
bus; quia multa commoda affe-
runt: eorum enim ope fit, vt to-
tus propè Orbis in communio-
nem veniat, & res ad vtilitatem
hominum ex diuersis Prouincijs
in vnam Ciuitatem comparten-
tur, quo fit, vt respectu pericu-
lorum susceptorum dicantur Ci-
uitatis causa abesse in l. semper,
§. negotiatores, ff. de iur. immu-
nit. qui tex. licet loquatur in ne-
gotiatoribus præpositis annonæ
asportandæ in Urbem, vel exer-
citur; attamen quia in alijs
mercatoribus eadem ratio pe-
riculi in tex. expresso, militare
videtur, eodem debent benefi-
cio legis potiri, nisi essent de il-
lo genere mercatorum, qui mer-
cantur à mercatoribus, quod

statim vendant, vt publica ci-
uitatis annona flagelletur: ta-
les enim sunt grauiter coercen-
di, prout & illi qui non ad com-
24 modum Ciuium respiciunt, ꝑ sed
sola instrumenta luxuriæ suppe-
ditant; Romani enim eos ali-
quando Vrbe pepulerunt; quod
firmiter est attendendum in
Vrbibus munitis, ne incolæ-
rum, & militum animi, gula &
luxui ex commoditate prælita,
assueti, emollescant, & mox tem-
pore opportuno famem & sitim
perpeti nequeant, prout acci-
disse legimus exercitui Annib-
balis in Capuana Vrbe.

25 ꝑ Agricola quoque pars Vr-
bis censetur secundum sen-
sum Platonis, & Aristotelis su-
pra relatum, quod quidem vi-
detur omnino improbari à In-
stiniano Imperatore in Auth.
de quaestore, Nouell. 80. §. 1.
& 3. vbi monet Præfectum Vr-
bis ne permittat agricolas do-
micilium transferre in Urbem;
huiuscemodi autem contrarie-
tas videtur posse conciliari, hoc
distinctionis temperamento;
quia si agitur de habitanda no-
ua Vrbe nouiter condita, utiq;
Platoni, & Aristoteli est adhæ-
rendum; quia ad formandum
statum Ciuitatis erunt necessa-
rij agricolæ, vt exerceant opera
agriculturæ in territorio pecu-
liari

liari ipsius Urbis, purgent plateas, fodiant puteos, & similia fordida munera subeant, quæ huiusmodi conditioni personarum solet tantum demandari; si vero agatur de reddenda Vrbe populosiore, nullatenus dandus est aditus agricolis, vt relicto agro ad habitandum veniant in Vrbe illa; & ratio huiusce distinctionis expressè probatur ex dictis Iustiniani in d. §. 1. vbi dicit: *Inuenimus enim quia paulatim Prouincia quidem suis habitatoribus spoliatur; magna verò hac Ciuitas nostra populosa est turbis diuersorum hominum, & maxime agricolarum suas Ciuitates, & culturas relinquentium.* & in §. tertio in fin. subdit idem Imperator: *Et maxime agricolis, quorum, & hic præsentia superflua, & agriculturæ vacatio damnum, & ipsis, & possessoribus facit.* hoc enim verissimum circumfertur interesse Prouinciarum, & Urbium in eo versari, vt agri benè colantur, ex quibus victus Ciuibus suppeditatur: nec enim ager quantumcunq; fertilis fructuosus esse potest sine operario; quod expressè dixit Ouid. lib. 5. de Tristib.

Fertilis assiduosi non renouetur aratro,

Non nisi cum spinis germen habebit ager.

Propterea in Vrbe iam condita cauendum summo perè ne agricolæ necessarij culturæ agrorum, recipiantur inter habitantes, ne Oppida, & Castella inferiora, & villæ illius Prouinciæ damnum irreparabile sentiant, prout legimus accidisse in quibusdam Prouincijs, & præsertim in Regno Neapolitano, confluentibus vndiq; populis ad habitandum Regiam illam Urbem, vt necessaria fuerit Proregis auctoritas super precibus Baronum sibi oblati in hac facti specie.

26 † Nec alienigenæ gentis homines passim, & indistinctè erunt recipiendi in noua Vrbe, sed parcè, & pensatè erit agendum cum eis, perpenſa qualitate personarum, ne fortè contingat vitio verti carmen illud Iuuenalis Satir. 3. ita scribentis, seu carpentis veterem Romam:

Non possum ferre Quirites

Græcam Urbem, quamuis quota portio fecis Achæa,

Iam pridem Syrus in Tyberim defluxit Orontes,

Et linguam, & mores, & cum Tibicine chordas

Obliquas, nec non gentilia Tympana secum

Vexit & ad circum iussas proflare prellas.

Quod quidem in prima Urbis con-

constitutione est animaduer-
tendum per illius conditorem,
ne nimis fideat numero exter-
norum ad populationem Urbis
sue; pluribus enim experimen-
27 tis probatum extat, quod † illæ
Ciuitates, quæ ex Oppidulis
circumiacentibus fuerunt for-
matae, deueniunt ad propor-
tionatum incrementum, & diu-
tissime quoque in eodem statu
perstiterunt, prout de Vrbe Me-
galopoli per Archades condita,
auctore Epaminonda, patet
ex Pausan. in Beotic. siue lib. 9.
& de Aquilana Vrbe, quam Fe-
30 dericus Secundus, seu (vt alij
malunt) Carolus Primus Siciliæ
Rex condidit ex conuicinis ta-
men Oppidis, sicuti Manfredoni-
am Manfredus ipsius Federici
Secundi filius, auctoritate
Blondi non obscuri nominis Hi-
storici, scribit Marin. Frecc. in
tract. de subfeud. Baron. lib. 1.
de Prouinc. & Ciuitat. Regn.
28 num. 57. † Has enim Ciuitates
esse ex insignioribus illarum
Prouinciarum, & hætenus flo-
rere, virtute, numero, & nobili-
tate Ciuium, omnibus euident
est, & ratio diuturnitatis illa vi-
detur, quia Ciues illi assueti
31 plagæ illius cæli, nec locum ori-
ginis, nec patriam mutauerunt,
cuius forsan recordatione deli-
niti, antiquum larem repe-

rent, prout accidisse legimus in
quamplurimis Urbibus, exter-
nis tantum hominibus ad habi-
tandum concessis, quæ ab illis
met. gentibus, siue inconstan-
ti ductis, breui temporis inter-
uallo derelictæ sunt, & hoc bel-
lissime quoque probatur exem-
plo relato à Tacit. lib. 14. vbi
loquitur de Colonis deductis
Tarentum, & Antium, qui in-
frequentia locorum non subue-
nerunt ex consideratione supra-
39 dicta: † Vnicuique enim Patria
sua videtur dulcis. l. habebat. ff.
30 de legat. 3. & † patria origina-
ria vnicuique videtur esse præ-
stantior alia patria nouiter ac-
quisita l. moneor. C. de seru. ex-
port. Vnde non mirum si locus
generationis charior est ceteris
l. 1. §. ea quæ. ff. de vent. in pos-
sess. mitten. & cecinit Poeta

*Fortibus Viris omne solum Patria
est.*

*Solet illis tamen, & prognatis quo-
que.*

*Semper antiquæ Patriæ recordatio
Dulcis esse.*

Et hæc circumspectio, vt dixi
versatur circa prima Urbis fun-
damenta, & eius Ciues, & inco-
31 las legendos: quia † Vrbe iam
condita aduenæ benignè sunt
susceptiendi, & illorum sicut Ci-
uium est ratio habenda saltem
in iudicijs, vnde Plato lib. 5. de
le-

legib. inquit: *Ad peregrinos sanctissima esse fœdera quisque cogitet.* Et Cic. lib. 3. de Offic. *Malè qui peregrinos Vrbibus vri prohibent, eosq; exterminant, vt Petronius apud Patres nostros, Papius nuper; Nam esse pro ciue, qui Ciuis non sit, rectum est non licere, quam tulerunt legem sapientissimi Consules Crassus, & Scœuola: Vsu vero Vrbis prohibere peregrinos sanè inhumanum est.* & de ista materia peregrinorum latè congerit Decian. in tract. criminal. tom. 2. cap. 27. de peregr. per totum, vbi quoq; exprimit, quibus pennis antiquitus afficerentur, si Ciuitatem Vrbis fuissent ementiti.

Rursus hic subnecti potest, 32 † an Iudæi sint recipiendi ad habitandum Vrbem nouiter conditam? in qua propositione D. Marquard. de Susann. Conciliis noster in suo eleganti tractatu de Iudæis par. 1. cap. 7. in vtramque partem disputat, & mox concludit, quòd licet Iudæi in terris recepti, & pacificè viuientes non possunt inde ex- 33 pelli; † attamen volentibus ad patriam alienam venire, benè potest interdici ingressus, vt ibi per eum num. 5. & mox subdit, & consulit Christianis. ne permittant in eorum terris Iudæos in tantum augeri, vt possint

conspirare contra Ciuitatem, cum sint inimici nostri, & si eis daretur occasio, scelus omne committerent contra nos; prout pluribus exemplis comprobatur idem D. Marquard. & idipsum confirmat Pet. Matthæus I. C. & Historicus Clarissimus in eius Historia Gallica lib. 1. parte prima. † Hinc de anno 1511. Iudæi fuerunt publico Ciuitatis Decreto expulsi ab Vtinenfi Vrbe, & solemniter actum; ne vnquam possent in ea morari, quia morbus epidimiæ fuerat per eos inductus in Vrbe, & ne memoria sceleris, & periculi deleretur, grandioribus literis, fuit facta inscriptio super loco eorum domicilij huius literæ, MEMINI, atque cantum, quòd annuatim fœstum Sancti Sebastiani solemnizaretur ex voto publico Ciuitatis per Processionem Magistratus, & gratiarum actionem, prout inuiolatè executioni solet demandari. † quando autem non præcedit causa legitima, secundum veriorum opinionem scribentium, Iudæi non possunt expelli à Principibus Christianis de loco, vbi habent domicilium; quia hoc esset, eos toleratos ab Ecclesia, exilio multare contra præcepta charitatis; ita auctoritate Oldrad. Alexand. Paris.

&c

& Marquard. tenet Decian. in
tract. crimin. tom. 1. lib. 5. cap.
11. de Iude. Nec mittendum
est, quod licet nouæ Urbis con-
ditor veller eos recipere in Vr-
be, attamen ipsi Iudæi non pos-
sent ibi nouam Sinagogam eri-
gere, secundum Ioannem de
Anan. in cap. Iudæi col. 2. versic.
nunquid autem, extra de Iudæ.
36 vbi etiam concludit, † Episco-
pum non posse licentiam con-
cedere Iudæis nouam ædifican-
di Sinagogam, rationibus per
eum allegatis; cum hoc spectet
ad Papam, quia tendit hæc pro-
hibitio ad fauorem, & decorem
fidei Christianæ, & eum refert,
& sequitur Marquard. in d. tra-
ctat. par. 1. cap. 3. num. 14. nec
posset quoque statuere, quod
Iudæi non deferrent signum,
per quod publicè à Christianis
dignoscerentur, prout disponi-
tur in cap. nonnullis de Iudæ.
nisi hoc specialiter impetrare-
tur à Summo Pontifice, cum sit
de iure positiuo, vt tradunt Ful-
gos. cons. 155. Proponitur quod
in Ciuitate Ferrariæ, & Deci.
qui ipsum sequitur in cap. con-
sultuit, *il terzo*. nam. 16. de ap-
37 pel. † vbi autem Iudæi habent
domicilium dicuntur esse de
eodem populo, & de corpore
Ciuitatis, quamuis non sint de
corpore spiritali Christianis,

C. de pagan. fac. & temp. & ira
dicunt scribentes in cap. Iudæi
extra de Iudæ. & pro hoc facit
tex. in Auth. de Quest. in princ.
vbi tex. dicit: *Ciuitas nostra po-
pulosa est turbis diuersorum homi-
num &c.* & sequitur Hippol. de
Marfil. in cons. 101. num. 43. ex
quo infert quod statuta, quæ
communitè sunt per totam Ita-
liam disponentia, quod extan-
tibus masculis femina non suc-
cedant, habent locum etiam in
Iudæis, quod & tradunt Canon.
in d. cap. Iudæi extra de Iudæ.
Nec prætereundum est, quod
38 † ipsi Iudæi tenentur ad con-
tributiones impositas pro tui-
tione, & defensione fidei Chri-
stianæ per Summum Pontifi-
cem, vt plenè probat Bellenci.
de charit. subsid. quæst. 67. vbi
num. 2. subdit, quod indignum
esset, quod Christiani laici, qui
per Papam possunt compelli ad
solutionem talis subsidij, vt ple-
nè dixit idem Bellencin. quæst.
56. & seq. deterioris essent con-
ditionis, quàm Iudæi 28. q. 1.
cap. omnes, vbi & eodem modo
dicitur, quod Sarraceni, & alij
infideles habitantes in Terris
Christianorum compelli pos-
sunt ad præstationem subsidij
impositi pro fauore, & auxilio
fidei Christianæ per Ioannem
Andream in addit. Spec. in Ru-

N n bric.

bric. de Iudæ. versic. est sciendum; & Oldrad. conf. 91. venit in dubium. & Abb. Sicul. in cap. de terris. de decimi. & latè prosequitur Bellencin. ibi.

39 † Vagabundi quoque, & discipuli homines non sunt in noua Vrbe recipiendi, imò ab ea expellendi, & operi publico deputandi, præsertim quando tales homines sunt omnino inutiles, ita vt eorum mora sit damnosa Ciuitati, & peficulosa, vt disponitur in dicta Auth. de quæstor. §. si verò, collat. 6. tales enim diminunt victum inualidis, & infirmis, maximè tempore caristix, secundum Ioan. de Plat. in l. 1. C. de mendic. valid. lib. 11. & refert, & sequitur Franciscus Marci. decisio. Delphin. quæst. 436. in fin. par. 2. vbi in-

40 nit, quòd † vagabundi in patria Delphinatus poni debent in Galeis Regis super mare, cui consonant decreta Excelsi Confil. X. cū addit. lata contra hosce vagabundos de anno 1567. 20. Februarii, vbi dicitur in princ. eos fuisse expulsos à statu Ecclesiastico, & per Serenissimum Regem Catholicum in Italia, qui postea sic eieci confluerant sub Dominio Veneto ad varia scelera patrandum; ideo pæna indicitur contra eos, quæ videtur repetita ex subsequen-

tibus decretis 1574. 15. Aprilis. & 1577. 26. eiusdem. † Hinc Plato lib. 8. de Republ. censuit istos vagabundos omnino eiciendos fore à Ciuitate; quia videntur solummodò nati ad turbandum statum illius: proni enim fiunt ad libidinem, bonis inuident, aliena appetunt, denique rixis, & seditionibus gaudent, vt rectè dixerit Cato, quòd

42 † nihil agendo homines, malè agere discunt: Proinde videmus, quòd tale genus hominum redditur omnibus odiosum, præsertim verò Præfectis Urbium, qui solent inquirere contra eos, & pænis debitis mulctare: quamobrem nouæ Urbis conditor nullatenus inertes, & desides, qui nil operantur, quòd honestati congruat, in ea radicandos permittet, sed protinus exterminabit, tamquam genus personarum Urbis suæ valdè exitiosum.

Verum quia Principes nouæ Urbis conditores aliquàdo permisiuè agunt cum certo genere personarum, qui à Patria exilio mulctati reperiuntur: solent enim eis indulgere, vt moram trahant in Vrbe illa, & hoc forsàn vt populosior reddatur, & aliquando etiam relegationis pæna incutitur delinquentibus subditis eiusdè Principis

per

percertum tempus , designatis finibus illius Urbis , quam egredi non possint ipsi relegati ;
 43 quirendum , † an personæ bannitorum conferant ad populationem nouæ Urbis ? & quidem si dispositionem iuris respiciamus , non ambigitur , quod banniti de vna patria , non solum non sunt eijsciendi , sed honorari debet in loco mutati domicilij , dummodò tamen ibi taliter viuant , vt eorum vita sit irreprehensibilis , tex. est ad hoc valde singularis in l. 2. §. postea deinde , ff. de orig. iur. & ibi Bald. qui ita dicit per illum tex. & cum refert , & sequitur Roland. consil. 19. num. 23 . vol. 2. quod tamen intelligendum est de illis personis exulum , qui non sint banniti ex delictis atrocioribus , siquidem † tales videntur apertè excludi ab huiusmodi indulgentia receptionis tanquam indigni , argumento tex. notabil. in l. nemo , C. de episc. audient. vbi dicitur : *Sed ab his secernimus eos à quibus contaminari potius gaudia , latitiamq; communem si dimittantur , animaduertimus : quis enim sacrilego diebus sanctis indulgeat ? quis adultero , vel stupri , incestivè reo tempore castitatis ignoscat ? quis non raptorem virginis in summa quie-*

te , & gaudio communi persequitur instantius ? nullam accipiet vinculorum requiem , qui quiescere sepultos quadam scelerosis immanitate non sinit ; patiatur tormenta veneficus , maleficus , adulter , violatorq; moneta , homicida ; parricidaq; quod fecit semper expectet . reus etiam maiestatis de domino aduersus quem talia molitus est . veniam sperare non debet , &c. Proinde Veneta Respublica , quæ summopere persequitur , & detestatur tales criminosos , ne eisdem pateret aditus se recipiendi in Terris Dominij sui , solemniter pacta , & conuentiones iniit cum Principibus vicinis , & præsertim cum statu Mediolani , Ferrariæ , & Mantuæ , ex quibus hincinde prohibitum fuit , ne banniti ex criminibus ibi expressis possent commorari in dominio prædictorum Principum , sed offendi , & capi vbi
 45 consisterent : † versatur enim publicum interesse Prouinciarum , quod repurgentur huiusmodi malis hominibus . l. congruit . ff. de offic. Præsid.
 46 † vnde quoque fuit à iure inducta persecutio contra eos per Iudicem originis , & domicilij , pro excessibus atrocibus , licet in alterius territorio perpetratis . l. præses , ff. cod. Bald. in l. etiā . C. de execut. rei iud. col. 7.

Nn 2 & se-

& sequitur Abb. in cap. cum
contingat, col. 2. de foro com-
47 pet. q. quando autem delicta
lauiua fuit, seu talia, quæ prote-
ctionem non excludant, iuste
datur receptio exulibus, præ-
sertim si contraria factione præ-
ualente pulsati fuerint. Ciuitate
originaria: sic enim populoso-
res efficiuntur Ciuitates, quæ
tales recipiunt, quia necesse
habent cum tota familia transi-
migrare, iuxta sensum Solonis
legislatoris Atheniensis, qui ta-
les omnino suscipiendos in Ci-
48 uitate censebat; † prout Ciui-
tati Vtini contigisse videtur,
quæ per istam exulum factione-
rum receptionem, pluribus no-
bilibus familijs ex Florentia, &
alijs Ciuitatibus Italiæ pulsatis,
ibi confluentibus, longè popu-
losior reddita fuit, vt testatur
Candid. Vtinenf. Histor. lib. 6.
Vnum tamen est apprimè ad-
49 uertendum, † ne Princeps sub
se recipiens exules alterius iu-
risdictionis, eos corpori suo cu-
stodes afflatur, vel nimis illis fi-
deat, quia multa per eos pote-
runt moliri in eius præiudicium,
prout exemplo Arthurbani Per-
sæ Regis, qui externos suis
sedibus extorres, corpori suo cu-
stodes adhibuit, vnde ab Hibe-
ris fuit acie deuictus, monet Ta-
cit. Annal. lib. 6. qua ratione

quoque in l. vltima, C. de pen.
50 † omnino prohibetur, ne istis
exulibus fideantur propugna-
cula Urbium, & ne degant in
locis deputatis ad custodiam,
nec aliquid seditiosè, vel inci-
uiler per eos agi Præses per-
mittat, nisi velint grauioribus
supplicijs affici, vt ibi dicitur.
51 † Relegari quoque parum
conferunt ad incrementum no-
uæ Urbis, quia cum eorum ha-
bitatio vt plurimum sit tempo-
ranea, & non perpetua, & co-
actè, non voluntariè habeant
morari, finito tempore relega-
tionis ad propriam patriam re-
uertuntur: vnde solent aliquan-
do si exigentia penæ id requirit,
relegari in Urbibus, & locis re-
motioribus, & desertioribus, vt
colligitur ex tex. in l. relegato-
rum, §. sed & in eas. ff. de inter-
dic. & relegat. quod genus penæ
antiquitus apud Romanos fuit
in vsu frequenti: erant enim
quædam liberæ, seu federatæ
Ciuitates, in quas exilij causa
ipsis commigrare fuit permis-
sum, veluti Athenæ, Mitylenæ,
Rhodus, Smyrna, Dyrrachium,
Massilia, & aliæ, vt patet in epi-
stol. 2. Cic. ad Quintum Fra-
trem lib. 3. & apud Appian.
Alexand. lib. 3. item aliquando
in Colonias Latinas iure Latij
donatas relegabantur, vt indi-

cat

cat locus ille Cic. pro Cæcin.

*In Colonias Latinas sæpè nostri Ci-
ues, aut sua voluntate, aut legis*

*multa profecti sunt. nec tamen
locus aliquis frequentior red-
ditus videtur ex ista causa rele-
gationis, & ratio ultra superius*

52 *† relegati tempore confinatio-
nis pendente non sunt ad hono-
res admittendi, prout dicit Bar.
in l. 1. C. de his, qui in exil.
damn. lib. 10. qui refert de qui-
busdam Doctõribus confinatis
Bononiæ, qui fuerant descripti
in matricula Collegij, quod*

*non habuerunt locum in Col-
legio, & sequitur Salic. in l. qui
53 pacto, ff. de seru. export. † Do-
micilium enim relegati reti-
nent eo loci, vnde argentur, vt
dicitur in l. eius qui. ff. ad mu-
nicipal. & licet commodo ho-
norum prinentur, attamen non
sunt immunes à muneribus, quia*

54 *† pena nemini tribuit immuni-
tatem. d. l. relegatorum, in fin.
& l. 1. C. de interd. lib. 10. vnde
personæ quæ nullum honoris
gradum assequi possunt in Vr-
be, nil sanè egregium, & præcla-
rum ad eius utilitatem gerere
poterunt.*

Sed quoniam de personis in
Urbe recipiendis verba feci-
mus, iuuat quoque inserere pro
complemento, quod nonnullæ

sunt personæ, quæ ex dispositio-
ne iuris omnino sunt extirpan-
de à Ciuitate: † Populus nam-
que potest vsurarium manife-
stum ab Vrbe depellere, vt not.
per gloss. & Archid. in cap. 1. de
vsur. in 6. Heretici quoque ab
ipsis Urbium menibus extermi-
nato furore perpelli iubentur in
l. 2. in fin. C. de Summ. Trinit. &
Fid. Cath. sic & sacrilegi, & ido-
latræ, & alij, de quibus fit men-
tio in Auth. de Eccles. tit. §. si
quis in sua domo. coll. 9.

De Ciuitate, & Immu- nitatibus concedendis Incolis nouæ Urbis. Caput Septimum.

S Y M M A R I U M.

- 1 *Genus humanum in primordio ori-
ginis, ubi habitauerit secundum
Ciceronem?*
- 2 *Ciuitates, quo frequentiores ho-
minibus sunt, eò nobiliores cen-
sentur.*
- 3 *Urbium utilitas requirit, vt Ci-
uium numerus augeatur.*
- 4 *Status Principis magis crescit,
quo plures viri nobiles eius ob-
sequio aggregantur.*
- 5 *Romana Urbis imperium fuit*

pro-

286 De Iure nouæ Urbis condendæ &c.

- præcipue fundatum per inhabitantium frequentiam.*
- 6 Romanorum consilium ad alligandos nouos habitantes in eorum Vrbe, quale fuerit?
 - 7 Ius Ciuitatis apud Romanos, quomodo concederetur?
 - 8 Cives Ciuitatis, quibus modis efficiantur secundum Iurisperitos?
 - 9 Vera Ciuitas introducitur per statutum, sicut per originem.
 - 10 Ciuis duarum Ciuitatum, an quis eodem contextu esse possit?
 - 11 Ciuis non potest gerere honores incompatibiles in duobus locis, sed in concursu potior est originis causa.
 - 12 Largitio Ciuitatis est Urbibus valde proficua.
 - 13 Incola Veneta Urbis tenetur per 15. annos habitare cum familia, si vult ciuitatem consequi.
 - 14 Vicinus proximior quis propriè intelligatur?
 - 15 Statutum de emendatione damni per vicinos non capientes malefactorem, disponit tantum de habilibus.
 - 16 Habitatores Ciuitatis, qui dicantur propriè?
 - 17 Habitanter per maiorem partem anni in Vrbe, dicuntur satisfacere statuto concedenti Ciuitatem habitantibus per tot annos.
 - 18 Subditis, & indigenis in distributione munerum, magis fauendum est, quam exteris.
 - 19 Exteri, quando sint preferendi indigenis?
 - 20 Pactum de habitando cum uxore in certo loco, sub certa pœna, an valeat?
 - 21 Princeps, an iuste possit præcipere vassallis, vt veniant ad habitandum Urbem nouiter conditam?
 - 22 Statutum, quod Ciues teneantur habitare Ciuitatem, dicitur factum pro communi bono, & utilitate.
 - 23 Alberti Bruni opinio rejicitur.
 - 24 Romulus cur Asylum in Vrbe Roma statuerit?
 - 25 Asylorum inuentum, quando primum fuerit introductum?
 - 26 Asylorum immunitates fuerunt per Tiberium Imperatorem pœnitus abrogatæ.
 - 27 Syxtus V. Asylos, siue franchisias Cardinalium sustulit.
 - 28 Confugientes ad statuas Imperatorum, lædi non poterant.
 - 29 Villa potest vni fabro venienti ad habitandum in ea dare immunitatem à collectis.
 - 30 Noui incolæ Ciuitatis Pisarum, & Terræ Liburni, quibus immunitatibus gaudeant?
 - 31 Venientes ad habitandum in noua Ciuitate Palma, sunt exempti à quacumque grauedine, & datio.
 - 32 Concessio immunitatis ex causa in-

inhabitandi nouam Urbem , an possit per Principem reuocari ? discutitur .

33 *Immunitates concessæ incolis nouæ Urbis , an extendantur ad onera bellica ?*

34 *Casus belli dicitur casus insolitus , qui præuideri non potest .*

35 *Impositio collectæ facta per Principem , præsumitur ex rationali causa .*

36 *Novi incolæ , an teneantur contribuere ad solutionem debiti ante eorum incolatum contracti ? distinguuntur .*

37 *Constitutio Pij Quarti Summi Pontificis super erectione Ciuitatis Pie , & gratia adificanti- bus concessa .*

Censuit Marcus Tullius in lib. 1. de Oratore , quod

1 *† genus humanum in primordio suæ originis in montibus , & 5 filius dispersè habitauerit , prudentum tandem virorum consilijs compulsum , & eloquentia delinitum , se Oppidis , & menibus sepsisse , & ibi formam Politicæ associationis quesuisse , hinc postea introductum fuit , ut respectu boni dimanantis ab ipsa*

2 *Ciuili societate , † eo nobiliores censerentur Ciuitates , quò frequentiores extarent , vnde varijs in locis in iure proditum*

3 *fuit , † publicam utilitatem Vr-*

bium requirere , vt Ciuium numerus augeatur . l. 1. ff. sol. matrim. & l. cum ratio , §. pen. ff. de bon. damnat. & inde etiam magis crescere statum Principis , quanto plures viri nobiles suis obsequijs aggregarentur , de qua propositione Cassiodor. variar. lib. 6. in formula illustratus vacantis , plenè egit , dum dixit , Constat felicem esse Rempubicam , quæ multis Ciuibus resplendet ornata ; nam sicut Cælum stellis redditur clarum , sic relucent Urbes lumine dignitatum ; non quia fiat homo alter honoribus , sed quia modestior efficitur , à quo conuersationis ordo melior postulatur ; quis enim opinionem suam vituperabiliter tractare velit , quam specialiter ad laudes electam etiam cognoscere illum siquidem honores glorificant , quem commendat & vita . Quapropter † illa gentium in toto Orbe præstantissima , & omni virtute haud dubiè superior Romana , præcipuum dominij , & amplitudinis fundamentum . sensit ex inhabitantiũ frequentia , vnde censuit homines ad Urbem incolendam alliciendos fore pluribus sanè modis , & præsertim ille fuit non contemnendus , † dum Oppidanos , Ciuitatis iure donarunt , in quo communicando hanc sequuti sunt rationem , vt Ciuitatem

de-

dederint, aut Oppidanis singulis, aut vniuersis; singulis, vt Hosto Hostilio Medullino Romulus; vt Lucumoni Tarquinio Tarquinienfi Ancus, vt Seruio Tullio Oriculano Priscus, qui omnes singulishominibus, quibus voluerunt iura Ciuitatis impertierunt: anno verò post Reges exactos Sex. App. Claudio Sabino, neque multò post Octauio Mamiliò Tusculano rogatione Consulum populus concessit; Vniuersis verò, vt Antemnatis, Camerinis, Crustuminis, & Sabinis Romulus Ciuitatem ita dedit, teste Dionysio, vt † qui tum Romam ex Oppidis suis commigrare vel-
 7 lent, ij omnes in tribus descripti, Ciuitatis Romanæ iura omnia possiderent, qui domi in patria remanerent, ij nullum ius Romanæ Ciuitatis haberent, atque hi quidem non municipes, sed Ciues Romani dicti sunt; ex his autem populis, Romanus Populus erat conflatus; siquidem Albanorum tria milia, aut certè paulò amplius Romulo ad Urbem condendam affuisse tradit cum Plutarcho idē Dionysius, quos ille Rationenses vocauit, reliqua omnis turba peregrinorum fuit, quos ille suscepit in Ciuitatem Tatiensem, & Lucerum; sed hi nunquam

municipes, semper Ciues Romani vocati sunt, de quibus sic locutus est Cic. in defensione Balbi: *Illud verò sine dubitatione maximè nostrum fundauit Imperium, & Pop. Romani nomen auxit, quod Princeps ille creator Urbis Romulus, sedere Sabino docuit, etiam hostibus recipiendis augeri Ciuitatem oportere, cuius auctoritate, & exemplo nunquam est intermissa à maioribus nostris largitio, & communicatio Ciuitatis, hæc Cic. Post Urbem autem à Gallis captam, alio modo, externo vniuerso populo communicari Ciuitas cepta est: Institutum est enim, vt quotquot essent alicuius Oppidi ciues, quotiescumque Romam venissent, quamquam Romæ domicilium nullum haberent, eodem, quo Ciues Romani loco ducerentur; ij verò dum domi suæ manserunt, municipes, si quando domicilium suum Romam traderunt, Ciues Romani vocati sunt; hoc tamen, vt illo municipio oriundi appareret, vt Portij quidem Tusculo, Coruncanij Camerio, Marij, & Tullij Arpino, vt testatur quoque Sigon. de antiq. iur. ciu. Rom. lib. 1. cap. 1. qui fatetur Romanæ Ciuitatis fundamentum potissimum, fuisse Ciuitatis largitionem, id verò non nisi in Vrbe, &*

agro

agro Romano patuisse.

Caterum Pomponius I. C. in l. 2. §. eodem tempore, num. 6. ff. de orig. iur. dixit, Ciues vocatos fuisse omnes, quicumque Ciuitatem Romanam incolebant, tam ibi oriundi, quam aduenæ, & peregrini, inter quos ius à Prætoribus redditum fuisse ambigendum non est d. l. 2. §. post aliquot; imò Libertos, & seruos sub vniuersali Ciuium nomine exprimi in d. §. eodem tempore, interpretatur Coras. ibid. num. 6. per tex. in l. 1. C. si mancip. ita fuer. & §. fin. Inst. de libert. quamuis alioqui non ignorem (inquit ibi Coras.) Libertinæ, seruilisq; conditionis homines, quique in fordidis artibus versantur, aut quibus non patet aditus ad honores, in Ciuium numerum propriè haudquaquam referri, vbi scilicet de optimo Ciuitatis statu constituendo tractatur. Duces autem, & Impp. Romani ex autoritate sibi à S. P. Q. R. data, hos, aut illos populos iure Ciuitatis donarunt; postremò Antonin. Seueri filius volens de omnibus Prouincijs benè mereri, sanxit, quod omnes illi Ciues Romani haberentur, qui Romano subijcerentur Imperio, vnde Roma facta est communis patria, & domicilium, vt colligitur ex

verbis tex. in l. in Orbe, vbi Coras. ff. de stat. homin. & tradit Celi. Calcagnin. in l. bona Ciuitatis, ff. de verb. signific. vnde iure Claud. in 3. de Stilicon. de Vrbe Roma sic cecinit:

Matris, non domine ritu; Ciuesq; vocauit,

Quos domuit, &c.

Et alibi Poeta non minus eleganter:

Dumq; offers viciis, proprii consortia iuris,

Vrbem fecisti, quod prius Orbis erat.

Proindè particulariter hanc materiam percurrendo constat † Ciues Ciuitatis quadrupliciter fieri consueuisse, videlicet, origine, manumissione, adlectione, & adoptione, vt patet in l. Ciues, C. de incol. lib. 10. Origgo enim propria quem Ciuem facit, vbi quis natus est l. 3. C. de mancip. lib. 10. vel paterna, ex qua scilicet pater eius originem ducit l. assumptio in princ. ff. ad municip. facit rursus manumissio seruum libertate donatum eius municipij Ciuem, vnde patronus duxit originem, vel vbi domicilium habuit d. l. Ciues, C. de incol. lib. 10. nec modò manumissum, sed eius quoque liberos l. filij in princ. ff. ad municip. qui proindè omnes in subeundis muneribus pa-

O o troni

troni manumissoris, & originem, & domicilium sequentur l. penult. §. pen. ff. eod. licet non vltro, sed ex necessitate, fidei commissio puta rogatus manumiserit l. 2. C. de municip. lib. 10. & si manumissores plures fuerint, omnium patronorum sectabitur originem libertus, l. si à pluribus, ff. eod. Per adlectionem Cives fiebant, cum advena publicè donaretur Civitate, vel præmij loco, vt & in seruis benè de Rep. meritis sæpe numero factum memorat Cic. in Orat. pro Cornel. Balbo: & adlectionis nomine comprehenduntur omnes, qui sunt Cives per decretum, vel priuilegium, vt omnes DD. declarant in d. l. Cives, & latè Decian. in consil. 44. num. 6. & 7. vol. 4. postremò facit Ciuem adoptio, namque adoptatus, qui cum capite fortunæ quoq; suas in dominium, familiamq; transfert adoptantis l. pen. §. testamento. ff. de bonor. possess. secund. tabul. eius municipij Ciuis efficitur, cuius est pater adoptiuus, d. l. Cives, non quidem, vt propterea ius mutetur originis, sed vt in vtroque loco, & honores, & munera suscipiat. l. ordine. §. vltimo. ff. ad municipal. & l. in adoptionem, la prima, C. de adopt.

In iure igitur certum est, quod quis efficitur, seu dicitur Ciuis, nedum origine, sed creatione. l. 1. in princ. ff. ad municipal. ibi (*recepti in Ciuitate*) vbi Bart. imò per creationem quis efficitur propriè Ciuis secundum Aretin. in l. 2. in princip. col. 6. ff. de verb. obligat. & ante eum Bart. in l. si is qui pro emptore, ff. de vsucap. & in l. si maritus. §. legis. ff. de adulter. volens, quod ¶ vera Ciuitas possit introduci per statutum, sicut per originem, & latius cõfirmat idem Ruin. cons. 227. col. 1. vol. 1. Sed longè ceteris elegantius Bald. in consil. 409. dicens, quod verus Ciuis, non natura, sed arte fit, quia Ciuitas est quid factibile, & non solum Ciuis nascitur, sed creatur. ¶ An autem possit quis esse eodem tempore Ciuis duarum Ciuitatum, ex antiquis scriptoribus, & præsertim Cornel. Nepote in Attici vita, & Plin. iun. in epistola, quam vti Quæstor Bithiniæ scribit ad Traianum, elicitur, quod hoc non licebat, cum Atticus ipse vitrà alios honores receptos ab Atheniensibus, vt noluerit beneficio Ciuitatis concessæ, ne sic Ciuitatem Romanam amitteret, prout conprobat quoque Manut. in epist. famil. Cic. lib. 13. epist.

epist. 30. qui locum Attici ci-
tat: sed de iure aliud est dicen-
dum, cum Vlpian. l. C. in d. l.
adsumptio, §. viris prudentibus,
ff. ad municipal. statuerit, duo-
bus locis posse quem habere do-
micihum, si vtrubique ita se in-
struxit, vt non idcirco minus apud
alteros se collocasse videatur,
quem tex. ad hoc allegant Bart.
in l. cum scimus, §. l. C. de agri-
col. & censit. lib. 11. & Ruin.
consil. 200. nu. 6. lib. 2. vbi intel-
ligunt quod quando quis in du-
plici loco æqualiter conuersa-
tur, & sustinet onera, & bona
possidet, potest frui Ciuitate
vtriusque loci, nisi de contraria
voluntate eiusdem euidenter
appareat, & sequitur Cephal. in
consil. 441. num. 89. cum seqq.
vol. 4. bene tamen verum est,
11 quod † eodem tempore non
potest gerere honores vtriusq;
Ciuitatis, sed in concursu po-
rior est originis causa, vt dici-
tur in l. Libertus, §. sed eodem
tempore. ff. ad municip. si verò
fuerit præuentus in collatione
facta per alteram Vrbem, &
dignitas sit incompatibilis in
persona, locus est præuentioni,
vt videtur sentire Papinian. in
dicta l. libertus.
12 † Quod autem modus iste
augendi Ciuitatem per largi-
tionem Ciuitatis sit necessa-

rius, ex eo constat, quia nulla
ferè extat Ciuitas, quæ non ha-
beat statuta concernentia lar-
gitionem Ciuitatis venienti-
bus ad habitandum dictam Vr-
bem: Nam Vrbis Veneta de an-
no 1342. tempore olim Serenissi-
mi Andree Dandali Ducis,
cum præter grauem terramo-
tum, pestilentia quoque in Vr-
be defauisset, lata leg. statuit,
vt quicumque Venetias per id
tempus migraret, bienniumq;
perseueraret Ciuis Venetus ha-
beretur, Egnat. de exempl. Il-
lustr. Vir. lib. 7. cap. 6. de neces-
sitate. † licet postea anno 151.
21. Decembris cautum fuerit
per legem Excellentissimi Se-
natus, quod quis non possit effi-
ci Ciuis Venetus, nisi per an-
nos 15. habitauerit cum sua
familia in dicta Veneta Vrbe;
Et Illustrissimi olim Principes,
& Marchiones Estenses Nico-
laus, & Lionellus, & post eos
Borsius primis Ducis titulum
adeptus, statuerunt, quod qui-
cumque habitauerit cum fami-
lia sua in Ciuitate Regij Lepidi
per decem annos haberet exem-
ptionem à quibuscumque mu-
neribus, vt testatur, & ex facto
Consultus respondit Angel. de
Aret. in consil. 101. & consil. 125.
in fin. Statutum quoque Ciuita-
tis Laudensis extat, quod qui

stabant perdecem annos in districtu, in omnibus habeantur pro incolis, & municipibus, & tractentur sicut cæteri, vt in terminis respondit Alciat. Respons. 81. per totum. Habitan-
 tes quoque & habentes domici-
 lium in Ciuitate Parisiensi vl-
 trā annum, eodem priuilegio
 vtuntur, quo Ciuēs alij per an-
 tea habitantes Parisijs, vt refert
 Petrus Rebuffus in comm. tom.
 primo, tract. de liter. obligat.
 artic. 6. glos. 3. num. 45. & An-
 tuerpjē extat statutum quod Ci-
 uis, aliūsvē indigena Regionis
 Brabantie, qui vltrā vnum an-
 num habitauerit in ipsa Vrbe,
 si inde recedit gratia habitandi
 alium locum Brabantie, tenea-
 tur soluere Comuni dictæ Ci-
 uitatis quinque pro 100. de om-
 nibus eius bonis immobilibus;
 quod si iuerit habitatum extra
 Regionem Brantie soluit du-
 plum, idest 10. pro 100. excep-
 ptis nonnullis Urbibus speciali-
 ter priuilegiatis, vt Lira, Berga,
 Bredæ, Middelburgum Sellan-
 dia, & alia loca, vt refert Lud.
 Guicciard. in descript. Belgic.
 de Antwerp. & eius statutis.
 communiter autem videtur re-
 ceptum, quod habeatur pro Ci-
 uē, ille, qui probatur habitasse
 per 10. annos in Ciuitate per
 quatuor vicinos proximiores,

secundum Bart. in l. si tertius,
 num. 5. ff. de 29. plu. arcen. vbi
 14 dicit, quod ꝑ vicinus non dici-
 tur ille, qui habitet prope me,
 si sit infans, vel inhabilis ad te-
 stimonium, sed requiritur pro-
 ximior vicinus habilis, sequitur
 Menoch. de arbitr. iud. cent. 3.
 casu 222. num. 23. vbi adducit
 Bald. Felin. & Ias. & ibi Bart.
 extendit hoc dictum ad dispo-
 15 sitionem statuti, quod ꝑ vicini
 teneantur emendare damnum,
 si non ceperint malefactorem,
 quia intelligitur de vicinis ha-
 bilibus ad capiendum, & se-
 quuntur relati Doctores.

16 ꝑ Habitare autem in Ciuita-
 te quis dicitur, si ibi larem, fo-
 cum, & familiam transtulerit,
 vel saltem maiorem partem for-
 tunarum suarum, & quod ha-
 beat animum perpetuo habi-
 tandi, secundum Iacob. Rebuff.
 qui ita not. in l. Ciuēs, C. de in-
 col. lib. 11. & Stephan. Ber-
 trand. consil. 75. num. 7. vol. 2.
 aliās enim simplex habitatio
 non tolleretur ius Ciuitatis in
 loco originis l. est verum, & l.
 neque, C. cod. tit. de incol. quia
 quis potest habitare mille an-
 nis tamquam exterus, & adue-
 na, vnde vltrā habitationem,
 cessante statuto concedente
 Ciuitatem, requiritur pactio
 expresse Ciuitatis recipientis

ali-

aliquem in Ciuem secundum
Bart. in cons. 62. & Doctores in
l. Diuus Commodus , & l. se-
quenti. ff. de iure fisci , & plenè
Boer. decisio. 260. nu. 27. hinc
Bart. in l. 1. §. habitare. ff. de
his , quideieci. vel effud. infert
ad statutum dans Ciuitatem
habitâtibz per tot annos , nam
etsi non habitent perpetuò , fin-
17 guntur tamen habitare , † si
maiore parte anni habitent , se-
quitur Cephal. in consil. 528.
num. 14. vol. 4. vbi dicit , quod
scholaris , cui est relictum lega-
tum per sex annos pro subuen-
tione studiorum (si per tot an-
nos steterit in studio) potest
consequi legatum integrale , li-
cet tempore vacationum , dum
DD. non legunt , absit à studio ,
& ibidem subdit , quod Cleri-
cus , qui iurauit perpetuò resi-
dere in Ecclesia , potest nihilo-
minus quandoque ex causa li-
cita , etiam ad suum commo-
dum discedere . cap. ex parte 2.
extra de cler. non resid. nam ta-
lis residentia intelligitur arbi-
trio boni viri , licet iuramentum
obliget praciisè secundum glos.
in l. si pecunia , in verbo neces-
se. ff. de cond. caus. dat. quæ est
communiter approbata , vt ait
Deci. in cap. 1. nu. 21. de iudic.
Aduertendum tamen est , quod
18 † subditis , & indigenis in distri-

butione munerum magis fa-
uendum est , quam exteris ; quia
præsuntur fideliores , quam
alienigenæ , & ideo Petr. Gre-
gor. Thol. in tract. de concess.
feud. par. 1. quæst. 9. dicit , quod
in Regno Franciæ solet apponi
ex illa præsumpta fidelitate in
concessionibus feudorum , quod
Titius , & sui hæredes sunt inco-
læ dicti Regni , & de cetero in
dicto Regno habitent , & mo-
rentur , & sequitur Quintil.
Mandol. in cons. 55. in princip.
vbi hoc de iure Diuino , Cano-
nico , Ciuili , & Gallico , ita rece-
19 ptum probat , † quæ propositio-
nem limitant DD. vt procedat
in his , quæ spectant ad curam , &
administrationem rerum ipsius
Ciuitatis secus autè in his , quæ
pertinent ad iurisdictionem ,
quia tunc præferendi sunt exte-
ri ob suspensionem , quæ in eis
non cadit , quod aliquid gratio-
sè agant secundum Alciat. de
præsumpt. reg. 1. præsumpt. 37.
vers. in alijs verò , & Menoch.
lib. 5. præsumpt. 12. num. 6. & 7.
par. 2.

Modò ex præmissis potest
20 quæri , † an valeat pactum , &
promissio alicuius , tempore quo
contrahit matrimonium , quod
teneatur perpetuo habitare
cum vxore in certo loco , & Ci-
uitate , sub certa pœna , & non
alibi ?

alibi ? in qua quæst. Anton. de Butr. & Abb. & alij DD. in cap. 1. qui matrimon. accus. poss. tenuerunt, quod valet, & tenet, & marito non adimplente, exigi possit pœna, & sequitur Doctor Palatios in sua repetitione cap. per vestras, col. 2. & vltimum, Roman. dicens peregrinum in l. stipulationes non dimiduntur. ff. de verb. signific. & Iac. de Sancto Georg. in Rubr. ff. de iur. dot. quæ tamen conclusio debet limitari, nisi aliud contingat viro excusabile, infirmitas scilicet, vel intemperies æris, vel inimicitia graues, & alia huiusmodi arbitrio Iudicis cognoscenda, vt expressè tenuit Hostiens. in summ. de coniug. 22 seruor. §. 4. in fi, & Capell. Tholos. in suis decision. quæst. 87. & sequitur Franc. Marci. Decis. Delphinat. q. 760. parte 2. vbi in fine subdit, quod in partibus Delphinatus quotidie hoc praticatur.

- 21 † Rursus dispiciendum est, an Princeps iuste possit facere, præceptum vassallis alicuius Prouinciæ, quod veniant ad habitandum nouam Urbem in ipsa Prouincia nouiter conditam ? qua in re ego teneo quod sic ; nam & Princeps potest ad dictum publicum facere, quod omnes Ciuēs veniant infra triduum.

Ciuitatem habitatum, vt in terminis consuluit Roman. consil. 59. ad discutiendum, idque sub pœna publicationis bonorum, & penam ipsam licite poterit exigere, vt in casu Roman. cui consonare videtur statutum Papiæ 129. in Ciuilibus sub Rubr. quod Ciuēs debeant venire ad habitandum in Ciuitate Papiæ, & simile statutum, vt supra extat Brixia in Ciuilibus 202. sub Rubr. quod volentes fieri Ciuēs : quæ leges, seu statuta volunt, Ciuēs certa anni parte habitare debere in Ciuitate, & vtrumq; statutum declarat pulchre Menoch. in tract. de arb. iud. lib. 2. cent. 2. casu 155. nu. 5. & 6. vbi dicit, quod † hæc statuta pro Communi bono facta sunt, nempe vt Ciuitas efficiatur populosior, vt in specie respondit in statuto loci Asciani Socin. sen. cons. 129. col. pen. versic. ostenditur lib. 1. & in statuto Ciuitatis Alexandria respondit Rubeus Alexandrin. in cons. 9. num. 5. & vtrumque statutum accuratè declarat idem Menoch. ibidem ; præterea homagij præstatio, vel promissio nil aliud præferat, designatvè, quam potestatem quandam dominis attributam à vassallis, vt adstringi valeant ad seruitia præstanda, & teneantur habitare

care vbi domini voluerint , vt
declarat Deci.conf.413.in prin.
post Præposi. & Aluarot. quos
23 citat. Et † secundum hanc opi-
nionem quò ad vassallos teneo,
si noua Vrbs non sit prauo aere
affecta, quicquid Albert. Brun.
tenuerit in conf. 131. præceptum
factum per tot. vol. 2. quita in
vassallis, quàm in alijs subditis,
nimis audacter contrarium vo-
luit, sed infirma, & dispare est
Bruni autoritas, si conferatur
cum Roman. Socin. Alexandrin. 25
& Menoch. quorum autoritas
pondere, numero, & mensura
longè Bruno præualere debet,
& hæc sufficiant, quò ad largi-
tionem Ciuitatis.

24 † Insuper alia quoque ratio-
ne Romulus Urbem Romanam
incolis augere excogitauit, hoc
est condendo templum, quod
Asylum appellauit, & pollicitus
est cunctis ad ipsum confugien-
tibus impunitatem, de quo scri-
psit Ouid. Fastor. 3.

*Romulus, vt saxo lucum circumde-
dit alto.*

*Cuiliber, huc inquit confuge tutus
eris.*

quam ob causam multitudinem
finitimorum, qui aliquam apud
suos Ciues offensam contraxe-
rant ad se fugientem in Ciuita-
tem recepit; Latini denique,
Tusciq; pastores, ac etiam

Transmarini Phriges, qui sub
Ænea, & Arcades sub Euandro
Duce influxerant, & ita ex va-
rijs quasi elementis congrega-
uit corpus, vt vntum pop. Rom.
efficeret, vt scribunt Liui. & Eu-
trop. lib. 1. de urb. orig. quo sa-
nè inuenito & Sabinarum raptu,
& alijs rationibus effectum est,
vt Roma incolis fuerit referta,
tanta vis Ciuium Romulo super-
rabat, sexdecim ferè annis ab
Urbe condita secundum Plu-
tarch. in vita Romul. † Asylo-
rum autem inuentum fuisse lon-
gè ante tempora Romuli patet;
quia Moses in tribus illis Ciui-
tatibus, quas ipse condiderat,
Asylum constituit, ad quod il-
los tantum perfluentes, qui
non ex proposito homicidium
perpetrassent extrahi, abduci-
que non mittebantur, vt ha-
beretur Numer. cap. 35. & Iosue
cap. 20. ac refert Coras. in Mi-
scellan. lib. 5. cap. 23. num. 6. &
ibi in princip. inquit, ex Genti-
lium scriptis colligi, Cadmum
dum Thebas conderet primum
Asylum instituisse, quò perflu-
gentes, siue serui, siue liberi ab
omni pœna tuti essent, indeq;
per vim extrahi non possent, vt
26 dicit ibi Coras. † Has tamen
Asylorum immunitates tam
Romæ, quàm in vniuersa Impè-
rij ditione, quia videbantur
præ-

præbere occasionem delinquen-
di Tiberius Imperator ex senten-
tia Senatus sustulit, & penitus
abrogauit, prout colligitur ex
Tacit. in Annal. & refert Vul-
pell. in cons. 130. num. 11. Quod
quidem recentiori æuo plures
Pontifices in dicta Vrbe Roma
fecisse legimus, & præsertim.

27 † Syxtum V. qui huiusmodi
Asylos, siue franchisias Cardin-
alium sustulerunt, vt ex eorum
bullis, siue constitutionibus ap-
paret, & testatur Baiard. Parmen-
f. I. C. in addit. ad Clar.
quæst. 30. in fin. Constat tamen
quod licet Tiberius sustulerit

28 Asylorum immunitates, † re-
mansit franchisia confugienti-
bus ad statuas Imperatorum,
nefas enimerat lædere eos, qui
confugissent etiam si serui fo-
rent, vt habetur in l. 2. ff. de his,
qui sunt sui, vel alien. iur. & in
l. 1. C. de ijs, qui ad statuas
confug. hi tamen quatenus si-
ne iusta causa confugissent, gra-
uiter puniebantur, vt dicitur in
l. 1. & in l. capitalium, §. ad sta-
tuas, ff. de pæn. quod quidem in-
troduc-tum fuit ex ambitione
Imperatorum, vt eorum imagi-
nes, & statuæ diuini iuris cense-
rentur, vnde, & in exercitu ante
militaria signa eorum imagines
præferrebantur, arasq; etiam
illis poni consueuisse in Castris,

patet ex Tacit. lib. 14. & Veget.
lib. 2. cap. 5. & 6.

Verum iam antiquatis im-
munitatibus Asyli introductis
in prima origine Romanæ Vr-
bis vsu receptum est apud om-
nes ferè Principes, vt nouis inco-
lis venientibus ad habitandum
Vrbes nouiter conditas, vel pro
ampliatione iam conditarum,
immunitates, & franchisias
quasdam attribuant, quæ ali-
quando respiciunt rem, & per-
sonam, & aliquando personam
tantum: imò non tantum Prin-
cipes absoluti, & Ciuitates, quæ
non recognoscunt superiorem,
sed & illæ quæ recognoscunt
cum consensu superioris, solent
id concedere hominibus, & per-
sonis de nouo venientibus ad
habitandum, vt Ciuitates, &
Oppida repleantur hominibus,
vt dicunt glos. & Bart. in l. va-
cuatis, C. de Decurion. lib. 10.
Quinimò etiam villa, quæ est
subdita Civitati suæ, potest id
facere vt not. Angel. in l. 4. §.
actor. ff. de rei iud. & Bart. in ex-
trauag. qui sint rebelles circa
29 princ. dixit, quod † villa potest
vni fabro nouiter aduenienti
ad habitandum in villa conce-
dere immunitatem à collectis,
ac etiam quod plus est eum à
muneribus patrimonialibus exi-
mere, vt dicit Glos. & Bart. in
d. l.

21. vacuatis, & refert, ac sequitur in istis terminis Ang. de Aret. in cons. 125. num. 10. cum seqq.

30 † Proinde superiori sæculo cum Cinitas Pisarum, & Terra Liburni viderentur ex varijs causibus diminutæ habitatoribus, fuit deliberatum per septemdecim Reformatores Florentini Status, quod quicumque in futurum iuisset ad habitandum Pisas, aut Terram Liburni, dum in illis locis habitarent, noui incolæ intelligantur habere plenissimam securitatem pro omni condemnatione pecuniaria, vel membri, & pro quocumque debito publico, & priuato, quæ deliberatio pluries fuit confirmata rescriptis æditis per Serenissimum Magnum Errurige Ducem, vt testatur Antonius Cioffi. insignis I. C. Florentinus in cons. 98. lib. I. vbi dicit eiusmodi exemptiones fuisse factas, vt Ciuitas ipsa Pisarum, & Terra Liburni replerentur habitatoribus, vt patet ex diplomatibus dictarum exemptionum. Item eiusdem rescripto cauetur, eos, qui Pisas veniunt ad exercendam artem serici, & in eo artificio se exercent, securos, & liberos omnes esse debere, ab omni debito publico, & priuato quomocumque antea

contracto, vt refert idem Cioffi. cons. 104. per tot. lib. I. Vnde Terra illa Liburni nostro æuo longè feliciora habuit incrementa confluenta vndique frequentiori populo ad eam inhabitandam, ita vt Serenissimus Magnus Dux vicos necesse habuerit ampliare, & naualia pro statione erigere.

Sic & Excellentissimus Senatus Venetus de anno 1622. 12. Iulij cum Palmam Urbem in Prouincia Fori Iulij, intenderet numero habitantium augere, præter alia fauorem incolarum concernentia, statuit, quod

31 † venientes ad habitandum in dicta Vrbe essent exempti à solutione cuiuscumque datij, & grauedinis, ac etiam quod debitores decocti secure ibi degere possent, absque eo quod vlla executio personalis contra eos posset exerceri per creditores, vt patet in Ducalibus anni prædicti.

32 † Sed hic non incongruè queri potest, an facta per Principem concessione eiusmodi immunitatis, si multitudo habitantium, translato domicilio in nouam Urbem incipiat vti frui tali immunitate, an possit postea per Principem concedentem reuocari, & abrogari? Bart. in l. omnes populi, ff. de iust. & iur.

Pp

tan-

tangit hanc quæstionem, & sentit quod non possit talis concessio reuocari, quia ædictum Principis tribuens immunitatem dictis habitantibus transfuit in contractum irreuocabilem respectu præiudicij, & iuris quæsti incolis, & idem Bart. in l. qui semel, ff. de decret. ab ord. facien. & in l. hi qui, ff. de excus. mune. idem probat; hinc si statutum dicat, quod quicumque venerit ad habitandum, & steterit ibi per certum tempus, sit exemptus à collectis; si fiat aliud statutum contrarium, poterunt exempti adiuari exceptione doli, prout signanter voluit Nicolaus de Matharell. in l. si cum mihi, ff. de dol. quem ibi refert, & sequitur Bald. & latè post eos Andr. Sicul. inter cons. Alex. cons. vltimo, nu. 18. cum seqq. vol. 4. tales enim concessiones, & privilegia immunitatis, quæ non dantur simpliciter, sed sunt commensurata ad aliquod factum vtile concedenti, sunt irreuocabilia, quia acquiritur ius habitanti, per implementum facti, veniendo ad habitandum Ciuitatem, vnde Princeps ramquam subditus legi naturali obligatur ad obseruantiam concessionis, secundum Bald. in l. qui se patris, C. vnde liberi, & latissime cu-

mulat Rolan. in cons. 13. nu. 32. vol. 3.

33 † An autem immunitates istę extendantur ad onera bellica; itavt in eis ipsi noui habitantes possint gaudere eadem concessione, Caccialup. in l. omnes populi, num. 181. ff. de iust. & iur. videtur tenere quod sic, & eum sequitur Rolan. d. cons. 13. nu. 51. vbi adducit Neuiza. Alciat. Boss. & Nat. sictenentes; sed Andreas Barbat. in cap. ex epistolæ verbis num. 21. de probat. voluit contrarium, dum dicit, quod si aliquis exterus veniat ad habitandum in loco vbi sit exemptus, & superueniat guerra, aut aliqua calamitas insolita in Ciuitate illa, tunc propter publicum fauorem, potest superior illam exemptionem reuocare, vel saltem suspendere, eatenus tamen, & non aliter, quatenus duret illa necessitas belli, ex eo quia, quæ de nouo emergunt, nouo indigent auxilio, & plura ibi ad id adducit; Cuius propositio mihi verior videtur; 34 quia † casus belli dicitur casus insolitus, & qui prævideri non potest, vnde de eo non dicitur cogitatum à concedente l. fistulas. §. frumenta. ff. de contrahen. emptio. hinc dixit Alex. in l. si ex toto. ff. de legat. 1. quod si aliqui fuit concessa immunitas à

mu-

muneribus ordinarijs, & extraordinarijs, tamen poterit collectari superueniente casu insolito, & non verosimili, & in terminis nostris Ias. & Socin. in d. l. si ex toto, dixerunt, quod necessitatibus occurrentibus propter guerram, nullus potest se excusare ratione alicuius priuilegij, & Curt. iun. in cons. 61. dicit, esse communem opinionem Doctorum, quod non obstante immunitate, superueniente guerra, ratione istius nouæ causæ, quis collectari potest, receditur enim in hoc casu à solitis, & transitur ad insolita, quia necessitas hoc operatur, & propterea quilibet subditus nulla data distinctione personarum in hoc casu potest grauari pro defensione status sui Principis, secundum Luc. de Pen. in l. annonas. C. de erogat. milit. ann. 35 lib. 12. & † impositio collectæ semper præsumitur imposita rationabili causa præcedente, etiam si causa à Principe non exprimatur, vt not. Afflict. super const. feud. Regn. quæ sint Regal. versic. vectigalia, & secundum hanc partem videtur expressè decisum in statu Veneto ab Excellentissimo Senatu de anno 1604. 20. Decembris, vt patet in Ducalibus in libro Ruralium Prouinciæ existentibus.

Non ommitto quoque in præfenti materia quærere; † si Ciuitas illa ante incolatum noui habitantis, contraxisset æs alienum cum aliquo creditore, an noui habitantes teneantur ad contributionem solutionis dicti debiti pro eorum rata, nulla extante immunitatis concessione? Pet. Anti. in suo tract. muner. col. 3. versic. quid si ali quis Rusticus, tenet quod non sint obligati noui incolæ, & allegat l. prouidendum. C. de Decur. lib. 10. & Bart. in l. 1. §. cohæredem ad fin. ff. ad l. f. idem quoque voluit Iacob. Rebuff. in l. 1. C. de priuileg. corporat. & Angel. in d. l. prouidendum, & communem esse Doctorum sententiam refert, & sequitur Stephan. Bertrand. cons. 128. nu. 1. & 2. vol. 1. & ibi subdit à communi sententia prædicta non esse recedendum in consulendo, vel iudicando; quod tamen non puto procedere simpliciter, & absolute, sed restrictiue, vt habeat locum in debito contracto, cuius causa finalis sit iam totaliter consumata, & extincta, secus autem si habeat in se causam vtilitatis successiuam, puta si vniuersitas æs alienum contraxisset pro deducendo alneo aquæ perennis in Ciuitate; existat enim de deductione onnes

Pp 2 in-

incolæ commodum sentirent, unde equè omnes ad solutionem illius debiti adstringi poterunt; quia qui sentit commodum, & incommodum sentire debet, & sic vidi pluries fuisse decisum in hac Prouincia in similibus.

Denum pro complemento istius capituli, libet hic adnectere ad literam sacrosancam. Pij Quarti Summi Pontificis constitutionem, olim æditam circa erectionem Ciuitatis Piæ propè Arcem Sancti Angeli, & gratias in eis ædificantibus concessas, ex qua sanè constitutione alij Principes miram Urbis nouiter conditæ, incolendæ rationem, ediscere poterunt, cum sit profecta ab illo Pontifice, qui in ædificijs tum publicis, tum priuatis nullum fortè parem habuit Pontificem, prout indicant multæ circa hanc materiam ab eo æditæ constitutiones.

*Pij Quarti Pontif. Max. sequitur
Constitutio.*

ERECTIO CIVITATIS

Piæ, propè Arcem Sancti Angeli, ac gratiæ in ea ædificantibus concessæ.

37 **P**ius† Episcopus seruus seruorum
Dei, Ad perpetuam rei memo-

riam. Romanum decet Pontificem
Almam Urbem, in qua iussu Dei
per Vicarium suum Beatum Petrum
Apostolorum Principem, Sedes Apostolica ad omnium Christi
fidelium commoditatem, ac Religionis augmentum immobilis constituta, & copioso tum eiusdem
Principis, tum exuberantis illius gloriosi vasis electionis, coapostoli
sunt, innumerabiliumq; Christi Martyrum sanctissimorum sanguine,
Domino suo consecrata existit, nimirum ut Ecclesiæ caput in ea potissimum
Ciuitate foret, quæ principatum Orbis iam pridem sibi vendicasset, & ad quam tamquam
supremam Orbis Christiani Metropolim, communemq; mortalium omnium Patriam, & altricem, magnus
vndequeque populi sit concursus, non solum iustitia, pietateq; moderari, sed etiam eius Pomerio
ad populum ibi quotidie, Domino benedicente, non mediocriter augescentem recipiendum dilatato,
nouis subinde Vicorum, Regionumq; additamentis ampliare. Cupientes igitur vestigijs fel. rec.
Leonis Papa IIII. prædecessoris nostri, qui suburbium, quod Burgum Sancti Petri vocant, antea
per pia mem. Nicolaum III. & alios plerosque Romanos Pontifices etiam prædecessores nostros,
iuxta præfati Principis Apostolorum Basilicam ad Curialium com-

moditatem institutam non medio-
criter ornauit, & ampliavit illud-
que suo de nomine Ciuitatem Leo-
ninam appellauit, inherendo; pro
ipsius Urbis decore, & ampliatio-
ne nouam apud idem suburbium,
Ciuitatem construere, populūq;
quo libentius ad eam inhabitandam,
nouisq; edificijs replendam
se conferat, & in ea cum omni
tranquillitate, & commoditate,
aerisq; salubritate degere possit,
paternis fauoribus, & gratijs in-
uitare; post varia, que in Vatica-
no, dictaq; Leonina Ciuitate feli-
citer opera nostra iampridem con-
surgere noscuntur adificia: Motu
proprio, & ex certa scientia no-
stra, ac de Apostolica potestatis
plenitudine, omnipotentis Dei gra-
tia per nos in primis ad hoc suppli-
cibus votis implorata ad eius lau-
dem, & gloriam, tractum illum
inter vetera Leonina Ciuitatis me-
nia, & muros, propugnaculaq; ab
Arce Sancti Angeli ad Palatium
Apostolicum per nos nuper excita-
ta interiacentem, quem etiam, ne
eius incolis repentina Tyberis inun-
dationes, aerisq; intemperies ob-
esse possit, suggesta passim humo in
altum eleuari, eloacisq; ad sordes
eleuandas aptis locis fulciri man-
dauius, in Ciuitatem Piam simi-
liter de nomine nostro nuncupan-
dam auctoritate Apostolica tenore
presentium perpetuo erigimus,

& instituimus. Et quoniam omne
principium ab ipso Deo summore-
rum opifice, Ciuitatumq; omnium
Preside, atque custode, necnon
beata, & gloriosa, semperq; Vir-
gine Dei genitrice Maria, par est
auspicari; Conuentum eiusdem
Beatae Mariae Transpontium nun-
cupatae Ordinis ipsius Sanctae Ma-
riae de Monte Carmelo, qui in dicta
Ciuitate Leonina olim constructus
reperitur, & quem pro fortifica-
tione, struendisq; aggeribus Ar-
cis nostrae Sancti Angeli, & alias
ad publicam utilitatem dirui, &
solo equari expedit: cum suis Ec-
clesia, titulo, denominatione fra-
tribus, & personis, Capellis, Ca-
pellanis, Altaribus, Officijs, &
beneficijs, necnon cura animarum
illi imminente fonte baptismali,
Sanctorumq; reliquijs, & indulgen-
tijs in ea existentibus, ac fructibus,
redditionibus, prouentibus, iuribus,
foundationibus, censibus, relictis,
& priuilegijs vniuersis, ad eandem
Ciuitatem Piam eisdem auctoritate,
& tenore transferimus: Ita ut
dilecti filij Prior, & fratres illius
in eadem Ciuitate Piam similem
cura animarum, habitatorumq;
ibi pro tempore degentium cum om-
nibus honoribus, & oneribus pa-
rochialibus Ecclesijs debitīs, soli-
tis, & consuetis, habeant, & exer-
ceant; dictiq; habitatores Eccle-
siam Conuentus translati huiusmo-
di

di pro sua parochiali nanciscantur, & recognoscant, Parochiamq; dictæ Ecclesiæ existant, & nuncupentur: Ac idem Prior, & Fratres omnibus, & singulis gratijs, fauoribus, exemptionibus, & libertatibus, priuilegijs, & indultis, quibus alij dictæ Ciuitatis Piæ incolæ, & habitatores vtentur, & quomodolibet gaudebunt, similiter vti, & gauderi possint. Et insuper vt deuotionum solum dictorum incolarum, sed etiam totius Populi Romani ad dictam Ecclesiam visitandam, & frequentandam augeatur; vltra alias indulgentias, & gratias spirituales illi hæcenus concessas, de omnipotentis Dei misericordia, ac Beatorum Petri, & Pauli Apostolorum suorum prædictorum auctoritate confisi; Vniuersis, & singulis, vtriusque sexus Christi fidelibus verè penitentibus, & confessis, seu statutis à iure temporibus consistendi propositum habentibus, qui intrà decennium proximè futurum annuatim dictam Ecclesiam in singulis Domini Nostri Iesu Christi, ac gloriosissimæ Virginis Matris festiuitatibus, ac etiam qui infra triennium proximum singulis Dominicis diebus antiquam præfatam, non dùm dirutam, sed post eius demolitionem, nouiter construendam: Ecclesiæ prædictas deuotè visitauerint, & orationem Dominicam, ac Saluta-

tionem Angelicam ibi ter recita-uerint, quoties id fecerint, toties plenariam omnium peccatorum suorum remissionem misericorditer in Domino concedimus, & elargimur in forma Ecclesiæ consuetæ. Et insuper pro Conuentu eiusq; Ecclesiæ de nouo fundandis, & construendis, aream, situmq; conuenientem arbitrio dilectorum filiorum Nobilis Viri Gabrij Serbelloni, dicti Burgi, & militum nostrorum Prætorianorum Præfecti nostri, secundum carnem Fratris consobrini, & Horatij Nari, ac Hieronymi de Pichis Nobilium Roman. modernorum, & pro tempore existentium ipsius Urbis Magistrorum viarum, assignari volumus, atque mandamus. Quibus etiam Priori, & Fratribus pro satisfactione damnorum demolitionis Ecclesiæ bis mille scuta solui, & numerari iussimus. Antiquum autem Conuentus, & Ecclesiæ præfatorum, situm cum primum dicta Ecclesiæ diruta fuerit, ex nunc, prout ex tunc profanamus, & pro area, ac propugnaculis dictæ Arcis ad profanos vsus reducimus, & conuertimus: Vias autem, ac domos, Palatia, ceteraq; adificia solita dictæ Ciuitatis Piæ in planicie aequali, quoad primum solare, ac altitudinem stillicidiij grundarum tecti vulgariter nuncupati, frigoris æstusq; defendendi gratia, eodem pariter

or-

arbitrio construi, & fabricari, ac ad publicam dictorum incolarum, & habitantium utilitatem, & refrigerium ex Palatio Apostolico destinatis, vel aliquis commodioribus aquis, fontem in medio dictæ Ciuitatis excitari; ludumq; literarium, seu scholam publicam pro pueris, & adolescentibus gratis edocendis similiter institui, & aperiri, Magistroque, & Præceptori, qui literis, & bonis moribus eos instruat, de honesto salario ex prouentibus Gabellæ studij alme Vrbe assumendo, prouideri statuimus, & ordinamus. Et ut promptius, & alacrius ad edificandum omnes cuiusuis gradus, & conditionis alligantur, & inuitentur, quibuscumque personis Ecclesiasticis, etiam quacumque dignitate fungentibus, ut pro ea quantitate, qua ibi edificauerint de rebus, & bonis suis quibuscumque in Vrbe, & alibi ubicumque locorum consistentibus, etiamque sub nomine spoliolum Cameræ Apostolicæ debitorum comprehenduntur, ultra ædificia præfata testari, & aliàs disponere: Necnon ipsis in infirmitate constitutis, ac etiam Laicis, ut præfertur, edificantiibus etiam in alma Vrbe, & Romana Curia presentibus (dummodo per viginti dies supervixerint) quæcumque venalia dictæ Curie officia, etiam per Procuratorem pro concurrenti factarum à se

fabricarum huiusmodi resignare, ac cedere, & resignationes huiusmodi omnino admitti debere, & admissas censeriper simplicem consensum desuper præstandum, ac suum plenarium effectum sortiri: Regularibus verò, ut domos per ipsos in dicta Ciuitate constructas personis etiam incapacibus, etiam iuxta priuilegia Montis fidei de Vrbe, & quæ dilectis filiis illius Portionarijs Montistis nuncupatis concessa sunt, similiter concessa sint, & esse intelligantur etiam inter viuos, & causa mortis donare, & relinquere, ac aliàs de illis disponere: Ecclesijs verò, & locis pijs quibuscumque, quæ penès quamcumque idoneam personam, aut eadem sacram, & in quocumque loco pecunijs ad effectum illas in emptionem aliorum bonorum stabiliti, in euidentem utilitatem conuertendi depositas tenent, vel in futurum tenebunt, illas in domorum in dicta Ciuitate Pia ædificationem, exponere, quæ sic expostæ in euidentem utilitatem ipsarum Ecclesiarum, & locorum piorum cessisse, & cedere censeantur, ac laicis, etiam coniugatis, & Clericis in ipsa Ciuitate Pia edificantiibus; quod pensiones super beneficiorum Ecclesiasticorum fructibus, redditibus, & prouen. sibi assignatas ad ratam decem scutorum pro quolibet centenatio per eos in fabrican-

do pro tempore expenso recipere, retinere, ac percipere, ac illas in quasuis personas etiam in mortis articulo, & prout eorundem Sanctorum Petri, & Pauli, ac Pij nuncupati milites, iuxta priuilegia per nos, & prædecessores nostros sibi concessa, formamq; eis traditam, etiam absque consensu dicta beneficia obtinentium desuper habendo, pariformiter transferre: Ita quod priuilegia eadem sic adificantibus laicis, etiam Clericis, etiam Prælati, & Religiosis concessa, ei communicata censeantur: Impudice verò, quasi Curiales vulgus appellat, & aliæ inhonestæ mulieres, quæ in dicta Ciuitate Pia adminus pro scutis quingentis edificauerint, tam de suis edificijs huiusmodi, quàm alijs earum bonis quomodocumque etiam ex turpi quaestu acquisitis, & acquirendis similiter testari, & disponere liberè, & licitè valeant, nec tales mulieres testatæ, vel ab intestato decedentes, aliquam partem Monasterio Conuertitarum de Vrbe iuxta dispositionem Leonis X. ac recolendæ memoriæ Clementis VII. & Pauli III. Roman. Pontificum etiam prædecessorum nostrorum, & eorum Priuilegia debitam relinquere teneantur, sed dicta earum bona liberè, & integraliter, tam ex testamento, quàm ab intestato ad earum heredes peruenire debeant. Quodque domus, &

adificia quæcumque per quosuis in dicta Ciuitate Pia pro tempore constructa ex quocumque crimine, & delicto, præterquam hæresis, & læsæ Maiestatis, confiscari non possint ad instar priuilegiiorum Martiris Fidei; sed eorum dominis, & successoribus suis perindè, ac si delicta non commisissent, perpetuò firma, & illa remanere debeant, eisdem auctoritate, & tenore perpetuò concedimus, & indulgemus: Et præterea tales impudicas mulieres à solutione soliti meretricum tributis prorsus absoluiimus, & liberamus. Caterum ne in ipsa Ciuitate Pia edificare volentes à fundorum Dominis ullo modo retrahantur, etiam perpetuò statuimus, & ordinamus; quod intra annum à data presentium computandum, in quouis Ciuitatis Pie loco edificare volentibus, domini fundi, si ipsi edificare noluerint, seu se edificare ceperint, fundum huiusmodi pro annuo censu perpetuò ad rationem vnius Iulij pro qualibet Canna dare, & locare teneantur, & ad id compelli possint, & debeant, ipsiq; conductores, sine censuarij à solutione primi Semestris omnino liberi, & exempti sint, & esse intelligantur. Quodq; tam fundorum domini, quàm conductores, & censuarij infra sex menses à data presentium à die locationis respectiue computandos, fabri-

Ita huiusmodi omnino inchoare,
 Et in fundo centum Camarum,
 conductores mille, fundi vero Do-
 mini quingentorum scutorum sum-
 mas in fabricam exponere, Et ita
 proportionabiliter edificare vo-
 lentes, tam Domini soli, quam con-
 ductores pro situs quantitate, Et
 ad ratam huiusmodi fabricare te-
 neantur. Conductores autem pre-
 fati, eorumque heredes, Et succes-
 sores quandocumque sibi placuerit,
 eosdem fundos, etiam ad Ecclesias,
 Hospitalia, vel alia quacumque lo-
 ca pia quomodolibet pertinentes
 iuxta facultates sancte memorie
 Syriacobi I. Et Alexandri Sex-
 ti, Et Leonis X. et am Roman.
 Pontificum predecessorum nostro-
 rum, aucta decima parte census,
 affrancare, Et se ab huiusmodi cen-
 su liberare, ac totaliter eximere
 valeant. Præterea qui in Cinita-
 te Pia edificaverint in venditioni-
 bus Vinetorum, Vinearum, Et
 Terrenorum in partibus Transibe-
 rim existentium, quoquomodo pro
 tempore faciendis, alij, qui in di-
 cta Cinitate Pia non edificaverint,
 etiam si vicini rerum, bonorum ve-
 naliū huiusmodi existant, omni-
 no arbitrio tamen prefato, præ-
 ferri possint, Et debeant, prout,
 Et quemadmodum si ius congrui,
 seu protomiseos, ratione vicinita-
 tis, communionis, vel alijs quo-
 modocumque habereant, in quibus

etiam plus edificaverint, ceteris præ-
 feratur. Porro dictam Cinitatem
 Piam, postquam constructa, Et
 edificata fuerit, etiam ex nunc
 prout ex tunc, regimini, admini-
 strationi, gubernio, Et iurisdic-
 tioni eiusdem moderni, Et pro tempo-
 re existentis Ræfectorij, ad ipsius
 Cinitatis, Leonina, eque prin-
 cipaliter, Et sine aliqua differentia
 subiiciamus, eandemque omnibus, Et
 singulis privilegijs, honoribus, fa-
 voribus, gratijs, Et facultatibus,
 necnon statutis, Et consuetudinibus,
 quibus dicta Cinitas Leonina
 utitur, potitur, Et gaudet, uti
 potiri, Et gaudere similiter, etque
 principaliter posse, dictamque Præ-
 fectum pro tempore existentem
 utrius Cinitatis Leonine, videlicet
 atque Ræ Capitanium, seu Præ-
 fectum principaliter denominari, Et
 describi debere volumus. Dilecto
 filio Michelotto Sancte Mariæ in Ka-
 lata Diacono Cardinali Mellia
 nuncupato moderno, Et pro tempo-
 re existenti S. R. E. Camerario, nec-
 non eiusdem modernis, Et pro tem-
 pore existentibus Trascripto, Et
 Viarum Magistro, Notu proprio,
 Et ex certa scientia, scripsit præ-
 cipiendo mandatis, quatenus ipsi,
 vel duo, aut unus eorum, per se,
 vel alium, seu alios, præfatos liti-
 ras, Et in eis contenta quacumque,
 ubi Et quando opus fuerit, ac quo-
 ties pro parte alicuius prædictorum

Q9 sue-

fuerint requisiti, solemniter publicantes, ac conditoribus, & adificantiis, eorumq; hereditibus, & successoribus, ac omnibus, & singulis alijs supranominatis, in premissis efficacis defensionis presidio assistentes, faciant auctoritate nostra presentes literas, & omnia in eis contenta ab omnibus, etiam sub penis eorum arbitrio imponendis, & applicandis firmiter, & inuiolabiliter obseruari; illasq; debite executioni demandari procurent. Nos enim illis, & eorum cuilibet omnia, & singula premissa faciendi, & exequendi, & que in eis dubie incidere, declarandi, & interpretandi, ac tempus, & tempora in premissis prorogandi, & moderandi, ceteraq; in his, & circa ea necessaria, & opportuna gerendi, plenam, liberam, & omnimodam facultatem, & potestatem concedimus per presentes. Necnon omnia, & singula premissa valida, & efficacia existere, suosq; plenarios, & integros effectus sortiri, & inuiolabiliter obseruari, ac singulis supradictis suffragari, siquidem omnibus, & singulis premissis per Camerarium prefatum, & dilectos filios dictæ Camera Presidentes, & Clericos, ac quoscumque Iudices, & Commissarios quauis auctoritate fungentes, etiam causarum Palatii Apostolici Auditores, ac ipsius S. R. E. Cardina-

les, sublati eis, & eorum cuilibet quauis aliter indicandi, & interpretandi facultate, & auctoritate iudicari, & definiti debere, ac quicquid secus super his à quoquam quauis auctoritate scienter, vel ignoranter attentari contigerit, irritum, & inane decernimus. Non obstantibus premissis, ac quibusuis constitutionibus, & ordinationibus Apostolicis, ac Camera Urbis, & Basilica predictorum, & aliarum Ecclesiarum, ac Monasteriorum, & ordinum quorumcumque. Necnon quibusuis alijs iuramento, confirmatione Apostolica, vel quauis firmitate alijs rationatis, statutis, consuetudinibus, priuilegijs quoque indultis, & literis Apostolicis, illis, eorumq; superioribus, Magistratibus, ac etiam dilectis filijs Populo Romano, sub quibusuis tenoribus, & formis, ac cum quibusuis etiam derogatoriis derogatorijs, alijsq; efficacioribus, & insolitis clausulis, ac irritantibus, & alijs decretis in genere, vel in specie, etiam motu, & scientia similibus, ac de Apostolica potestatis plenitudine, etiam per nos, etiam consistorialiter, & alias quomodolibet concessis, ac etiam pluries approbatis, & innouatis. Quibus omnibus, etiam si pro sufficienti illorum derogatione de illis, eorumq; totis tenoribus specialis, specifica, individua,

¶

Expressa, non autem per clausulas generales idem importantes, mentio, seu quævis alia expressio habenda, aut aliqua alia exquisita forma ad hoc seruanda foret; tenores huiusmodi, ac si de verbo ad verbum in vice duntaxat specialiter, & expressè pari motu derogamus, cæterisque; contrariis quibuscumque: Nulla ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ erectionis, institutionis, translationis, elargitionis, profanationis, reductionis, conuersionis, ordinationis, concessionis, absolutionis, liberationis, subiectionis, mandati, præcepti, indulti, statuti, decreti, voluntatis, & derogationis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit indignationem omnipotentis Dei, ac Beatorum Petri, & Pauli Apostolorum eius se noverit incursurum.

Dat. Romæ apud Sanctum Marcum Anno Incarnationis Domini M D L X V. x. Kal. Septembris, Pontif. nostri Anno vi.

Cæsar Glorierius.

H. Cumin.

De nundinis, & mercatis in noua Vrbe ordinandis.

Caput Octauum.

S V M M A R I V M.

1. Negociatores sunt necessarij ad habitandum nouam Vrbem.
2. Corinthiorum Vrbem, cur beatam Poeta appellauerint?
3. Nundinarum tempore, Comitia apud Romanos haberi non licebat.
4. Nundinæ, & mercatus, quid differant inter se.
5. Nundinarum solemnium concessio, ad solum Principem spectat.
6. Mercatus ex sola consuetudine Ciuitatis, institui possunt.
7. Nundinæ solennes, an diebus festis licite fieri valeant?
8. Nundinæ solennes non possunt fieri eadem die in duobus Oppidis vicinis.
9. Inhibitio circa ius nundinandi, cui de iure competat?
10. Ius nundinandi, quare amittatur spatio decennij?
11. Privilegium nundinarum, quibus personis detur, & contra quas?
12. Princeps, an iussè possit compellere Territoriales ad pertinendam

Qq 2 dum

212. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 840. 841. 842. 843. 844. 845. 846. 847. 848. 849. 850. 851. 852. 853. 854. 855. 856. 857. 858. 859. 860. 861. 862. 863. 864. 865. 866. 867. 868. 869. 870. 871. 872. 873. 874. 875. 876. 877. 878. 879. 880. 881. 882. 883. 884. 885. 886. 887. 888. 889. 890. 891. 892. 893. 894. 895. 896. 897. 898. 899. 900. 901. 902. 903. 904. 905. 906. 907. 908. 909. 910. 911. 912. 913. 914. 915. 916. 917. 918. 919. 920. 921. 922. 923. 924. 925. 926. 927. 928. 929. 930. 931. 932. 933. 934. 935. 936. 937. 938. 939. 940. 941. 942. 943. 944. 945. 946. 947. 948. 949. 950. 951. 952. 953. 954. 955. 956. 957. 958. 959. 960. 961. 962. 963. 964. 965. 966. 967. 968. 969. 970. 971. 972. 973. 974. 975. 976. 977. 978. 979. 980. 981. 982. 983. 984. 985. 986. 987. 988. 989. 990. 991. 992. 993. 994. 995. 996. 997. 998. 999. 1000.
- 13 Princeps an possit auferre ius
nundinarum alicui Oppido, &
alteri concedere?
- 14 Dissuadere de potestate Principis
in materia reservata, est cri-
men Ydrislegii committere. 2
- 15 Ius quasitum ex actu consumma-
to Princeps sine iusta causa ro-
lere non potest.

Sic protecto, & prudenter
admodum Plato in libro de
Republica, & Celsus in libro de
I. C. in l. 2. ff. de nundinis, quod
ad beatè, & beatè habitandum
nouam Urbem, in primis neces-
sarii erant rerum venalium ne-
gotiatorum, cum enim nullus fe-
re locus inueniri possit, qui sic
omnibus rebus necessarijs abundet,
quod non indigeat atque
bus aliunde allatis, unde exci-
nit Virgil. adductus à Sfort.
Odd. de relict. in integ. quæst.
7. artic. 16. nu. 146.
India mittit Ebur, molles sua Thura
Sabei neque uis uis uis uis uis
Aut Calybes nudifereum, virosq;
Ponrus.
Castorea, Eliadum Palmas Epiros
aquarum.
Mercatores iure merito utiles
esse Ciuitatibus, & sine illis
commode sustineri non posse, 2
dixerunt DD. & præsertim,

Bald. in l. fin. Cod. S. C. Mag-
don. Bart. in l. ambitiosa, ff. de
decret. ab ord. facien. & Albe-
ric. in Rubr. C. de comm. & mer-
cat. quod quidem ex verbis Ec-
clesiast. in cap. 38. comprobari
videtur, dum dicitur, quod sine il-
lis non edificabitur Ciuitas.
Quod proinde conditor nouæ Ur-
bis si eam incolis, & rebus ne-
cessarijs refertam esse deside-
ret, omnino debet inuigilare,
ut nundinæ, & mercatus in ea
introducantur, & quandoqui-
dem ex hoc tantum videantur
Poeta beatam Corinthiorum
Ciuitatem appellasse, ex fre-
quentia mercatorum ad eam ve-
nientium, & merces ex diuersis
Regionibus externis conducen-
tium, ut dixit Aristides Orator
in eius Panegirica Græcena,
& Plinius Junior testatus est,
quantum utilitatis asferre pos-
sint nundinæ instituta etiam in
loco humili: Scribit enim Lib.
Epist. 5. Valeriano, in hæc ver-
ba: Res parua, sed initium non
paruum, Vir Prætorius solers à
Senatu petijt, ut sibi insinuare in
agris suis nundinæ permitteretur,
contradixerunt Vicentinorum Le-
gati, res dilata est &c. f. & nun-
dinis in tantum deferre visus
est Senatus, Populusq; Roma-
nus, ut diebus nundinarum co-
mitia haberi non liceret, ut te-

stan-

stantur Plinius lib. 18. cap. 1. & Macrobi. lib. 1. Saturnalia non
 4 Sciendum autem quod nundina, & mercatus differunt inter se, quia nundina proprie vocitata sunt annua sollemnitas, & mercatus concessa per priuilegium alicui Civitati, vel Oppido, vel quæsita per tempus immemoriale centum annorum, & ultra; in quibus mercatores habent immunitates quasdam, & franchisias, de quibus infra disseram, & harum concessio ad solum Principem spectat; siue ad alium, qui iura Imperij in Civitate illa possideret; quia hoc dicitur expresse reseruatum eius supremæ potestati l. vnica, C. de nundin. & l. 1. ff. eod. vbi notat Bald. & Alberic. & Restaur. Castald. in trac. de Imperatore, quæst. 110. num. 100.
 6 Mercatus autem dicuntur negotiationes introductæ certis diebus singula hebdomada in Civitate, vel terra aliqua, & horum origo dicitur de iure gentium, vt homines ex vicinis Oppidis, & villis simul conueniant in Civitate, mutui commercij causa lex hoc iure, ff. de iust. & iur. & tales mercatus institui possunt sine Principis privilegio, ex consuetudine illius Civitatis, vel Terræ secun-

adum Nicol. Mathafell. & Bald. in cl. 1. C. de nundin. quos refert idem Restaur. vbi supra, quia videntur esse de necessarijs ad Civitatem illam sustentandam, & de his proprie locutus est Plato loco supracitato: Nundina autem, nec mercatus fieri debent diebus feriatis solemnibus, l. dies festos, C. de fer. cap. mercatus 15. q. 4. & hoc sapius fuit dictum in Senatu teste Rebuffi in comment. in Const. Reg. trac. de mercat. artic. ult. Glos. vnica, num. 15. tom. 1. sed tamen de consuetudine contrarium seruatur in nundinis, & mercatis generalibus, quæ consuetudo excusabilis est, propter duo, quæ concurrunt simul, scilicet inenitabilem necessitatem personarum, & negociorum, quæ non patiuntur dilationem, & naturalem utilitatem locorum, vt inquit author in Præceptorio Decalog. præcept. 3. 2. quæst. qui allegat Ioann. in Summ. Confess. tit. de fer. q. 12. & Glos. in cap. omnes, in ver. mercatus. de fer. illa enim necessitas facit eo casu licitum, quod alias esset illicitum, cap. quod non est. extra de reg. iur. in 6. Dum tamen tales mercatus, & nundina non fiant in Ecclesijs, & Cemeterijs. cap. decet de imm. Eccles. in 6. xbi

expresse dicitur, *Cessent in Ecclesijs, earumq; Cameterijs negotiationes, & præcipue nundinarum, ac Fori cuiuscumque tumultus*; & ibi dicit Card. Monach. quod hoc ideo sancitum est, quia quicquid Domino consecratur, Sanctum Sanctorum erit Domino, nec ad humanos vsus posita redire debet. cap. municipia. de rer. permut.

8 † Solemnes autem nundinæ, & mercatus non possunt fieri eisdem diebus in duabus Ciuitatibus, vel Oppidis vicinis saltem ad decem milliaria, quia tunc vtrique eorum fieret præiudicium per concursus: unde siue illæ Ciuitates essent eiusdem Principis subditæ, siue separata Iurisdictionis, † illa, quæ prior esset in possessione, posset inhibere alteri, & sic de facto contigisse inter Oppida Carmagnoliæ Marchionatus Salutarum, & Carignani Principatus Pedemontium, testatur Thesaur. decis. 264. num. 5. ubi in fauorem Carmagnolensium fuisse iudicatum asseuerat, vt ad libitum subditorum Serenissimi Ducis Sabaudia pateret aditus ad nundinas illas Carmagnoliæ, & licet ratio decisio. à Thesaur. non ponatur, attamen illa subintelligitur; quia erectio nundinarum vltimo lo-

co facta, dicitur fieri ad æmulationem alterius vicinæ Ciuitatis, & Oppidi, cui prius competebarius nundinandi tali die, vnde sicuti sunt prohibita adificia, quæ tendunt ad hoc præiudicium, vt plenè tradunt DD. in d. l. ex hoc iure, & Boer. decis. 320. & ego comprobaui in cap. 3. Primi Libri, sic quoque cetera, in quibus inest eadem ratio, prohibita censeantur. nam vt ait Pedius, ff. de legib. l. cum Prætor primo resp. ff. de iud. tradit Luc. de Pen. in l. 1. nu. 13. C. ne rustic. ad vll. obseq. deuoc. lib. 1. 1. † Hoc autem ius nundinandi, siue fuerit quæsitum ex speciali Principis priuilegio, siue ex consuetudine longissima, amittitur eo ipso, quod Ciuitas per decennium illis cessaret vti, vt patet in l. j. ff. eod. ratio autem, quare priuilegium nundinarum perdatur breuiori tempore non vtendo, quam priuilegium alterius rei, assertur à Luc. de Pen. in d. l. 1. C. vt rustic. nu. 6. quia tale priuilegium dicitur onerosum, & assert præiudicium vniuersis, unde & facilius amittitur; præiudicium autem versatur in libertate mercandi in quocumque loco, & facultate conueniendi debitores, quæ inferitur ex prædicto iure nundinarum, & sic videtur

de

de suinatura restrictum, cap. 11.
 suggestum extra de Decimis.
 11. ¶ Privilegia autem nundinarum
 solemnium regulariter in
 eo consistant, vt euntes illic,
 eo tempore nequeant occasione
 priuati debiti conueniri l. 1. &
 ibi Doct. C. de nund. nec mer-
 ces ad vendendum conducte
 arrestari, nec eis gabelle solu-
 tio indici, nec personarum debito-
 rum capi, vt latè prosequuntur
 DD. super eod. tit. & ff. & Ber-
 tachin. in suo Repertor. in ver-
 bo, Nundina, qui didicisse eis
 prestari securitatem pro debi-
 tis, gabellis, tam pro aduentu,
 quam pro recessu, & pro mora,
 & idem vult pro mercibus alibi
 vendendis Alex. in consil. 46.
 vol. 2. Hoc autem privilegium
 restringitur, vt non compræ-
 hendat eos, qui debitum con-
 traxissent in ipsis nundinis, vel
 debitor, & creditor essent mer-
 catores soliti frequenter in eis
 negotiari, vel etiam solutio de-
 biti fuisset destinata ad tempus
 nundinarum, his enim tribus
 concurrentibus, cessaret priui-
 legium, vt tenet Rebuff. in
 Const. Reg. in tract. de literis
 obligat. artic. 11. glos. 3. nu. 18.
 tom. 1. Item cessare debet in
 eo, qui acceperit merces ab alio
 mercatore, & clam aufugerit
 nõ facta solutione, poterit enim

in nundinis conueniri, & ar-
 cerari, vt inquit idem Rebuff.
 in d. const. tract. de mercat. art.
 vlt. glos. unica. num. 9. qui ad-
 dit quod Carolus V. æternæ me-
 morie Imperator anno 1541.
 de mense Septembris statuit
 Bruxellis, quod talis habeatur
 pro publico latrone, & grassa-
 tore itinerum, & puniatur po-
 na mortis, aliquo privilegio, &
 favore non obstante.

¶ Ex præmissis autem que-
 ro, Si Princeps ad mobilitan-
 dum Oppidum in Prouincia
 subeat in eo singula hebdoma-
 da fieri mercatum, talis die ran-
 cogendi sint territoriales illius
 Oppidi res venales, & victualia
 in eo tunc deferre? & videtur
 prima sicie tale præceptum iu-
 ri, & æquitati resistere, nam
 sicut subditus præcepto supe-
 rioris non compellitur aliquid
 vendere, vel emere l. nec emere
 re, C. de iur. delib. cap. nemo,
 de Indx. ita nec in alio loco,
 quam vbi vult emere, aut ven-
 dere cogendus est, cum plus di-
 catur etiam quoad locum, S.
 pen. Inst. de action. non debent
 enim hominibus liberis inter-
 dici alienationes rerum suarum,
 vbi volunt l. 2. ff. si quis a pa-
 ren. fuer. manumiss. sicuti & pa-
 tronus non potest prohibere li-
 bertum, quin ad libitum vtatur

ne-

312 De Iure nouæ Urbis condendæ &c.

negotiatione licita l. 2. ff. de iur. patron. & sicuti quis non potest damnari vt negotietur l. moris, §. sed damnari, ff. de pen. eo minus damnari poterit, vt negotietur certo loco, ex ratione præmissa, & hanc partem tueri videtur Luc. de Pen. in d. l. 1. num. 8. In contrarium autem facit, quia est speciale, vt occasione mercatus introducendi in aliqua Ciuitate, vel Oppido compellantur territoriales ad conueniendum ibi, & vidualia, & res venales vendendas deferendum, ita enim voluit Alberici in d. l. 1. C. de nundin. dicens ita seruari per totam Italiam, & sequitur Alex. in addit. ad Bart. in d. l. nec emere, & Thesaur. qui vtrumque refert in d. decisio. 264. nu. 2. & hanc partem verioremi puto, cum interueniat autoritas Principis in statuendo, quod sibi placitum videtur in materia sibi reseruata, & potissimum cum fauor publicus versetur, vt Oppidum ampliatur, licet preceptum possit temperate exequi, non vt grauentur omnes territoriales simul ad conueniendum eadem die destinata, sed certa tantum pars ordine successiuo, vt facilius onus istud ab omnibus portetur, iuxta not. in l. fin. C. de mun. patrim. lib. 10. & sic vidi

anno 1627. executum in mercatu iussa Excellentissimi Senatus Veneti erecto in Terra Montisalconi huius Prouincie, causa ampliandi frequentioribus incolis terram ipsam.

† Rursus in eadem materia queri potest si Ciuitas, vel Oppidum per longissimum temporis curriculum habuerit ius nundinarum solemnium, an possit Princeps illud ius auferre, & in alium locum sibi subditum transferre ad placitum voluntatis suæ; super hac propositione consuluit amplissime Nau. in d. cons. 511. & 512. vbi distinguere videtur, quod si ius nundinarum competeret Ciuitati ex privilegio sibi concessio ob datum, vel factum aliquod commensurabile concessioni, non possit a Principe auferri; secus autem si tale ius quesitum fuisset sola præscriptione longissimi temporis, & ibi multa allegat pro opinione, & potissimum, quia præscriptio in hoc iure nundinarum, non potest procedere in præiudicium Principis, qui eam quandocunque potest tollere, secundum sensum Bald. in auth. quas actiones, quest. 5. C. de sacrosanct. Eccles. In contrarium autem consuluit in eodem casu Aleiat. in consil. 23. lib. 5. vbi tenuit, quod

quod ius nundinarum quæ-
tum certo loco ex tempore im-
memoriale, non possit à Princi-
petolli, & dari alteri Oppido,
& quod aliter agens absolutè
peccat in foro conscientie, vt
ibi subdit num. 11. Cuius opi-
nioni videtur adhærere The-
saur. dicta decisio. 264. dum
præscriptio sit tanti temporis,
quod memoria hominum non
sit in contrarium; in hoc opi-
nionum conflictu posset consi-
derari, si Princeps mouetur ali-
qua rationabili causa ad trans-
lationem nundinarum de loco
ad locum, veluti si Oppidum il-
lud sit munitum, & in confine
suæ ditionis; tunc enim eidem
soli dicuntur reservati casus re-
spicientes securitatem Prouin-
ciæ, ex sententia Augusti Cæsa-
ris, relata per I. C. in l. 3. ff. de
off. Præfec. vigil. vnde ad placi-
tum poterit remouere exerci-
tium nundinarum à dicto Op-
pido, nec vlli inferitur grauam-
en, quia in omnibus illis casu-
bus potest procedere de pleni-
tudine potestatis: † tunc enim
de eius potestate disputare, est
crimen sacrilegij committere.
l. sacrilegij, C. de diuers. rescrip.
& per Guid. Pap. consil. 65. &
Ias. consil. 145. vol. 2. Si autem
hoc vellet facere sine causa, cre-
do quod opinio Alciat. & The-

saur. sit verior, quidquid subti-
lizauerit Natt. in contrarium,
quia exercitium per tempus il-
lud immemorabile æquiparatur
concessioni Principis, & habet
vim pacti, & priuilegij secu-
dum Crauet. in consil. 10. nu. 11.
15 † vnde eo casu dicitur ius quæ-
situm ex actu consummato, &
perfecto, quod nunquam Prin-
ceps sine iusta causa tollere po-
test, vt Feudistæ dicunt, & præ-
sertim Ioannes Campeg. inter
consil. feudal. Albert. Brun. con-
sil. 2. num. 35. cum seqq. & per
hæc remaneat expeditum hoc
caput de nundinis, & mercatis.

De spectaculis, & ludis in
noua Vrbe insti-
tuendis.

Caput Nonum.

S V M M A R I V M.

- 1 *Ascanius in condenda Vrbe A-*
balongæ, quem ludu instituerit?
- 2 *Augustus condita Vrbe Nicopo-*
li, ludos quinquennales quotan-
nis celebrari iussit.
- 3 *Conditores nouarum Vrbiu*
antiquitus, cur ludos institue-
rent celebrandos in Vrribus
ipsis?

Rr

Exer-

314 De Iure nouæ Vrbis condendæ &c.

- 4 *Exercitatoribus ludorum, quantum honor antiquitus tribueretur?*
- 5 *Mulieres, quare prohiberentur assistere ludis, & spectaculis?*
- 6 *Spectacula, & ludi de iure Ciuili, & Canonico permitti, quales dicantur?*
- 7 *Spectacula, & ludi publici Ciuitatis, tolli non possunt sine legitima causa.*
- 8 *Spectacula, & ludi Vrbis suspendi debent ubi sit suspitio belli.*

Licet quidem apud grauissimum scriptorem Luc. de Pen. in l. vnica, num. 1. C. de gladiat. toll. lib. 1. 1. adnotatum legerim, quod in Ciuitatibus benè dispositis, ea omnia remouenda sunt, quæ sensui hominum plaudendo, aliquo modo eorum hæbetare solent iudiciū, & virtutes destruere, adeoque *1* iudicia spectacula, & ludi, ex quibus mirum in modum homines delectari solent, reprobati videantur, tum quia appetitus eorum, quanto magis in vsu sunt, eò fortius radicatur, vnde prorsus homines ab omni pudentia alienati discurrunt ad illecebras cogitationes, & animum virilem deprimunt, & inhabiles se reddunt ad tolerandos labores, vt idem dixit de sententia Cic. in l. 1. C. de spectac. &

scen. & lenon. num. 3. attamen in casu nouæ Vrbis conditæ, censeo rigorem istum æquissima interpretatione fore leniendū; Siquidem cum vita hominum, eo sit condita temperamento, vt labori quies, quieti labor vicissim succedat, atque ita alternatim commutatio desideretur, vt neque animus assidua consideratione, neque corpus continuo labore frangatur, neque rursus vtrumque iugi desidia torpescat; propterea congruum videtur, vt post nouæ Vrbis ædificationem quotannis certi quidem ludi animi recreandi causa celebrandi constituantur ab illius conditore, ex quibus vniuersæ multitudinis animus demulceatur: hoc enim imitabile, & egregium prisce illi Vrbium conditores nobis reliquerunt; † fertur enim de Ascanio qui in Albæ longæ condenda Vrbe, ludos peculiare, quos Troia vocabat instituit, vt fatetur Virgil. lib. quinto Æneid.

*Hunc morem cursus, atque hæc certamina primus
Ascanius longam muris cum conderet Albam
Retulit, & prisce docuit celebrare Latinos,
Quo puer ipse modo, secum quo Troia pubes*

At

Albani docuere suos ; hinc maxima 3
porro

Accepit Roma , & patrum seruauit
honorem ,

Troiaq; nunc pueri Troianum dici-
tur agmen .

Hinc Troianum nomen multis
 sæculis is ludus seruauit Pyr-
 rhicam vulgò appellatam hanc
 Troia, contendit Sueton. Dura-
 uit porro hic ludus Troia di-
 ctus, vsque ad tempora Claudij
 Cæsaris , vt author est Tacit.
 lib. 11. *Sedente, inquit, Claudio*
Circensibus ludis , cum pueri nobi-
les equis ludicrum Troia certamen
inirent , interq; eos Britannicus
Imperatore genitus , & L. Domi-
tius adoptione mox in Imperium ,
& cognomen Neronis adscitus , fa-
uor plebis acrior in Domitium loco
præfagij acceptum .

3 *† Augustus quoq; Imper. quo*
Actiacæ victoriæ memoria cele-
brator in posterum esset , Vr-
bem Nicopolim apud Actium
condidit , ludosq; illic quin-
quennales constituit celebra-
dos , vt scripsit Sueton. in eius
vita cap. 18. sic , & Adrianus
dum in memoriam Antinoi Vr-
bem in Ægypto ædificasset, vo-
luit eidem diuinos honores ha-
beri à Mantinensibus, & annua
praterea initia, & quinquenna-
le ludicrum celebrari , vt refert 5
Pausan. in Arcad. siue lib. 8.

† Verum licet prisci illi no-
 uarum Vrbiuin conditores , lu-
 dos ipsos viderentur instituisse
 pretextu certæ Religionis, qua
 opinabantur sese rem gratam,
 Dijs, & Genio illius Urbis, tam-
 quam promissam facturos : vt
 elicitur ex scriptis per Cic. in
 lib. de Orat. in princ. attamen
 reuera hoc egisse videntur, vt
 populus illa ludorum, & specta-
 culorum voluptate allectus, fa-
 cilis ad habitandum nouam
 Urbem conuolaret , & melius
 per magistratus Urbis in officio
 contineretur, & propterea hoc
 tamquam necessarium ipsorum
 incolarum in labore tempera-
 mentum multis iuris fauoribus
 ampliandum censuerunt, vt pa-
 tet in l. septitia. ff. de pollicitat.
 l. Ciuitatibus, in princ. ff. de le-
 gat. 1. & l. annuam pecuniam.
 ff. de ann. legat. † Et ludorum
 exercitatoribus tantum hono-
 rem fuisse tributam per Roma-
 nos Principes scribit Plin. lib.
 16. cap. 4. vt dum eos inirent,
 semper assurgi etiam ab Sena-
 tu, atque vacatio munerum om-
 nium, ipsis, patribus, auisq; pa-
 ternis daretur, vt retulit Mer-
 curial. de Art. Gymnast. lib. 1.
 cap. 3. spectacula autem fuisse
 multiplicis generis ex eodem
 Mercurial. † constat, & mulie-
 res fuisse prohibitas assistere

Rr 2 ludis,

316 De Iure nouæ Urbis condendæ &c.

Iudis, scenis, & spectaculis publicis, præsertim verò impudicis, tum propter eorum lasciuiam, quæ ad libidinem incitat, tum quia illic multi iuuenes otiosi conueniunt, qui nil aliud faciunt, quam tendere retia pudicitie matronarum, & puellarum, id quod fatetur Ouid. de Art. Amand. lib. 1.

*Nec te nobilium fugiat certamen
aquorum*

*Multa capax populi commoda Circus
habet.*

& Propertius lib. 2. Elegiar.

*Illic te multi poterunt corrumpere
ludi.*

Propterea & Græcorum legibus prohibitum fuit, ne in certaminibus Olympicis, mulieres spectandi gratia sese infererent, secundum Pausan. lib. 5. Eliac. 1. ubi reddit rationem legis id prohibentis, & Iustinianus Imperator statuit, quod liceat viro uxorem repudiare, si ad Circenses, aut Theatrales ludos, aut Arenarias venationes spectatum prodeat, prohibente, siue etiam ignorante viro, §. quia vero plurimas, Auth. vt lic. matr. & aui. quod & statutum videtur antea per Theodos. & Valentin. in l. consensu. §. vir quoque, C. de repud. & de his omnibus latè prosequitur Tiraquel. de leg. connub. l. 16.

num. 35. cum sequentib.

Sed quamuis plura ex illis Romanorum spectacula fuerint antiquata, vt cruenta, & ab humanitate abhorrentia, vt patet in dist. l. 1. C. de gladiat. pen. toll. lib. 11. & ex Sozom. 6 Histor. lib. 1. † attamen expressa in Auth. alearum, C. de Aleator. permittuntur, vbi Glos. specificè loquitur de æquo currente ad Brauium: quam glos. Canonistæ in cap. inter dilectos. de excessib. Prælator. exemplificant, de æquo currente ad Quintanam, secundum Odofred. in l. 1. C. de Aleat. remoueri enim debent spectacula crudelitatis, & inspectio vanitatum, quæ non solum hominum vitij, sed etiam Dæmonum iussu instituta sunt. Hinc Aurel. Prudentius contra Simmachum lib. 2. in fi. scripsit:

*Nullus in Urbe cadat, cuius sit pena
voluptas.*

*Nec sua virginitas oblectet cadibus
ora.*

Iam solis contenta feris infamis arena.

*Nulla cruentatis homicida ludat in
armis.*

Et Diuus Augustinus de Ciuitate Dei lib. 1. cap. 31. cum seqq. dixit, quod nil turpius potest esse Christiano cum Circensi infania, cum impudicia

Thea-

Theatri, cum Amphiteatri crudelitate, cum atrocitate arenæ, cum luxuria ludi; Deum enim negare videtur, qui talia præsumit præuaricator Fidei Christianæ effectus, sequitur Luc. de Pen. in d. l. vnica, cetera autem, quæ ad animi voluptatem aguntur, nec in se habent prouocationem diuinæ vindictæ, permittuntur, vt est text. in Auth. de Consulib. §. quantumcumque. Nouell. 105. & quæ spectacula sint permissa de iur. Canon. patet 35. dist. cap. Episcopus, & in cap. Clerici, de vita, & honest. Cleric. Prohibentur enim omnes præcipuè Clerici, curiosis spectaculis interesse, de consec. dist. 3. non oportet; 7 & Clerici spectacula saltatium, & cantantium vitare debent, 33. dist. 1. refert idem Luc. de Pen. in d. l. 1. C. de spectac. & scen. & lenon. lib. 11. vbi adducit quoque Sanctum Thomam in 2. 2. quæst. 198. art. 2. 3. & 4.

Erunt igitur in noua Vrbe, introducenda illa spectacula, per illius conditorem, quæ incundam populo voluptatem, exhibent, & in quibus non inest vitiorum incitamentum, iubet Tex. vt in l. solent. ff. de aleator. sic enim cohortatur, & Cassiodorus. in 2. variar. epist. 37. in fin. dicens, quod laudes sunt nostro-

rum temporum, celebrata gaudia Populorum; proinde videmus ferè in omnibus Ciuitatibus clari nominis, quotannis celebrari Hastiludia in Quintanam, cursus equorum ad Brauium, venationes Taurorum, & similia; & diebus festiuis nuptiarum solent particulares exhibere ludicra illa, in quibus vilissimi quidam solent glabello capite, in ælurum alligatum quidem, sed dentibus, vnguibusq; sæuientem oblectari, qui cum repetitis ictibus capitis, ælurum alliserint, præmium recipiunt, & eos nos Italica lingua vocamus, *Mazzagatte*, de quibus scripsit Cæli. Calcagnin. Epistol. quæst. lib. 1. † Quando autem spectacula, & ludi publici longam habuerunt consuetudinem in Ciuitate, non possunt tolli, ac abrogari; quia hoc diceretur cedere in grauem ipsius Urbis pœnam, fertur enim de Marco Aurelio Antonino Imperatore, qui Antiöchenis, quod Auidio Cassio tyrannidem occupati consensissent, spectacula, & alia ornamenta multa ademit, vt legitur apud Vulcat. Gallican. in Auid. Cass. & refert Decian. in tract. criminal. tom. 2. lib. 7. cap. 40. num. 56.

Hinc in iure receptum est, quod nullus officialis possit impedire

pedire facta, seu spectacula Ciuitatis honesta, l. nemo, & ibi Bart. C. de spectac. & inter alias pœnas seditiosorum videtur inflicta quoq; interdictio spectaculorum publicorum, l. capitulum. §. solent. ff. de pœn. sequitur idē Decian. d. lib. 7. cap. 19. de sedit. nu. 26. & huic conclusioni pulchrè deservire videtur rescriptum Constantij Imper. in l. 3. de pagan. sacrif. & templ. in Cod. Theodosian. vbi ita habetur: *Quamquam omnis superstitio penitus eruenda sit, tamen volumus ut ades Templorum, quæ extramuros sunt posita, intacta, incorruptaq; consistant; Nam cum ex nonnullis, vel Ludorum, vel Circensium, vel Agonum origo fuerit exorta, non conuenit ea conuelli, ex quibus populo Romano præbeatur priscarum solemnitas voluptatum.* vidi tamen, quod quandoque iusta necessitatis causa urgente, spectacula ista fuerunt suspensa, & præsertim in hac Ciuitate Vtini, dum aliàs vnus essem de Septemviris Ciuitatis actum fuit, an spectacula publici equorum cursus, quæ per immemorabilem annorum seriem non sine summo Ciuitatis splendore, & sui nominis in vniuersa ferè Italia celebritate, & iucundissima populi, vndique confluentis voluptate gesta fuerant

& per aliquot annos publico Ciuitatis Decreto suspensa, renouari debuissent, in quod omnes ferè consenserant, sed nos deterruit militum equestrium superueniens impensa ad tuendam Prouinciam, in quibus hæc Vrbs sex aureorum millia pro sua rata singulo anno, necesse habet impendere, vnde dixi nos esse in casu, l. vnica, C. de expens. lud. publi. lib. 11. vbi Diolet. & Maximian. Augusti rescripserunt in hæc verba: *Cum Præsidentem Prouinciæ impensas, quæ in certaminis additione erogabantur, ad refectionem murorum transulisse dicas: & quod salubriter deriuatum est, non reuocabitur: & solemne certaminis spectaculum post restitutam murorum fabricam, iuxta veteris consuetudinis legem celebrabitur. ita enim & tutela Ciuitatis instructa murorum præsidio, providebitur: & instaurandi Agonis voluptas, confirmatis his, quæ ad securitatis cautionem spectant, insecuti temporis circuitione representabitur. & sic Vtinenses egerunt, refectionis enim ex Decreto Excellentissimi Senatus Veneti muris Urbis, spectacula post decennium intermissa, anno 1633. fuerunt re-*
nonata magna omnium Ciuium alacritate, † quòd si hæc spectacula suspendenda sunt, vbi ali-

aliquo modo sit suspitio belli, vel aliud periculum Ciuitati imineat, multo magis hoc faciendum est in actu belli iam exorti, siquidem celebratio spectaculorum publicorum exitiosa solet esse Urbibus, testis est Babilon capta, die festo dum Ciues essent ludis, & spectaculis intenti, author est Herodot. lib. 1. Sic & Siracusæ captæ sunt à Marco Marcello, expectato tempore spectaculorum de Industria, vt scribunt Liui. & Plutarch. in vita eiusdem Marcelli.

- 5 Innocentius VIII. qua liberalitate vsus erga Angelum Politianum ob translationem Herodiani Historici.
- 6 Mathias Coruinus Rex Pannonia Bibliothecam comparauit instructissimam.
- 7 Bibliotheca Veneta extructa à Bessarione Cardinali libris Græcis, insignis in Europa.
- 8 Situs Bibliotheca in noua Vrbe, qualiter eligendus?
- 9 Vitruuij autoritas defenditur contra Mercurialem.
- 10 Ars Typographica, cur necessaria nouæ Vrbi?
- 11 Ioannes Cuthenbergus Theutonicus primus Artem impressoriam inuenit.

De Bibliothecis, & Arte impressoria in noua Vrbe introducendis.

Caput X.

S Y M M A R I V M.

- 1 Pisistratus priuato sumptu libros liberalium artium omnibus legendos proposuit.
- 2 Libri quando primum adulterino titulo inscribi ceperint?
- 3 Bibliotheca publica, cur Templis adiuncta fuerint per Romanos?
- 4 Nicolaus V. Pontifex quinquè ducatorum millia promisit afferenti Euangelium Hebraicum, Dni Matthai Apostoli.

Nobilis, & summo digna Principe Urbis pars, sunt Bibliothecæ, quæ publicis in locis ad id extruendis sunt asservandæ, ac diligenter custodiendæ; idq; præter alias Bibliothecas, vbi libri venales sunt, quas inter publicas Urbis partes recenset Iulius Pollux in suo Diction. lib. 9. cap. 5. de partibus maritimis.

Quantum enim valeant libri ad conseruandas disciplinas receptas, id indicant innumera tum Ethnici, tum Christiani sæculi exempla, quibus passim libri sunt referti; Nam Pisistratus

stratus hoc homine maxime laudatur, quod priuato sumptu libros liberalium artium omnibus legendos proposuerit; Et Ptolomæus Philadelphus Ægyptiorum Rex, thesaurum maximum impendit in libris variarum disciplinarum conquirendis, vt Alexandrinam suam Bibliothecam exornaret, adeoque fuit sollicitus in perquirendis Bibliorum libris, vt à 70. interpretibus ex doctissimis Iudæorum accersitis, voluerit eos in linguam suam conuerti, ne ab vno tantum versi, facile corrumpi possent, vt inquit Athenæ. lib. 1. cap. 1. & refert Alexander ab Alexandro Genial. Dier. lib. 1. cap. 2. Et verè Summi Reges, & Imperatores magnam ex hoc gloriam sunt assecuti penès omnes nationes, egregias formando Bibliothecas in eorum Urbibus, prout de Regibus Attalicis memorat Vitruu. in præfatio. lib. 7. quos habuisse in Bibliotheca librorum ducenta nullia scribit Plutarc. in vita Marci Antonij, & adeo huic rei incubuisse dictos Reges Attalicos dicunt scriptores, vt magna inde orta æmulatione inter eos, & Reges Ægypti in comparandis veteribus libris, effecere, quod cum per elapsam vsque ad eorum ætatem,

nullus vnquam liber habuerit falsum titulum, propositis tum magnis à prædictis Regibus præmijs ijs, qui antiqui cuiuspiam grauis authoris librum, afferrent, tum cepisse multos adulterino titulo insignitos adferri, ita scribit Galen. in lib. Hippocr. de natur. hum. comment. 1.

Romæ quoq; antiquitus Bibliothecæ ferè omnes publicæ Templis adiunctæ erant, quod scilicet Religionem sine libris diu conseruari non posse, illi quoque intelligerent, nec debere, nec esse posse arctiorem vllam coniunctionem, quam Religionis, & eruditionis, vt testatur quoque Martialis. lib. 9. Epigramm.

*Nimpharum templis quisquis suæ
carmina donat.*

Quid fieri libris debeat ipse monet.
& ipsas Bibliothecas num. 24. fuisse scribit Volater. Geograph. lib. 6. inter quas præcipuæ fuerunt Palatina, & Vlpia.

In Vrbe quoque Constantinopolitana existisse ad Templum S. Sophiæ instructissimam Bibliothecam centum millibus librorum refertam, scribit Nicephorus. lib. 1. cap. 1. ex qua dicit se plurima in Ecclesiasticam suam historiam traussulisse: & quam magnam habuerint ipsi Imperatores

ratores Constantinopolitani curam conseruandæ, & augendæ Bibliothecæ indicat præclara illa Valentiniani, Valentis, & Gratiani Constitutio ad Clearchum P. V. *Antiquarios ad Bibliothecæ Codices componendos, vel pro vetustate reparandos, quatuor Græcos, & tres Latinos scribendi peritos legi iubemus, quibus de caducis popularibus, & ipsi etenim videntur è populo, competentes impertiantur. Annonæ ad eiusdem Bibliothecæ custodiam conditionalibus, & requirendis, & protinus adponendis: ita habetur in Cod. Theodosia. in l. 2. C. de stud. liberal. Urb. Rom. &c.*

Pontifices quoque Maximi, partim nouas Bibliothecas instituerunt, partim quoque veteres restituere, augere, atque exornare studuerunt; nam Hilarius Primus duas Bibliothecas reliquisse legitur; Gregorius Magnus lib. 7. epist. 29. ad Eulog. Alexandrinum affirmat, suo tempore varias extitisse Bibliothecas, quas instructissimas fuisse credendum est ob celebritatem Urbis, & residentiam tot Summorum Pontificum, qui in eis dictandis, & augendis nec studium, nec liberalitatem omiserunt, quod laudabile institutum, & alios successores recentiori æuo imitasse legimus; si-

quidem Nicolaus V. per vniuersam, ferè Europam misit viros in omni artium genere præstantissimos, qui veterum scriptorum libros perquirerent, restituerentque; † & quinque Ducatorum millia promisit, qui D. Matthæi Apostoli Euangelium Hebraicum adferret. Innocentius Octauus ob Herodianum Historiographum è Græco in Latinum traductum ab Angelo Politiano, palam testatus est, suis in Epistolis Pontificijs insertis inter Epistol. eiusdem Politian. lib. 5. epist. 1. 2. & 3. quod liber, ille erat apud ipsum Pontificem (vt decet) in magno honore, ac Pontificiæ Bibliothecæ reputabitur ornamentum, & ideo gratissimus ille Pontifex † ob librum illum, eidem Politiano dono misit ducentos aureos, vt ibi habetur, idem quoque Politianus lib. 9. epist. 1. Mathiæ Cornino, inuictissimo olim Pannoniæ Regi scripta, commendat præcipuè Regem ipsum, † qui Bibliothecam comparauerit omnium non solum ornatissimam, sed etiam copiosissimam, & alibi etiam lib. 2. testatur se in rebus dubijs ad inuestigandum veritatem consuluisse Bibliothecam Florentinam Laurentij Medices.

† Veneta quoque Urbis habet

Si

Bi

Bibliothecam celeberrimam olim à Bessarione S. R. E. Cardinali extructam, & triginta millibus nummum emptam, quam postea DD. Veneti proculdubio instructissimam reddiderunt sicut testatur Egnat. in Constantino Leonis, ex qua Bibliotheca Veneta Leo X. Summus Pontifex certos libros Gregorum depromi curauit, vt ex epistola ad Serenissimum Leonardum Lauretanum Venerum Principem apparet; & tandem vt cæteras Bibliothecas notabiles omittamus, nulla extat Vrbs, nullum Oppidum insigne, quod Bibliotheca honorabili, tamquam præcipuo bono careat, sicuti testantur iidem Volaterranus, & Leander Albert. in eorum Geographia, qui de Bibliothecis diuersarum Urbium honorificam faciunt mentionem.

8 † Caterum, quod attinet ad Bibliothecas in noua Vrbe erigendas, sciendum est, quod earundem situs ita disponi debet, vt ad Orientem spectare videatur, vsus enim illarum matutinum ex postulat lumen; item in Bibliothecis sic constitutis, libri difficiliter putrescunt; nam in his, quæ ad Meridiem, & Occidentem spectant, à tineis, & humore vitiari ex eo constat,

quod venti humidi aduenientes procreant eas, & alunt, infundentesque humidos spiritus pallore volumina corrumpunt, vt monet Vitruu. de Architect. lib. 1. cap. 7. † quem authorem vtique magni faciens existimo quicquid scripserit contra eum Mercurial. de Arte Gymnast. lib. 1. cap. 1. nam & Philander vir eruditissimus super ipso Vitruuio, doctissima edidit commentaria, & Daniel Barbarus Patriarcha Aquileiensis designatus, Vitruuium Italici idiomatis candore, & luculentissimis Commentarijs illustrauit, vt iudicio tantorum virorum tutus sit ab omni nota sibi iniecta à dicto Mercuriale alioquin rei Medicæ, ac multiplicis doctrinæ gloria conspicuo.

10 † Superest modo, vt conditor nouæ Urbis, pro cūmulo dignitatis eiusdem curet Artem Typographicam inducere quam, necessariissimam ex eo constat, quod celeberrimi scriptores veluti a naufragio per hanc artem deducti, ad cunctas mortalium manus peruenire possunt, & sic quæ ad bonorum artium propagationem ab ingeniosissimis Viris excogitantur, è temporis iniuria per hanc nobilissimam artem vindicantur, quæ si antiquis sæculis fuisset in vsu, vtique

non

non doleremus iacturam tot librorum, qui frustra desiderantur, & præsertim nos Foroulienses de præsci scriptoris Historia, quæ interijt ex qua multa de sicut, moribus Proinciæ, Barbarorū sub Attila irruptione, & rebus ab eodem gestis, cognouissimus, quia subtracta, pluribus licuit fabulari, non sine legentium admiratione; Author autem necessariæ Artis non est silentio prætereundus, quia de eo Poldor. Virgil. lib. 2. cap. 7. meminit hisce verbis,

Itaque † Ioannes Cuthemburgus natione Theutonici equestri vir dignitate, ut ab eius Ciuibus accepimus, primus omnium in Oppido Germaniæ, quod Maguntiam vocant, hanc imprimendam literarum artem excogitauit, primumq; ibi eam exercere cepit, &c. fa-
xit Deus, ut quæ pro bono communi ad inuenta videntur, in eodem vfu permaneant, nec turpium, & flagitiosorum hominum erroribus coinquentur, qui scurrilitati, & malignitati dediti sacra prophanis immiscere, & pernitiosissima dogmata euulgare non verentur.

De munditia Urbis, & de locis semotis, & se-
gregatis.

Caput X I.

S. V. M. M. A. R. I. V. M.

- 1 Calum pestilens, Vrbes magnas ad exiguitatem deducit.
- 2 Incole Urbis possunt uti interdito contra proijcientes stercora, vel coria in vijs.
- 3 Cloacæ Urbis inuenta sunt ad euitandum odorem soli pestilentem.
- 4 Roma cur pensilis, & subternuigata dicatur à Plinio?
- 5 Cloacarum constructio iam inchoata, cur non possit impediri per noui operis nuntiationem?
- 6 Nuntiatio noui operis non attenditur, quando mora est periculum allatura.
- 7 Vicinus potest prohiberi ea agere, quibus aeris salubritas corrumpatur.
- 8 Sterquilinum fieri prohibetur in pariete communi, si vicinus ex fetore incommodetur.
- 9 Vrbes quæ non habent cloacas, pati silent morbos pestilentes.
- 10 Lupanaria Urbis, quo in loco sint statuenda?
- 11 Meretrices, & publica scortia in Vrbe Roma, ubi antiquitus

Si 2 ma-

324 De Iure nouæ Urbis condendæ &c.

- manere consueuerint?
- 12 Solonis promissio in Vrbe Athenarum ad euitanda adulteria qualis fuerit?
- 13 Mulier inhonestè viuens, si immineat scandalum vicinis, expelli potest de domo locata.
- 14 Quæstus percipiendi ex lupanario tamquam inhonesti, non veniunt in petitione hereditatis.
- 15 Alexander Imperator, quibus vsibus pecunias perceptas ex lupanaribus deputauerit?
- 16 Meretrices apud Lacedæmonios, quibus vestibus uterentur?
- 17 Talis quis esse præsumitur in quali habitu reperitur.
- 18 Pana raptus non habet locum in rapiente puellam in lupanari repperitam.
- 19 Pius V. Summus Pontifex, & Sanctus Ludonicus Gallorum, Rex quid statuerint circa meretrices?
- 20 Promissum meretrici ob actum, Venereum, an peti possit in iudicio?
- 21 Leprosi non debent vagari per Urbem, sed in loco semoto pie custodiri.
- 22 Situs ædificij pro hospitio publico Sanitatis, qualiter sit disponendus?
- 23 Bernardi Polani, & Hieronymi Venerio Fori Iulij Præsidentum, vigilantia laudatur in arcenda peste à dicta Prouincia.

24 Hieronymus Ciuranus Fori Iulij Rector, publicum Salutis Hospitium in Pontabia Veneta, erexit.

Diuini ingenij vir Plato in lib. 6. de legib. monet conditorem nouæ Urbis, vt in primis studeat, vt quam mundissima sit, neque aliquid fieri patiat, ex quo locus reddatur pestilentiosus, nam & cælum pestilens Vrbes quandoque præclarissimas ad exiguitatem perduxisse constat, prout de Aquileia in hac Prouincia Fori Iulij, olim ipsius Iustiniani testimonio in Auth. de Præt. Paphlagon. Vrbe florentissima accidisse constat, quam neque vbertas soli, neque situs amarus, sed sola aeris grauioris insalubritas destituit, & ad nihilum ferè deduxit; hinc Papinian. I. C. in lib. singulari de off. ædil. inserto in l. vnica. ff. de via pub. dixit, quod ad ædiliū Curulium officium spectat prouidere, ne Vrbs detrimentum recipiat circa salubritatem aeris, qui omnino prohibere debent, ne sterora in vijs proijciantur, neque morticina, vel coria iaciantur; exijs enim vapores teterrimi generari solent, qui plurimum officiant incolis, & vnde illis datur interdictum contra proijcientes

cientes ad remouendum odorem pestilentem, vt inquit Vlpian. in l. 2. §. idem ait. ff. re. quid in loc. pub. † Excogitant autem antiqui illi Vrbium conditores ad euitandum odorem soli pestilentem, vt elicitur ex pluribus legibus insertis in tit. de cloacis, & ne quid in loc. pub. vt fierent in locis opportunis, & habilibus cloacæ iustæ amplitudinis, in quas colluies, & immunditiæ totius Vrbis fluere, † & ob hanc causam veteris Romæ situs, tot, tantisque cloacis, & aquæductibus abundauit, vt pensilis à Plinio, & subternaugata dicatur lib. 36. cap. 15. nat. hist. In has autem cloacas publicas immittebantur immunditiæ venientes ex priuatis, nam cuilibet erat facultas immittendi in publicam cloacam, vel deducere exitum particularis cloacæ in publicam sine impedimento ex sententia Pomponij, de qua refert idem Vlpian. in l. 1. §. idem Labeo. ff. de cloac. Cloacarum autem extructio adeò Vrbibus visa est necessaria, & ad publicam utilitatem pertinere, vt habita licentia à curatore viarum publicarum illam extruendi, † nuntiatio noui operis non officeret, quominus ceptum opus perficeretur, vt patet in l. 1. & 2. ff.

cod. hoc enim operatur publica Vrbis salus, & securitas, vt primo quoque tempore opus fiat; propterea si quis riuos, aut fontes purgare, vel reficere velit, quibus non resectis, vsus aquæ auferetur, & homines uti necarentur, vel cloacas, quarum necessaria, & vrgens est extructio ad salubritatem Vrbis, † contemnenda est nuntiatio noui operis, cum mora sit periculum allatura. l. de pupillo. §. si quis riuos. ff. de nou. oper. nuntiat. multo enim melius est omni iusti operis noui nuntiationem, quàm impedire operis necessarij vrgentem extructionem, inquit ibi I. C. & hoc interdictum cum tendat principaliter ad securitatem, & conseruationem Vrbis multis modis extenditur, & vires suas porrigit, nam † nec etiam in domo propria licitum est aliquid peragere, quo factor redundet in vicinos, & aer salubris corrumpatur, neque is, cui competit seruitus proijciendi, poterit vrinam, sterens, & similia fatentia proijcere, ne ex dicto fetore domus, quæ seruitutem debet, reddatur pestilentiosa, vt authorit. Cæpol. probat Rip. in tract. de peste. de remed. præseruat. nu. 77. & 78. vbi quoque adducit Io. Petrum de Ferrar. in eius forma libelli de hæred.

red. vel re. sing. diuid. in vers.
 non futurum, dicentem, quod
 8 † non licet sterquilinum facere
 in pariete communi, si aliquo
 modo ex fetore vicinus incom-
 modetur; nec Fullo potest aquā
 spurcam immittere in fundum
 vicini, quando talis aqua fetens
 præiudicet, vt deciditur in l.
 apud Trebatium, ff. de aqu.
 pluui. arcen. imò pestibilis fun-
 dus habens pestíferas, & lætha-
 les herbas, si vendatur, datur
 redhibitoria emptori. l. si præ-
 dium. C. de edilit. action. Proin-
 de sollicita cura, & cauta dili-
 gentia conditoris nouæ Urbis
 prospiciendum est, vt omnia ta-
 liter disponantur, vt ad salubri-
 tatem aeris in noua Vrbe nil
 desiderari valeat, & in hoc ele-
 cti curatores viarum munus
 obire debent, ad quos spectat
 remouere ea omnia, quæ essent
 9 nociua saluti incolarum, tem-
 pore enim æstiuo, quo aeris cor-
 ruptio ex fetore habilius solet
 generari, numquam aperiendæ
 sunt cloacæ, nec danda licentia
 purgandi eas, sed hoc debet fie-
 ri tempore hiemis, quæ à frigi-
 ditate omnis malus odor restrin-
 gitur: plurimæ enim Vrbes, quæ
 tempore æstiuo sunt omnino in-
 salubres, hiemali temperaturam
 agunt aerem, vt experientia
 nos docet aeris veteris Aquæ-

leix, apud quam diuertunt Ad-
 mod. Reuer. Canonici illius Ca-
 thedralis pro residentia die pri-
 ma Nouembris, & post octa-
 nam Resurrectionis Domini no-
 stri, ad anticos lares se recipiunt,
 ne offendantur ab aere tunc in-
 salubri.

Constitui ergo, & seponi de-
 bent loca quadam separata in
 noua Vrbe pro exercitio earum
 artium, quæ reddunt odorem
 tetrum, & sic coriarijs, & pelli-
 parijs, & cæteris huiusmodi
 exercitij, assignari debet locus
 sepositus à frequenti inhabitanti-
 um cætu, cum cloacis habili-
 bus ad recipiendum immunditi-
 am, siue aquam fetentem, ne
 salus eorum per sordes illarum
 artium contaminetur, & sic an-
 tiquitus Numam in Vrbe Ro-
 ma statuisse legimus ex Plutar-
 cho, & Dionysio; & † vbi defi-
 ciunt istæ cloacæ data inhabi-
 tantium frequentia, sæpissime
 morbi pestilentes generantur,
 vt not. Boter. in suis Relat. li. 1.
 contingere in Vienna Austria
 clarissima, & frequentissima
 Vrbe.

Eadem quoq; consideratio-
 10 ne dicendum, quod † lupana-
 ria, quæ continent immundi-
 tiam personarum, & sentina
 Urbis appellatur à Diuo Augu-
 stin. de Ciuit. Dei. lib. 13. sing

ad

ad Pomeria Ciuitatis transfere-
renda, vel saltem intrā Ciuita-
tem in loco remoto, & segrega-
to ab honestorum virorum cō-
sortio, & præsertim à plateis, &
vicis nobilioribus, quod quid-
em videtur probari authorita-
te Ezechiel. in cap. 16. dicit
enim: *Edificasti tibi lupanar,*
& fecisti tibi postribulum in cur-
tis plateis, & fabricasti lupanar
tuum in capite omnis viæ; & ex-
celsum tuum fecisti in omni platea,
& subsequitur, *& destruent lupa-*
nar tuum, & demolientur postri-
bulum tuum &c. & quod lupa-
naria, cloacarum instar sint, scri-
bit Aurel. Prudent. in suo Hym-
no 2. de Dino Laurentio:

Istum libido fetida

Per scorta tractum publica,

Luto, & cloacis inquinat,

Dum spurca mendicat, stupra.

Cōstat autem authoritate San-
cti Hieronymi in Isai. cap. 2.

81 quod tantiquitus in Vrbe Ro-
ma in Fornicibus spectaculo-
rum manere consueuerant pu-
blica scorta, & alias publicæ li-
bidinis illecebris, & nocturno
tempore meretrices ventitare,
solitas in Foro Romano, vbi sta-
tua Marsæ posita erat elicitur
ex Plin. lib. 21. vbi Iuliam Au-
gusti filiam sæpiissime illuc ad-
uentasse affirmat, quam turpi-
tudinem deleuit præ cæteris

Constantinus Magnus, iam
Christi Euangelio corruscante,
vt tradit Baron. in Martirol. sub
die 21. Ianuarij: Hæc autem lu-
panaria totius Reip. Christia-
næ Principes videntur permit-
tere in Urbibus sub dissimula-
tione ad maius malum euitan-
dum, vt ex Diuis Augustin. lib.
14. de Ciuit. Dei, & Thom. 2. 2.
quæst. 8. artic. 2. refert Couarr.
de sponsal. par. 1. cap. 4. num.
ultimo, & expresse ponitur in
cap. Nervi. §. fin. 13. dist. Hoc
enim videtur ad euitanda adul-
teria plurimum conferre, & sic
publicum Urbis interesse versa-
ri, quod ferunt & Solonem il-
lum sapientissimum legumlato-
rem aduertisse, dum instituta
Vrbi Atheniensi perscriberet;

12 ¶ nam meretriculas publicè co-
emptas in quadam semota Vr-
bis parte prostituisse refert Ale-
xand. ab Alex. Gen. dier. lib. 4.
cap. 1. quod subsequenti tem-
pore mutuatum fuit à Veneta
Vrbe; scribit enim Egnat. in suo
lib. exempl. lib. 6. cap. 1. de pu-
dicitia, alias in dicta Vrbe in-
troducunt fuisse, vt singulis an-
nis certi quidam nuntij in Ger-
maniæ fines mitterentur, qui
iuniores feminas ex locis illis,
stipendio certo conducerent,
quæ iuxta Carnificinam publi-
cam, vbi Diui Matthei phanum
est,

est, prostrarentur, vulgiq; libidini satisfacerent, certa mercede persoluenda.

Cæterum in hac materia notandum est dictum Vlpiani in l. ancillarum in fi. ff. de petit. hered. qui dicit, quod pensiones, quæ ex locationib. vrbiorum prædiorum perceptæ sunt, veniunt in petitione hæreditatis licet à lupanario perceptæ sint, subditq; ibi Vlpian. *nam in mul-
torum honestorum virorum præ-
dijs lupanaria exercentur*; siquidem Marcus Tullius in Oratione quam habuit pro domo sua ad Pontifices, vehementer, & grauiter conqueritur de Claudio, qui domum ipsius Tullij libertati consecrauerat, quod signum meretricis pro simulachro libertatis in ea collocauerit; hoc enim principaliter actum fuisse in iniuriam domini domus asserit, vt sic deturparetur, eapropter infert idem Tullius ab honestate valde abhor-
rere, quod domus viri honesti, locetur meretricibus, & simili-
bus infamibus, quo respectu videtur quoque introductum, vt
33 † mulier inhonestè viuens, si immineat scandalum vicinis ob eius impudicitiam, expelli potest de domo locata, non obstante locatione per l. si qua. C. de spectac. lib. 11. vbi Rebuff.

expressè tradit, & talis sententia exequitur non obstante appellatione, vt idem dicit in Comment. in Const. Reg. de sent. prouis. in præfat. num. 133. vbi refert Senatam Parisiensem censuisse anno 1544. 10. Februarij non esse admittendam mulierem incontinentem ad licitationem locationis domus etiam si maius offerret pretium: potest tamen accipi dictum Vlpiani de prædio vili solito locari, veluti in vico suburre posito, qui vicus Romæ sola infamia dicitur nobilis à Martial. 14 alioquin certum est, quod questus percipiendi ex lupanario, tamquam inhonesti, & contra bonos mores, non veniunt in petitione hæreditatis, vt probat Glo. in l. generaliter. ff. de vsu. & in d. l. ancillarum. & in l. si possessor. ff. de petit. hered. & confert quoque tex. in l. non aliter. ff. de vsu, & habitat. Pro-
15 inde † Alexander Imperator, vt scribit Lamprid. in eius vita, redditus, & census ex lupanari-
bus, in sacrum ærarium inferri vetuit, sed sumptibus publicis ad instaurationem Theatri, Circi, Amphiteatri, & Ærarij deputauit, de quo meminit Vvolff. Laz. in suis Comm. Reip. Rom. lib. 2. cap. 13. Antiquis autem temporibus distinctas fuisse

mc-

meretrices in qualitate vestiū ab ancillis, & matronis, patet ex Horat. l. i. serm. Sat. 2. & Ter-
tullian. de cultu virgin. Vnde
16 † apud Lacedæmonios solis me-
rettricibus vestes floridas; & pi-
ctas asportare permittēbatur;
vt dicit Clemens Alexand. lib.
pædagog. 2. cap. 10. & hoc idem
probat per Vlpian. in l. item
apud Labeonem. §. si quis vir-
gines. ff. de iniur. vbi minus pec-
cat, qui iniuriam infert matro-
næ, quæ ancillari, aut meretri-
cia veste induitur, quam si sto-
lam suam gestat, quia tunc di-
citur sumēdo vestem illi citam;
causam præbere, vt sibi fiat in-
iuria: nam † talis quis esse præ-
sumitur in quali habitu reperi-
tur, vt dicitur Bart. & hinc fit,
18 quod † pæna raptus non habet
locum contra rapientem puel-
lam in lupanari repletam, lasci-
uientem, & meretricia veste in-
dūtā, vt probat Mascar. de prob.
vol. 2. num. 30. vers. quinto. ho-
die tamen ista distinctio ve-
stium videtur iam oblitterata,
quia in omnibus ferè Urbibus,
vnus est omnium mulierum ha-
bitus, ita vt si fieri posset, valdè
congrueret, vt in noua Vrbe
publicè prostituta meretrices,
saltem respectu loci semoti à no-
bilibioribus vicis, segregari de-
berent à cæteris honestæ condi-

tionis, † quod alias egisse Pium
Quintum Summum Pontificem
de anno 1566. refert Suri. in l.
Comm. rer. in Orbe Gestar. de
anno prædicto; Meretricibus
enim quas in vnum Urbis angu-
lum reiecit, seueriter præcepit,
ne per Urbem vagarentur, con-
trafacientes iussit publicè fla-
gellari, duo verò, aut tria illis
designauit Tempia, quæ sacrifi-
cij, aut concionis auscultandæ
causa peterent, ex ijs pleræque
nupserunt, aliæ complures ho-
nesta reperta conditione ex ea
se turpitudine extraxerunt, id
ipsum quoque antea mandasse
Iustinian. Imperatorem in con-
stitutione scripta Constantino-
politani, egitur in Auth. de le-
non. in fi. vbi ait: *Credimus enim
in Domino Deo etiam ex hoc nostro
circa castitatem studio, magnum
fieri nostre Reipub. incrementum,
Deo nobis omnia prosperaper talia
opera conferente.* Diuus quoque
Ludouic. Gallorum Rex, vt
scribit idem Rebuff. in l. Massu-
rius, col. 3. ff. de verb. signific.
legem tulit, in qua statuit, me-
rettrices extra Ciuitatem pellen-
das, quæ si reuenterentur, debe-
rent spoliari, & qui domum eis
l. carent in Vrbe punirentur
amissione pensionis illius anni,
quia volebat eorum domicilium
fore extra Urbem, quam tamen

Tt le

legem impossibilitas executionis tacite sustulit, vt elicitur ex scriptis ipsius Rebuff. in dict. l. Massurius, & publicum interesse quo ad omnimodam expulsionem lauiorem interpretationem induxit, cum (vt dixi) plura in se illicita, & inhonestæ permittantur ad maius malum euitandum, quia sic agitur pro bono publico.

20 † Modò ex præmissis quari potest, an promissum meretrici ab amico ob actum venereum, possit in iudicio peti per ipsam meretricem? & quod non possit peti tamquam ob turpem causam stipulatum videntur tenere Doct. relati per Couarr. in Reg. peccatum. de reg. iur. in 6. par. 2. num. 1. vbi refert fundamenta huius opinionis.

Sed his non obstantibus contraria sententia est tenenda, tamquam verior, & communior: imò quod hoc casu meretrix possit petere promissum tenent Cyn. & Salic. in l. 2. C. de cond. ob turp. caus. & Bart. in l. 4. §. sed & quod meretrici. ff. eod. & in l. affectionis. ff. de donat. & hanc sequitur, & testatur communem plures allegans, & optimè eam probans idem Couarr. vbi supra num. 1. & 2. licet enim actus ipse Venereus turpis sit, pactio tamen ipsa

mercedis, & receptio ipsius non est turpis. Hanc etiam opinionem dicit communem alios allegans Antonius Gomez. in l. 62. Taurinum. 3. & Nauarr. in Manual. Confessor. cap. 17. nu. 39. refert menti tenendum, quod etiam in conscientia hoc locum habeat, sequitur Ioan. Guter. Hispan. in tract. de contrac. iur. cap. 6. de donat. gratuita, num. 2. vbi ab hac regula excepit nonnullas personas prohibitas, ibi per totum illud Caput luculenter expressas.

21 † Est quoque aduertendum, ne passim leprosi, & huiusmodi morbofi homines per Urbem, vagari permittantur, ne sanos inficiant eadem tabe, sed in aliquo loco semoto pie custodiantur, datis de publico alimentis necessarijs ad victum, licet Bald. in Auth. de lenon. §. si quis autem, & §. sed eam, dicat, eos fore expellendos à Ciuitate, quod tamen intelligi debet de leprosis exteris venientibus ad Urbem tempore pestis, vel grauioris Annonæ, non autem de indigenis, quia Christiana charitas non permittit, quod eiiciantur, sed assernari debent in leprosario, vbi huiusmodi pauperes infirmi recolliguntur, vt patet in Clem. 2. de Relig. dom. & in cap. 2. de Eccl.

Eccl. ædific. pæna fustigationis indicta, ne egredi foris audeat, & hæc omnia disponenda sunt per authoritatem, & vigilantiam Præfecti Urbis, cui talis onus incumbit, ut probat Paris de Puteo de sind. in vers. excedunt.

Subsequitur quoque ad munditiam, & securitatem Urbis, ut præter cætera eius conditor agat, ut comodo, & patenti loco extruatur ædificium amplum pro inhabitatione eorum, qui vel morboſi, vel suspecti sunt
 32 tempore pestis, † situs enim illius extra Urbem eligi debet in planitie exposita, & patenti, ut recentes auras liberius admittat, & una pars ædificij pluribus cubiculis superius, & inferius referta ab altera seponi debet muro, fossatu, & Curia saltem per 40. passus: nam morboſis certus locus, & suspectis alter debet assignari, ne ex cohabitatione utriusque, sani maculentur, præsertim cū pestilentia tactu vestium, vel flatu morboſi in alterum transmittatur, ut experimentis pluribus hisce annis calamitosissimis fuit probatum; nam anno 1630. per florantissimum Italiæ latus peste grassante, & potissimum per Urbem Venetam, erupit quoque in hac Prouincia Fori Iulij

in aliquibus Oppidis, & Castellis, sed Iesu Christo Redemptore
 23 re visibiliter cooperante, † tanta fuit diligentia, & vigilantia Bernardi Polani, & Hieronymi Venerio Præsidum, quibus successiuo tempore Prouinciæ regentibus, ex Senatus Veneti Decreto summa imperij delata est indicta Prouincia ad arcendam istam pessimam luem, ut opportunè morboſis seiunctis à cæteris, & interdicta aliorum locorum communicatione, maior pars Prouinciæ intacta permanſit; proinde Urbs Vtini in memoriam tanti accepti beneficij publico Decreto statuit, quod per biennium, qualibet sexta feria in maiori Ecclesia assistente Urbis Magistratu, votiuæ soluerentur pro defunctis, prout quoque magna cum populi frequentia videtur executum. Quapropter Prouincia, ista Fori Iulij, per quam patet præcipuus Septentrionalium populorum ingressus in dulcem Italiam, videtur bellissimè communita erectione ædificiorum pro tuenda cæterorum Prouincialium salute, & securitate, nam intra montes in loco Pontabiæ, qui est confinis Venetorum cum ditione Austriacæ super via Regali Germanorum anno 1626. ex Decreto eiusdem

Excellentissimi Veneti Senatus, fuit erectum ædificium, vocant *Lazaretto*, in quo merces ex locis suspectis venientes, & personæ per certum dierum spatium probantur, antequam admittantur ad ingressum Fori Iulij, cuius ædificij author originarius, digna inscriptione marmorea commendatur, legitur enim in Frontispicio.

S. C.

24† Hieronymi Ciurani F. Iulij Re-
toris providentia in ampliss.
debellatæ pestis testimonium, &
perpetuam Italici Cæli securi-
tatem.

Hinc

Contra omnes externorum morbo-
rum insultus publicum Salutis
hospitium, munitiss. Sanitatis
propugnaculum obijciat.

MDCXXVI.

Extat quoq; secundo ab Vr-
be Vtinenſi lapide, aliud eius-
modi ædificium muro circum-
septum, in quo sub custodia,
mittuntur suspecti istius fædis-
simæ luis, antequam eisdem pa-
teat ingressus in Vrbe, quod
quidem veluti substantiale ad
tuendam Urbem, & repurgan-
dam istis infectis, numquam est
omittendum; pessimum enim
hoc morbi genus separationem
personarum requirit à princi-
pio, ne paretur exitium alijs

habitantibus, prout in Vrbe
Athenarum contigisse scribit
Thucidides Hist. lib. 5. & exem-
plo verè dolendo in dicto anno
1630. aliquot Vrbes Italicę cla-
rissimi nominis luctuosissimo
experimento verissimum pro-
barunt.

De ratione tuendę, & con- seruandæ nouæ Urbis. Caput XII. & vltimum.

S V M M A R I V M.

- 1 Apostasia à fide Dei, celestem eius iram prouocat ad Urbem destruendam.
- 2 Vrbes Phocensium, cur solo equitate fuerint per populos finitimos?
- 3 Ciuitas, quæ fundamentum iecit in vera Religione, nequit occasum pati.
- 4 Apostasia à fide sui Principis, inducit destructionem Urbis.
- 5 Vrbes Ammonitarum, cur fuerint à Davide destructæ?
- 6 Ciuitates rebelles, quibus panis hodie afficiantur.
- 7 Dion Prusiensis Sophista, quid dixerit de proditoribus.
- 8 Luger non debet, qui ad patriam delendam venerit.
- 9 Seditio dicitur graue, & atrocissimum delictum.

Con-

10. Concordia est, verus ornatus, & species pulcherrima Vrbis.
11. Discordia ordinum, quæ mala inducat secundum Lulium?
12. Præfatus Vrbis debet seditio- num causas dirimere, & partes ad concordiam deducere.
13. Signa ruituræ Vrbis secundum Tullium, quæ sint?
14. Francisci Perrarca de conseruanda, & augenda Vrbe, dictum singulare.

Quoniam ius in quo versamur ex sententia I. C. in l. fin. ff. de leg. 1. consistit tam in acquirendo, quam in conseruando acquisita, non erit alienum pro præsentis tractatus cõplemento quædam subnectere, quæ sensum hominis moneant, quo pacto iam noua Vrbs condita facilius tueri, & conseruari possit, siquidem Iustinianus Imperator in secunda Constit. Cod. in princ. pari videtur laudis encomio dignum iudicasse eum, qui aliquid quæsiuit, quam qui postea tutatus est.

In primis igitur sunt monendi incolæ nouæ Vrbis, quod potissima ratio tuendæ, & conseruandæ Vrbis est à Deo opt. max. petenda, nam diuinus eius cultus est pie excolendus; † Apostasia namq; à Fide Dei celestis eius iram prouocat ad Urbem

destruendam, vt patet 23. q. 5. si audieritis, & originaliter Deuter. 13. quo loci dicitur, quod in crimine ipso Apostasia à Deo interficiuntur etiam paruuli, & cuncta bona delentur vsque ad pecora, & Vrbs succeditur igne: Reddunt enim tunc populi se indignos, vt à Principe iusto, cuius proprium est s. re iustitiam, regatur Cap. Regnum 23. q. 5. & idò diuina manu vitricæ incidunt in manus cuiuspiam oppressoris, qui eos funditus delebit, sicut & antiquitus delebantur Vrbes, quæ in tale crimine incurrissent; Nam † Vrbes Phocensium solo æquatæ fuerunt ab alijs populis finitimis ob direptionem Templi Apollinis Delphici, vt memorat Pausan. in Phocica, vbi sacrum vocatur belum, ex illa causa gestum. E contra vero † Ciuitas, quæ stabile fundamentum iecit in vera Religione, nequit occasum pati, vt habetur in epist. inter claras, C. de summa. Trin. & Fid. Catholic. † Apostasia quoque à fide sui Principis naturalis efficit, quod Vrbs illa totaliter destruat; quia aratro subijcitur, vt patet in l. si vsufructus, ff. quib. mod. vsufruct. amittat. persone transformantur ad alia loca. l. certa forma. C. de iure fisc. & bona omnia confiscantur, quia tunc populus

pulus rebellis Principi suo efficitur pœnæ seruus. l. pen. & fin. C. ad leg. Iul. Maiest. Ad idem clarius lib. 4. Regum, cap. 3. vbi, percutiens omnem Ciuitatem, & vniuersum lignum fructiferum succidetis, cunctosque fontes aquarum obturabitis, & omne agrum egregium operietis lapidibus, quod quidem aliquando videtur extensum etiam respectu iniuriæ, quæ sit Legatis, siue representantibus personam Principis, prout patet Reg. 2. ca. 12.

- 5 † vbi Dauid destruxit Vrbes Ammonitarum propter iniuriâ Regisearum in radendo barbam suis Legatis, in quo quidem & populum participasse in scelere est præsumendum, quia videbatur defendere factum tyrannicū, & pœna dignum, vt inquit Luc. de Pen. in l. siue, colum. 4. C. de execut. & execut. lib. 12. nam qui peccantē defendit grauius, quā peccans puniri debet 11. q. 3. cap. qui consentit. † Hodie autem Ciuitates, quæ crimen tale perpetrarunt ex constitutione Ballæ aureæ sub tit. de cōspirat. puniuntur in centū libris auri in amissione, & priuatione libertatis, & omnium priuilegiōrū, vt scribit Decian. in tract. crim. tom. 2. lib. 7. c. 8. nu. 15 qui etiā nu. 9. subdit tunc demum Ciui-

tatem incurrere in delictum, si seruatō modo consueto congregandi vniuersitatem fuerit consultatum de recedendo à Principe naturali, & posita pars in cōsilio, & ibi capta iuxta morem deliberationum illius Ciuitatis, secundum tradita per Bald. in cons. 283. lib. 1. nu. 11. & Iason. in l. Ciuitas. col. 1. ff. si cert. pet.

Insuper lubet intimis omnium Dominorum Urbium tam conditarum, quā condendarum præcordijs insigere, vt à terribilissimo omnium inimico sedulo caueant, hoc est ab hoste latente, qui est proditor, omni momento incautum, & minimè sibi providentem lædens, vt non immerito Dion Prusiensis Sophista dixerit: † *Inuenio animo (euerfas Vrbes numerans) multo plures illarum proditione captas, quam vi expugnatas fuisse, & crebriores rebus aduersis querelas amicorum, ac necessariorum, quam accusationes inimicorū; sunt obiecta aduersus hostes in Urbibus mœnia, fossæ, & horum tantum aliquando vsus, sed quotidie amicorum, & eiusdem laris, & consuetudinis, ac sanguinis oriuntur ex amicitijs acerbæ inimicitie.*

Proindē proditores à cunctis ferè personis detestantur, vt dicantur amittere iura sanguinis, hospitij, & quod plus est irre-

pren-

8 prensibilis videtur in eos fidei violatio, vt difertis verbis scripsit Tacit. lib. 1. ideoq; non lugendum antiqui legiflatores putauerunt eum, qui ad patriam delendam venerit. l. minime. ff. de Relig. & fumptib. fun. & adeo exitioſæ videntur eorum perſonæ, vt quilibet perhorreſcat eos recipere ſub tecto, vt teſtatur Iou. Hiſtor. lib. 22.

9 Præterea debent cauere Ciues ne procliui ſint ad ſeditiones excitandas, ex quibus Regimen Ciuitatis confundatur, & turbetur, ꝛ ſeditio enim graue, & atrociffimum dicitur delictum, malumq; nil tyrannide inferius, quippè quod veluti tabes quædam paulatim totam inficit Ciuitatem, vt inquit idè Decian. d. lib. 7. cap. 19. num. 2. vbi recenſet penas ſeditioſorū, & ideo omnibus modis concor-

10 dia eſt nutrienda, ꝛ quæ ſola, verus ornatus, & maximum munimentum, & ſpecies pulcherrima Urbium vocatur ab Ariſtid. in orat. de concord. ad Ciuit. Aſiat. circa fin. patet enim vbique, quod ex odijs Cñiū Vrbes de facili conteruntur, prout not. in A. & Apoſt. cap. 23. ibi, facta eſt diſſenſio, & ſoluta eſt multitudo, & originatur, vt ſtatus Principis diminuat, vt colligitur lib. 2. Regum, cap. 17.

& plenè per Tit. Liu. lib. 3. ab Vrbe condita, vbi ait ꝛ diſcordia ordinum eſt venenum Urbis huius, Patrum, ac plebis certamina, dum nec nobis Imperij, nec nobis libertatis eſt modus, &c. Hinc Philipp. Macedo cum Imperium Græcarum Cinitatū affectaret, veluti è ſpecula quadam libertati omnium inſidiatus, dum contentiones Ciuitatum alit, auxilia inferioribus ferendo, victos pariter, victoresq; ſubire ſeruitutem Regiam coegit, reſert Iuſt. Hiſt. lib. 8. Proinde ꝛ Præfectus Urbis, cui poſtiſſimum incumbit cura tuendę Urbis, ſeditionum cauſas dirimere debet, & partes ad pacem, & concordiam deducere, ſi videat illos paratos ad rixam. §. deinde eos. in Auth. de deſenſ. Ciuit. namque ad officium Iudicis ſpectat, vt non ſolum puniat delicta commiſſa, verum vt prohibeat, ne de cætero committantur, §. ſed ne dum talia inſtit. tit. de vi bonorum rapt. & quatenus intereſſati non poſſint per eum coerceri, præceptis penalibus, tunc poterunt cogi ad ſe præſentandum coram Principe, vt plenè proſequitur Luc. de Pen. in l. 1. C. de irenarch. lib. 10. num. 7. quod intelligitur ſi dubitetur de tumultu in Ciuitate, vel magno ſcandalo, veluti ſi ta-

336 De Iure nouæ Urbis condendæ &c.

si tales essent de principalibus Ciuitatis; remotis enim capitibus factiois ut plurimum rixæ exorta euanescent, quia cessat materia causæ originalis rixæ nutritiua, & in hoc maximè desidetatur prudentia, & vigilantia illius apud quem summa potestas in Vrbe residet.

Denum licet hic apingere sententiam Ciceronis in Verrem act. 7. qui palam notat, quæ sint signa ruituræ Urbis: ita enim ad literam scribit: *Perdita Ciuitates, desperatis omnibus rebus; hoc solent exitus exitiales habere, ut damnati in integrum restituantur, uincti soluantur, sexules reducantur, res indicatæ restituantur, quæ cum accidunt, nemo est, quin intelligat ruere illam Rempub. Hæc ubi eueniunt nemo est, qui ullam spem salutis reliquam esse arbitretur. hæc Cic. sed hæc omnia longè erunt ab inhabi-*

tantibus nouam Urbem, dum vera Religiois præsidio circumfusa sit; hoc vno etiam planè aureo munimine ex Petrar. de remed. trius. fort. desun pto, semetiplos fulcire studeant. Si vis tuto viuere (inquit ille) bene vine nil virtute securius; circumualla minimum pps intentionibus, honestis vitam actibus, prudentiam, ac fortitudinem ante fores loca, iustitiam, atque modestiam in propugnaculis, humanitatem, atque mansuetudinem undique in muris, spem, fidem, charitatem arcibus in medio, prouidentiam supremam turris in vertice bonam famam in circuitu Dei, atque hominum adsit amor, absit metus; cuius præclarum Urbis elogium pie iunat auspicari in noua Vrbe condenda per Principem, cuius actus a Deo Opt. Maximo incipiunt, & in eum diriguntur iuxta præceptum Regij Prophetæ.

L. D. O. M. Deipareq; Virginis Mariæ, & omnibus Sanctis

Errata in impressione corrigenda .

pag. col. linea	Errata	Correcta
17 1 25	adducerentur	abducerentur
ibid. 2 34	ralem	rale
24 1 12	genitas	genitos
51 2 13	Dominis	Domini
58 1 28	Nearm. 1.	Nearm. 2.
99 2 7	præterfluens	præterfluente
316 2 8	Ritus	Ritum
397 1 26	contractos	contractus
ibid. 2 6	agnosceretur	agnoscerent
218 2 37	condit.empt.	cont.empt.
235 2 3	super	supra
311 2 16	subeat	iubeat
313 1 3	immemoriale	immemoriali
314 1 30	pudentia	prudentia
316 1 12	aquorum	equorum
322 2 7	magni faciens	magnificendum
ibid. 2 32	bonorum	bonarum
326 2 36	appellatur	appellantur
336 2 16	hoc	hos
ibid. in fine	Deiparæq; Virginis	Deiparæq; Virgini.

2010 年 10 月 25 日

Singh V. Ram

Ac Verborum Notabilium.

- gentissimè aquas custodire habent. num. 39. 215
- P**ralatus, qui in tetro carcere Clericum claudit irregularis efficitur. nu. 7. 188
- P**ralati possunt exigere charitativum subsidium à subditis pro emptione muniti Oppidi ad expellendos hostes. num. 8. 54
- P**ramia, & honores artes alunt, & enumeriunt. nu. 3. 242
- P**remia proposita causa liberorum suscipiendorum, quæ fuerint apud Romanos? nu. 16. 263
- P**reparatio diligens in negotijs arduis est adhibenda, antequam aggrediantur. nu. 1. 102
- P**reparatos oportet rem aggredi, non agentes preparari. nu. 2. 102
- P**raefidiarij Bredæ sistere non potuerunt cursum fluminis præterlabentis Urbem, ut hostiles stationes inundarentur. nu. 102. 98
- P**retium rei ex causa publica priuato eleuatur an solui debeat? nu. 29. 107
- P**retium grani, cur ab ordine Ciuitatis constitui non possit? nu. 9. 176
- P**rinces duplici fulget potestate, ordinaria, & absoluta. nu. 1. 29
- P**rinces secundum leges viuere, & operari proficitur. nu. 2. 29
- P**rinces non recognoscens superiorem, habet in suo territorio plenitudinem potestatis, sicut Imperator in suo. numero 13. 31
- P**rinces potest iuridicè diruere Castrum subditi ædificatum absque eius licentia. nu. 14. 32
- P**rinces potest auferre Castrum ædificantis sine eius consensu. nu. 2. 33
- P**rinces sæcularis, cui rationabiliter est suspectus Clericus, non tenetur illum admittere ad regendam Ecclesiam in eius statu. nu. 16. 60
- P**rinces bonus nil differt à bono patre. nu. 10. 74
- P**rinces an possit bona priuatorum auferre? nu. 27. 107
- P**rinces diligentior esse debet in construendis Dei templis, quam in alijs ædificijs. nu. 2. 156
- P**rinces, ne populi fame pereant, tenetur subuenire per erogationem seminis. nu. 37. 185
- P**rinces debet nobilitatem obsequijs conciliare, & plebem largitionibus delinire. nu. 8. 244
- P**rinces recipiens exules, alterius iurisdictionis, non debet eos eligere in custodes sui corporis. nu. 49. 284
- P**rinces an iuste possit præcipere vassallis, vt veniant ad habitandum Urbem nouiter conditam? nu. 21. 294
- P**rinces an iuste possit compellere territoriales ad portandum res venales in certa Vrbe, vel Oppido? nu. 12. 311
- P**rinces, an possit auferre ius nundinarum alicui Oppido, & alteri concedere? nu. 13. 312
- P**rincedis concessio particularibus facta, non debet in aliorum iniuriam reduci. nu. 29. 65
- P**rinces tenentur prouidere subditis, vt salubriter, & secure degere possint in locis sue ditionis. nu. 9. 74
- P**riuatus non potest paciscendo se obligare ad carcerem particularis personæ. nu. 13. 189
- P**riuatus in proprio solo non habet auctoritatem ædificandi iuxta Regiam Principis. nu. 15. 221
- P**riuati homines antiquitus eorum diem natalem, solemni cultu obseruabant. nu. 9. 121
- P**riuatorum fundi, in iussu Principis non poterant cingi muro. nu. 5. 30
- P**riuilegium immunitatis patri concessum ob 12 liberos, extinguitur statim mortuo patre. nu. 31. 265
- P**riuilegium nundinarum, quod us personis datur, & contra quas? nu. 11. 311

Index Rerum,

- Proconsul Portas Romæ ingressus depo-
nēbat Imperium. nu. 38. 146
- Pro defensione Patriæ nullo tempore est
bellorum præparationi parcendum.
nu. 37. 109
- Promissum meretrici ob actum Vene-
reum, an peti possit in Iudicio? nume-
ro 20. 320
- Prospera omnia eueniunt ritè colentibus
Deum, aduersa spernentibus. nu. 7. 250
- Prouincia est Patria communis, & Ciui-
tas Patria singularis. nu. 23. 20
- Prouincia Ponti Polemoniæ, cur à Iu-
stiniano Imperatore fuerit appellata
Helenopontus? nu. 2. 126
- Prouincia Delphinatus, quid statuerit
pro bono publico, tempore magnæ
caristia? nu. 28. 182
- Prouinciæ omnes in suo sensu abundant.
nu. 17. 115
- Prouinciæ debent repurgari malis ho-
minibus. num. 45. 283
- Publicum interesse non potest pacto pri-
uatorum ladi. nu. 29. 226
- Pugnare pro tuenda vita, vel lege Dei,
nunquam dicitur opus seruile. nume-
ro 40. 110
- Pulchritudo Ciuitatis in quibus consi-
stat secundum Homerum? nu. 12. 257
- Puteus dicitur pars Urbis. nu. 26. 212
- Puteus existens in vico Urbis, reparari
debet ab inhabitantibus vicum ip-
sum. nu. 34. 214
- Puteum fodiens, tenetur passus latitudi-
nem dimittere à confine alterius. nu-
mero 36. 214
- Putei profundissimi in Vrbe Vini pe-
rennes, & saluberrimas aquas præ-
bent. nu. 38. 215
- Puteorum inuētores qui fuerint? nu-
mero 27. 113
- Puteorum species est duplex, & quæ sit?
num. 29. 213
- Puteorum effossio in petra durissima,
qualiter fieri debeat secundum Olaus
Magnum? nu. 33. 214
- Puteorum profunditas valde auxiliatur
contra motus terræ. nu. 27. 215
- Q**uæ concernunt publicam vilita-
tem Reipublicæ non debent ca-
rere præiudicio. nu. 14. 262
- Quæstus percipiendi ex lupanario tan-
quam inhonesti non veniunt in peti-
tione hereditatis. nu. 14. 328
- Quales sunt homines intus plerumque
ex cute iudicatur. nu. 56. 86
- Qualitas personæ, quæ protinus ab Vr-
be est extirpanda. nu. 55. 285
- Quinque anni dantur ad perficiendum
constructionem Ecclesiæ inchoatæ.
nu. 22. 161
- Quod venit per modum addendi, sit pars
illius, cui additur. nu. 24. 153
- R**aptus aliqui iure damnatus. videretur
excusabilis ob perpetuandam
Vrbem. nu. 4. 261
- Ratione vnius horæ vnus dicitur prior
altero. nu. 14. 200
- Redemptores in nona Vrbe condenda
solent partem operis faciundi condu-
cere. nu. 22. 106
- Redemptores post absolutum opus con-
ductum antiquitus pecunias accipere
consequenter. nu. 23. 106
- Refectio Ecclesiæ diruta non requirit
authoritatem superioris. nu. 13. 159
- Refectio domorum in bono Ciuitatis
dicitur fundata. nu. 45. 229
- Refugia domus quid sint secundum glos-
sam. nu. 8. 219
- Regalia non possunt rationabiliter per
priuatos possideri. nu. 7. 31
- Regalia nunquam veniunt in concessio-
ne Principis, nisi expresse communi-
centur.

Ac Verborum Notabilium .

centur. numero 11.	176	Insulas mali aeris, vt citius moreren-	88
Reges Periarum, quibus in locis degere		tur. nu. 69.	88
per annum confluxerint ? nu. 40.	81	Rhinocira, & Ciuitas improborum, cur	128
Regis Angliæ filius, diuinitus compelli-		sic fuerint appellata? nu. 8.	136
tur soluere pretium rei per patrem,		Rhodus Insula cur a Lilio fuerit impro-	
ablata pro ædificanda Ecclesia. nu-	160	bata? nu. 13.	112
mero 17.	129	Ritus antiquorum in nouis condendis	
Regillanus Imperium est adeptus ex		Urbius qualis fuerit? nu. 3.	115
causa boni hominis. nu. 13.	72	Ritus Græcorum in fundanda noua Vr-	
Regionis situs, ex quibus soleat com-		be qualis fuerit? nu. 18.	116
mendari? nu. 3.	89	Ritus adhibitus in Vrbe Hierosolima-	
Reipublicæ interest optimas, & salu-		instauranda per Eldram, & Negmiam.	116
res habere aquas in Ciuitatibus. nu-	113	mero 75.	
Reipublicæ interest Ciuitates repleri li-		Ritus Venetorum in fundanda Vrbe	
beris hominibus. nu. 8.	245	Palma in Prouincia Fori Iulij narra-	
Relegatus non potest morari in Ciuitate,		tur. nu. 22.	117
in qua versatur Princeps, vel per		Roma vetusto sæculo nomine Oppidi	
quam transit. nu. 15.	285	appellabatur. nu. 13.	120
Relegati an conferant ad populationem		Roma fuit tectis domorum altissimis	
nostræ Urbis? nu. 51.	285	tempore Virgilij. nu. 12.	249
Relegati, tempore confinementis pen-		Roma, qua ratione excellit alias Vrbes?	
dente, non sunt admittendi ad hono-		nu. 4.	325
res. nu. 52.	285	Roma cur pensilis, & subternaugata di-	
Relegati retinent domicilium eo loci, a		catur a Plinio? nu. 4.	325
quo arcentur. nu. 53.	285	Romane Urbis Imperium fuit præcipue	
Relictum pro constructione, vel reedifi-		fundatum per inhabitantium frequen-	
catione domus, dicitur sanctorum pu-		tiam. nu. 5.	287
blicum continere. nu. 5.	219	Romani Campum Martium Tiberi pro-	
Religio Principis est fidissima custodia		pinquum elegerunt, vt armati, & na-	
sui Principatus. nu. 6.	249	tantes exercerentur. nu. 92.	94
Reliquiæ Sanctorum sunt turres, & pro-		Romani deligebant quinque Præfectos	
pugnacula Urbium. nu. 5.	219	muris, & Turribus Urbis instauran-	
Reliquiæ Sanctorum an sint ferendæ in		dis. nu. 23.	117
exercitu? nu. 9.	250	Romani cur immutauerint nomen Vr-	
Reliquiæ Sanctorum quando erui pos-		bium Epidamni, & Maleuentis nume-	
sint? nu. 13.	252	ro 9.	128
Remiges, & Nautæ in classibus omnes		Romanorum iudicium circa ædificantes	
sunt milites. nu. 21.	106	urbem in alieno Territorio. nu. 21.	33
Res indicatur minoris pretij ratione		Romanorum diligentia in scrutanda	
mali vicini. nu. 42.	83	qualitate aquarum, vbi Oppidum	
Rex Franciæ mandauit demoliri Forti-		erant condituri. nu. 83.	92
litia Prouinciarum, exceptis limitro-		Romanorum consilium ad alliciendos	
phis. nu. 16.	32	nouos habitantes in eorum Vrbe	
Rex Aragonum, deportatis assignabat		quale fuerit? nu. 6.	287
		Romulus Amaseus Vtinenis Pausanix	

ia.

Index rerum,

interpres laudatur . num.6.	24	numero 15.	145
omulus anno duodeuiginti suæ ætatis capit condere Urbem Romam . numero 18.	47	Sanctus Zoticus primus inter Christianos erexit Hospitalia . nu.3.	164
Romulus in condenda Vrbe Roma, fuit adiutus legionibus Latini Aui sui . nu.2.	52	Sanitas humanorum bonorum pulcherrimum est . nu.6.	73
Romulus, & Remus inuicem contenderunt de nomine condendæ Urbis . numero 16.	130	Sardanapalus Urbem Anchialum, & Tarsum vno die condidit . num.21.	21.
Romulus cur Asylum in Vrbe Roma statuerit? nu.14.	295	& 22.	49
Romuli consilium de incolenda noua Vrbe per eum condita, quale fuerit? nu.3.	260	Saxa pro ædificijs æstiuo tempore debent eximi, & per biennium in solo iacere . nu.25.	106
Ruina edificiorum facilis demonstratur, incolarum subtraccta custodia . numero 52.	230	Scholares, qui circa iuris professionem versantur, dicuntur publicæ utilitati providere . nu.2.	202
Rumpentes aggeres fluminum publicorum poena capitali puniuntur . numero 87.	92	Scholares, vt gaudeant immunitate, debent esse ad studium habiles . numero 15.	205
Rurales an teneantur in operibus sibi indictis concurrere per æs, & libram, siue per capita personarum? nu.32.	66	Scholares euntes ad alia studia extra Patriam habent priuilegium iustæ absentia, & restitutionis in integrum . nu.16.	205
Rurales Prouinciæ Fori Iulij per rotulum personaliter indictum concurrunt ad operum præstationem . numero 35.	67	Scipio Aphricanus ætatis annorum 18. fuit delectus Imperator exercitus Romanorum . nu.15.	104
S		Scriptura Archiuij publician, & quando faciunt fidem . nu.8.	193
		Sedes Episcopalis denotat excellentiam Urbis . nu.1.	233
		Seditio dicitur graue, & atrocissimum delictum . nu.9.	335
		Senatus dabatur hostium Legatis extra Urbem in æde Bellonæ . nu.14.	17
Sæcri Palatij, & Prætorij nomine designatur locus indiciorum . nu.6.		Senex dicitur, qui annum 60. attigit, vt ad æternam rei memoriam examinari possit . nu.19.	105
		Sfetigradi Oppidum munitissimum, Turcis deditur, corruptis aquis putei Arcis per iniectum Canis mortui . num.86.	92
Sacrilegi reputantur, qui pro domo ædificanda muros Urbis essent demoliti . nu.9.	141	Signa ruituræ Urbis secundum Tullium, quæ sint? nu.13.	336
Sacrilegium non committitur perfurantes Reliquias existentes apud infideles . nu.14.	252	Sine aquæ elemento nil nasci, & conferuari potest . nu.2.	207
Salomonis diligentia in ædificanda domo Dei . nu.3.	156	Singularia exempla non sunt trahenda ad consequentiam . nu.97.	99
Salubritas loci quomodo arguatur secundum Diuum Thomam de Aquino? nu.55.	85	Situs	
Sancire idem quod firmare significat.			

7

FORBELA

de Juaro

ALVAREZ

1190